

MARITA KILPIMAA

*”Paljon olen
mailimata kulkenut,
paljon olen
kokenut ja nähnyt”*

Andreas Alarieston laulettu elämänpolut ja resilienssi

Marita Kilpimaa

**”Paljon olen mailimata kulkenut,
paljon olen kokenut ja nähnyt”**

Andreas Alarieston laulettu elämänpolut ja resilienssi

Akateeminen väitöskirja,
joka Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan suostumuksella
esitetään julkisesti tarkastettavaksi Lapin yliopiston luentosalissa 2
maaliskuun 31. päivänä 2017 klo 12

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Rovaniemi 2017

Marita Kilpimaa

**”Paljon olen mailimata kulkenut,
paljon olen kokenut ja nähnyt”**

Andreas Alarieston laulettu elämänpolut ja resilienssi

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Rovaniemi 2017

Lapin yliopisto
Taiteiden tiedekunta

© Marita Kilpimaa

Taitto: Taittotalo PrintOne

Etukannen kuva: Andreas Alariesto: Matka maailmalle.
Öljy, sekatekniikka paperille, 21 x 30 cm.
Riikka ja Andreas Alarieston Lapinkuvat-Säätiön kokoelma,
kuva: Kalevi Raunama.

Takakannen kuva: Kuva: Andreas Alariesto. Ritva Tuomaalan arkisto

Myynti:

Lapland University Press / LUP

PL 8123

96101 Rovaniemi

puh. 040 821 4242

julkaisu@ulapland.fi

www.ulapland.fi/LUP

Lapin yliopistopaino, Rovaniemi 2017

Painettu:

Acta Universitatis Lapponiensis 345

ISBN 978-952-484-961-6

ISSN 0788-7604

Pdf:

Acta electronica Universitatis Lapponiensis 213

ISBN 978-952-484-962-3

ISSN 1796-6310

*Omistan tämän kirjan kaikille Andreas Alarieston esi-isän
Paavali Pelkosen jälkeläisille*

Tiivistelmä

Marita Kilpimaa

”PALJON OLEN MAILIMATA KULKENUT, PALJON OLEN KOKE-
NUT JA NÄHNYT”

Andreas Alarieston laulettu elämänpolut ja resilienssi

Andreas Alariesto syntyi 11.12.1900 Sodankylän pitäjän Sompiossa, pienessä Rieston kylässä. Kylä sijaitsi tiettömän taipaleen takana noin parisataa kilometriä Napapiiriltä pohjoiseen ja 70 kilometriä Sodankylän kirkolta koilliseen. Lapsuudessaan Alariesto ennätti nähdä niin saamelaiden vanhan kotakulttuurin luontaiselinkeinoineen kuin uuden ajan tuomat muutokset.

Andreas Alarieston elämä koostui jaksoista, joiden aikana hyvät asiat ja vastoinkäymiset vuorottelivat. Elämänpolut johtivat hänet Riestonkylästä Lokkaan, Petsamon tiettyömaalle, Muurmannin legioonaan kohtalokkaine seurauksineen ja aikuisuuden saavuttaneena takaisin tienrakennustyömaalle. Tienrakentajasta tuli Petsamon Matkailuhotellin talonmies lähes kymmeneksi vuodeksi, mutta sota rikkoi kaikki tulevaisuuden haaveet. Sodan jälkeen alkoi jälleenrakennus, sekä materiaallinen että henkinen. Oman talon rakentaminen Lokkaan, rinnalla Petsamosta löytynyt Riikka-vaimo, ja talonmiehen työ Vuotson matkailumajalla antoivat elämälle luotettavat tukipilarit. Elämää rikastuttivat turvaton toimeentulon lisäksi laulut, joita Alariesto oli tehnyt nuoresta pojasta lähtien, sekä maalaukset, joiden tekoon hänellä nyt oli aikaa ja välineitä. Kuuden eläkevuoden kiihkeä luomiskausi huipentui monien mutkien jälkeen 75-vuotiaana ite-taiteilijan näyttelyyn Helsingin Taidehallissa ja uskomattomaan kuuluisuuteen, jopa maailman maineeseen.

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata Andreas Alarieston laulujen ja muisteluiden kautta hänen elämänsä keskeisiä polkuja, hänen kykyään selviytyä vaikeistakin koettelemuksista sekä hänen laulettujen elämänpolkujensa yhteyttä resilienssiin. Luonnehdin resilienssiä traumapsykiatri Boris Cyrulnikin (2009) teoriaan nojautuen. Andreas Alarieston elämä toi mukanaan paljon ankaraa työtä, kärsimystä ja sellaista tuskaa, josta hän vaikenen kuolemaansa asti, mutta hän sai kokea myös onnellisia vuosia ja iloa toiveittensa täyttymisestä. Vaikeitten vuosien kärsimyksillä on saattanut olla oma merkityksensä hänen

henkisessä kasvussaan. Resilienssi on voinut olla se tekijä, joka on mahdollistanut elämän jatkuvuuden ja kutsunut esiin jotain ennen näkemättömän hyvää, johon ehkä muuten ei olisi ollut mahdollisuuksia. Andreas Alarieston lauluista muodostuu laulettu päiväkirja, joka tuo esiin hänen lannistumattomuutensa ja lujutensa sekä auttavaisuutensa ja ystävällisyytensä. Näiden piirteiden kautta voimistui myös resilienssi. Hän oppi käyttämään vastoinikäymisissä puolustuskeinona luovuutta, joka kannusti ja rohkaisi häntä ponnahtamaan jopa entistä parempaan elämään. Runous ja laulaminen auttoivat kestäämään ja ylittämään koettelemukset.

Näkökulmani tutkimuksessa on kulttuurihistoriallinen ja lähestymistapana käytän mikrohistoriaa. Tutkimukseni perustuu muistitietoon, joten se on otteeltaan narratiivinen. Primaariaineistona ovat äänittämäni ja eri arkistoista löytämäni Andreas Alarieston laulu- ja haastatteluäänitteet, jotka olen litte-roinut, sekä henkilökohtaiset muistot kymmenen vuoden ystävyuden ajalta. Niihin vuosiin ja konteksteihin, joista Andreas Alariesto vaikeni täydellisesti, olen tutustunut tutkimuskirjallisuuden, aikalaikirjallisuuden, lehtiartikkelien ja haastattelujen avulla.

1990-luvun alkupuolella resilienssitutkimus keskittyi lasten resilienssiin. Huomattiin, että yksilön henkilökohtaisten vahvuuksien lisäksi resilienssiä edistivät myös tekijät, jotka liittyivät sosiaalisiin suhteisiin ja ympäristön rakenteisiin. Resilienssi on määritelty sopeutumisprosessiksi, jatkuvaksi muuttuvaksi toiminnaksi, joka on luonut tarpeen tutkimukselle, joka kohdistuu myös aikuis- ja vanhuusikäiseen väestöön. Tämä tutkimus edustaa koko elämänkaaren kattavaa resilienssitutkimusta. Andreas Alarieston laulettujen elämänpolkujen myötä kehittynyt luovuus, ilo ja mielenrauha avaavat uusia näköaloja ymmärrykseen siitä, miten resilienssi toimii ja miten sitä voidaan kasvattaa ja tukea eri ikäkausina ja erilaisissa kulttuurisissa konteksteissa.

Asiasanat: Andreas Alariesto, kulttuurihistoria, muistitietotutkimus, johtolangat, resilienssi

Abstract

Marita Kilpimaa

”I have travelled a lot, and seen and experienced a lot”

Andreas Alariesto’s songs of his life paths and resilience

Andreas Alariesto was born in December 11, 1900, in a small village called Riesto in Sompio area, in Sodankylä, Finland. The village was located in the middle of nowhere about two hundred kilometers north from the Arctic Circle and 70 kilometers from Sodankylä centrum to northeast. During his childhood, Alariesto witnessed both the old Sámi culture in lavvus and with natural livelihoods and the changes the modern time introduced to the culture.

Andreas Alariesto’s life consisted of periods during which good times and adversities took turn. These life paths directed him from Riestonkylä to Lokka, to Petsamo road construction work, to Muurmanni legion with fateful consequences, and when adult, back to the roadworks. This roadworker became a building supervisor to Petsamo Matkailuhotelli (a hotel) for almost ten years but the Second World War destroyed his all future dreams. Both material and mental reconstruction began after the war. Building his own house in Lokka with his wife Riikka from Petsamo and the building supervisor’s work in Vuotso matkailumaja (a hostel) became the main pillars of Alariesto’s life. In addition to his income, Alariesto’s life was enriched by songs he had been composing since his youth and paintings that he now could do since he had time and equipment. The six-year-long intensive period of creating art during his retirement had its climax in the 75-year-old artist’s own exhibition in the Kunsthalle Helsinki when he had unbelievable, even world-wide fame.

The purpose of this research was to describe Andreas Alariesto’s main life paths, ability to survive from even difficult adversities, and the connection between the songs of his life paths and resilience through his songs and memories. In this research resilience was defined based on trauma psychiatrist Boris Cyrulnik’s (2009) Theory. Andreas Alariesto’s life included plenty of hard work, agony, and pain that he fell silent until his death; yet he had also happy years and felt joy of seeing his hopes become fulfilled.

The suffering during hard years may have had their own role in Alariesto's mental growth. Resilience may have been the factor that made the continuity of life possible and brought out some unforeseen good that otherwise would not probably ever emerged. Andreas Alariesto's songs form a diary in the form of songs that shows his perseverance and toughness as well as his helpfulness and friendliness. These features strengthened his resilience, too. As a coping strategy, he learned to use his creativity that assured and encouraged him to bounce back to even better life. Poetry and singing helped him to tolerate and surpass hardships.

The viewpoint in this research was cultural-historical and the approach was micro-historical. The research was based on memories that were studied with a narrative research approach. The primary data were comprised of Andreas Alariesto's singing and interview recordings that I recorded or found from various archives and that I transcribed, in addition to personal memories from a decade-long friendship with him. Secondary data, in the form of research literature, contemporary literature, journal articles and interviews, focused on those years and contexts that Alariesto did not want to talk about.

At the beginning of the 1990s, research on resilience was focused on resilience in children. It was observed that in addition to personal strengths, resilience was promoted also by factors related to social relationships and the structure of one's environment. Resilience was defined as an adaptation process, constantly changing action, which created a need for research also focusing on adults and elderly people. This research represents resilience research focusing on the whole lifespan. Andreas Alariesto's creativity, joy and peace of mind that developed through the songs of his life paths provide new viewpoints to the understanding about the fundamental nature of resilience and how to support and develop it in various periods of life and in different cultural contexts.

Key words: Andreas Alariesto, cultural history, oral history, clues, resilience

Esipuhe

*Lappiin ei tarvitse kävellä ja tallustaa,
ilmassa lintuin lailla lentää sinne saa,
sielä saa nähtä lapin ihmeiten maan,
revontulten lieskat yli taivaan ja maan,
tunturit sielä kuin saaret satumaan,
keskellä soiten ja korpien vaan,
vaarat jos vaanii sen unhoittaa voi,
kauneimpaa maata kuin missään ei ois.*

(Andreas Alarieston laulusta *Matka Lappiin*, s.a.)

Minun matkani Lappiin alkoi jo ollessani pieni, alle kouluikäinen tyttö. Lensin Lappiin unelmissani satujen, laulujen ja kauniiden kuvien myötä. Se matka on ollut huima ja se jatkuu yhä. Lähes puolet elämästäni oppaanani ja matkakumppaninani on ollut Andreas Alariesto, jonka muistoksi olen tehnyt tämän tutkimuksen.

Matkallani olen löytänyt paljon muitakin hyviä matkakumppaneita, joita haluan kiittää. Ilman heitä ei työni olisi onnistunut, tai paljon arvokasta olisi jäänyt puuttumaan. Erityiset kiitokset ansaitsee väitöskirjatyöni ohjaaja professori Kaarina Määttä. Ilman Sinua Kaarina ei tämä tutkimus olisi koskaan alkanut eikä tätä kirjaa olisi olemassa. Olet ollut väsymätön rohkaisija, kannustaja ja tukija kun oma uskoni oli hiipumassa ja voimani tuntuivat olevan lopussa. Lämmin kiitos ja halaus!

Kiitoksen ansaitsevat myös esitarkastajani professorit Reijo Heikkinen ja Juha Suoranta arvokkaista huomioista, jotka auttoivat minua väitöskirjani viimeistelyssä. Juha Suorantaa kiitän lupautumisesta vastaväittäjäkseni. Kiitän professori Satu Uusiauttia tiivistelmän englanninkielisestä käännöksestä ja julkaisukoordinaattori Paula Kassista väitöskirjan kannen suunnittelusta ja monenlaisesta avusta ja tuesta, jota tarvitsin työni loppuvaiheessa.

Tässä tilanteessa en nyt olisi ilman kolmea opettajaani, jotka alkoivat kouluttaa minusta tutkijaa. Oli syksy 1999 ja olin jäämässä eläkkeelle joulukuun alussa. Tapasin ystäväni, Lapin yliopiston taidehistorian lehtorin, Sisko

Ylimartimon Taidemuseolla. Hän kertoi, että nyt olisi mahdollisuus aloittaa taidehistorian aineopinnot Rovaniemellä. Hän houkutteli minua mukaan opiskelemaan, mutta kantani oli varma. Minulla oli ihan muita suunnitelmia. En kyllä lähtisi enää tenttimään mitään. Elämä ei kuitenkaan aina mene omien suunnitelmien mukaan. Onneksi! Tammikuun lopussa istuin professori Tuija Hautala-Hirviojan Lapin taidetta käsittelevällä luennolla. Aloin opiskella taidehistoriaa pääaineenani Siskon ja Tuijan johdolla. Sivuaineopintoja aloin suorittaa kulttuurihistoriasta. Sieltä löytyi professori Marja Tuominen, joka johdatti minut aivan uuteen ja ihmeelliseen maailmaan. Oli opittava keskustelemaan menneisyyden kanssa. Oli opittava tekemään kysymyksiä, jotka vievät tutkimusta eteenpäin ja avaavat tien tekstin ymmärtämiseen. Mikrohistoria, muistitietotutkimus, hermeneutiikka, johtolankamethodi, ne olivat minulle uusia, mutta houkuttelevia asioita. Taiteen- ja kulttuurintutkimuksesta sain uutta sisältöä eläkeläisen elämäni. Sisko, Tuija ja Marja! Teidän luennoillanne ja seminaareissanne olen saanut kokea ihania hetkiä viidentoista vuoden ajan. Lämpimät kiitokset ja halaukset!

Lämpimät kiitokset kuuluvat myös kaikille tohtoriseminaarimme osanottajille. Teiltä olen saanut uusia ajatuksia ja näkemyksiä työhöni. Olette olleet minulle esimerkkinä ja tukena. Eva-Johanna Mäkinen, taide yhdisti meitä ja lyhyessä ajassa löysimme toisemme. Marja L. Tuominen, tutkit huolellisesti käsikirjoitukseni ja Sisko Ylimartimon kanssa annoitte minulle arvokkaita vihjeitä työni viimeistelyyn. Marjatta Rautiainen, Maija Rask ja Tanja Äärelä, Te järjestitte minulle ihanan ”maisterikaronkan” ja kannustitte minua eteenpäin tutkimuksessani. Marjatta ja Tanja! Te olette vuosien ajan olleet korvaamaton tukiryhmäni. Tohtoriseminaarien lisäksi olemme tavanneet ”Hydos-seminaareissa”, toistemme kodeissa ja metsäretkillä. Niin paljon keskustelua, väittelyä, iloa ja naurua on sisältynyt tapaamisiimme. Minä menetin uskoni omaan työhöni monta kertaa. Te ette koskaan. Sydämelliset kiitokset Teille ystäväni!

Haluan myös kiittää ystävääni Helsingin yliopiston historian dosenttia Eino Lyytistä väitöskirjastasi *Finland in British Politics in the First World War* sekä kiinnostavista keskusteluista ja johdatuksesta niihin Suomen historian vuosiin, joista Andreas vaikenä täysin. Kiitän rakkaita ystäviäni Eija ja Heikki Saloa henkisestä, aineellisesta ja teknisestä tuesta. Eija, lappapuurosi on virkis-

tänyt sekä vatsaa että mieltä, ja miten oletkin osannut soittaa tai piipahtaa juuri silloin kun sitä kaipasin. Heikki, kun minulla on ollut ongelmia tietokoneen kanssa, ja niitähän on riittänyt, olen vain soittanut ihotautilääkärille, ja siinä samassa ovat ongelmat ratkenneet. Ihmeellistä! Erityinen kiitos kuuluu myös ystävälleni Hilikka Nikkarille, jonka löysin samoihin aikoihin kuin Andreaskenkin. Sanat eivät riitä kertomaan kaikkea sitä mitä olemme saaneet yhdessä kokea. Sinä tiedät, mitä tämä pieni sana *kiitos* tarkoittaa.

Sydämelliset kiitokset Kirsti Suopangille, Alariestojen lähimmälle ystävälle, arvokkaista tiedoista Andreasken ja Riikan elämästä kymmenien vuosien ajalta sekä Martta Ruhalle, joka on tuntenut Andreasken pikku tytöstä lähtien. Martta, kun olit 8-vuotias, jouduit partisaanien hyökkäyksen kohteeksi Lokan kylässä niin kuin Andreaskin. Kertomuksesi niistä tapahtumista ovat auttaneet ymmärtämään myös Andreasken kokemaa tuskaa. Kiitos teille Kirsti ja Martta myös lämpimästä ystävydestä, joka on välillemme syntynyt! Lämmin kiitos Ritva ja Paavo Tuomaalalle. Teidän kanssanne olen saanut jakaa ystävyden Andreasken ja Riikan kanssa ja kulkea niillä poluilla, missä Andreaskin on kulkenut. Kiitos Marko Joustelle Giellagas-instituuttiin ääniteaineistoni pelastamisesta digitaaliseen muotoon. Andreasken ja Riikan luottoystävä, toimittaja, kirjailija Seppo J. Partanen. Sinua kiitän lämpimästi arkistostasi saamistani upeista kuvista, Petsamon muistoista ja kiinnostavasta keskustelusta Ateneumin kahvilassa. Kiitän myös entistä oppilastani Pekka Pernua, joka on ollut oppaanani arkistojen salaperäisillä poluilla. Ilman Sinua Pekka olisin ollut siellä pahasti eksyksissä.

Sinua rakas veljeni Risto Mantere muistan aina kiitollisena. Ilman Sinua en olisi pystynyt 10-vuotiaana aloittamaan koulunkäyntiä Porvoossa 20 kilometrin päässä kotoa. Toit aina tilipussin kotiin ”että Likka saa käydä koulua”. Sinun ansiostasi tämä väitöskirja tuli mahdolliseksi. Veljistä parhain sä oot!

Lämpimin kiitos kuuluu omalle perheelleni: Katriinalle, Marialle ja Jooselle sekä puolisololleni Paavolle. Olette kannustaneet ja olleet tukenani kun polullani on ollut kuoppia. Kiitos Paavo kun sain viettää kesät ja syksyt kanssasi mettäpoluilla, soilla ja Kemijoen itäpuolen rantakoivikoissa. Sieltä sain voimaa talven uurastuksiin. Hellät rapsutukset myös iloiselle Max-terrierille, joka on osallistunut virkistysohjelmaani.

*Sielun kannel kuin kauvaksi kaikuva voi,
yli muistojen menneitten maan,
mikä kerran on ollut ei unhoon se jää,
kaiken elää voi uutestaan.*

(Andreas Alarieston laulusta *Menneisyyttä muistellessa*, s.a.)

Poropolulla Ounasvaaralla helmikuussa 2017 täydenkuun aikaan
Marita Kilpimaa

Prologi

Vanha mies istuu sohvalla ja laulaa. Hänen silmänsä eivät kohdistu kuulijaan vaan johonkin toiseen maailmaan, metsään, jossa on paljon auringonvaloa, lämpöä ja lintujen viserrystä. Puiden suojassa tanssivat metsän keijukaiset iloisen laulun tahdissa. Kuuntelen tarkasti sanoja. Tämä laulu on varmasti syntynyt hyvin onnellisissa olosuhteissa:

Nyt minä tässä laulelen, iloisesti naurelen,
kielellä liukkaalla liritän, sirkkujen virren viritän.

Niin kuin lintu oksalla, satakieli kesällä,
pääskynen se pieni lintu, räystäään alla pesällä.

Tiainen se tiitittää, pakkasella piipittää,
kesän tullen peippoisetkin täällä joskus vitvittää.

Laulurastas visertää, leppälintu livertää,
pienet linnut metsikössä yhteisvirren visertää.

Laulaja-poika se laulelee, itseksensä naurelee,
puiden suojassa metsän keijut, laulun tahdissa tanssailee.

Kun laulu loppuu, mies alkaa kertoa: *Tuota ni tämä laulu synty, oli semmonen neljän tunnin vahtituuri siellä Karjalassa ja piti se aika saaha jollaki lailla kulumaan. – ja niinhän se synty tämä laulu sitte.* Kuuntelen ihmeissäni. Minkälainen mahtaa olla mies, joka talvisodassa vartiota suorittaessaan sepittää ja laulaa tällaisen laulun? Minkälainen on mies, joka sodan kauhujen keskellä kuulee lintujen laulavan ja näkee keijukaisten tanssivan laulun tahdissa?

Satuolentojen ja lintujen kanssa seurustellut mies oli 39-vuotias Andreas Alariesto, joka paljon myöhemmin, 75-vuotiaana singahti yllättävään kuuluisuuteen naivistisilla lapinaiheisilla maalauksillaan. Hän oli tehnyt myös paljon lauluja, jotka kuitenkin olivat jääneet maalausten varjoon. Nekin kertovat elämästä Lapissa, mutta laulujen maailma on jotain aivan erilaista. Siellä on paljon iloa, kauneutta ja rakkautta. Sain kuunnella ja nauhoittaa näitä lauluja lähes kymmenen vuotta. Niistä tuli aarteitani. Kiitos Andreas lauluistasi ja ystävyystesi.

Sisällys

1. Johdanto	21
Lähtökohdat.....	21
Tavoite ja tutkimuskysymykset	25
Resilienssi.....	27
2. Tutkimuksen toteuttaminen	31
Aiemmat tutkimukset	31
Aineisto	35
Menetelmänä muistitietotutkimus.....	37
Narratiivinen muistitietotutkimus	39
Mikrohistoria ja muistitietotutkimus	44
Muistoista teorioihin	45
Muistitieto kerrontana, tapahtumat ja merkitys.....	47
Voiko suullisiin lähteisiin luottaa?.....	48
Kuka puhuu muistitietotutkimuksessa?.....	50
Johtolankametodi	51
Tutkijan positio	52
Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	55
Aineisto ja menetelmät	55
Eettinen pohdinta.....	57
3. Andreas Alarieston elämän polut	60
Lapsuusvuodet Sompiossa	60
”Lapsuusaikain onnelliset vuodet multa sinne jäi” – Rieston kylä.....	60
”Oven raosta kattoin vielä sitä kehtoa” – Orpopoikana Lokan kylässä.....	67
Nuoruuden kulkurivuodet	74
Petsamon tietyömaalla	74
”Siellä maksettiin palkkaa ihan säästämättä” – 13-vuotiaana tienraken-	
nustöihin Vuotsoon	74
”Tein kaikkia töitä mitä eteen tuli” – Andreaxsen ammattikoulu.....	76
Vaiettu ensimmäinen maailmansota	81
”Ne oli menny sinne Muurmannille mettätöihin”	
– Työnhaussa Venäjän puolella	81
”Kolme kuukautta rakotulilla” – Pohjoinen retkikunta.....	83
”Kivääri se pojalla on engelsmannin ja kauas sen kuula kantaa”	
– Muurmannin legioona.....	85

”Kaikki suomalaiset Suomen vapautta valvomaan!”	
– Oskari Tokoin ohjelmajulistus.....	90
”Myrsky pauhaa rantoja ei näy” – Legioonalaisten palautus Suomeen.....	92
”Epätoivon tuskan rajalla, mieli hällä aivan hajalla”	
– Paluu Lokan kylään.....	97
Takaisin Petsamon tietyömaalle	100
”Siinä ne minulla menivät parhaat vuoret”	
– Tienrakennus etenee Jäämerta kohti	100
”Sylissä Pohjolan kukka mailla vain unelmien”	
– Romantiikkaa ja lauluja tietyömaalla	105
Aikuisuus	109
Onnelliset vuodet Petsamossa	109
”Oi miten kaunis ja ihana Jäämeren rannikko tuo”	
– Hotelli Jäämeren rannalla	109
”Polkkatukka hällä tanssissa hepsuttaa” – Seikkailunhaluisia naisia... 116	
”Kyllä minä Liinahamarissa tein parhaat työni”	
– Maalarinuran alku	120
”Uusia nyt kohtaloita kohti kaikki kulki”	
– Vakoilijaksi leimaantuminen.....	121
Synkät sotavuodet	125
”Ne laulut saavat mennä minun mukana hautaan”	
– Talvisota ja jatkosota	125
”Lokan kylän asukkaitten silmihin on kyynel taas vierähtännyt”	
– Partisaanien hyökkäys Lokan kylään.....	132
”Raunioina tuhkana kotinsa nähtä saa”	
– Lapin sota, partisaanien ja saksalaisten tuhoisat jäljet.....	135
Jälleenrakennusaika Lokassa	138
”Kätteni ja sydämeni tahdon sinulle tarjota”	
– Joskus haaveet toteutuvat.....	138
”Mulla oli sen kanssa hyvät päivät”	
– Riikan ja Andreaxsen elämää Lokan kylässä.....	141
Vuotson matkailumajan laulava talonmies	146
”Minä tulin uuestaan matkailijayhtistyksen palvelukseen”	
– Pienviljelijästä palkkatyöläiseksi.....	146
”Järven laineet sielä loiskii, peittää vanhan Sompijon”	
– Andreaxsen allaslaulut.....	153
”Se aina laulo niitä laulujaan”	
– Andreas Vuotson kyläyhteisön jäsenenä.....	156

Vanhuus.....	159
Uusi koti ja eläke aika Rovaniemellä	159
”Minä maalasinkin siinä makuuhuoneen sängyn päällä”	
– Ateljee Pirkkakadun kaksiossa.....	159
”Vuoden 1976 taiteilijakomeetta löytyi Rovaniemeltä”	
– ”Etelän herrat” löytävät Andreas Alarieston	
ja hänen maalauksensa.....	162
”Nyt herrat pokkailevat paikkapöksy talonmiestä”	
– Andreas kuuluisana taiteilijana ja esiintyjänä	165
Takaisin synnyinpitäjään	171
”Ne minun työt on tarkoitettu sinne minun kotikunnalle”	
– Unelma omasta taidegalleriasta	171
”Riikka seisoi ulko-ovella itkettynein silmin”	
– Alariesto-gallerian avajaiset ilman Andreasta.....	174
Andreas Alariesto – oman elämänsä laulaja.....	180
Johtopäätökset.....	180
Andreas Alarieston laulettu päiväkirja ja resilienssi, kokoava tarkastelu.....	183
Lapsuusajan laulut.....	184
Nuoruuden laulut	186
Aikuisiän laulut	188
Vanhuuden laulut.....	191
Jatkotutkimusaiheita	192
Epilogi	195
Lähteet.....	196
Liitteet.....	209
Liite 1. Curriculum vitae	209
Liite 2. Andreas Alarieston laulut	214

1. Johdanto

Lähtökohdat

Huhtikuussa 1976 Helsingin Taidehallissa avattiin hyvin erikoinen näyttely. Esillä olevat maalaukset maalannut 75-vuotias lapinmies, Andreas Alariesto oli taideyleisölle täysin tuntematon. Alariesto oli maalannut melkein koko ikänsä, mutta aikaisemmin hänen töitään olivat nähneet vain läheisimmät ystävät. Maalausten päätyminen suoraan Helsingin Taidehallin seinille oli monien sattumien summa, mutta näyttelystä tuli todellinen menestys. Lisäksi siitä muodostui elävä taidetapahtuma, sillä Andreas Alariesto oli vaimonsa Riikan kanssa koko näyttelyn ajan Taidehallissa kertomassa maalauksistaan. Hän myös lauloi omatekoisia laulujansa, joita hänellä oli muistissaan kymmenittäin. Ihmiset viihtyivät näyttelyssä hyvin, ja siitä tuli kevään suosikkikäyntikohte. Andreas Alarieston Lapinkuvat -näyttelyn yleisömäärä ylitti yli 11000 kävijää.¹

Alariestosta tuli kuuluisuus, josta kerrottiin lähes kaikissa valtakunnan sanoma- ja aikakauslehdissä. Häntä myös haastateltiin radiossa ja televisiossa. Taiteilijasta ja hänen maalauksistaan kirjoitettiin hyvin positiiviseen ja lämpimään sävyyn. Varsinaista taidekriittiköä ei esitetty. Andreas Alariestoa käsiteltiin ennen kaikkea ilmiönä. Hänen tuotantonsa laajuutta hämmästeltiin, samoin sitä, että pitkästä taiteilijaurasta huolimatta hänestä ei ollut aikaisemmin kuultu mitään.² WSOY:n pääjohtaja Hannu Tarmio, joka oli yksi taiteilija Alarieston ”löytäjistä”, joutui jo heti näyttelyn avaamisen jälkeen puuttumaan tapahtumien kulkuun ja keskeyttämään teosten myynnin. Työt

1 Tarmio 1985; Kuusikko 1993, 56-57; Kuusikko 1994, 104; Partanen 1985; Luukkanen 4.5.2000; Riikka Alariesto 1992; Ks. myös Kilpimaa 2013, 109.

2 Tarmio 1985; Kuusikko 1993, 56; Kuusikko 1994, 105.

olisi myyty välittömästi loppuun, mikä ei ollut näyttelyn tarkoitus. Sekä Tarmio että itse taiteilija Alariesto olivat päätyneet ajatukseen maalausten säilyttämisestä yhtenäisenä kokoelmana.³

Helsingin näyttelyn jälkeen järjestettiin Andreas Alarieston Lapinkuvat-näyttely taiteilijan kotikaupungissa Rovaniemellä Lapin maakuntakirjaston näyttelysalissa. Rovaniemelläkin näyttelystä tuli yleisömenestys, ja sielläkin taiteilija oli kertomassa kuvistaan ja laulamassa laulujaan koko näyttelyn ajan. Silloin tapasin Andreas Alarieston ja hänen vaimonsa ensimmäisen kerran. Kuuntelin Alarieston kerrontaa ja lauluja ja ihailin hänen luontevaa esiintymistään. Ajattelin, että siinäpä on tasapainoinen ja onnellinen vanha mies. Kun Lappia-talon kellaritiloissa järjestettiin Alariesto-tarinailta, olin myös siellä kuuntelemassa. Maalauksiin liittyvien kertomusten lisäksi Alariesto lauloi suuren määrän laulujaan. Hänellä ei tuntunut olevan minkäänlaisia vaikeuksia niiden ulkoa muistamisessa. Kaikesta näki, että esiintyminen oli hänelle mieluista.

Rovaniemen kaupunki osti Alarieston näyttelystä 43 teoksen sarjan. Tämä teoskokonaisuus sijoitettiin pysyväisnäyttelyksi Lapin maakuntamuseoon. Näyttelyä täydennettiin vuonna 1985 vielä kolmella uudella maalauksella, ja kaikki teokset siirtyivät Rovaniemen taidemuseon hallintaan. Alarieston töitä oli mukana myös vuosina 1976–1977 Pohjoismaita kiertäneessä Öga mot öga-näyttelyssä, johon osallistui 25 taiteilijaa kaikista Pohjoismaista. Näyttely oli esillä Tukholmassa, Oslossa, Bergenissä, Helsingissä, Kööpenhaminassa ja Reykjavikissa. Suomea edustivat Alarieston lisäksi Jorma Hautala, Matti Kujasalo, Markku Keränen ja Ernst Mether-Borgström. Alarieston valinta tähän näyttelyyn kuvastaa hyvin hänen saavuttamaansa asemaa Suomen taide-elämässä. Häntä kutsuttiin hyvällä syyllä aikansa taiteilijakomeetaksi.⁴

Alariesto oli joutunut odottamaan pitkään julkituloaan, mutta heti ensimmäisen näyttelyn jälkeen hänelle avautui monia ovia. Näyttelykutsuja alkoi tulla sekä kotimaasta että ulkomailta. Korkean ikänsä vuoksi Alariesto ei ollut kovin innokas lähtemään ulkomaille. Kesällä 1980 Alariestot kuitenkin matkustivat Saksaan, Itä-Berliiniin, jossa järjestettiin suuri Alarieston taiteen

3 Tarmio 1985; Kilpimaa 2013, 109.

4 Kuusikko 1993, 58–59; Kuusikko 1994, 106; Kilpimaa 2013, 109.

näyttely. Näyttelyssä oli esillä lähes 60 maalausta, joista osa oli Rovaniemen kaupungin kokoelmista, osa taiteilijan omistuksessa. Näyttely sai paljon huomiota Saksassa mutta myös Suomessa, sillä muutamien aikakauslehtien toimittajat matkustivat Alariestojen mukana Saksaan juttuja tekemään. Alariestosta oli tuolloin tullut lehtien myyntivaltti, ja hänestä kirjoitettiin paljon.⁵ Näihin aikoihin olin jo alkanut kerätä Alariesto-aineistoa lehdistä. Minulla on mm. Seura-lehden toimittaja Airi Eskasen laaja artikkeli ”Lapin äijä noitui saksalaiset”. Alarieston näyttely saavutti niin suuren suosion, että saksalaiset pyysivät maalausten laina-ajan jatkamista ja lupaa järjestää näyttely myös Berliinin ulkopuolella. Lupa myönnettiin ja näyttely järjestettiin myös Magdeburgissa.⁶

Lauluntekijänä Alariesto sai kutsun Kaustisen kansanmusiikkijuhlille vuosina 1978 ja 1979. Hän esiintyi juhlilla laulaen omatekoisia laulujaan Lapista ja elämästä siellä. Andreas Alarieston Lapinkuvia -näyttely järjestettiin Kaustisella vuonna 1987. Sitä ennen oli näyttelyitä järjestetty ympäri Suomea. Omien näyttelyiden lisäksi hän osallistui laajaan suomalaisen naivistisen taiteen katselmukseen Porissa. Andreas Alarieston yksityisnäyttelyssä Tampereen nykytaiteen museossa 11.4.–2.6.1985 oli esillä 80 teosta. Pääpaino tässä näyttelyssä oli taiteilijan myöhäisemmän kauden teoksissa.⁷ Maaliskuussa 1980 Andreas Alariesto oli Taideteollisen Korkeakoulun Studia Generalia -luentosarjan vierailevana luennoitsijana kertomassa töistään. Toimittaja Maarit Niiniluodon mukaan väkeä oli enemmän kuin koskaan ennen vastaavassa tilaisuudessa. Esityksen lopuksi Alariesto myös lauloi sekä suomeksi että saameksi. Tässä vaiheessa hän halusi saada esille myös laulunsa ja runonsa.⁸

Alariesto lahjoitti vuonna 1984 lähes kaikki omistamansa teokset syntymäkunnalleen Sodankylälle. Tähän kokoelmaan kuului 64 maalausta ja kotakylän pienoismalli. Taidekokoelmaa varten saneerattiin Sodankylän keskustassa sijaitseva vanha kunnantalo, joka nimettiin Alariesto-Galleriaksi. Gallerian avajaisten odotettiin olevan Andreas Alarieston taiteilijauran huippuhetki,

5 Kuusikko 1993, 59; Kuusikko 1994, 107; Kilpimaa 2013, 110.

6 Eskanen 1980, 26; Kuusikko 1993, 59; Kuusikko 1994, 107.

7 Kuusikko 1993, 60–61; Kuusikko 1994, 108; Tarmio 1985.

8 Niiniluoto 8.3.1980; Kilpimaa 2013, 110.

mutta hän sairastui ja joutui sairaalaan avajaisia edeltävänä päivänä. Alariestogallerian avajaiset jouduttiin pitämään ilman Alariestoa.⁹

Tutustuin Andreas Alariestoon onnellisen sattuman kautta. Olin ollut kiinnostunut Lapista lapsuudestani lähtien. Opin lukemaan jo ennen kouluikää ja luin kaikki vanhemman veljeni lukukirjat. Muistan Topeliuksen sadut Tähtisilmästä ja Sampo Lappalaisesta. Kuinka halusinkaan ajaa porolla Rastekaisen huipulle.¹⁰ Veljelläni oli myös Walleniuksen satukirja ”Emäpuu kertoo”.¹¹ Rudolf Koivun kuvat olivat synkän kiehtovia, ihan erilaisia kuin hänen kauniit kuvansa Risto-veljeni muissa kirjoissa. Saduissa vilisi salaperäisiä paikannimiä kuten Teno, Petsamo, Ruija, Pummanki, Kalastajasaarento, Vaitolahti, Paitahamina ja Varangin vuono. Meri oli täynnä ihmeellisiä kaloja ja mereneläviä, ja siellä syvällä meren pohjalla puoliksi pohjamutaan vajonneena vanha emäpuu tarinoi pienelle meritähdelle elämänsä kokemuksista ja vaiheista. Lapin mahtava luonto oli kertonut sille satujaan, joita meritähti hartaasti kuunteli. Minäkin halusin päästä pohjoiseen kuuntelemaan tarinoita, joita luonto minulle kertoisi. Mutta olin vielä pieni tyttö, jonka piti lukea sadut ja tarinat kirjoista. Yrjö Kokon Lappi-kirjat tulivat pian minulle rakkaiksi. Niitä lukiessani tunsin Lapin kutsun yhä voimakkaampana. Kotini oli pienessä maaseutupaikajässä Etelä-Suomessa. Siellä, Askolassa, aloitin koulunkäyntini, joka jatkui oppikoulussa Porvoossa. Opiskelin opettajaksi Helsingin Opettajakorkeakoulussa ja valmistuttuani tiesin, että haluaisin lähteä opettajaksi Lappiin. Ensimmäinen paikkani oli Pelkosenniemen Aapajärvellä, pienessä asutuskylässä, lähellä Pyhätunturia. Sieltä päädyin Rovaniemelle Katajarannan koululle, jossa olin opettajana lähes 30 vuotta.

Talvella 1979 oli minun ja luokkani vuoro järjestää koulumme perinteinen Kalevala-juhla. Olimme käyneet Alarieston taidenäyttelyssä Lapin maakuntakirjastossa. Meillä oli luokassa Alarieston molemmat kuvateokset, joiden kuvat ja kertomukset olivat tulleet meille tutuiksi. Päätimme järjestää vähemmän perinteisen Kalevala-juhlan. Saimme Lapin maakuntamuseolta lainaksi dia-kuvat Rovaniemen kaupungin omistuksessa olevista Alarieston maalauksista.

9 Kuusikko 1993, 60–61; Kuusikko 1994, 107–108; Partanen 1999; Kilpimaa 2013, 119.

10 20 vuotta myöhemmin kiipesin Rastekaiselle kesäaikaan.

11 Wallenius 1942, ”Emäpuu kertoo. Satuja aikuisille ja lapsille”.

Valitsimme kiinnostavimmat kuvat ja niihin liittyvät kertomukset juhlassa esitettäväksi. Kollegani Aira Huttu-Hiltunen innostui aiheesta. Hän tunsu Alariestot ja ehdotti, että kutsuisimme heidät juhlaamme kunniavieraisiksi. Alariestot ottivat kutsun vastaan, ja juhlamme onnistui hienosti. Kuvat heijastettiin valkokankaalle, ja oppilaat lukivat niihin liittyvät tarinat. Ohjelman jälkeen Alariesto halusi laulaa meille kiitokseksi. Hän kiipesi esiintymislavalle ja istui siellä tuolilla ja lauloi meille laulujaan lapsuudesta ja elämästä Sompioissa. Siitä juhlasta alkoi Riikka ja Andreas Alarieston sekä minun ja myöhemmin koko perheeni välinen elinikäinen ystävyys. Alariesto oli silloin 78-vuotias.

Pian tutustumisemme jälkeen aloin nauhoittaa Alarieston lauluja ja kertomuksia. Vuosina 1979–1981 sain nauhoitettua 52 laulua. Lisäksi Alariesto kertoi lapsuudestaan Sompioissa ja elämänvaiheistaan *kulkurivuosinaan*, ja myös ne kertomukset ovat tallenteina arkistossani. Silloin en tiennyt tekeväni tutkimusta. Minulla ei ollut varsinaista tietoa haastattelutekniikoista, mutta Alariesto tiesi, mitä halusi kertoa ja vaikenin siitä, mistä ei halunnut puhua. Minä taas halusin kuunnella. Ensimmäinen nauhoitus on tehty kodissani 29.12.1979. Silloin huomasin, miten tärkeitä laulut olivat Alariestolle. Hän lauloi melkein yhtäjaksoisesti ulkomuistista 25 laulua. Välillä hän kertoi kontekstista, jossa laulut olivat syntyneet. Yleensä nauhoituksen jälkeen jätimme menneisyyden ja aloimme keskustella ajankohtaisista asioista, sillä Alariesto ei suinkaan ollut juuttunut menneisyyteen. Parin vuoden kuluttua seuraamme liittyi Alariestojen lääkäri Ritva Tuomaala, joka Rovaniemen veljeskodin lääkärinä oli jo nauhoittanut valtavan määrän sotaveteraanien muisteluita.¹² Nyt Alarieston laulut ja muistelukset tallentuivat kahdelle nauhurille.

Tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni keskiössä on Andreas Alarieston laulutuoanto ja lauluihin liittyvät muistelukertomukset. Ne ovat lähteitä, jälkiä jostakin suuremmasta kokonaisuudesta, jota tutkin lähteiden avulla. Lähdeaineisto ei kuitenkaan

12 Ritva Tuomaalan väitöskirja ”Kyllähän nyt pitäis olla jo semmonen aika, että pääsis niin kö keskustelehman näistä asioista” julkaistiin v. 2008.

pysty yksinään vastaamaan esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Se tulee ymmärrettäväksi vain jossakin asiayhteydessä. Lähteet merkityksellistyvät tutkijan rakentamassa kontekstissa, joka auttaa ymmärtämään sitä, mitä lähteessä ei suoraan kerrota. Samanaikaisesti lähteestä saatu uusi tieto vastavuoroisesti muuttaa tietoa ja käsitystä kontekstista, jota tutkimuksessa rakennetaan. Oletetaan, että lähteet kertovat jostakin itseään laajemmasta, kadonneesta ja tutkijalle usein vieraasta maailmasta. Kun tuota maailmaa rakennetaan historian tutkimuksen keinoin, saadaan lopputulokseksi konteksti. Tutkijalla ei ole suoraa pääsyä tähän kontekstiin, ja siihen liittyy jonkinlainen kaksijakaisuus: konteksti on tutkijan nykypäivässä rakentama tulkinta, mutta samaan aikaan sen oletetaan kertovan jotain menneisyydestä. Mikään tutkimustulos ei kuitenkaan vastaa täydellisesti menneisyyttä.¹³

Olen kirjoittanut pro gradu -tutkielmat Alarieston taiteesta ja lauluista.¹⁴ Tässä väitöskirja-tutkimuksessa lähtökohta-ajatukseni on, että Andreas Alariesto selviytyi vaikeistakin kokemuksista luovuutensa ja lahjakkuutensa avulla. Tuntuu melkein uskomattomalta, että tuntemani Andreas Alariesto oli entisessä elämässään kohdannut niin vaikeita asioita ja sellaisten kokemusten jälkeen saavuttanut sen luovuuden, ilon ja mielenrauhan, joka hänestä vielä yli 80-vuotiaana huokui. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvata Andreas Alarieston laulujen ja muisteluitten kautta hänen elämänkaartaan, hänen kykyään selviytyä ankaristakin koettelemuksista ja kääntää elämänsä haasteet voimavaroiksi. Tutkimukselle on asetettu kaksi tutkimuskysymystä:

1. Miten Andreas Alariesto muistelee elämänsä keskeisiä polkuja lauluissaan?
2. Miten Andreas Alarieston laulettu elämänpolut ovat yhteydessä resilienssiin?

13 Saarelainen 2013, 253; Leskelä-Kärki 2006, 616.

14 Kilpimaa 2003. ”Kaikkien aikojen ihmeellisin laulukirja”. Andreas Alarieston kuvat ja laulut. Jyväskylän yliopisto; Kilpimaa 2013. ”Miksi aina täytyy vajeltaa”. Andreas Alarieston elämän laulut. Turun yliopisto.

Resilienssi

Tammikuussa 2016 Suomessa vieraili 78-vuotias traumapsykiatri Boris Cyrulnik Toulousen yliopistosta Ranskasta. Hän on yksi kansainvälisesti tunnetuista resilienssi-teorian kehittäjistä ja hän oli haastateltavana Yle TV 1:n *Akuutti*-ohjelmassa. Cyrulnik oli saanut elää onnellisen lapsuuden, mutta sodan alkaessa hänen perheensä vangittiin ja kuljetettiin Auschwitziin tuhotavaksi. Kuin ihmeen kaupalla 6-vuotias Boris pääsi pakenemaan. Hän piileskeli kristittyjen perheiden suojissa, mutta häntä kohdeltiin julmasti. Hänet vaiennettiin eikä hän saanut puhua kokemistaan kauheuksista. Hänen oma henkilökohtainen traumansa auttoi häntä uskomaan ettei trauma ole kohtalo. Cyrulnikin viesti on, ettei kukaan lapsi ole menneisyytensä vanki, joka on uhri koko loppuelämänsä eikä traumoja voida hoitaa. Traumoista on mahdollista parantua. Sitä varten on analysoitava traumaa edeltävä tila. Lapsuuden merkitys on erittäin tärkeä. On selvitettävä miten henkilö on kärsinyt ja onko häntä tuettu trauman aikana ja sen jälkeen. Ihmissuhde rakentuu sanoihin ja yhteenkuuluvuuteen. Kun yhteenkuuluvuutta on olemassa, monilla alkaa toisenlainen kehitys, jonka nimi on resilienssi.¹⁵

Resilienssi on teoria aivojen, mielen ja sielun joustavuudesta. Se ei kuitenkaan tarkoita persoonallisuudenpiirrettä vaan prosessia. Boris Cyrulnikin mukaan resilienssiin vaikuttaa kolme tekijää. Ensimmäinen liittyy aikaan ennen traumaa: onko henkilöllä ollut mahdollisuus luotettavaan ja turvalliseen ihmissuhteeseen? Toiseksi: onko perhe antanut lapsen ilmaista itseään vapaasti? Ja kolmanneksi: saako hän puhua traumastaan ja pystyykö hän saamaan mitään järkevää käsitystä kokemuksistaan? Nämä kolme asiaa voivat käynnistää resilienssiprosessin. Cyrulnik korostaa, että trauma tekee ihmisestä erittäin herkän, mutta se ei ole sairaus. Sen sijaan traumasta jää aivoihin jälki, joka voidaan havainnoida toiminnallisella magneettikuvauksella. Traumamat eivät estäneet Cyrulnikia rakentamasta elämäänsä. Ne olivat pääsyy siihen, että hänestä tuli psykiatri. Koko uransa ajan hän on taistellut lasten hylkäämistä vastaan ja pyrkinyt ymmärtämään, mitä sodat aiheuttavat lapsille ja vanhemmille. Se on

15 Cyrulnik 2009, 13, 15; Skodol 2010, 113; Zautra & Stuart Hall & Murray 2010, 4; Cyrulnik 2016. YLE.FI/AKUUTTI 8.1.2016; Joutsenniemi & Lipponen 2015, 2515–2516.

ollut hänen elämänsä tavoite. Cyrulnik kysyy, miten tuosta kaikesta voi selviytyä henkisesti, ja vastaa: ”Yksi osa minusta kykeni puhumaan helposti, nauramaan ja tekemään työtä. Toinen osa minusta kärsi hiljaa.” Mieli oli jakaantunut, mutta se ei estänyt häntä rakentamasta elämäänsä.¹⁶ Tietämys resilienssistä voi olla hyödyksi jokaiselle, sillä me kaikki olemme resilienttejä. Kukaan ei ole niin onnekas, että voisi kokonaan välttyä tuskalta, mutta voisimme muuttaa tapaamme tarkastella kärsimyksiä ja lähteä etsimään ihmeitä tuskasta huolimatta.¹⁷

Cyruunik määrittelee käsitettä resilienssi käyttämällä metaforaa helmestä simpukan sisällä. Kun hiekanmuru joutuu simpukan sisälle, simpukka tuntee ärsyttävää kipua ja alkaa puolustusreaktiona erittää ainetta, joka peittää kipua tuottavan ainesosan. Tämän reaktion tuotos on kova, hohtava ja arvokas. Tuskasta on syntynyt helmi.¹⁸

Jo muinaiset legendat ja tarinat välittävät kiehtovia kertomuksia resilienssistä, selviytymisestä ja onnistumisesta vaikeiden vastoinkäymisten kohdatessa. Tutkijat ovat alkaneet kiinnostua tästä aiheesta vasta noin neljä vuosikymmentä sitten. Kun nämä tutkijat alkoivat seurata riskialttiiden väestönsien elämää lapsuudesta aikuisuuteen asti, he huomasivat dramaattisia poikkeamia arvioinnissa. Joissakin tapauksissa kehitys oli odottamattoman positiivista. Kiinnostusta herättävät tulokset innostivat useita tutkijoita ottamaan tehtäväkseen resilienssi-ilmiön tutkimisen.¹⁹

Ensimmäisen laajan, koko ihmisen elämänkaaren kattavan teoksen *Handbook of Adult Resilience* ovat toimittaneet John W. Reich, Alex J. Zautra ja John Stuart Hall Arizonan yliopistosta. Resilienssiä on tutkittu useasta eri näkökulmasta, mutta määrittelyssä näyttää olevan kaksi keskeistä teemaa. Osa tutkijoista keskittyy toipumiseen (*recovery*) ja tasapainon (*equilibrium*) saavuttamiseen nopeasti vastoinkäymisten jälkeen. Tällöin resilienssi määritellään luonteenpiirteeksi. Useimmat tutkijat jakavat kuitenkin Boris Cyrulnikin käsityksen resilienssin prosessiluonteesta.²⁰

16 Cyrulnik 2009, 22; Cyrulnik 2016. YLE.FI/AKUUTTI 8.1.2016; Ks. myös Feder & Nestler & Westphal & Charney 2010 37.

17 Cyrulnik 2009, 287; Bonanno 2004, 20, 27; Feder, Nestler, Westphal and Charney 2010, 35.

18 Cyrulnik 2009, 387.

19 Skodol 2010, 112; Masten & O’Dougherty Wright 2010, 213; Joutsenniemi & Lipponen 2015.

20 Hughes 2010, 498, Luecken & Gress 2010, 242; Masten & O’Dougherty Wright 2010, 215; Mancini & Bonanno 2010, 259; Ks. myös Ong & Bergeman & Chow 2010, 82–83.

Teoksessa *Positiivisen psykologian voima* (2014) tutkija Emilia Lahti²¹ kirjoittaa *resilienssistä*, joka viittaa ihmisen kykyyn sopeutua vastoinkäymisiin, kriiseihin tai traumaaihin rakentavalla tavalla. Lahden tavoitteena on tutkia ja ymmärtää, miten ihmiset toisinaan kukoistavat, eivät vastoinkäymisistä huolimatta vaan niiden ansiosta, ja miten yhteiskunta voi voimaantua yksilöiden omasta ajattelusta lähtevien mikromuutosten kautta. Periksiantamattomuus eli sisu ja resilienssi sekoitetaan usein toisiinsa. Sisu on se, mikä auttaa pitämään katseen kohdistettuna päämäärään ja pyrkimään sitä kohti sinnikkäästi. Resilienssi taas on hellittämätöntä uudelleen yrittämistä, lannistumattomuutta ja lujuuutta. Resilienssiä voidaan Lahden mukaan pitää yläkäsitteenä sellaisille toimintamalleille ja ominaisuuksille, jotka tukevat ihmisen kykyä jatkaa pahojenkin vastoinkäymisten jälkeen matkaa kohti päämäärää. Psykologista vahvuutta synnyttävän luonteensa vuoksi sisu saattaa kasvattaa kykyä vastata haasteisiin ja toimii siten kanavana resilienssiin. Ihminen voi ihmeellisesti parantua hyvinkin vaikeista kokemuksista ja palata jatkamaan elämää jopa kukoistaen elämänkaarensa loppuvuosina. Harvoin kukaan kuitenkaan unohtaa sitä polkua, jonka kautta on kulkenut tähän hetkeen. Aihepiiri avaa ikkunan kärsimyksen ja hyvinvoinnin väliseen suhteeseen. Tutkimusten mukaan kärsimyksen jälkeen yksilö ei ainoastaan palaa takaisin tilaansa vaan on saattanut saada uudenlaisen kirkastuneen näkökulman elämäänsä ja itseensä.²²

Resilienssillä on myös yhtymäkohtia voimaantumiseen. Juha Siitonen on Oulun yliopistoon tekemässään väitöskirjassa *Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua*²³ kehittänyt yleisen formaalin voimaantumisteorian, joka perustuu hänen tutkimuksensa empiirisiin löydöksiin ja teoreettisen integraation kautta muodostuneeseen näkemykseen ihmisen voimaantumista jäsentäviin osaprosesseihin. Siitosen tutkimuksen empiiristen tulosten ydinkäsite on *sisäinen voimantunne*. Voimaantumisen tarve tulee ihmisille ajankohtaiseksi viimeistään silloin, kun häntä estetään tai yritetään estää voimaantumasta. Yhteisöjen sosiaaliset rakenteet ja olosuhteet sekä toiset

21 Emilia Lahti on opiskellut professori Martin Seligmanin ohjauksessa Pennsylvanian yliopistossa ja kirjoittanut MAPP-lopputyönsä tutkijaprofessori Angela Duckworthin alaisuudessa aiheesta sisu. Uusitalo-Malmivaara 2014, 9.

22 Lahti 2014, 330–331; Joutsenniemi & Lipponen 2015.

23 Siitonen 1999.

yksilöt voivat estää joitakin yksilöitä tai ryhmiä tuntemast itseään tai työtään arvokkaaksi. Vähäiselläkin tämän tunteen lisäämisellä voisi olla uudistava vaikutus sekä yksilöihin että ryhmiin ja se voisi tuottaa valtavasti energiaa oppimiseen ja kasvuun. Voimaantuminen on kuitenkin ihmisestä itsestään lähtevä prosessi, ja se on yhteydessä ihmisen omaan haluun, omien päämäärien asettamiseen, luottamukseen omiin mahdollisuuksiin sekä näkemykseen omasta itsestään ja tehokkuudestaan. Uskomukset omista mahdollisuuksista rakentuvat kuitenkin keskeisiltä osin sosiaalisessa kanssakäymisessä.²⁴

24 Siitonen 1999, 117–118; Ks. myös Mahlakaarto 2010.

2. Tutkimuksen toteuttaminen

Aiemmat tutkimukset

Mikrohistoriassa lähteiden tutkimustapaa pidetään tärkeämpänä kuin lähteiden määrää. Tutkimuksen lähtökohtana ei ole historioitsijoiden perinteinen vaatimus, että tutkijan pitäisi käydä läpi mahdollisimman suuri lähdeaineisto. Mikrohistoriassa määrä on korvattu laadulla, mikä tarkoittaa muutamien tekstien tarkkaa lähilukua. Siihen vaaditaan hyvää perehtyneisyyttä tutkittavaan aikakauteen, että osaa kiinnittää huomiota olennaisiin kysymyksiin ja pystyy näkemään asiat oikeissa yhteyksissään.²⁵ Tässä tutkimuksessa tällainen tarkka lähiluku kohdistuu ennen kaikkea Alarieston lauluihin ja haastatteluihin, joissa hän laulaa ja kertoo elämästään. Lähteiden ja niiden tulkintaa ohjaavien kysymysten tueksi tarvitaan kulttuurihistoriallinen konteksti. Se ei tarkoita tutkimuksen alkuun sijoitettavaa historiallista johdatusta, jonka tarkoituksena on antaa taustatietoa tulevan tekstin pohjalle. Konteksti tuotetaan osana tutkimusprosessia ja se kehkeytyy auki prosessin aikana. Tutkimuksen tulisi tuottaa mahdollisimman huolellisesti perusteltuja tulkintoja ja johtopäätöksiä. Tulkinnan tulisi olla avoin uusille mahdollisuuksille. Sen tulisi kuunnella lähteiden omaa ääntä ja tarkastella kriittisesti aiempaa tutkimusta.²⁶

Jo vuonna 1949 Alariesto oli julkaissut omakustanteena laulukirjan *LAPIN LAULAJA. Kaikkien aikojen ihmeellisin laulukirja*. Kirja on painettu Esan kirjapaino OY:ssä Lahdessa, ja siinä Alarieston tekstiä on korjailtu kirjakielen mukaiseksi. Eläkkeellä ollessaan Alariesto sai hankittua kirjoituskoneen, jolla hän alkoi kirjoittaa laulujensa sanoja muistiin. Alariesto lahjoitti minulle kopioita näistä itse kirjoittamiensa laulujen käsikirjoituksista sekä kolme

25 Ollila 1995, 7–8; Lehtola 2012, 9; Kilpimaa 2013, 8.

26 Saarelainen 2013, 245–246.

LAPIN LAULAJA -laulukirjaansa. Vuosina 1979–1981 vieraillessamme toistemme luona sain äänitettyä 52 laulua, muisteluita ja keskusteluja. Lisäksi olin hankkinut WSOY:n julkaisemat teokset *Andreas Alarieston lapinkuvat* (1976) ja *Lisälehdet Andreas Alarieston lapinkuviin* (1978). Tallensin myös Alariestoa käsitteleviä lehtiartikkeleita ja nauhoitin radiohaastatteluja, joista Riikka Alariesto yleensä ilmoitti minulle etukäteen.

Jäin eläkkeelle opettajan työstäni 1990-luvun lopulla ja jatkoin parikymmentä vuotta aikaisemmin aloittamiani taidehistorian opintoja Jyväskylän yliopistossa. Kirjoitin pro gradu -tutkielmani Andreas Alarieston kuvista ja lauluista. Siinä vaiheessa aloin hankkia lauluihin liittyvää lisäaineistoa. Löysin laulunauhoitteita Lapin maakuntamuseon ja Sodankylän Alariesto Gallerian arkistoista, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkistosta ja Alariestojen ystävän, sodankyläläisen Kirsti Suopangin arkistosta. Nauhoitteissa ei ollut sisällysluetteloita eikä lauluista ollut minkäänlaisia luetteloita. Olin yhteydessä myös WSOY:n arkistoon, koska tiesin, että Alarieston lauluja oli sinne nauhoitettu.²⁷ Arkistonhoitaja ei löytänyt nauhoitteita, ja hän arveli, että ne on tuottamattomana materiaalina poistettu.

Minulla oli nyt omien nauhoitusteni lisäksi materiaalia neljästä eri arkistosta. Alariesto Galleriassa oli materiaalia eniten. Olihan galleria jo taiteilijan eläessä saanut häneltä lahjoituksena 64 maalausta ja myöhemmin testamenttilahjoituksena koko Alariestojen jäämistön. Kuuntelin galleriasta löytyneet kuusi laulukasettia ja tein niihin sisällysluettelon. Yhteenvedon jälkeen löysin kaseteilta 93 eri laulua. Kirsti Suopangin kaseteilla oli 50 laulua. Lapin maakuntamuseon nauhoitteilla oli enimmäkseen haastatteluja ja Alarieston kertomuksia elämästään ja maalauksistaan. Lauluja löytyi 17. SKS:n kansanrunousarkistosta sain lainaksi kaksi haastattelukasettia, joilla oli 12 laulua. *LAPIN LAULAJA* -laulukirjassa on 40 laulua. Tein yhteenvedon kaikista näistä eri lähteistä löytämistäni ja omassa arkistossani olevista lauluista, ja sain laadittua laululuettelon, jossa on 114 eri laulua.²⁸ Nauhoitteilta litteroin laulut, tekemäni haastattelut (keskustelut), nauhoittamani Alarieston radiohaastattelut, Lapin maakuntamuseon arkistosta löytyneet

27 Alariesto 1979; Tarmio 1985.

28 Andreas Alarieston lauluja. Kilpimaa 2003. Liite 2; Kilpimaa 2013, 130–136.

haastattelukasetit sekä Tuula Salmen tekemän haastattelun vuodelta 1985 (SKS/KRA). Tutkimustani varten sain myös luvan kopioida laulut omille kaseteilleni lukuun ottamatta Salmen haastattelua, jonka sain vain litteroida.

Andreas Alariestosta on tehty kolme pro gradu -tutkielmaa. Riitta Kuusikko on tehnyt tutkielmansa *Kansantaitelija Andreas Alariesto. Lappilaisen elämänmuodon tallentaja*, Jyväskylän yliopistoon vuonna 1993. Siinä hän käsittelee Alarieston elämää ja maalauksia. Jyväskylän yliopistoon olen myös itse tehnyt tutkielmani ”*Kaikkien aikojen ihmeellisin laulukirja*”. *Andreas Alarieston kuvat ja laulut*. Siinä vertailen kuvien ja laulujen aihepiirejä. Tämä tutkielma on vuodelta 2003. Toisessa pro gradu -tutkielmassani tutkin Alarieston elämää ja lauluja. Tutkielmani ”*Miksi aina täytyy vajeltaa?*”. *Andreas Alarieston elämän laulut*, kuuluu kulttuurihistorian oppiaineeseen, ja se hyväksyttiin Turun yliopiston historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuslaitoksella kesällä 2013. Ensimmäinen opinnäytetyö Alariestosta on tehty vuonna 1980. Urpo Rainto kirjoitti tutkielmansa *Andreas Alariesto. Lapin entisen elämänmuodon tallentaja* opiskellessaan alipäällystökurssilla Poliisiopistossa Helsingissä.

Kirjallisuuslähteinä käytän WSOY:n julkaisemien kuvateosten lisäksi seuraavia Alariestosta julkaistuja teoksia: Riitta Kuusikko: *Andreas Alariesto 1900–1989* (1994), Tarja Aikio: *Sompion suuri mestari. Kansantaitelija Andreas Alarieston elämä ja työ* (2001) sekä vuonna 2008 julkaistu *Andreas Alariesto. Tarinankertoja Lapista*. Viimeksi mainitussa teoksessa olen itsekin kirjoittajana. Kirjoitin Alarieston lauluista artikkelin *Paljon olen mailimata kulkenut. Andreas Alarieston laulettu elämä*. Kaikki nämä kirjat ja tutkimukset on tuotettu tietystä näkökulmasta tarkasteltuina. Kaikkien niiden kautta kuitenkin pystyy saamaan tietoa Alariestosta ja hänen elämästään. Urpo Rainnon tutkielmaa, omia pro gradu -tutkielmiani ja *Tarinankertoja Lapista* -teosta lukuun ottamatta lauluista on yleensä pelkkä maininta.

Monet Alarieston laulut kertovat hänen synnyinseudustaan Sompioista. Siksi viittaaan myös Samuli Paulaharjun teoksiin *Sompio. Luiroin korprien vanhaa elämää* ja *Wanhaa Lappia ja Peräpohjolaa*. Paulaharju teki monia perinteenkeruumatkoja Lappiin, myös Sompioon, missä Alariesto oli syntynyt ja viettänyt lapsuutensa. Sompiossa Paulaharju tapasi Alarieston sukulaisia ja tuttuja, juuri niitä henkilöitä, joista tämä kertoo kuvissaan ja lauluissaan. Kumpikin on kuvannut Sompioita lämmöllä ja huumorilla, ja kumpikin antaa

seudusta jollakin lailla tarunhohteisen kuvan. Paulaharjun teoksia lähteenä käytettäessä on otettava huomioon, että hän ei kerännyt aineistoja tutkijana vaan tulevia kaunokirjallisia teoksiaan varten. Paulaharju ei ollut pelkästään perinteen kerääjä ja kirjailija, vaan myös opettaja, eikä hänen toimintansa ollut irrallaan ajan henkisistä virtauksista.²⁹ Professori Juha Pentikäinen on kuitenkin sitä mieltä, että Paulaharjua on turhaan aliarvostettu. Paulaharjun muistiinpanojen ja tekstien arvo perustuu pitkäaikaiseen läsnäoloon.³⁰

Koska Andreas Alarieston pitkän elämän (1900–1989) vaiheet liittyivät kiinteästi **Suomen historian vaiheisiin**, olen myös etsinyt lähde teoksia, jotka valaisevat **aikoja** ja **paikkoja**, joista Alariesto itse saattoi kokonaan vaieta, vaikka niillä oli ratkaiseva merkitys hänen elämässään. Tällaisia teoksia ovat esim. Jukka Nevakiven väitöskirja *Muurmannin legioona. Suomalaiset ja liittoutuneiden interventio Pohjois-Venäjälle 1918–1919* (1970) ja Eino Lyytisen väitöskirja *Finland in British Politics in the First World War* (1980), Otto Villhelm Itkosen muistelmateokset *Muurmannin suomalainen legioona* (1927) ja *Maanpakolaisen muistelmia* (1928) sekä Oskari Tokoin *Maanpakolaisen muistelmia* (1948). Alarieston Petsamon aikaan liittyviä teoksia on useita. Käytössäni on ollut mm. Jouko Vahtolan ja Samuli Onnelan toimittama *Turjanmeren maa. Petsamon historia 1920–1944* (1999), Kirsi Kuusikon väitöskirja *Laiton Lappi, laitton Petsamo. Rikollisuus ja järjestysvalta Petsamossa 1921–1944* (1996) sekä Petsamossa syntyneen ja siellä lapsuutensa viettäneen Erno Paasilinnan *Kaukana maailmasta* (1980) ja *Petsamon kuvia* (1997).

Lappi ja varsinkin **Sompio** olivat Andreas Alarieston elämän merkittävimmät paikat. **Elämää Lapissa** ovat tutkimuksissaan käsitelleet mm. Veli-Pekka Lehtola ja Marjut Aikio. Lehtolan *Saamelaiset suomalaiset – kohtaamisia 1896–1953* (2012) ja Aikion *Saamelaiset kielenvaihdon kierteessä. Kielisosiologinen tutkimus viiden saamelaiskylän kielenvaihdosta 1910–1980* (1988) ovat laajoja kokonaisesityksiä saamelaisten ja muun Suomen suhteista vuosisadan alusta 1980-luvulle. Loppuvuodesta 2010 julkaistiin teos *Kylä kulttuurien risteyksessä. Artikkelikokoelma Vuotson saamelaisista*. Kirjan ovat toimittaneet Ulla Aikio-Puoskari ja Päivi Magga, ja siinä useat kirjoittajat

29 Taavetti 1999, 180; Kilpimaa 2013, 6.

30 Pentikäinen 23.10.2012; Kilpimaa 2013, 6.

kertovat Sompion saamelaisista ja heidän vaiheistaan yli sadan vuoden ajalta alueella, jossa he ovat eläneet rinnakkain muiden sompiolaisten kanssa. Kirjassa avautuu näkymiä juuri siihen elämänmuotoon, jota Alariestokin halusi kuvata ja tallentaa tuleville sukupolville.

Aineisto

Aloittaessani tämän tutkielman kirjoittamisen on kulunut 35 vuotta siitä Kalevala-juhlasta, jossa ystävyttemme Alariestojen kanssa alkoi. Andreaxen kuolemasta on kulunut 25 vuotta ja Riikan 19 vuotta. Olen tehnyt Andreas Alariestosta kaksi pro gradu -tutkielmaa.³¹ Niissä olen kuvaillut Andreaxen elämänkulkua ja hänen tuotantoaan. Olen tutkinut hänen kuviansa ja laulujensa aihepiirejä ja vertaillut niitä. Ennako-oletukseni oli, että kuvat ja laulut vastaisivat toisiaan. Minulle selvisi kuitenkin jo ensimmäistä tutkielmaa tehdessäni, että maalaukset pohjautuivat lähinnä Andreaxen kuulemiin tarinoihin menneisyydestä. Ensimmäisen kuvateoksensa³² esipuheessa hän kertoo: *Olen tehnyt nämä kuvat, koska nykyinen ja tuleva sukupolvi ei tosiasiaa tietä mittään menneisyyvestä eikä esi-isien elämästä. Ja minunkin pensselini heittää kohta heilumasta.*³³ Andreaxen värikkäät, naivistiset maalaukset kiehtoivat minunkin mieltäni, mutta heti kun kuulin hänen laulavan omatekoisia laulujaan, aloin kiinnostua niistä. Ystävyystytyämme vuoden 1979 alussa, Andreas lauloi minulle aina tavatessamme, ja sain nauhoitettua 52 laulua. Ajattelin silloin lähinnä, että tässä on arvokas Lapin perintö lapsillemme. Kaksikymmentä vuotta myöhemmin tutkielmaani tehdessäni ja lauluja kuunnelllessani huomasin, että lauluissaan Andreas kertoikin omasta elämästään, tunteistaan, toiveistaan ja myös pettymyksistään. Hän on kertonut elämästään myös monissa haastatteluissa, joita olen omien haastattelujeni lisäksi saanut

31 Kilpimaa, Marita 2003. ”Kaikkien aikojen ihmeellisin laulukirja”. Andreas Alarieston kuvat ja laulut. Jyväskylän yliopiston taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos, Jyväskylä (TAIKU/JY); Kilpimaa, Marita 2013. ”MIKSI AINA TÄYTYY VAJELTAA?”. Andreas Alarieston elämän laulut. Turun yliopiston historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Kulttuurihistoria.

32 Kivilinna, Rauni 1976. Andreas Alarieston Lapinkuvat.

33 Kivilinna 1976, 3.

käyttööni eri arkistoista. Olen litteroinut kaikki hallussani olevat haastatteluja laulutallenteet ja kuunnellut niitä kymmeniä kertoja. Monesti olen jopa nukahtanut Andreaxsen lauluun. Olen myös huomannut, että kuuntelemalla saa enemmän informaatiota kuin kirjoitettua tekstiä lukemalla. Andreaxsen oma puhe ja hänen käyttämänsä kieli vie kuulijan mukaan kyseessä olevaan kontekstiin. Alessandro Portelli korostaa alkuperäisen nauhoitetun puheen merkitystä. Kun puhe muutetaan luettavaan kirjalliseen muotoon, siinä tapahtuu väistämättä muutoksia ja tulkintaa.³⁴ Taukojen pituus ja paikka korostavat puheen tunnesisältöä, samoin puheen nopeus ja sen muutokset. Monet kertojat vaihtavat haastattelun aikana rytmistä toiseen, ilmaisten näin asenteensa muutosta käsiteltävässä asiassa. Kun analysoidaan kirjoitettua tekstiä, vaihtelun luo lukija.³⁵

Tärkein ja arvokkain lähdeaineistoni muodostuu Andreaxsen lauluista ja elämäkertomuksista. Tarkoitukseni on niiden kautta kuvata ja ymmärtää niitä kokemuksia, merkityksiä, tunteita ja ajatuksia, jotka auttoivat Andreasta jatkamaan ponnisteluja kohti asettamia tavoitteita. Muutama vuosi sitten sain aineestooni arvokkaan lisän. Andreas Alarieston vanhat ystävät Hannu ja Liisa Lumpus antoivat minun nauhoittaa omasta arkistostaan Alariestokasetin, jonka alkuperää he eivät muistaneet. Se kuulostaa radio-ohjelman äänitteeltä, ikään kuin se olisi tehty studio-olosuhteissa. Ohjelmassa luetaan Alarieston tekstejä, soitetaan viululla hänen laulunsa melodioita ja jokaisen melodian jälkeen tulee laulu Alarieston itsensä esittämänä. Lukija tai kertoja ei ole Alariesto itse. Siitä päätellen, että ohjelma on tehty hänen kuolemansa jälkeen. Tekstejä on yhteensä seitsemän ja ne ovat Alarieston tuotantoa. Viulusooloja on 25 ja lauluja 13. Laulut on selvästi ryhmitelty aiheittain. Aluksi on neljä rakkauslaulua, sitten laulu *Maailman kulkuri*. Neljässä laulussa kerrotaan Lapista ja lappalaisista ja neljässä viimeisessä on aiheena Vuotson kylä ja Sompio. Yritin kysellä Alarieston ystäviltä tietäisivätkö he jotain äänitteen alkuperästä. Kukaan ei tunnistanut sitä. Huhtikuussa 2015 matkustin Helsinkiin ja vietin päivän Ylen arkistossa. Koska äänite kuulosti radio-ohjelmalta, toivoin löytäväni vastauksen sieltä. Tätä ohjelmaa ei kui-

34 Portelli 2006, 51.

35 Portelli 2006, 52–53.

tenkaan löytynyt, ja minulle kerrottiin ettei kaikkia radio- ja TV-ohjelmia arkistoida. Sain kuitenkin kuunnella ja katsoa useita kiinnostavia ohjelmia vuosilta 1976–1979, jolloin en vielä ollut tutustunut Alariestoihin. Ensimmäinen radiohaastattelu oli tehty 3.6.1976 Helsingin Taidehallissa Alarieston näyttelyssä.³⁶ Sain myös vihjeen, että voisin löytää Alariestoon liittyviä tallenteita Kansanmusiikki-instituutista Kaustiselta. Seuraavaksi otinkin yhteyttä sinne ja löysin varsinaisen aarteiston. Alariesto oli ollut esiintyvänä vieraana Kaustisen kansanmusiikkijuhlilla kahtena kesänä (1978 ja 1979). Ensimmäni ohjelmaa ei Kansanmusiikki-instituutistakaan löytynyt, mutta sain käyttööni lähes kolmen tunnin ohjelmakoosteen Alarieston laulusesityksiä (36 laulua) ja haastatteluja sekä yhden video-ohjelman (21 laulua). Kaikissa näissä tallenteissa on laulujen lisäksi arvokasta tietoa Alarieston laulujen synnystä ja tarkoituksesta.

Olen kuunnellut ja lukenut aineiston useita kertoja ja käynyt läpi kaikki siinä esiintyvät tapahtumat, henkilöt, suhteet ja muutokset ja pyrkinyt löytämään oleelliset asiat lopulliseen analyysiin. Alkuperäisaineiston ja tutkimuskirjallisuuden avulla olen pyrkinyt vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Aineisto antaa vastauksia, jos osaa ja uskaltaa kysyä oikeita asioita. Mikrohistoriallisesta näkökulmasta tarkasteltuna on oleellista nimenomaan se, millainen tutkittavan ajan ihmisten elämäntapa ja maailmankuva on ollut, ei niinkään se, millaista on ollut tuon ajan *objektiivinen* tapahtumien historia.³⁷

Menetelmänä muistitietotutkimus

Muistitietotutkimus (engl. oral history) saavutti tunnustetun aseman lähdeaineistona historian tutkimuksessa 1980-luvulla ja samoihin aikoihin myös folkloristiikassa. Oral historya kutsutaan suomenkielisessä kirjallisuudessa yleensä muistitietohistoriaksi, mutta folkloristiikan tutkija Taina Ukkonen on päätenyt siihen, että nimitys muistitietotutkimus tuo parhaiten esiin oral history -suuntauksen monipuolisuuden. Jotkut historian tutkijat pitävät

36 Haastattelijana Hannu Taanila 1976.

37 Rantala 2003, 18; Lehtola 2012, 9; Kilpimaa 2013, 8.

muisteluaineistoja epäluotettavina tai hedelmättöminä, mutta tutkimusta tehdään paljon, ja se on tuottanut arvokasta tietoa ihmisten historiakäsityksistä sekä muisteluaineistojen luonteesta menneisyyden kuvauksina ja tulkintoina.³⁸ Nykyisin muistitietotutkimusta tehdään monen eri alan lähtökohdista. Siitä voidaan löytää myös erilaisia suuntauksia ja metodologisia periaatteita esimerkiksi lähdeaineistoksi mielletyn muistitiedon perusteella.³⁹ Muistitietotutkimusta on luokiteltu mm. tietoteoreettisiin perusteisiin, jolloin on löydetty positivistiseksi luonnehdittu selittävä eli realistinen suuntaus sekä hermeneuttiseen tutkimustraditioon perustuva ymmärtävä tai tulkinnallinen suuntaus.⁴⁰

Realistisen näkökulman mukaisessa tutkimuksessa muisteluaineistoista etsitään sekä faktatietoa että muistelijan omaa kokemusta ja mielipiteitä. Tärkeimpänä tavoitteena on saada tietoa siitä, mitä on tapahtunut tai miten asiat ovat olleet. Muistitieto toimii usein vain muun aineiston täydentäjänä. Muistaminen ja muistelu eivät myöskään ole tutkimuksen kohteina, koska muistitietoaineistot eivät sellaisenaan ole tosiasioita menneisyydestä. Tutkimusprosessissa tutkija on ulkopuolinen havainnoitsija ja tarkkailija. Hänen pitää tarkastella aineistoa ulkopuolisen näkökulmasta, objektiivisesti ja mahdollisimman tarkasti oman vaikutuksensa eliminoiden.⁴¹

Tulkinnallisessa muistitietotutkimuksessa muistelua tarkastellaan kerrottuna, menneisyyden tulkintana ja prosessina, jossa on olennaista antaa merkityksiä menneisyydelle pitäen kuitenkin nykyisyyttä lähtökohtana. Muistelussa tulevat esiin asiat ja tapahtumat, jotka muistelijan mielestä ovat muistamisen, kertomisen ja säilyttämisen arvoisia. Nimenomaan tulkinnallisessa tutkimuksessa nähdään tiedon tuottaminen vuorovaikutustapahtumana, tutkijan ja muistelijan välisenä dialogina tai neuvotteluna siitä, mikä tietyssä menneisyyden tapahtumassa tai ilmiössä on historiallista. Tutkija ei voi asettua ulkopuolelle tekemään objektiivisia havaintoja tai päätelmiä, vaan hän toimii osana tulkintojen muodostumisen prosessia. Tavoitteena on muodostaa perusteltu ja uskottava tulkinta tutkittavasta ilmiöstä tai tehdä

38 Ukkonen 2006, 175–176.

39 Ukkonen 2006, 186; Fingerroos & Haanpää 2006, 37–40.

40 Ukkonen 2006, 187; Fingerroos ja Haanpää 2006, 39.

41 Ukkonen 2006, 187–188.

näkyväksi tutkimuskohteen oma historia. Yleisparevän totuuden tai tiedon tavoittelu ei ole mahdollista eikä tarkoituksenmukaista.⁴²

Edellä realistisen ja tulkinnallisen tutkimuksen erot on esitetty yleisluontoisesti ja ideaalituypisesti. Käytännössä näkökulmat eivät kuitenkaan aina esiinny näin selkeinä. Samankin tutkijan työssä voi esiintyä vaikutteita molemmista suuntauksista. Perinteisessä ja sosiaalishistoriallisessa tutkimuksessa näkyy realismin vaikutus, kun taas kulttuurisessa tutkimusotteessa on tulkinnallinen näkökulma hallitsevana. Realistisessa muistitietotutkimuksessa ensisijaisena kiinnostuksen kohteena on menneisyys; mitä on tapahtunut ja mitä siitä kerrotaan. Tulkinnallisessa muistitietotutkimuksessa sen sijaan tutkimuksen kohteena on menneisyyden lisäksi nykyisyys sekä näiden kahden suhde muistelussa: miten mennyttä kerrotaan ja tulkitaan nykyhetkessä, mitä otetaan esille ja muistetaan ja mistä vaietaan.⁴³

Narratiivinen muistitietotutkimus

Muisteluaineistot ovat luonteeltaan kertovia, ja niitä tutkivan on luontevaa etsiä virikkeitä narratiivisesta ajattelusta ja kerronnan tutkimuksesta. Alesandro Portellin mukaan tietämys narratologiasta ja folklorekertomusten ominaispiirteistä on välttämätöntä muisteluaineistojen analyysissa.⁴⁴ Narratiivisen tutkimuksen perustana on näkemys kertomuksen kulttuurisesta merkityksestä sekä elämän ja kertomisen kiinteästä suhteesta. Kertominen määrittellään ihmiselle tyypilliseksi tavaksi olla olemassa, tuottaa merkityksiä ja tehdä maailma ymmärrettäväksi.⁴⁵

Kertomuksen määrittelyllä ja kulttuurisen merkityksen tutkimuksella on pitkät perinteet ja juuret, jotka ulottuvat Aristoteleen *Runousoppiin*. Aristoteleen mukaan runous jäljittelee aina elämää. Runousopissaan hän käsittelee ennen kaikkea hyvän tragedian ominaisuuksia. Tragedia on ajallinen kokonaisuus, jolla on alku, keskikohta ja loppu ja keskeisenä elementtinä *mythos*

42 Ukkonen 2006, 188; Kalela 2000, 217–239; Fingerroos 2004, 17–19; Uusitalo 2006, 67; Meretoja 2003, 64–66; Ks. myös Huttu-Hiltunen 2008, 17.

43 Ukkonen 2006, 189.

44 Portelli 1991, 48–50; Ukkonen 2006, 189.

45 Ukkonen 2006, 190.

eli juoni. Tragedia jäljittelee toimintaa ja elämää, onnellisuutta ja onnetonta kohtaloa. Juonen tehtävä on kuvata muutosta asiantilasta toiseen ja muodostaa kokonaisuus, johon nähden erilliset osat saavat merkityksensä.⁴⁶ Aristoteleen hyvän tragedian ominaisuuksien on myöhemmin katsottu pätevän muihin-kin kertomuksiin.⁴⁷ Nykytutkimus perustuu strukturalistiseen kerronnan teoriaan eli narratologiaan, joka on vaikuttanut ennen kaikkea kirjallisuustieteessä, mutta myös esimerkiksi sosiolingvistiikassa ja folkloristiikassa. Kirjallisuustieteessä on pyritty löytämään universaaleja kertomusrakenteita, folkloristiikassa on etsitty satujen ja kansankertomusten tyypillisiä rakenteita ja sosiolingvistiikassa on tarkasteltu lyhyiden ja yksinkertaisten suullisten kertomusten rakennepiirteitä.⁴⁸

Narratiivinen tutkimus voi kohdistua hyvin monenlaisiin ilmiöihin, esimerkiksi uskonnollisiin kokemuksiin, työttömyyden vaikutuksiin, etnisyyteen, organisaatioiden toimintaan sekä identiteettiin ja sen rakentumiseen. Nämä ilmiöt nähdään muuttuvina kulttuurisina ja sosiaalisina prosesseina. Tutkimusaineistona ovat merkityksiä välittävät kokonaisuudet eli erilaiset tekstit: haastattelut, päiväkirjat, kirjoitetut elämäkerrat tai muisteluaineistot ja mediatekstit. Aineiston analyysi ja tulkinta tapahtuu yleensä käyttämällä jonkinlaista lähiluvun menetelmää. Kohteena ei ole ainoastaan ilmiö ja sen tuottamisprosessit vaan myös kertominen ihmiselle tyypillisenä toimintana, kerronnassa hyödynnettävät ilmaisukeinot sekä muut mallit tai kulttuurille tyypilliset mallitarinat.⁴⁹

Keskeiset käsitteet narratologisessa tutkimuksessa ovat *kertomus*, *kerronta*, *tarina* ja *juoni*. *Kertomus* voidaan määritellä kokonaisuudeksi, joka sisältää kuvauksen muutoksesta tai tapahtumasarjasta, joka kerrotaan. Tällöin on kysymyksessä muodon taso. *Kerronta* tarkoittaa tietyn fiktiivisen tai todellisen tapahtumasarjan esittämistä jonkin välineen avulla, jolloin on kyseessä ilmaisun taso. *Kertomuksella* on selkeä alku, ajallinen jäsennys sekä loppu ja siihen liittyvä arvio. Alussa käytetään usein tietynlaisia aloitussignaaleita kuten saduissa ”olipa kerran” ja kokemuskertomuksissa ”minä muistan”. Kertomuksella on yleensä

46 Aristoteles 1998, 17–24.

47 Aristoteles 1998, 73–74; Ukkonen 2006, 191.

48 Hänninen 1999, 16–18; Ukkonen 2006, 191.

49 Ukkonen 2006, 191; Hänninen 2000, 16–18.

myös ns. kärki (engl. point), joka ei aina ole kronologisessa loppu- tai pääte-
pisteessä.⁵⁰ Narratiivisuudessa *kertomus* tarkoittaa ihmisen itsestään toisille
kertomaa tarinaa. Tavallisesti kertomus esittää jo toteutuneita tapahtumia.
Kertoessaan tarinaansa ihminen voi jakaa ja reflektoida kokemuksiaan ja saada
aikaan sosiaalisia vaikutuksia. Kertojalle mahdollistuu sosiaalinen vahvistus
oman elämänsä jäsenyyksille. Kertomukset siirtyvät sosiaaliseen tarinavaranto-
on resurssiksi, jota kuulijat, lukijat ja katsojat voivat käyttää hyväksi oman
elämänsä tulkitsemisessa. Sosiaalinen tarinavaranto sisältää kaikki ne tarinat,
joiden keskellä ihminen kasvaa ja kehittyy.⁵¹ *Kertomuksen* tapahtumilla on
tiety ajallinen järjestys, ne ovat relevantissa suhteessa loppuun, ja niillä on usein
myös kausaalinen suhde eli kertomuksella on tarina ja juoni. *Tarina* on kerto-
muksen sisällön taso, tapahtumarakenne, joka vastaa kysymykseen, mitä on
tapahtunut. *Tarina* jäsenyy kronologisesti, se on valikoima tietylle henkilölle
tietyn rajallisen ajanjakson sisällä sattuneita tapahtumia. *Tarina* on kuitenkin
aina rekonstruktio tai abstraktio, jonka kuulija tai lukija tekee kuulemansa
tai lukemansa perusteella. *Juoni* rakentuu merkityssuhteista, jotka yhdistävät
tapahtumat ja kertomuksen toisiinsa. *Juoni* vastaa kysymykseen miksi tapahtui
tietyllä tavalla. *Juonellisuus* edellyttää myös tapahtumien välistä kausaalisuutta
ja toiminnan suuntautumista muutosten kautta kohti tiettyä päämäärää.⁵²

Ukkosen hahmottamassa narratiivisessa muistitietotutkimuksessa kie-
toutuu yhteen kolme näkökulmaa: Tutkimuksessa tehdään ensinnäkin nä-
kyväksi tietyn yhteisön tai yksilön oma historia ja toiseksi sen narratiivinen
tuottamisprosessi. Kolmanneksi tarkastellaan kertomisen ominaispiirteitä ja
siihen liittyen erilaisten kertomusten ja tarinoiden kulttuurisia merkityksiä.
Realistiseen ja tulkinnalliseen tutkimukseen suhteutettuna narratiivisen muis-
titietotutkimuksen painopiste on ensisijaisesti nykyisyydessä ja kohteena on
historiallisen tiedon tuottaminen kertomalla. Narratiiviseen filosofiaan kuu-
luva ajatus elämän ja kertomisen yhteen kietoutumisesta on Ukkosen mielestä
parempi lähtökohta kuin perinteiselle folkloristiselle tutkimukselle tyypillinen
tieteelliseen realismiin perustuva näkemys kertomisen ja todellisuuden

50 Ikonen 2001, 185–186; Ukkonen 2006, 192; Ks. myös Ahonen 2003.

51 Uusitalo 2006, 51–52; Hänninen 1999, 129; Kilpimaa 2013, 9.

52 Ikonen 2001, 184–202; Ukkonen 2006, 192–193.

suhteesta. Ukkonen lähtee siitä, että kertomukset tulkitsevat menneisyyttä ja tuottavat kulttuurisia arvoja ja merkityksiä, eivät kuvaa tai heijasta niitä.⁵³

Haastattelussa tuotettu muistelupuhe on kokonaisuus, johon kuuluu kertomuksia sekä selittäviä ja kuvailevia jaksoja.⁵⁴ Jälkimmäisten avulla kuulija johdatetaan kertomusten maailmaan. Lisäksi niiden avulla selvitetään kuulijalle asioita, joita tämä ei ymmärrä tai tiedä, ja tehdään yleistyksiä siitä, miten asiat olivat ennen. Kertojalle merkittävät, mielenkiintoiset, poikkeukselliset ja muutoksiin johtavat tapahtumat esitetään useimmiten kertomusmuodossa. Joskus kertomuksilla myös perustellaan tai havainnollistetaan jotain asiaa. Muistelupuheessa on keskeistä menneisyyden merkityksellistäminen, mutta se voi sisältää monenlaista tietoa, myös sellaista faktatietoa, jonka oikeellisuus on mahdollista tarkistaa muiden lähteiden avulla. Tarinoiden kulttuurinen merkitys ja voima ovat siinä, että ne tarjoavat vakuuttavan tulkinnan tapahtumille ja elämälle.⁵⁵ Tarinoilla on myös eheyttävä vaikutus. Esimerkiksi kriisiin joutuneelle henkilölle kokemuksen jakaminen kertomalla on terapeutista ja voi jopa auttaa selviytymisprosessissa.⁵⁶ Toisaalta myös jokin koettu kaiken kattava onnellisuuden ja elämän mielekkyyden löytyminen voi pyyhkiä pois menneisyyden katkerat muistot.⁵⁷ Kaikkea ei aina voi kertoa, mutta jokainen kertomus ja tarina on historiallisesti ja kulttuurisesti merkittävä. Vuorovaikutus ja yhteistyö kuuluvat olennaisesti narratiiviseen näkökulmaan. Kertomuksia ei synny ilman kuulijoita ja vuorovaikutusta historian julkisten esitysten ja kulttuuristen mallitarinoiden kanssa.⁵⁸ Hyvän ja uskottavan tarinan salaisuus piilee siinä, että siihen tutustuessaan ihminen voi myötäelää jotakin tarinan kohtaa, saa siitä affektiivisen kokemuksen ja tulee sen kautta kosketetuksi.⁵⁹ Aina ei ole helppoa pukea kokemuksiin sanoiksi. Siksi myös kuvallisesti, musiikillisesti ja kehollisesti esitetyt kertomukset on syytä liittää narratiivisuuden piiriin.⁶⁰ Andreas Alariesto oli omien sanojensa mukaan

53 Ukkonen 2006, 193.

54 Ukkonen 2006, 194; Ks. myös Pöysä 2006.

55 Ukkonen 2006, 194.

56 Haanpää 2005, 16–17; Ukkonen 2006, 194–195.

57 Uusitalo 2006, 61.

58 Ukkonen 2006, 195; Huttu-Hiltunen 2008, 19–20.

59 Uusitalo 2006, 59.

60 Tikka 2004, 164; Uusitalo 2006, 50.

maalannut yli kaksisataa kuvaa ja kertonut jokaiseen kuvaan liittyvän tarinan. Hän on myös arvioinut sepittäneensä yli kaksisataa laulua, joita hän piti yhtä tärkeinä kuin kuviaankin. Kuvat ja tarinat kertovat menneisyydestä, Lapin ihmisistä ja heidän historiastaan, ja ne ovat hyvin realistisia. Laulut liittyvät Andreaksen omiin kokemuksiin ja tunteisiin. Niiden sanoma ei aina ole niin helposti ymmärrettävissä ja tulkittavissa.

Haastattelutilanne on Tuula Uusitalon mukaan draama, jossa yhdistyvät ja jota ohjaavat sekä haastateltavan että tutkijan sisäiset tarinat. Haastattelija ja haastateltava kiinnittyvät toimijoina toisiinsa, jolloin dialogilla on molempia osapuolia uusintava vaikutus. Molemmat saavat dialogissa stimuloivia vaikutteita omaan sisäiseen tarinaansa. Tutkijan kannalta on kyse kahden-tasoisesta stimulaatiosta. Tutkijan henkilökohtainen sisäinen tarina uusiutuu, ja haastattelutilanne käynnistää ilmiöön liittyvän tulkintaprosessin. Tämän seurauksena tutkimuksen tilaatio muuttuu, ja tutkimustarina saa uuden sisällön. Tutkija joutuu tekemään subjektiivisia valintoja, jotka ohjaavat sitä kertomusta, joka lopulta on luettavissa tutkimusraportissa.⁶¹ Kertomus tuottaa uuden kertomuksen.

Hans Georg Gadamer on soveltanut dialogi-ajattelua hermeneutiikassa. Hänen mukaansa se, jolla on halu ymmärtää, tuo aina mukanaan jotain, joka jo ennalta yhdistää häntä ymmärrettävään. Odotuksemme ja valmiutemme kuulla uutta määräytyy jostain vanhasta, joka on jo saanut meidät puolelleen.⁶² Kari Immonen tulkitsee Gadameria määritellään dialogisuus-käsitettä. Gadamer puhuu nykyisen ja menneen välisestä dialogista. Siinä kohtaavat tutkijan aika ja mennyt aika eli kaksi nykyaikaa. Kohtaamisessa paljastuu jotakin tutkimuskohteesta, mutta myös piiloon jää paljon. Jos tutkimus on onnistunut, se ei vain lisää tutkijan tietoa menneisyydestä. Se antaa myös välineitä tutkijan oman ymmärryksen korjaamiseen. Dialogin päätyttyä kysyjän ymmärrys sekä menneisyydestä että itsestään ja omasta sijainnistaan maailmassa ja historiassa on muuttunut. Hän tietää toisin ja on mahdollista, että hän myös tietää paremmin.⁶³

61 Uusitalo 2006, 55–56; Ollila 1996, 11; Kilpimaa 2013, 9.

62 Gadamer 2004, 149 ja 117; Ollitervo 2003, 44.

63 Immonen 2002, 23, 3; Kilpimaa 2013, 9; Ollitervo 2003, 39–41; Meretoja 2003, 63–64; Ks. myös Ylimartimo 2002, 145.

Mikrohistoria ja muistitietotutkimus

Outi Fingerroosin ja Riina Haanpään mukaan *mikrohistoria* on tulkintaa ohjaava ja rakentava analyysin apuväline. Tutkijan on valittava näkökulma ja päätettävä sen konkreettisuudesta tai tulkinnallisuudesta valitussa kontekstissa, jolloin mikrohistoriasta tulee sekä näkökulma että analyysi- ja tulkin-tatapa. Sen avulla voidaan myös muistitiedosta tarpeen vaatiessa nostaa esiin johtolankoja ja jälkiä. Termillä *muistitietotutkimus* Fingerroos ja Haanpää viittaavat kaikkiin menneisyyden tulkintoihin, ei ainoastaan muistitietohistoriaan tai akateemiseen tutkimukseen vaan myös maallikoiden tuottamiin menneisyyden tulkintoihin. Määritelmän he jättävät tarkoituksella väljäksi, sillä he pyrkivät todentamaan, että muistitietotutkimusta voidaan toteuttaa lukemattomin eri tavoin. Muistitieto voi olla tutkimuksessa yhtä hyvin lähde ja kohde, tutkimusaineiston muodostamisen apuväline tai yksi tutkimuksen sivujuonne. Sitä voidaan myös käyttää lähdeaineiston monipuolistajana ja asiakirjojen puutteellisuuksien täydentäjänä.⁶⁴

Mikrohistoria kytkeytyy historiantutkimuksessa muuttuneisiin käsityksiin siitä, mikä menneisydessä on olennaista ja tutkimisen arvoista. Päämääränä on ollut kyseenalaistaa niin kutsuttu oikea historia ja historiantutkimus. Mikrohistoriallinen tutkimusote fokuoitetu suppeampien, esimerkiksi alueellisesti ja ajallisesti rajattujen tutkimuskohteiden sekä yksittäisten ihmisten ja ryhmien tarkasteluun. Tarpeeksi läheltä ja syvällisesti tarkasteltuna menneisyydestä havaitaan ja paljastetaan monenlaisia uusia piirteitä. Tutkimuslähteistä löytyvät johtolangat ja jäljet saattavat paljastaa menneisyydestä myös laajempia rakenteita, tyyppillisiä poikkeuksia ja konflikteja. Avaimia vaihtoehtoihin tulkintoihin voi löytyä pienistä jäljistä kuten arjen yksityiskohdista tai sotien vaietuista ristiriitatilanteista. Samalla voi paljastua laajempia makrotasoaakin koskettavia ilmiöitä. Lähde voi olla jonkun menneisyyden subjektin, kertojan, konstruktio menneisyydestä, jolloin tutkijan tehtävänä on tehdä tästä konstruktioista rekonstruktio. Silloin tutkimuksen kohteena on periaatteessa koko tutkimusprosessi ja lähteitä ovat menneisyyden jäljet

64 Fingerroos & Haanpää 2006, 26–28; Lähde-kohde -jaottelu Ukkonen 2000, 15.

ja johtolangat. Rekonstruktio ei kuitenkaan ole lopullinen, sillä se on subjektiivinen tulkinta, joka on tuotettu nykyisyydestä käsin.⁶⁵

Muistitieto on muistitietotutkimukselle ja uudelle mikrohistorialle *jälki* ja *johtolanka*, joka saattelee tulkintaa. Muistitieto kantaa mukanaan menneisyyden sisältöjä, ja on täynnä merkityksiä. Se voi valaista arkipäivän eri osa-alueita ja tuoda uusia tulkintoja historiankirjoituksen makronäkökulmien rinnalle.⁶⁶ Alessandro Portelli korostaa muistelijan ja kuulijan subjektiivisuutta ja kysyy, pitääkö meidän ollenkaan uskoa muistitiedon lähdearvoon. Hän vastaa kysymykseensä myöntävästi, sillä hän pitää muistitietoa luotettavana lähdeaineistona, johon täytyy suhtautua sen vaatimalla tavalla. Portelli esittää, että subjektiivisuudella on enemmän tekemistä menneisyyden kanssa kuin näkyvillä faktoilla.⁶⁷

Muistitiedon arvostaminen lähdeaineistona on leimallista mikrohistorialliselle tutkimusotteelle. Kun tutkija löytää johtolankoja ja jälkiä menneisyydestä ja siellä eläneiden ihmisten ajattelusta ja tavoista, hänen tulee perusteellisen ja tarkan lähiluvun⁶⁸ perusteella saada nämä jäljet puhumaan. Se onnistuu vain esittämällä niille oikeanlaisia kysymyksiä. Jorma Kalela on tuonut suomalaiseseen tutkimukseen *hedelmällisen tiedon* käsitteen. Lähteet ovat käyttökelpoisia todisteita, ja tutkijan pitää oppia niitä lukemaan. Lähteitä ei aseteta järjestykseen luotettavuuden mittapuun mukaan, vaan niitä pidetään eri tavoin informatiivisina.⁶⁹

Muistoista teorioihin

Alessandro Portelli pyrkii artikkelissaan *Mikä tekee muistitietohistoriasta erityisen?* esittelemään muistitietotutkimuksen erityispiirteitä ja sitä, miten tutkimus on niiden ansiosta erityisen hyödyllistä. Useat tutkijat myöntävät, että varsinainen alkuperäinen dokumentti on nauhoitettua puhetta. Silti useimmat työskentelevät transkriptioiden pohjalta, ja vain ne julkaistaan.

65 Fingerroos & Haanpää 2006, 30–32; Ollila 1995, 11–12.

66 Fingerroos & Haanpää 2006, 33–34.

67 Portelli 2006, 56; Ollila 1995, 8.

68 Lähiluku tarkoittaa jonkin kiinnostusta herättävän lähdeaineiston avaamista keskittymällä sen yksityiskohtiin. Fingerroos & Haanpää 2006, 32.

69 Kalela 2000, 98; Fingerroos & Haanpää 2006, 35; Ollila 1995, 10.

Joskus nauhoituksia jopa tuhotaan.⁷⁰ Näin on ilmeisesti käynyt esim. WSOY:n arkistossa Andreas Alarieston laulunauhoitteille. Transkriptio muuttaa kuullun puheen luettavaan muotoon. Se aiheuttaa väistämättä muutoksia ja tulkintaa. Portelli vertaa transkriptioita taidejäljennöksiin ja kirjallisuuden käännöksiin. Kirjaimellinen käänнос on harvoin paras. Uskollisin käänнос vaatii aina myös luovuutta, ja sama pätee myös suullisten lähteiden saattamisessa kirjalliseen muotoon.⁷¹ Jos suullisten lähteiden ominaisuudet sivuutetaan, se vaikuttaa suoraan tulkintaan. Puhutun ja kirjoitetun kielen välistä eroa etsittäessä tulee kiinnittää huomiota muotoon. Kirjoitus esittää kielen lähes yksinomaan erillisten yksiköiden (grafeemit, tavut, sanat ja lauseet) avulla. Kielessä on myös toisenlaisia piirteitä, jotka eivät muodosta erillisiä yksiköitä vaikka kantavatkin merkityksiä. Puheessa äänensävy, ääniala ja rytmi kantavat sellaisia implisiittisiä merkityksiä ja sosiaalisia konnotaatioita, joita ei kirjoittamalla pysty ilmaisemaan. Tietty lause saattaa merkitä aivan päinvastaista riippuen puhujan käyttämästä intonaatiosta. Merkitystä ei voi esittää objektiivisesti transkriptiossa, ja puhtaaksikirjoittaja pystyy kuvailemaan sitä vain likimääräisesti omin sanoin.⁷²

Transkriptioon lisätään yleensä välimerkkejä, että saataisiin siitä ymmärrettävä. Välimerkit valitaan enemmän tai vähemmän mielivaltaisesti. Ne ilmaisevat kielioppisääntöjen mukaisia taukoja. Jokaisella merkillä on tavanomainen paikkansa, pituutensa ja merkityksensä. Välimerkit eivät kuitenkaan aina vastaa puheen rytmiiä tai taukoja, ja niiden lisäämisellä puhe sidotaan keinotekoisiiin kieliopillisiin ja loogisiin sääntöihin. Kuitenkin tauon tarkalla pituudella ja paikalla on puheen merkityksen kannalta tärkeä tehtävä. Paikaltaan ja pituudeltaan epäsäännölliset tauot korostavat puheen tunnesisältöä. Voimakkaat tauot rytmisissä muistuttavat eppisten kertomusten tyyliä. Haastattelun kuluessa monet kertojat vaihtavatkin rytmistä toiseen, kun heidän asenteensa käsiteltävässä asiassa muuttuu. Tämän pystyy havaitsemaan vain kuuntelemalla puhetta, ei transkriptiota lukemalla.⁷³

70 Portelli 2006, 50.

71 Portelli 2006, 51.

72 Portelli 2006, 51–52.

73 Portelli 2006, 52.

Myös puheen nopeus ja sen muutokset vaikuttavat merkityksiin. Mitään vakiintuneita sääntöjä nopeuden tulkitsemiseen ei ole olemassa. Puheen hidastaminen voi merkitä asian korostamista tai ilmaisun vaikeutta. Nopeuttaminen taas saattaa kertoa asian tuttuudesta, kertomisen vaivattomuudesta tai halusta sivuuttaa tietyt kohdat. Kaikki vaihtelut ja muutokset on otettava huomioon puhetta analysoidessa. Ominaisuuksilla, joita ei pystytä sisällyttämään kielen yksiköihin, on kerronnallisia tehtäviä. Ne paljastavat kertojien tunteita, heidän osallistumistaan tarinaan, ja sen, miten tarina on vaikuttanut heihin. Usein niihin sisältyy myös asenteita, joita puhujat eivät halua ilmaista tai eivät pysty ilmaisemaan. Jos transkriptiosta poistetaan puhutusta kielestä näitä piirteitä, puheen tunnesisältö latistuu. Tämä pitää erityisesti paikkansa silloin, kun puhujina on kansankertoja. Heillä ei useinkaan ole yhtä laajaa sanavarastoa kuin keskiluokkaisilla puhujilla, mutta heillä voi sen sijaan olla laajempi ääniala ja kyky vaihdella intonaatiota ja äänenvoimakkuutta.⁷⁴

Muistitieto kerrontana, tapahtumat ja merkitys

Koska suulliset lähteet ovat kertovia lähteitä, on materiaalien analysoinnissa käytettävä hyväksi kirjallisuudentutkimuksen ja folkloristiikan kerronnantutkimusta. Joissakin kertomuksissa esimerkiksi kerronnan nopeus vaihtelee merkittävästi. Kertoja saattaa tiivistää muutamaan lauseeseen pitkään kestäneen kokemuksensa tai viipyä pitkään hetkellisissä tapahtumissa. Tällainen vaihtelu on huomioitava, vaikkei voidakaan muodostaa siitä mitään yleistä tulkintatapaa. Toisinaan voi olla kyseessä keino korostaa tapahtuman tärkeyttä. Joskus se on strategia siirtää huomio pois asioista, jotka ovat puhujalle arkaluontoisia. Kerronnan nopeudella ja merkityksellä on joka tapauksessa aina yhteys, joka on kertojan asettama. Suulliselle kertomuserinteelle ei ole olemassa genrejä, joiden kautta välittyisi erityisesti vaikkapa historiallista tietoa. Se, piderääkö kuvausta totena, on oleellista yhtä lailla henkilökohtaisille kokemuksille, tarinoille ja historialliselle muistille. Historialliset, poeettiset ja legendanomaiset ainekset voivat sekoittua erottamattomasti toisiinsa, jolloin syntyy kertomuksia, joissa kertojan sisäisten ja ulkopuolisten tapahtumien

74 Portelli 2006, 52–53.

tai yksilön ja ryhmän välinen raja voi muuttua häilyväksi. Tällöin henkilökohtainen totuus saattaa sulautua jaettuihin mielikuviiin. Muotoa ja tyyliä tarkastelemalla voidaan nämä seikat havaita. Muodoltaan vakiintunut kieli kuten laulu, sananlasku, kiteytys tai stereotypia voi ilmaista kuinka paljon yksilön kertomuksessa on mukana jaettuja mielikuvia.⁷⁵

Muistitieto kertoo enemmän tapahtumien merkityksistä kuin itse tapahtumista. Kuitenkin muistitietokin pyrkii totuuden esittämiseen. Puhujan subjektiivisuus on se arvokas ja ainutlaatuinen elementti, jonka suulliset lähteet tarjoavat historian tutkijalle. Subjektiivisuus kuuluu historian tutkimukseen yhtä lailla kuin selvät faktat. Se, mihin kertojat uskovat on samalla lailla historiallinen tosiasia kuin se, mitä todella tapahtui. Suulliset lähteet eivät kerro vain sitä, mitä ihmiset tekivät, vaan myös sen, mitä he halusivat tehdä, mitä he uskoivat tekevänsä, ja mitä he jälkepäin katsoivat tehneensä. Etenkin alempien yhteiskuntaluokkien tuottamat suulliset lähteet ovat erittäin hyödyllisiä. Ne täydentävät muita lähteitä *fabulan*⁷⁶ osalta, mutta ne ovat ainutlaatuisia ja tarpeellisia *juonensa* takia (miten kertojat ovat järjestäneet tarinan ainekset). Kertomuksen rakenne kertoo paljon puhujien suhteesta historiaansa.⁷⁷

Voiko suullisiin lähteisiin luottaa?

Yleisesti vallitsevan ennakkoluulon mukaan tosiasiat kuuluvat ainoastaan kirjallisiin dokumentteihin. Usein kirjalliset dokumentit ovat vain tiedon hallitsematonta välittymistä tuntemattomista suullisista lähteistä. Oikeudenkäyntien pöytäkirjoissa eivät puhu todistajat vaan tuomari, joka esittää lyhennelmän kirjurille. Erilaisia pöytäkirjoja ja kirjoitettuja dokumentteja käytetään lähteinä historian tutkimuksessa laajalti ja kyseenalaistamatta. Ne voivat kuitenkin olla yhtä etäisiä kuvailemistaan tapahtumista kuin suulliset lähteet. Ne vain pakoilevat ajan hammasta olemalla muuttumattomassa kirjoitetussa muodossa. Suullisessa kulttuurissa on tapoja, joilla voi helpottaa kertojien muistia: samat tarinat kerrotaan uudestaan ja uudestaan, ja niistä

75 Portelli 2006, 53–54.

76 Fabula = tarinan looginen, kausaalinen tapahtumasarja. Portelli 2006, 56.

77 Portelli 2006, 55–56.

keskustellaan. Monenlaiset vakiintuneet muodot, jopa runomitta, edistävät kertomusten säilymistä muistissa. Tulisi myös pitää mielessä, että nykyään kertojat yleensä ovat lukutaitoisia. Monet lukevat kirjoja ja sanomalehtiä, katselevat televisiota, kuuntelevat radiota, poliittisia puheita ja saarnoja, pitävät päiväkirjaa, kirjoittavat kirjeitä ja keräävät valokuvia ja lehtileikkeitä. Jo vuosisatojen ajan suullinen ja kirjallinen perinne ovat esiintyneet yhdessä. Monet kirjoitukset perustuvat suullisiin lähteisiin, ja varsinkin modernissa suullisessa perinteessä on mukana kirjallisia vaikutteita.⁷⁸

Muisti ei ole vain passiivinen säilytyspaikka vaan se toimii aktiivisesti luoden asioille syy-yhteyksiä ja merkityksiä. Muistilla on kyky jäsenellä tapahtumia, ja se tekee muistitiedosta hyödyllisen tutkijoille. Muistin aiheuttamat muutokset kertomuksissa kuvaavat kertojan tapaa hahmottaa menneisyyttä ja omaa elämäänsä sekä hänen pyrkimystään sijoittaa haastattelutilanne ja koko kertomus omaan historialliseen kontekstiinsa. Kertojan subjektiivisessa tietoisuudessa tai sosio-ekonomisessa tilanteessa tapahtuneet muutokset voivat vaikuttaa siihen, minkälaisia vivahteita kertomus saa ja miten se kerrotaan. Joidenkin tapahtumien kohdalla kertojat saattavat olla hyvin vaisuja tai vaieta kokonaan. Tekoja, joita entisaikaan pidettiin täysin normaaleina, oikeutettuina tai jopa välttämättöminä, ei voida hyväksyä nykypäivän valossa, eikä niistä haluta myöskään puhua. Tällaisessa tilanteessa kaikkein arvokkain tieto saattaakin olla se, mikä jätetään kertomatta, eikä se, mikä kerrotaan.⁷⁹

Kirjalliset dokumentit ovat pysyviä. Ne ovat olemassa, eikä niiden sisältö muutu meidän löydettyämme ne. Muistitietotutkimuksen haastatteluaineistot ovat yhteisesti tuotettuja ja yhteisen hankkeen tulosta. Sekä haastattelija että haastateltava vaikuttavat lopputulokseen. Kirjallisen lähteen sisältö ei riipu tutkijan tarpeista. Suullisten lähteiden sisältöön vaikuttavat olennaisesti haastattelijan kysymykset, dialogi ja henkilökohtainen suhtautuminen. Tutkija päättää, että haastattelu tehdään. Tutkijat saattavat myös aiheuttaa vääristymiä, kun haastateltavat kertovat sen, mitä he luulevat tutkijoiden haluavan kuulla. Tiukasti strukturoidut haastattelut voivat estää haastattelijalle ennestään tuntemattoman mutta oleellisen tiedon esilletuloa, koska sitä ei

78 Portelli 2006, 57–58.

79 Portelli 2006, 57–58.

osattu huomioida kysymyksiä laadittaessa. Tällaiset haastattelut on yleensä laadittu tukemaan tutkijan aiempaa näkemystä asiasta. Portelli pitää tärkeänä, että haastattelija hyväksyy haastateltavan ja asettaa etusijalle sen, mitä tämä haluaa kertoa. Vastausta vaille jääneet kysymykset tulee jättää toiseen kertaan. Kommunikation tulee olla molemminpuolista. Haastattelu on haastattelijan ja haastateltavan yhteistyön lopputulos. Usein jätetään julkaistavista haastatteluista pois haastattelijan osuus. Tällöin kokonaisuus muuttuu. Syntyy vaikutelma, että puhuja on yhtä vakaa tietolähde kuin kirjallinen dokumentti. Haastattelijan osuuden poisjättäminen vääristää haastateltavan omaa ääntä.⁸⁰

Todellisuudessa suullinen todistus ei ole koskaan kahdesti samanlainen. Tämä pätee erityisesti vapaata kerrontaa sisältäviin haastattelutilanteisiin, joissa puhutaan esimerkiksi historiallisista tapahtumista tai haastateltavan omasta elämästä. Haastateltava vapautuu, kun hän tutustuu paremmin haastatteliijaan. Hän ymmärtää selvemmin haastattelun tarkoituksen ja vastaa itsevarmemmin. Aikaisempi haastattelutilanne on saattanut laukaista muistoja, jotka kerrotaan myöhemmissä tapaamisissa. Ihmisen muistikuviiin perustuva tutkimus ei ole täydellinen, jos se ei perustu kaikkiin saatavilla oleviin suullisiin ja kirjallisiin lähteisiin. Haastateltavan muistia ei voi kokonaan tyhjentää, joten haastattelukerroilla saatu tieto on molemminpuolisen valinnan tulos. Suullisiin lähteisiin perustuva historiantutkimus on päättymätön prosessi, kun taas tutkimus, jossa suulliset lähteet on jätetty kokonaan pois, on epätäydellinen.⁸¹

Kuka puhuu muistitietotutkimuksessa?

Kun halutaan peilata alempien yhteiskuntaluokkien historiaa, suulliset lähteet ovat välttämättömiä, mutta eivät riittäviä. Valtaapitävien luokkien historian kerronnassa ne eivät ole niin merkityksellisiä, vaikka ovatkin käyttökelpoisia, sillä nämä luokat jättävät muutenkin jälkeensä laajan ja monipuolisen kirjallisen perinnön. Kun työväenluokka puhuu muistitiedon välityksellä, luokka ei puhu tyhjiössä vaan käy dialogia tutkijan kanssa. Jos haastattelu julkaistaan, työväenluokka puhuu tutkijan välityksellä. Haastattelutilanteessa sekä

80 Portelli 2006, 60–61.

81 Portelli 2006, 62.

haastattelija että haastateltava puhuvat ensimmäisessä persoonassa. Heidän puheensa on kerronnan muodossa. Heidän roolinsa ikään kuin lähenevät toisiaan. Kertoja muuttuu historianantajaksi käydessään läpi kertomustaan, ja tutkija osaltaan vaikuttaa kysymyksillään kertomuksen muotoon. Pystyäkseen kertomaan ”koko tarinan” tutkijan pitää ottaa mukaan myös muita kertojia. Muistitietotutkimuksessa kerronta koostuu lukuisista näkökulmista. Perinteisesti tutkijalta on vaadittu puolueettomuutta. Nyt sen korvaa kertojan puolueellisuus, joka tässä tarkoittaa keskeneräisyyttä tai puolinaisuutta sekä puolen valitsemista. Muistitietotutkimusta ei ole mahdollista kertoa puolueettomasti, sillä näkökulmat ovat olennainen osa kerrontaa. Juuri tutkijan ja tutkittavan erilaisten näkemysten kohtaaminen, sitä mahdollisesti seuraava konfliktitilanne ja yhtenäisyyden tavoittelu tekevät muistitietohistoriasta erityisen.⁸²

Johtolankametodi

Mikrohistoria on enemmän lähestymistapa kuin apuväline, joten aineiston analyysin avuksi tarvitaan jotain ”kättä pidempää”. Tähän tarkoitukseen soveltuu Carlo Ginsburgin kehittämä johtolankametodi, jonka lähtökohdat ovat taidehistoriassa.⁸³ Ginsburgin mukaan taiteilijan tyylin tunnistaa pienistä ja merkityksettömältä tuntuvista yksityiskohdista. Pienten seikkojen perusteella voi päätellä jotain myös suuremmasta kokonaisuudesta, päästä jonkin oleellisen vihjeen jäljille.⁸⁴ Johtolankamenetelmä ei Pälvi Rantalan mukaan kovin paljon poikkea teemoittelusta – teemat syntyvät ja kasvavat johtolangan ympärille ja mahdollistavat aineiston jäsentelyn ja tulkintojen tekemisen.⁸⁵ Omassa tutkimuksessani voi johtolankana toimia esimerkiksi jokin Andreaxsen laulu tai sanonta. Andreas oli hyvin määrätietoinen siinä, mitä hän halusi kertoa ja mistä vaieta. Nämä ”vaietut” laulut ja tarinat liittyvät ennen kaikkea Suomen historian kohtalonvuosiin, ensimmäisen ja toisen maailmansodan dramaattisiin tapahtumiin. Näihin vaiheisiin Andreaxsen

82 Portelli 2006, 62–64; Ukkonen 2006, 183–186; Ks. myös Kalela 2001, 124–127.

83 Rantala 2003, 22.

84 Ginsburg 1996, 74; Peltonen 1992, 29; Peltonen 1999, 131.

85 Rantala 2003, 22.

elämässä on etsittävä johtolankoja tutkimuskirjallisuudesta, arkistoista ja haastattelemalla vielä elossa olevia Andreaxen tunteneita henkilöitä.

Eräässä laulussaan Andreas kysyy: *Miksi aina täytyy vajeltaa?*⁸⁶ Tämä laulu, *Maailman kulkuri*, oppaanani olen lähtenyt etsimään johtolankoja ja vastauksia niihin kysymyksiin, joita on herännyt mielessäni tutustumisajankohtamme jälkeen. Tässä tutkimuksessa kuvailemani Andreaxen elämän paikat ovat olleet niitä häntä ympäröiviä konteksteja, jotka ovat olleet yhteydessä hänen subjektiivisiin kokemuksiinsa ja uskomuksiinsa niistä mahdollisuuksista, joita kukin konteksti voi tarjota. Tarkoitukseni on tutkia ja kuvata näitä konteksteja, Andreaxen elämän paikkoja, joissa hän on elänyt ja toiminut sekä hänen elämäntilanteitaan, jotka muuttuivat jatkuvasti. Hänessä itsessäänkin tapahtui muutoksia niin fyysisesti kuin psyykkisestikin. Andreas kertoi paljon mutta jätti myös paljon kertomatta. Johtolangat ovat tässä tutkimuksesa tärkeitä. Tutkimuksen prosessi muokkaa tulkintaa kontekstista, joka syntyy aina tutkijan tulkinnan kautta.⁸⁷

Tutkijan positio

Tutustuin Alarieston pariskuntaan alkuvuodesta 1979. Välillemme syntyi lämmin ystävyys, joka kesti koko heidän loppuelämänsä ajan. Andreas kuoli 29.11.1989 ja Riikka 17.5.1995. Olin saanut heiltä ystävyuden lisäksi paljon aineistoa, jonka todellista arvoa en vielä silloin ymmärtänyt. Andreas oli kuitenkin koko ajan mukana elämässäni. Keräsin häntä koskevia lehtiartikleita ja hankin hänestä kirjoitetut julkaisut. Kävin ensimmäisen kerran Petsamossa Karjala-seuran järjestämällä matkalla 2-4.8.1998. Liinahamariin emme päässeet. Osallistuin Andreas Alarieston syntymän 100-vuotisjuhliin Sodankylässä vuonna 2000, ja seuraavana vuonna olin mukana matkalla *Andreas Alarieston jalanjäljillä Petsamossa*. Osanottajia oli kaksi bussilastillista entisiä petsamolaisia tai heidän jälkeläisiään. Aika moni heistä oli tuntenut tai

86 Alariesto s.a. Äänite HLLA, MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Laulusta *Maailman Kulkuri*. Myös nimellä *Kulkuri*.

87 Saarelainen 2013, 257.

ainakin tavannut Andreaxsen. Alariesto-asiantuntijana matkalla oli kirjailija Mirjam Kälkäjä, joka on syntyjään petsamolainen. Hän oli myös tuntenut Andreaxsen ja perehtynyt tämän elämään ja tuotantoon. Tein tarkkoja muistiinpanoja koko matkan ajan, sillä olin vastikään eläkkeelle päästyäni aloittanut taidehistorian aineopinnot Lapin yliopistossa. Opettajani Sisko Ylimartimon rohkaisemana olin päättänyt tehdä proseminarityöni Andreaxsen kuvista ja lauluista. Petsamon matkalla ihmettelin, kun Andreaxsen lauluja ei esitetty eikä niistä kerrottu lainkaan. Nikkelin kaupungintalolla järjestetyssä iltajuhlassa kerrottiin, ettei Andreaxsen lauluja ollut säilynyt yhtään. Hänen *Jäämeren myrskyissä* -laulusa esitettiin, mutta jonkun muun säveltämällä melodialla. Andreas tuntui ikään kuin jääneen kuviensa vangiksi. Hänen muuta tuotantoaan ei juurikaan huomioitu eikä pidetty muistamisen arvoisena.

Matka *Andreas Alarieston jalanjäljillä Petsamossa* oli monin tavoin antoisa. Ajoimme tietä, jota Andreaxskin oli ollut rakentamassa, kävimme paikassa, missä yläluostari oli sijainnut ja vierailimme pienessä ortodoksikirkossa, joka oli vastikään valmistunut alaluostarin hävitetyn kirkon paikalle. Parkkinan romahtamaisillaan olevaa vanhaa kirkkoa oli viimeksi käytetty hevostallina. Kirkon pihalla entiset petsamolaiset kertoivat koskettavia muistojaan raikkaan merituulen puhaltaessa Petsamon vuonolta. Se oli yksi matkan herkimmistä hetkistä. Silloin tuntui, että Andreas oli mukanaamme. Mutta sitten seurasi pettymys. Emme päässeetkään jatkamaan matkaa Liinahamariin, jossa Andreas oli tehnyt onnistuneen työuran Suomen Matkailijayhdistyksen hotellin talonmiehenä. Siellä hän oli kohdannut Riikan, elämänsä suuren rakkauden ja sinne hän olisi halunnut jäädä asumaan loppuiäkseen. Venäläiset vartiosotilaat käännyttivät meidät tylysti takaisin. Liinahamariin ei ollut turisteilla asiaa. Olimme kuitenkin saaneet kulkea poluilla, missä Andreaxskin oli kulkenut ja nähneet samoja maisemia, mitä Andreaxskin oli ihailnut. Mielessäni soi hänen laulusa: *Oi miten kaunis ja ihana Jäämeren rannikko tuo*.⁸⁸

Petsamon matkan jälkeen aloin määrätietoisesti kerätä Andreaxsen lauluja eri arkistoista. Ne olivat alkaneet kiinnostaa minua yhä enemmän, samoin An-

88 Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 53 MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Laulu *Näkymiä Jäämeren rannoilta*. Myös nimellä *Ruijan rannoilla*.

dreaksen elämä, josta en ystävydestämme huolimatta ollut tiennyt kovinkaan paljon. Vuonna 2008 minut hyväksyttiin Turun yliopistoon suorittamaan filosofian maisterin tutkintoa pääaineenani kulttuurihistoria. Pro gradu -tutkielmani *Miksi aina täytyy vajeltaa. Andreas Alarieston elämän laulut* hyväksyttiin kesällä 2013. Työni tarkoituksena oli selvittää, mistä Andreaksen laulut oikeastaan kertovat. Tulokseksi sain, että melkein kaikki laulut liittyvät johonkin Andreaksen elämän kontekstiin, hänen kokemuksiinsa elämänsä eri paikoissa. Joistakin lauluista pystyi jäljittämään niitäkin kokemuksia, joista hän oli kokonaan vaiennut.

Aloittaessani työni tämän väitöstutkimuksen parissa minun oli pohdittava tarkkaan omaan tutkijan positiioon liittyviä kysymyksiä. Tutkimukseni kohde on Andreas Alariesto, joka oli hyvä ystäväni kymmenen vuoden ajan. Olin saanut tutustua häneen ja hänen puolisoonsa Riikkaan ihmisinä, joita olin oppinut kunnioittamaan. Olin saanut kuunnella Andreaksen lauluja ja kertomuksia, ei vain Lapin historiasta vaan myös hänen omasta elämästään. Olin myös saanut tallentaa niitä c-kaseteille, joita minulle oli kertynyt kymmenisen kappaletta. Aloin etsiä tietoja niistä tapahtumista ja paikoista, joista Andreas oli vaiennut. Löysin väitöskirjoja, muistelmateoksia ja arkistotietoja. Tapasin monia Andreaksen tunteneita henkilöitä, joita sain haastatella. Kerroin heille tekemästani tutkimuksesta ja sain luvan käyttää haastatteluja työssäni. Vain yksi informantti halusi esiintyä nimettömänä. Tätä toivomusta olen tietenkin noudattanut. Tutkimuksessani siis myös haastateltavat puhuvat, ja olen pyrkinyt saamaan heidän puheensa kuulumaan mahdollisimman muuttumattomana. Tutkiessani näitä lähteitä olin monenlaisten tunteiden vallassa. Tarvitsin paljon aikaa näiden tunteiden käsittelyyn. Tutkijan roolia käsiteltäessä puhutaan eläytymisestä, etääntymisestä ja sitoutumisesta. Eläytyminen tarkoittaa eläytymistä tutkittavan asemaan tai ainakin pyrkimystä sen ymmärtämiseen. Tutkijan on pyrittävä ymmärtämään tapahtumien merkityksiä osallistujien näkökulmasta. Mutta myös etääntyminen on välttämätöntä, jotta tutkija voi arvioida eläytyneen minän kirjoittaman aineiston luotettavuutta.⁸⁹ Tutkijan taidot, tiedot, oma elämänhistoria ja omat kokemukset ovat läsnä tutkimuksessa. ”Koko totuutta” ei voi löytää. Tuloksena on tulkinta, joka rakennetaan

89 Rantala 2006, 232; Linkola 2014, 199; Huttu-Hiltunen 2008, 24–26.

tutkijan teoreettisen tietämyksen sekä tutkittavan ja tutkijan kokemuksien ja näkökulmien pohjalta.⁹⁰

Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Aineisto ja menetelmät

Tutkimukseni on laadullinen ja sen luotettavuuden arvioinnin kriteereitä ovat kysymykset tutkimuksen uskottavuudesta, tulosten selkeästä ja vakuuttavasta kirjoittamisesta sekä aineiston monipuolisuudesta ja rikkaudesta. Myös käsitteiden määrittely ja niiden käytön selkeys sekä tutkijan oma rooli tutkimuksessa ovat osa tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimuksen uskottavuus ja todeksi vahvistaminen toteutuvat tuomalla esiin tutkimuksen nojautuminen empiiriseen aineistoon.⁹¹ Andreas Alariestoon liittyvää aineistoa olen kerännyt yli 30 vuotta. Vuosina 1979–2000 motiivina oli ystävyys ja kiinnostus Alarieston persoonaan ja tuotantoon sekä halu jättää tämä arvostamani aineisto perinnöksi omille lapsilleni ja kenties myös Alarieston tavoin *tuleville sukupolville*. Nauhoittamani ”haastattelut” olivat laulu-, kertomus- ja keskustelutuokioita, joiden sisällöstä päätti Alariesto. Hän otti heti johdon käsiinsä ja nautti laulajan ja kertojan roolistaan. Häneltä itseltään saamani laulujen käsikirjoitukset, hänen omakustannelaulukirjansa, kuvajäljennökset, kortit, taidelautaset ja monenlaisen muun materiaalin olen säilyttänyt aarteinani, joista kallisarvoisimmat, neljä maalausta, riippuvat kehystettyinä kotini seinällä.⁹² Lehtiartikkelit olen säilyttänyt kansioissa ja laatikoissa. Nauhoitin radiohaastattelut ja tein muistiinpanoja eri Alariesto-tilaisuuksissa, joita järjestettiin runsaasti Alarieston yllättävän kuuluisuuteen nousun jälkeen. Määrätietoisen aineistonkeruun aloitin vasta 2000-luvun alussa, kun pääsin opiskelemaan taidehistorian syventäviä opintoja Jyväskylän yliopistoon. Samoihin aikoihin aloitin myös kulttuurihistorian opiskelun, ensin sivuaineena ja vuonna 2008 pääaineena. Siinä vaiheessa oli jo aloittanut Alarieston laulujen

90 Rantala 2006, 139; Linkola 2014, 197.

91 Linkola 2014, 201.

92 Maalausten aiheet: *Helmenkalastajat, Pielpajärven kirkko, Rakkaus ja Yksinäisen lapinäidin kehtolaulu*.

systemaattisen keruun ymmärrettyäni miten arvokas aineisto oli kyseessä. Tutkimustyöni on viidessätoista vuodessa muuttunut Juha Pentikäisen määrittelemäksi *syväkeruuksi*, jonka aikana jokainen Alarieston muistama laulu ja runo pyritään lähdemerkitemään suhteessa kertojaan (laulajaan, aikaan, paikkaan ja tilanteeseen).⁹³ Aineistoni on siis monenlaista ja se on kerätty monella eri tavalla. Tutkimusaika on ollut pitkä. Linkolan mukaan nämä seikat lisäävät tutkimuksen luotettavuutta.⁹⁴

Lähestymisotteeni tässä tutkimuksessa on mikrohistoriallinen. Olen myös pyrkinyt soveltamaan muistitietotutkimuksen tuomia uusia ideoita ja periaatteita. Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa *oral history* -käsitteellä tarkoitetaan erilaisia haastattelumenetelmin tuotettuja menneisyyttä koskevia aineistoja. Usein puhuttua sanaa on tutkittu ja tutkitaan transkriptiona tai tekstinä. Muistitietolähteet sisältävät molemmat, sekä puheen että tekstit. Käytäessäni muistitietoa lähteenä on tavoitteenani ollut tuoda esille Alarieston omat näkökulmat menneisyydestä. Tätä tietoa pidetään luotettavana silloin, kun tiedonantaja kertoo omakohtaisesti kokemuksistaan. Lisäksi luotettavuuden edellytyksenä on se, että tutkittavasta kysymyksestä on saatavissa useita yhtäpitäviä muistitietoja. Muistitietotutkimus on luonteeltaan monitieteistä ja -metodista. Se voi edustaa esim. folkloristiikkaa, etnologiaa, kirjallisuudentutkimusta, poliittista historiaa, sosiaalishistoriaa, Suomen historiaa ja uskontotiedettä. Näin olen tutkijana pyrkinyt hyödyntämään kaikenlaisia löytämiäni lähdeaineistoja. Virallisen tiedon lisäksi tarvitaan *toista tietoa*. Yksi tämän tiedon lajeista on *heikko tieto*. Sitä on esimerkiksi omakohtaisesta kokemuksesta kertominen. Tällaisen tiedon tavoittaminen edellyttää hiljentymisen ja kuuntelemisen taitoa. Muistitietotutkimuksen ydin on juuri toisessa tiedossa ja sen kuuntelemisessa ja tavoittamisessa.⁹⁵ Andreas Alariesto oli aina halukas kertomaan ja laulamaan, mutta hän oli hyvin määrätietoinen siinä, mitä hän kertoi ja mitä lauluja laului. Tällä tavoin hän teki oman konstruktionsa elämästään. Minun tehtäväni on ollut tehdä rekonstruktio tästä aineistosta.

93 Pentikäinen 2010, 74.

94 Linkola 2014, 202.

95 Fingerroos & Peltonen 2010, 74.

Eettinen pohdinta

Tutkimukseeni ovat liittyneet olennaisesti kysymykset siitä, mitä voimme kirjoittaa menneisyyden ihmisten, yksilöiden elämästä. Maarit Leskelä-Kärki on pohtinut, minkälaisia keinoja on yksilön elämän tavoittamiseen ja menneisyyden kuvaamiseen sen avulla. Mikä on yksityisen tarinan tarkoitus ja mieli historiantutkimuksessa? Leskelä-Kärki lähestyy kysymyksiä siitä, miten voi kirjoittaa toisen ihmisen historiaa ja toisaalta miten yhdestä ihmisestä kirjoittamalla voi kirjoittaa historiaa. Elämäkerran kirjoittajalla on aina valta käsissään. Hänellä on valta valita kohteensa, menneisyyden tärkeät henkilöt, tarpeeksi tärkeät myöhemmin kerrottavaksi. Hänellä on valta rakentaa kohteensa valitsemistaan aineksista ja tulkita ne haluamallaan ja kykenemällään tavalla. Mikrohistorian näkökulma on luonut uusia käytäntöjä niin historian tutkimukseen kuin myös yksilöstä kirjoittamiseen. Enää ei ajatella, että yksilöstä kirjoitettaessa kerrotaan vain yhden ihmisen elämä, vaan pikemminkin kertomalla tämän yhden ihmisen elämä, voidaan luoda kokonaan uusi ikkuna menneisyyteen. Yhden ihmisen kautta tutkitaan useita historiallisia prosesseja, arvoja ja käsityksiä. Erityisen ja ainutlaatuisen kautta voidaan tavoittaa jotain siitä, mikä on yleistä ja meille kaikille yhteistä.⁹⁶

Tärkeimpiä työkaluja ovat pyrkimys totuuteen ja ymmärtämiseen. Yhtä ratkaisumallia ei ole olemassa, mutta kaiken ytimessä on oikeudenmukainen tulkinta. Se ei välttämättä tarkoita sitä, että tutkimuskohteeseen pitäisi suhtautua ihaillen ja positiivisesti. On pyrittävä hedelmälliseen dialogiin, jossa sekä tutkija että kohde ovat aktiivisia. Tutkimuksen tekeminen on aina persoonallinen kokemus, joka vaikuttaa tutkijan omiin ajatuksiin ja tunteisiin. Kun kirjoitamme toisesta, kirjoitamme aina myös itsestämme. Kysymys henkilökohtaisuudesta korostuu, kun tutkimusprosessin edetessä kohtaamme jatkuvasti toisen ihmisen tunteineen ja ajatuksineen pyrkien ymmärtämään häntä ja näkemään hänen elämänsä suhteessa kontekstiin ja historiallisiin prosesseihin. Lähtökohtana tulee olla eettinen velvoite menneisyydessä elänyttä yksilöä kohtaan. On pyrittävä tekemään oikeutta menneisyyden ihmiselle. Leskelä-Kärki on käsitellyt toisen ihmisen historian kirjoittami-

96 Leskelä-Kärki 2001, 99–111; Leskelä-Kärki 2006, 626.

seen liittyviä kysymyksiä ennen kaikkea kiinnittämällä huomion tutkijan ja tutkittavan väliseen vuoropuheluun, itse tutkimuksen tekemisen tapaan, prosessiin. Keskeiseksi hän on halunnut nostaa ne keinot, joilla voidaan antaa tutkimuskohteelle ääni pohtien samalla sitä, mitkä ovat kielen ja esitystavan rajat ja mahdollisuudet tämän suhteen.⁹⁷

Samoihin aikoihin kun aloin kirjoittaa ensimmäistä pro gradu -tutkielmaani, yli kymmenen vuotta Alarieston kuoleman jälkeen, olivat Tyyne Martikainen, Maria Lähteenmäki ja Veikko Erkkilä arkistojen avauduttua löytäneet hänen elämästään sellaista tietoa, josta hän itse oli täysin vaiennut. Tutkimuksissa nämä asiat tulivat esiin vain irrallisina mainintoina Alarieston Muurmannin legioonalais -menneisyydestä ja häneen kohdistuneista vakoiluepäilyistä Petsamon suuressa vakoilujutussa. Juuri nämä asiat, joista Alariesto vaikeni elämänsä loppuun asti, olivat mielestäni niitä, joita oli syytä tutkia. Hän jätti jälkeensä runsaasti materiaalia ja tietoa lapsuudestaan Sompiossa ja työurastaan Petsamossa ja Vuotsossa sekä elämästään kuuluisana taiteilijana Rovaniemellä. Sotakokemuksistaan maailmansotien aikana hän kieltäytyi kertomasta. Tässä Alariesto teki oman eettisen valintansa, jota olen kunnioittanut. Kun tietoja kuitenkin tuli julkisuuteen, päätin ryhtyä tutkimaan niiden alkuperää tarkemmin. Olen etsinyt tietoa näistä ajoista ja tapahtumista arkistoista ja muista lähteistä pyrkiessäni totuuteen, ymmärtämiseen ja oikeudenmukaiseen tulkintaan. Toivon, että olen pystynyt noudattamaan Maarit Leskelä-Kärjen korostamaa eettistä velvoitetta ja tekemään oikeutta menneisyydessä eläneelle yksilölle, Andreas Alariestolle.

Andreaksen tekstejä tulkitessa tulee vastaan ongelma nimityksissä saamelainen ja lappalainen. Andreas eli aikana, jolloin aivan yleisesti puhuttiin, kirjoitettiin ja laulettiin lappalaisista. Joissakin lauluissa⁹⁸ hän kuitenkin käyttää nimitystä saamelainen, mutta nämä laulut ovat ilmeisesti taiteilijan myöhäistuotantoa ja harvinaisia poikkeuksia. Vuoden 1985 haastattelussa hän käyttää vielä saamelaisista nimitystä lappalainen.⁹⁹ Tässä tutkimuksessa käytän nimitystä saamelainen lukuun ottamatta siteerauksia tai vastaavia kuva-

97 Leskelä-Kärki 2001, 116–119; Kuula 2006, 234.

98 Esim. Kurujärven kylä.

99 Salmi 1985. Tuula Salmi haastattelee Andreas Alariestoa. SKS/KRA, litterointi MKA.

uksia. Andreaxsen itsensä kirjoittamissa lauluissa säilytän niiden alkuperäisen murreasun. Esimerkiksi d-kirjainta hän ei käyttänyt lainkaan, ja yhdyssanat hän kirjoitti erikseen. Tekstinsisäiset suorat haastattelulainaukset kirjoitan kursiivilla, laulut ja pitemmät sitaatit sisentäen. Pitkäaikaisen ja läheisen ystävyysseurueen perusteella käytän tässä tutkimuksessa Andreas Alariestosta ja hänen vaimostaan Riikasta etunimiä.¹⁰⁰

100 Kilpimaa 2013, 10–11.

3. Andreas Alarieston elämän polut

Lapsuusvuodet Sompiossa

”Lapsuusaikain onnelliset vuodet multa sinne jäi” – Rieston kylä

Andreas Alariesto syntyi pienessä Rieston kylässä Sodankylän pitäjän Sompion alueella. Rieston erämaakylä sijaitsi tiettömän taipaleen takana noin 70 kilometrin päässä Sodankylän kirkonkylästä koilliseen. 1800-luvun loppupuoli ja 1900-luvun alkukymmen olivat suurten muutosten aikaa. 1900-luvun alussa Sompiossa oli vielä mahdollisuus kohdata vanhaa saamelaisasutusta kotineen ja luontaiselinkeinoineen. Andreaksen syntymän aikoihin, vuosisadan vaihteessa, monet olivat jo siirtyneet asumaan hirsitaloihin, mutta vielä oli niitäkin, jotka pitivät perinteistä kotaa parempana asumismuotona. Andreas ennätti nähdä sekä vanhan kotakulttuurin että uuden ajan tuoman muutoksen. Saamelaisväestö alkoi vähitellen sopeutua valtakulttuuriin. Monet heidän oman kulttuurinsa tunnusmerkit alkoivat hävitä. Riestossa, kuten muissakin Sompion kylissä, elettiin yksinkertaista elämää ankarien luonnonolosuhteiden armoilla. Toimeentulo saatiin harjoittamalla luontaiselinkeinoja: maanviljelyä, karjanhoitoa, metsästystä, kalastusta ja poronhoitoa.¹⁰¹ Seuraava karttakuva (kuva 1) havainnollistaa Sompion aluetta.

101 Aikio, Marjut & Aikio, Pekka 2010, 8–16; Kilpimaa 2013, 13; Kuusikko 1994, 10–11; Lehtola 2012, 246–253; Sarivaara 2012, 36; Tikkanen, P & A 1972, 29–30.

Andreaxsen kauneimmat laulut kertovat lapsuudesta Sompiossa. Hän sepitti lauluja kaikista kotiseutunsa kylistä, mutta Rieston kylä säilyi hänen mielessään kylistä merkittävimpanä:

menneitten aikojen kulttuurikeskuksen,
maineen rieston kylä riistää,
vaikka ne sompijon toiset kylät,
siltä senlaisen kunnijan kiistää

sielä on eläneet menneitten aikojen,
taikurit tietäjät noitat,
sielä on viimeksi jyllänneet,
nuo henkijen suuret voimat,¹⁰²

Andreas on löytänyt hyviä puolia kaikista Sompion kylistä, mutta alueen ehdoton kulttuurikeskus oli hänen mielestään Rieston kylä, vaikka muut kylät eivät sitä aina tahtoneetkaan myöntää. Olihan Riestossa elänyt ja vaikuttanut monta kuuluisaa tietäjää ja noitaa, joista osa oli Andreaxsen sukua. Esi-isästä, Paavali Pelkosesta, joka oli tullut Sompioon 1650-luvulla, kerrottiin hurjia tarinoita.¹⁰³ Niitä Andreas myöhemmin käytti aiheina maalauksiinsa. Andreas tiesi lapsuudesta lähtien kuuluvansa merkittävään sompiolaiseen sukuun. Andreaxsen isoisä oli Rieston Mikko, joka oli parantaja ja laulujen tekijä. Mikon veli oli kuuluisa tietäjä ja noita Polvari-Jaako ja Andreaxsen isä Hannu Mikonpoika oli myös hyvin mielenkiintoinen ja huomattava persoona. Hän oli asunut Pohjois-Norjassa 15 vuotta, ja hänen kertomuksensa matkoiltaan Ruijan rannoilta rikastuttivat Andreaxsenkin kokemusmaailmaa.¹⁰⁴

Hannu Mikonpoika toimi käräjillä kyläläisten asiamiehenä, ja käräjien jälkeen kokoontuttiin Alarieston pirttiin kuulemaan uutisia. Monesti jutun aiheet kääntyivät metsästyksen ja kalastukseen, karhuihin, maahisiin, kummituksiin, noitiin, piruihin ja muihin yliluonnollisiin asioihin. Kerrottiin sekä tosia että sepitettyjä tarinoita. Lapsen mielessä ne kaikki tuntuivat tosilta. Jo pikkupojasta lähtien Andreas oli hyvä kuuntelija, ja hänen maailmansa oli

102 Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 68. MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA, LMMA, SKS/KRA. Laulusta *Rieston kylä*; Kilpimaa 2013, 14.

103 Paulaharju 1953, 28–29.

104 Kuusikko 1994, 14–19; Aikio 2001, 15–18; Ks. myös Kilpimaa 2003 ja Kilpimaa 2013.

täynnä tarinoita. Hänen lempipaikkansa oli pirtissä pöydän alla. Siellä hän sai aikuisten huomaamatta kuunnella heidän juttujaan. Andreaxen mieltä nämä tarinat kiehtoivat, ja ensimmäiset luovat yrityksensä hän on kertonut tehneensä hiilellä laudanpalalle juuri näitten miesten juttujen innoittamana.¹⁰⁵

Kun minä muistan sitä, ku minä lattialla konttailin ja pirustaki puhuttiin, niin minä menin äitin tykö ja viskuttelin sille, että minkälainen se on se piru. Se sano, että se on melkein niinku ihminen, mutta oikein ruma ja sarvet päässä, ni minun piti heti hiilellä ruveta tekemään tällaisia kuvia, ja niitä sitten seuraavana päivänä näyttelin toisilleki, niille naapurin lapsille, että tuommoisia ne on pirut, joista ne puhuu. Ja ne näkivät niitä ja sillä lailla, ja sitähän uskottiin ihan täytelisesti, että ne on olemassa.¹⁰⁶

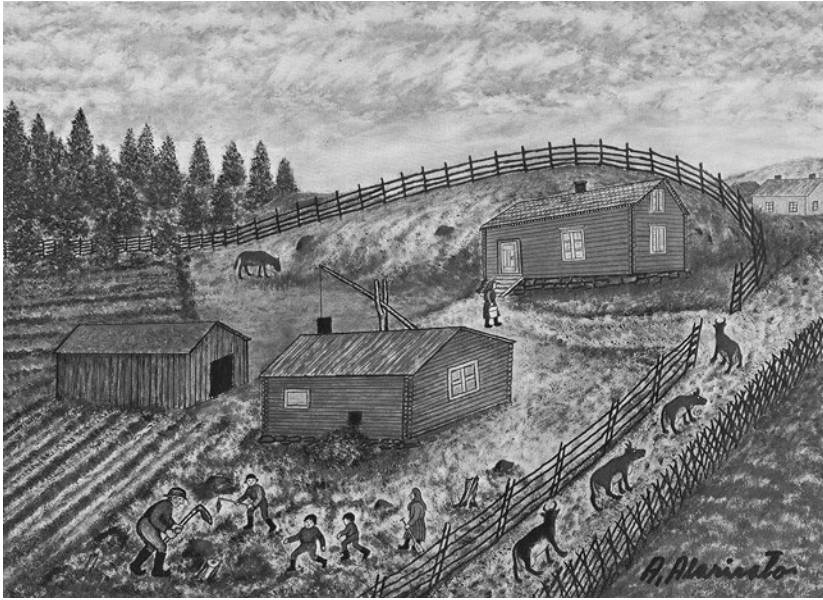
Lapsuudenkodistaan ja perheestään Andreas on maalannut myös kuvan (kuva 2). Kuvaan liittyvässä tekstissä hän kertoo:

Tässä on minun syntymäkotini sellaisena kuin minä sen näin, kun olin 7-vuotias. Ala laidassa olevat ihmiset ovat vasemmalta lukien isä-ukko Hannu Pekka, vanhin poika Hans Arvo, Otto Johannes, Andreas Artturi, 7-vuotias, pienin joukosta, ja Hilma Anni, joka on vanhin lapsista. Navetan ja pirtin välillä kulkee äiti kiulu kädessä, Marja Emilia, omaa sukua Mäkitalo. Talon takana oleva mäki on iki-vanha tervanpolttopaikka, tervahautasokka. Tuota oikealla olevaa kujaa kulki kesälaitumelle neljän talon karja. Kaikki talot olivat oman aitauksen sisällä.¹⁰⁷

105 Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA; Kilpimaa 2013, 16; McBride, Bunny 1987. He painted Lapland. *Christian Science Monitor* 21.7.1987; Kuusikko 1994, 19; Onnela 2000; Tarmio 1998, 239; Tarmio 2009, 23; Ks. myös Huttu-Hiltunen 2008, 70–71.

106 Alariesto 1984. Haast. Jorma Talvensaari. LMMA, radio-ohjelman äänite ja litterointi tekijän hallussa MKA; Alariesto 1985. Haast. Tuula Salmi. Litterointi MKA; McBride 1987; Kilpimaa 2013, 16; Ks. myös Ojanen 1983, 14.

107 Alariesto 1978, 58–59; Kilpimaa 2013, 17.

Kuva 2. Andreas Alarieston maalaus Syntymäkotini ollessani 7-vuotias. Kuva teoksesta Lisälehdet Andreas Alarieston lapinkuviin. WSOY 1978.

Kuva Andreaxen syntymäkodista ja perheestä on jonkinlainen idylli, jossa onnellinen perhe puuhailee arkiaskareissaan. Myös lapsuudesta kertovissa lauluissa elämä *on kuin unta satujen*, mutta maalauksissaan ja niihin liittyvissä kertomuksissa Andreas tuo esiin aivan toisenlaisen maailman. Lapsuuteen liittyi myös paljon pelkoja. *Lapsuus*-nimisessä maalauksessa ei ole merkkiäkään lapsuuden huolettomuudesta. Andreas itse kertoo kuvasta:

Lapset meni hirviän aroiksi. Jos ne joutu yksin olemaan pimiässä tai mettässä, ne oli näkevinään joka puolella outoja naamoja. Niitä näytti olevan kannon laioissa ja kivissä. Juurakon alta oli hiipivinään haamu. Välistä oli piru ottavinaan käärmeen kiinni ja puri sitä. Jänes hyppäsi pystyyn. Se oli ilman muuta sarvipäinen piru.¹⁰⁸

108 Kivilinna 1976, 14–15; Kilpimaa 2013, 18.

Susia piti oikeastikin pelätä. Andreaxsen kodin pihallakin oli nähty vereksiä suden jälkiä. Andreas on kertonut, että hänen nukkumapaikkansa oli pirtissä ja sänky oli ikkunan edessä. Joskus yöllä hän oli ollut näkevinään, että susi kurkisti ikkunasta sisään, ja silloin häntä halutti mennä herättämään isä tai äiti ja kertoa *että susi kattoo ikkunan takkaa*. Andreaxsen kertoman mukaan nämä lapsuuden pelot olivat täyttä totta. *Se oli sen ajan lasten elämä semmonen, että se oli puoleksi semmosten kummitusten ja pirujen kanssa sekasin elämistä.*¹⁰⁹

Alarieston lapset saivat käydä kaksi viikkoa kiertokoulua. Andreaxsen mielestä se riitti oikein hyvin. Hän on itse kertonut koulunkäynnistään toimittaja Tuula Salmelle:

Seki kiertokoulu, jota minä pari viikkoa kerkesin käyä, ni seki oli semmonen, että siel oli kivitaulut oli vain, ja liitupökäleellä tehtiin kirjaimia siihen. Eikä sitä kahessa viikossa kerjetty paljo muuta tehäkkään ku ei ollu istumia siinä kiertokoulussakkaa. Ni pitkä renkku veettiin keskelle lattiaa setä-ukon pirtissä ja polvillaan oltiin siinä lattialla sen penkin kahta puolta, että ottat kolisi yhteen ja piirrettiin niitä kirjaimia. Mutta se oli jostaki syystä se oli sillä tavalla, että ainaki siinä meijän pesässä, meit oli neljä ja minä olin kaikkein nuorin, ni me kaikki osasimma jo kirjottaa.¹¹⁰

Koulua pidettiin Rieston Aleksin pirtissä, ja oppilaita oli 40. Lapset pitivät ällätikkua kirjaimien päällä ja opettaja sanoi kirjaimia. Lapset kuljettivat tikkua pitkin kirjaimia, joista sitten alettiin muodostaa sanojakin. Myöhemmällä ajalla saattoi kiertokoulussa olla paperiakin kirjoittamista varten.¹¹¹ Kaksi viikkoa oli Andreaxsen mielestä juuri sopiva aika koulunkäyntiin. Enempää hän ei elämässään katsonut tarvinneensa. Työn oppimiseen kun tarvitaan vain hyvä halu: *Päivässä kahessa ihminen oppii melekein minkä työn tahansa, semmosen tavallisen ihmisen työn, lukuun ottamatta tärkeijä teknillisiä tietoja.*¹¹² Tärkeintä Andreaxsen mielestä oli se opetus, jota saatiin kotona. Työt

109 Alariesto 1985. Raija Knuutila haastattelee Andreas Alariestoa LMMA, radio-ohjelman äänite ja litterointi tekijän hallussa MKA; Kilpimaa 2013, 18.

110 Alariesto 1985. Tuula Salmi haastattelee Andreas Alariestoa 2.7.1985 SKS/KRA. Litterointi tekijän hallussa MKA; Kilpimaa 2013, 19.

111 Tarmio 2009, 24; Ks. myös Paulaharju 1953, 251–254 ja Paulaharju 1963, 235–243.

112 Kivilinna 1976, 4; Tarmio 1998, 239; Tarmio 2009, 22; Hakkarainen 1995, 104–106; Kilpimaa 2013, 20.

opittiin olemalla vanhempien mukana kotitöissä, heinänteossa, kalassa ja metsällä. Tärkeintä oli oppia tulemaan toimeen ja elämään sopusoinnussa luonnon kanssa.

Andreaksella oli usein tapana palata lapsuusmuistoihin. Pirkko Korkiakangas on teoksessaan *Muistoista rakentuva lapsuus* tutkinut lapsuuden työn- teon ja leikin muistelemista. Kun ihmistä ympäröivä maailma ja hänen oma elämäntilanteensa ovat muuttuneet ratkaisevasti, lapsuusmuistoista voi tulla eräänlainen turvallisuustekijä. Muistoja lapsuudesta tulkitaan elämänkulun aikana jatkuvasti uudelleen. Varsinkin ikääntymisen yhteydessä muistelu voi lisääntyä ja muistoissa alkavat korostua idealisoivat piirteet.¹¹³ Juuri näin kävi Andreaksenkin kohdalla. Elämänsä turvallisessa lapsuudenkodissaan hän muisteli sekä kertomuksissaan että lauluissaan:

Tupa pienoinen metsässä siellä, missä lapsena leikkiä sain.
Kodin kultaisen hoivissa siellä missä kalleimmat muistoni sain,

Äidin lempeä rakkaus hellä, sitä koskaan en palkita voi.
Kodin lämpöä hehkunut kerran sydän aikoja jäähtynyt on.

Koti kallehin kauaksi jäänyt, ikimuistojen menneitten taa.
Nuoruusaikojen kalleimmat muistot sydämeni vielä sykkimään saa.

Tupa pienoinen muistoissa vielä aartehistani kallehin on.
Kotiseutu ja syntymämaani sitä koskaan en unhoittaa voi.¹¹⁴

Äidin rakkaus, lempeys ja hellyys tulevat voimakkaasti esiin kaikissa Andreaksen lapsuusmuistoissa. Äiti hyväili, kehui hyväksi pojaksi ja osoitti luot- tamusta, joka sai pienen pojan tuntemaan itsensä niin rohkeaksi, että uskalsi uhmata jopa pirua. Andreas alkoi jo varhain löytää omia voimavaroja, joita ihminen voi saada kokiessaan ilmapiirin turvalliseksi, itsensä hyväksytyksi ja asemansa tasa-arvoiseksi¹¹⁵.

Äiti oli Andreakselle lapsuuden tärkein henkilö. Hän muistaa äidin kul- kemassa pihalla kiulu kädessään ja itsensä pihanurmikolla äitiä katselemassa.

113 Korkiakangas 1996, 41; Kilpimaa 2013, 21.

114 Alariesto 1949, 18; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA. *Laulu Lapsuuskotia muistellessa*; Kilpimaa 2013, 21–22.

115 Siitonen 1999, 161–162; Ojanen 1996, 35; Armstrong, Mary I. & Birnie-Lefcovitch, Shelly & Ungar, Michael T. 2005. 269–281.

Tärkeä on ollut myös äidin luottamus nuorimpaan poikaansa. Olihan hän lapsista ainoa, joka uskallettiin lähettää iltapimeällä hakemaan isän unohtamaa kirvestä rannasta, vaikka piru uhkasi hakijaa matkan varrella.¹¹⁶ Andreakseen oli jo pikkupoikana kehittynyt positiivinen lataus, joka antoi hänelle voimavaroja, joita tarvitaan erityisesti uusissa haasteellisissa tilanteissa. Turvallisessa ilmapiirissä hän uskalsi ottaa riskin, jota vanhemmat veljet eivät uskaltaneet tehdä. Onnistuminen vahvistaa itseluottamusta, joka taas tukee itsearvostusta. Suurin osa tekijöistä, jotka tekevät lapsesta resilientin, löytyvät hänen lapsuutensa ympäristöstä. Perimällä voi olla yhteys fyysiseen terveyteen, mutta jo hyvin varhaisessa kehitysvaiheessa emotionaalinen ympäristö leimaa lapsen kyvyn selvittää olemassaolon taistelussa.¹¹⁷ Tämän Andreas sai kokea varhaisessa lapsuudessaan, ja se kannatti häntä koko loppuelämän ajan.

”Oven raosta kattoin vielä sitä kehtoa” – Orpopoikana Lokan kylässä

Andreas täytti 12 vuotta joulukuussa 1912. Pian sen jälkeen päättyi hänen onnellinen lapsuutensa. Andreas kertoi äidin kuolemasta vieraillessaan ensi kerran kodissani. Hän lauloi aluksi useita lapsuuteen liittyviä lauluja, mutta alkoi sitten kertoa äidistään ja tuntemuksistaan äidin kuoleman hetkellä:

Minä meinasin jo silloin lähteä kun äiti kuoli, ni minä jo kävin yhen reisun. Minä että minä en kyllä tässä ennää ole, kun äiti kuoli, jäi sänkhyn, nin minä nappasin sukset ja painuin methän ja hiihtelin siellä sitte pimiään asti. Ja kun oli niin nolo tulla siihen ennää takasin. Ja sitten minä tulin kuitenkin siihen, ja ja se oli koko ajan sitte semmonen vastahakonen mieli niin että minä ajattelin, että tämä ei ole minun olinpaikka ennää.¹¹⁸

Isä yritti pitää perheen koossa, mutta ei kyennyt huolehtimaan talosta, karjasta ja lapsista. Talo oli myytävä ja perhe hajotettava. Hilma-tytär oli vanhin lapsista ja jo melkein täysi-ikäinen. Hän lähti ansaitsemaan elantonsa piikomalla. Vanhemmat pojat lähtivät rengeiksi taloihin.¹¹⁹ Andreaksen isä vei Lokan

116 Kivilinna 1976, 14; Kilpimaa 2013, 18–19.

117 Cyrulnik 2009, 64; Joutsenniemi & Lipponen 2015; Masten & O’Dougherty Wright; Räsänen 1988, 119–120.

118 Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA; Kilpimaa 2013, 22.

119 Aikio 2001, 17; Kilpimaa 2013, 22; Rainto 1980, 7. POA.

kylään Petteri Ylilokan taloon.¹²⁰ Vaikka Andreas ei halunnutkaan enää jäädä kotiin, lähtöön liittyy muisto, jolla oli merkittävä sija hänen myöhemmässä elämässään ja tuotannossaan. Andreas kertoi pysähtyneensä ovelle katsomaan viimeisen kerran pirttiin. Sinne oli jäänyt iso puinen kehto, ja vuotta vanhemman Otto-veljensä kanssa Andreas vielä viimeiseksi hypähti keinumaan kehdon jalaksille *toinen toiseen päähän sitä kehtoa*.¹²¹ *Kehdosta hautaan asti*¹²² on usein toistuva teema Andreaxsen maalauksissa ja lauluissa. Andreas on kertonut käyneensä vanhassa kotitalossaan vain kerran kotoa lähtönsä jälkeen: – *minulla meni reilut neljä vuotta ennen kuin minä ensi kerran siitä ovesta sisään kattoin. Ni minulla oli haikia tunne – – voi, ni minä panin sen oven kiinni ja käänsin uuvestaan auki ja kattoin ko se kehto jäi sinne lattialle*.¹²³ Kun Andreas ensi kertaa häntä haastatelllessani kertoi tästä viimeisestä lapsuudenkodissa käynnistä, ymmärsin, että kotitalon pirttiin jääneellä kehdolla on ollut hänelle tärkeä merkitys. Kehto tulee esille Andreaxsen tuotannossa yhä uudestaan. Andreas löytää nukkumapaikan itselleen metsän kehdosta, koltta-äiti nukuttaa lastaan kehdossa ja vanhapoika haaveilee miten tulevaisuudessa hänenkin kodissaan tuutilulla-kehto keinuisi. Kehto symbolisoi Andreaxselle sitä äidin rakkautta ja kodin lämpöä ja turvaa, josta hän joutui niin varhain luopumaan. Sureminen ja luovuus ovat läheisessä yhteydessä koska jokainen, joka on menettänyt jotakin tai jonkun, on pakotettu luomaan kuvan tästä asiasta tai henkilöstä, jota ei enää voi nähdä. Luovuus on myös yhteydessä kyseisen henkilön elämänhistoriaan, jonka täytyy palauttaa menetetty objekti ja tehdä sovinto kuoleman kanssa. Kärsimys, jonka aiheuttaa rakkaan ihmisen menettämisen tuska, pakottaa meidät käyttämään symboleja. Taide voi tuoda kuolleet takaisin elämään. Luova teko parantaa haavoja ja salli meidän tulla jälleen omaksi itseksemme.¹²⁴ Andreas toi lauluillaan ja kuvillaan takaisin

120 Tuomaala, 1998, 75; Kilpimaa 2013, 22.

121 Alariesto 1978. Heikki Laitinen haastattelee Andreas Alariestoa Kaustisen kansanmusiikkijuhlilla KIA 451; Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi tekijän hallussa MKA; Kilpimaa 2013, 22.

122 Laulu *Kehdosta hautaan asti* on Alarieston omakustannelaulukirjassa *LAPIN LAULAJA* 1949, 10. *Elämän kaari* -maalaus on Sodankylän Alariesto-galleriassa. Alariesto Gallery 1987, 40.

123 Alariesto 1978. Heikki Laitinen haastattelee Andreas Alariestoa Kaustisen kansanmusiikkijuhlilla. KIA 451; Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi tekijän hallussa MKA.

124 Cyrulnik 2009, 71–72, 265.

elämään äidin ja lapsuuden, ja ne kuvat säilyvät elossa hänen sisimmässään vahvistaen ja ohjaten hänen kulkuaan usein hyvin vaikeillakin elämän poluilla.

Ensimmäisestä kotoa lähdöstä Andreas on maalannut taulun ja sepittänyt laulun. Kuvassa hevonen kahlaa tulvivassa purossa, Kuukkelin Antti ohjaa hevosta, joka vetää heinähäkkiä. Andreas istuu häkin nurkassa ja isä makaa häkin parrasten yli pantujen suksien päällä. Häkki keikkuu ja rysähtelee, vesi roiskuu ja miehet kastuvat.¹²⁵ Vaikka meno näyttää hurjalta, laulu heijastaa iloista toiveikkuutta ja huumoria:

Riestonkyläkummusta tällainen poika / kun ensi kerran mailimalle lähti.
Silloin oli kevätpäivä kirkkaimmillaan / kun sellainen tempaus sattui.

Kuukkelin Antin heinähäkki silloin / vetessä vain heiluskelii.
Isäukko sano että voipa nyt helkutti / tuluvatko meität jo veikin.

Tässä nyt sinullekin pikkuinen poika / ne mailiman vaivat alkaa.
Sellaista haasteli Kuukkelin Antti / kun katseli poikaparkaa.

Karsinavuopajasta heinähäkin päältä / sitten suksille tallusteltiin.
Isäukon kanssa me Vuolosaavan poikki / näin yhdessä laahusteltiin.¹²⁶

Ero isästä ja muutto Lokkaan ei ollut Andreaxselle mikään katkeruuden aihe. Hän oli tehnyt taloissa rengin töitä jo alle kymmenvuotiaana, ja siihen aikaan oli aivan tavallista, että 12–13-vuotiaat pojat lähtivät reingeiksi. Äidin kuoleman jälkeen ei Andreas ollut kotona viihtynyt. Hän halusi ansaita omaa rahaa ja elää itsenäistä elämää.¹²⁷ Muuton naapurikyliään hän koki elämänsä ensimmäisenä merkityksellisenä historiallisena tapahtumana:

Tämän pojan elämässä historian lehti / vasta ensi kerran silloin kääntyi,
Lokan kylän kankaille tällainen poika / kuin sukset jalassansa vääntyi.¹²⁸

125 Alkuperäinen maalaus *Matka maailmalle* Sodankylän Alariesto-galleriassa; Alariesto Gallery 1987, 31; Kilpimaa 2013, 23.

126 Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Litterointi MKA. Laulusta *Tämä poika*; Kilpimaa 2013, 23.

127 Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi tekijän hallussa MKA; Cyrulnik 2009, 4; Räsänen 1988, 109–110.

128 Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Litterointi MKA. Laulusta *Tämä poika*; Kilpimaa 2013, 23.

Onnellisen lapsuuden muistot säilyivät Andreaksen sydämessä läpi elämän. Yli 70-vuotiaana eläkepäivinänsä Rovaniemellä Andreas on kirjoittanut laulujensa sanoja muistiin kirjoituskoneella. Laulussa *Lapsuus kotija muistellessa* on 10 säkeistöä, joissa hän palaa takaisin sinne, mikä on jäänyt saavuttamattomiin: – – *tupa pieni mäjen laitaan äitin syli lämpöinen, / kehto pieni lattijalle missä silloin keinuin ain.* – – *mailma kuin minut kerran omaksensa ottaa sai, / senpä tähten en mä enään sielä koskaan olla voi.*¹²⁹ Laulujen teko oli Andreakselle perustavanlaatuinen puolustuskeino. Aina siitä lähtien kun ihmiset ovat alkaneet ajatella kuolemaa ja käyttää taidetta vastustaakseen sitä, heissä on syntynyt sisäinen paine muuttaa kärsimys sanoiksi ja antaa kuolleille ääni, jonka tuloksena syntyy runoutta.¹³⁰ Andreas lähti kotoaan mielessään kuva taaksejääneestä kodistaan, perheestään ja onnellisesta lapsuudestaan, ja näistä asioista syntyi myöhemmin monta laulua. Kuitenkin hänellä oli jo matkalla Lokkaan syntymässä uusi laulu, jonka sankari *Tämä poika*, oli Andreas itse, ja se laulu oli toiveikas ja täynnä uskoa tulevaisuuteen.¹³¹ Positiivisiin lapsuudenkokemuksiin perustuva omanarvontunne, itsekunnioitus ja itsensä hyväksyminen ovat tekijöitä, jotka usein liittyvät positiivisiin odotuksiin onnistumisesta tulevassa elämässä. Resilientille persoonallisuudelle on luonteenomaista usko omiin kykyihinsä vastata elämänsä haasteisiin ja muuttuviin olosuhteisiin.¹³² 12-vuotias Andreas oli valmis kohtaamaan nämä haasteet ja hän uskoi niistä myöns selviävänsä.

Muutto Riestosta Lokan kylään oli muuttoa Sompion sisällä. Andreas oppi vähitellen näkemään kylien omimmat piirteet. Hän oppi kuulemaan, kuinka kylien asukkaiden kautta kukin kylä oli tullut laisekseen, sompiolaiseksi kuitenkin. Andreaksen tarkat silmät ja korvat ja erinomainen muisti tallensivat Rieston, Lokan, Korvasen ja Mutenian kylien erot ja sukujen suhteet tarkemmin kuin mitkään viralliset asiakirjat.¹³³ 12-vuotias Andreas viihtyi hyvin yksinään. Andreaksen myöhemmistä lauluista, kuvista ja kertomuksista

129 Alariesto s.a. Käsikirjoitus MKA; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA; Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA; Alariesto 1985. Äänite SKS/KRA, LMMA. Laulusta *Lapsuus kotija muistellessa*. Myös nimellä *Kotiseutun kaipaus*.

130 Cyrulnik 2009, 266.

131 Cyrulnik 2009, 4; Lyubomirsky & Della Porta 2010, 456–458; Skodol 2010, 113.

132 Skodol 2010, 114.

133 Onnela 2000; Kilpimaa 2013, 24.

voi havaita, että metsä oli hänelle mieluisa ja tärkeä paikka. Menetettyään kotinsa ja äitinsä, henkisen ”kehtonsa”, hän löysi metsästä turvapaikan, jossa hän ei tuntenut itseään yksinäiseksi. Oli jännittävää pyytää kalaa ja käydä tarkistamassa ansoja. Laulu *Erämies ansoja katsomassa* on Andreaxsen kertoman mukaan ensimmäinen hänen sepittämänsä laulu. Hän kertoi tehneensä sen 11–12-vuotiaana:

Hiihtää hotkin, suksin potkin, vuolasojan latvaan
ansojani katsomahan, mitä sieltä saisi.

Jänöjussi, haarahuuli, ansahan on menny,
Kettu viekas, vikkellä, sen siitä poijes vieny.

Riekkojakin yksitoista ansoihin on menny.
Kanahaukka, kaksijalka, viisi niistä syöny.

Ehtinyt ei enempää se kerralla kuin syödä,
höyhentämisessä lienee sillä paljon työtä.

Saaliiksensa minuakin vissiin vielä luuli,
lakkihini kyntensä kun iskemään se tuli.

Erehtyi se kuitenkin kun kaula siltä katkes,
tuonelahan portit sillä silloin siellä aukes.

Kotia kun hiihtelin niin mieteskelin vielä,
tämä laulu kajahteli ensi kerran siellä.¹³⁴

Andreas oli kesällä 1978 ja 1979 kutsuttu Kaustisen kansanmusiikkijuhlille esittämään laulujansa. Siellä hän myös kertoi laulujensa synnystä. *Minähän aina lauloin mitä tapahtui. Ensin oli joku tapahtuma, jonka kanssa halusin olla yhteydessä, muistaa myös jälkeempään.* Andreas käytti siis omatekoisia laulujaan muistamisen apuvälineenä. Se tuntui myös toimivan, sillä riekonpyyntilaulun olen löytänyt vain Andreaxsen omakustanne-laulukirjasta vuodelta 1949 ja yhdeltä äänitteeltä vuodelta 1959. Nyt kaksikymmentä vuotta myöhemmin Andreas kertoi tarkkaan, mitä metsästysreisulla oli tapahtunut ja tuumi sen jälkeen: *Minä kokkeilen laulaa jos muistan sen.* Aivan virheettömästi 77-vuotias Andreas lauloi tämän laulun ja lisäksi parikymmentä muuta.

134 Alariesto 1949, 20–21; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1978. Äänite KIÄ 451, MKA. Laulu *Erämies ansoja katsomassa.*; Kilpimaa 2013, 27.

Muistiinpanojahan hän ei milloinkaan käyttänyt laulaessaan. Kaikki laulut olivat hänellä muistissa.¹³⁵

Metsä, laulaminen ja huumori olivat Andreakselle voimaannuttavia tekijöitä. Laulussa Korpien vaeltaja Andreas laulaa: *Tunturien takana, korpien kätköissä / lauluni aina vain kaikukohon. / Elämän ilona, lohtuna mulla / muuta kuin onnea minulla ei.* Tässä laulussa hän kertoo, että metsä on hänen paras ystävänsä: *Metsä se lahjaksi kaikkensa antaa. / Metsälle huoleni kertoo saan.*¹³⁶ Metsä oli ollut Andreaksen lapsuuden leikkipaikka, metsään hän oli hiihtänyt äidin kuoltua hakemaan lohdutusta, kun koti ei enää tuntunut hyvältä paikalta, ja metsässä hän viihtyi parhaiten myös huutolaispoikavuosinaan Lokan kylässä. Positiivinen lataus, jonka Andreas koki saavansa metsässä, luo voimavaroja, joita ihminen tarvitsee tulevaisuuden haasteellisissa tilanteissa. Tämä tunne lähenee Mihaly Csikszentmihalyin virtauksen (flow) käsitettä. Virtauksen avulla voidaan valjastaa tunteet oppimisen ja suorituksen palvelukseen. Virtauksen tunnusmerkkejä ovat mm. innostuneisuus ja ilon tunne. Andreas oli lapsuudestaan lähtien nauttinut uusien asioiden oppimisesta ja tuntenut iloa hyvin suoritetusta työstä.¹³⁷

Omasta elämästään kertoessaan muistan Andreaksen maininneen, että hän oli jo 12-vuotiaana ikäisekseen isokokoinen ja voimakas. Siksi hän pystyi tekemään aikuisten töitä hyvin varhain. Andreas oli myös toimija. Talvella 1913 hän joutui ottamaan elämänsä omiin käsiinsä ja aloittamaan tiensä kohti päämäärää, josta hän ei vielä osannut uneksiakaan. Nyt hänen unelmansa ja toiveensa oli saada turvattu toimeentulo ja oma koti. Jo seuraavana vuonna Andreas pääsi töihin tukinuittoon. Siellä tehtiin töitä tarpeen vaatiessa vaikka yötä päivää. Andreas oli työporukan nuorin, mutta hän pärjasi hyvin. Nyt hän sai myös ensimmäisen tilinsä, omalla työllä hankittua rahaa. Andreas on ylpeänä kertonut, että hän tuon ensimmäisen tilin jälkeen on hoitanut asiansa

135 Alariesto 1978. Heikki Laitinen haastattelee Andreas Alariestoa Kaustisen kansanmusiikkijuhlilla. Äänite KIÄ 451, MKA.

136 Alariesto 1949, 14; Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA; Alariesto s.a. Äänite AGA. *Laulusta Korpien vaeltaja*. Tämän laulun loppuun *LAPIN LAULAJA* -laulukirjaan Andreas on merkinnyt huomautuksen: *Tämä on laulu minun omasta elämästäni.*

137 Csikszentmihalyi 2005, 109; Ks. myös Cyrulnik 2009, 276–277.

siten, että hänellä on aina ollut omaa rahaa. Raha ei ole päässyt koskaan kokonaan loppumaan, vaikka tiukkaakin on ollut. Ensimmäisillä palkkarahoillaan Andreas halusi ostaa itselleen kunnolliset vaatteet. Ostoksille oli lähdettävä Kemijärvelle. Sieltä hän osti puvun, kengät ja paidan. Ne maksoivat kuusi markkaa, ja säästöön jäi vielä 400 markkaa. 84-vuotiaana Andreas muisteli hyvillä mielin ensimmäistä työpaikkaansa: *Hyvin siinä sai rahkaa*.¹³⁸ Sekä hänen varhaisista lauluistaan että myöhemmän ajan haastatteluistakin voista iloista optimismia:

Tietä kuljen elämän onnestani haaveillen,
kaikki häipyä tyhjyyteen, ilot, surut vaihdellen.

Vielä kerran nähdä saan minne matka johtaakaan.
Tuntematon elon tie edessä kuin eksyneen.

niin kuin päivä paisteinen etehen päin astellen
nuoruus ajan innolla mieli aina iloinen¹³⁹

Laulu *Elämän tiellä* oli yksi Andreaxen lempilauluista. Se on hänen varhaisempaa laulutuohtantaan, sillä hän on julkaissut sen jo laulukirjassaan vuonna 1949. Lisäksi laulu löytyy nauhoitteena monista eri arkistoista. Andreas ilmaisee laulussaan, että hänellä on jo hyvin nuorena ollut henkilökohtaisia päämääriä. Voimaantumisen ja resilienssin kannalta ratkaisevan tärkeää, että ihminen voi vapaasti asettaa itselleen päämääriä, *tulevaisuuden unelmia*.¹⁴⁰ Andreas kertoo laulussaan kulkevasa elämän tietä haaveillen onnestaan. Hän ymmärtää, että ilot ja surut tulevat vaihtelevaan, eikä hän voi tietää, minne matka johtaa, mutta hän tuntee itsensä voimakkaaksi. Hän astelee eteenpäin nuoruusajan innolla ja aina iloisella mielellä. Andreaxen tähänastiset kokemukset kotona Riestossa, Lokan kylässä ja uittotyömaalla olivat edistäneet hänen voimaantumistaan ja uskoaan päämäärien saavuttamiseen. Ilmapiiiri oli ollut kannustava ja rohkaiseva, mikä puolestaan oli herättänyt hänessä

138 Alariesto 1985. Tuula Salmi haastattelee Andreas Alariestoa. Äänite SKS/KRA, litterointi MKA; Kilpimaa 2013, 28; Rainto 1980, 7.

139 Alariesto s.a, Käsikirjoitus no 4 MKA; Alariesto 1949, 11; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1985. Tuula Salmi haastattelee Andreas Alariestoa. Äänite SKS/KRA. Laulusta *Elämän tiellä*; Kilpimaa 2013, 28.

140 Siitonen 1999, 119; Cyruunik 2009, 276–278.

halun toimia vastuullisesti ja tehdä parhaansa. Silloin Andreas ei kuitenkaan aavistanut, että tutut polut ja tiet Sompiossa jäisivät taakse kymmeniksi vuosiksi. Hänen edessään oli nyt tuntematon elontie, jota hän lähti astelemaan rohkeasti eteenpäin, sillä hänessä oli herännyt usko omiin kykyihinsä onnistua, elää ja kehittyä positiivisella ja sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla huolimatta kokemistaan suruista ja vastoinkäymisistä.¹⁴¹ Lapsuusiän resilienssi ei kuitenkaan ole pysyvä ominaisuus. Resilienssiprosessin saavuttaminen ja ylläpitäminen edellyttää tukea aikuisilta. Yksilöstä itsestään, lähipiiristä ja ympäristöstä kumpuavien suojaavien ja haitallisten tekijöiden vuorovaikutus jatkuu koko elämän ajan ja se muuntaa resilienssiä kussakin elämäntilanteessa.¹⁴² Andreas itse oli kuitenkin valmis tällaisiin positiivisiin kohtaamisiin edessä olevalla *tuntemattomalla elon tiellä*.

Nuoruuden kulkurivuodet

Petsamon tietyömaalla

”Siellä maksettiin palkkaa ihan säästämättä” – 13-vuotiaana tienrakennustöihin Vuotsoon

Uittotöiden loputtua Andreas hakeutui töihin taloihin. Vakituista työtä ei ollut. 1910-luvulla aloitettiin maantien rakentaminen Sodankylästä kohti pohjoista. Pian saatiin Lokan kylään tieto, että tienrakennus oli edennyt Vuotsoon asti ja sieltä alettaisiin rakentaa tietä Petsamoon. Tällä työmaalla saisi suuri määrä Sompion miehiä vakituisen työpaikan, ja sinne lähti Andreaskin vanhempien veljiensä Arvon ja Oton kanssa työnhakuun.¹⁴³ Kaikki kolme veljestä pääsivät töihin tienrakennustyömaalle. 13-vuotias Petsamontien rakentaja oli uuteen työpaikkaansa erittäin tyytyväinen:

Siellä maksettiin palkkaa ihan säästämättä. Rakennusmestari kysyi, että osaatko puita kaataa. Hän maksaa neljä markkaa kappaleesta niistä puista. Minulla oli

141 Cyrulnik 2009, 5; Joutsenniemi & Lipponen 2015, 2515; Feder & Nestler & Westphal & Charney 2010, 35; Luecken & Gress 2010, 244.

142 Joutsenniemi & Lipponen 2015, 2519.

143 Lähteenmäki 1999, 189; Tuomaala 1998, 78.

omat työkalut matkassa, ja ku se mestari illalla palasi, mulla oli jo kaksikymmentäviis runkoa kaaettuna. Se sano, että ku sinä olet noin hyvä työmies, niin saat neljä ja puol markkaa rungolta.¹⁴⁴

Kun tie Inarin Kyrönkylään asti valmistui, sitä oli tarkoitus jatkaa Inarin kirkolle, mutta Suomen tiehallitus sai jo vuonna 1915 Venäjän hallitukselta määräyksen jatkaa tietekoa Kyrönkylästä Jäämeren rannalla sijaitsevaan Petschengaan eli Petsamoon. Varsinaiseen rakennustyöhön ryhdyttiin kesällä 1916.¹⁴⁵ Samana vuonna 15-vuotias Andreas oli käynyt ensi kertaa Petsamossa Jäämeren rannoilla, sillä hän on myöhemmin kirjoittanut muistiin sepittämänsä laulun *Jäämeren myrskyissä* ja merkinnyt siihen vuosiluvun 1916.¹⁴⁶ Ensimmäisistä kokemuksistaan Jäämerellä Andreas antoi hurjan kuvauksen. *Varanger*-laiva oli joutunut myrskyn riepottelemaksi ja matkustajat luulivat jo loppunsa tulleen:

Jäämeren rantoja seilannut olen,
ja nähnyt sen avarat veet,
siellä missä myrskyt on pauhanneet,
eikä rannat ole suojanneet.
--
varangeli laiva siellä heilui ja huojui,
ja laineet löi yli laitan,
suolavesi kasteli tämän pojan pöksyt,
ja kasteli se myös villapaitan.
--
keula pisti uppija vesi ryöppys kannelle,
ravisteli riepottelee viskeli ja nakkeli,
köysistä kun pitelin niin ilmassa lentelin,
silti minä jäin vielä laivaan.¹⁴⁷

Matka oli vaarallinen, mutta tapansa mukaan Andreas muistelee sitä laulusaan huumorinpilke silmäkulmassaan. Rannalla syödyt viimeiset ruoat lensivät

144 Alariesto 1985. Tuula Salmi haastattelee Andreas Alariestoa SKS/KRA, litterointi MKA; Kilpimaa 2013, 30.

145 Liinaharja 1916, 27; Rankka 1949, 13; Kilpimaa 2013, 30.

146 Alariesto 1916. Käsikirjoitus no 92 MKA. Laulu *Jäämeren myrskyissä*.

147 Alariesto 1916. Käsikirjoitus no 92 MKA; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA; Alariesto 1985. Äänite LMMA; Alariesto 1985. Äänite SKS/KRA. Laulusta *Jäämeren myrskyissä*; Kilpimaa 2013, 31.

kaarena yli laidan. Moni arveli, että kyllä tässä kyydissä taitaa mennä henki, ja parempi olisi olla aina kuivalla maalla vaikka talonpojan kuormarenkinä. Myös hänen maalauksensa Jäämereltä esittävät hurjia ja vaarallisia tilanteita, mutta maalari on kuvannut aina aiheensa turvallisesti kuivalta maalta.

Talvella 1915–1916 Andreas oli rakentamassa ns. *Pumpulitietä* Ivalosta Kirkkoniemeen. Pumpulitalven jälkeen Andreas liittyi vanhempien veljiensä Arvon ja Oton kanssa jälleen Petsamon tienrakentajiin.¹⁴⁸ Laulussaan *Vuotson kylä* hän kuvailee omia ja vuotsolaisten ajatuksia tien merkityksestä kylälle ja koko Lapille: *petsamon tie oli jokseenkin varmaan / senlainen kultajyvä.. / mitä sano vuotso ja vielä koko lappikin.. / sehän oli aika hyvä.*¹⁴⁹

”Tein kaikkia töitä mitä eteen tuli” – Andreaxen ammattikoulu

Työpäällikkönä Petsamon tietyömaalla toimi Insinööri Wäinö Rankka. Hän on kertonut Petsamon maantien alkuvaiheista 1916–1918 muistelmateoksessaan *Kisko kävelee* (1949).¹⁵⁰ Tienrakentajien ensimmäinen etappipaikka oli Lapin silloisen maantien pohjoisin majatalo Ivalojoen suussa Inarin etelärannalla.¹⁵¹ Työpäällikkö Rankan mukaan ryhmälle annettu rakennusohjelma oli hyvin lyhytsanainen:

Tehkää hyvä tie, sopivassa suunnassa ja maastossa Petsamon vuonosta vanhan maantien yhteyteen Ivaloon ja sijoittakaa majatalot noin 25 km:n välimatkoille siten, että kullekin majatalolle tulee sopivaa maa-aluetta noin 360 ha. Rakentakaa väliaikaiset asunnot 500 miehelle pitkin linjaa ja hankkikaa väelle välttämättömiä ruoka-aineita 2 vuodeksi.¹⁵²

Monenlaisia töitä ja tehtäviä joutui Andreaskin tekemään. Hän oli opinhaluinen ja ahkera, joten tämä tietyömaa-aika oli hänelle todellinen ammattikoulu, jossa hän oppi monenlaisia elämässä tarvittavia taitoja. Etelä-Suomesta puhaltaneet järjestäytymisen tuulet olivat tarttuneet Kemijokea, LUIROA ja Kitistä nousseiden jätkien ja kulkumiesten mukana myös paikalliseen työväkeen.

148 Rainto 1980, 7. POA; Kuusikko 1994, 20; Aikio 2001, 20; Tuomaala 1998, 78; Kilpimaa 2013, 32.

149 Alariesto s.a. Käsikirjoitus ja äänite MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Laulusta *Vuotson kylä*; Kilpimaa 2013, 30.

150 Rankka 1949, 139; Kilpimaa 2013, 32.

151 Rankka 1949, 139.

152 Rankka 1949, 144; Kilpimaa 2013, 32; Ks. myös Lilja 2013, 93.

Inarissa Andreaskin liittyi paikalliseen työväenyhdistykseen.¹⁵³ Hän koki olevansa työmies työmiesten joukossa. Tämä konteksti, työmaa, jossa hän työskenteli, tarjosi paljon sellaisia mahdollisuuksia, jotka edistivät Andreaxen uskoa omaiin kykyihinsä ja edistivät voimaantumista sekä resilienssiä.¹⁵⁴

Rankan mainitsemien ruoanhankintapulmien lisäksi Petsamon maantien kaltaisella muusta maailmasta eristetyllä rakennustyömaalla oli tietenkin muitakin vaikeuksia. Terveystenhoito ja järjestyksen ylläpito aiheuttivat työpäällikölle joskus vaikeitakin ongelmia ja päänvaivaa.¹⁵⁵ Hän ei kuitenkaan tämän enempää näistä vaikeuksista teoksessaan kerro. Sen sijaan Kirsi Kuusikon tutkimus *Laiton Lappi. Laiton Petsamo* (1996) kertoo siitä karusta todellisuudesta, missä Andreas joutui elämään koko nuoruutensa. Kuusikon mukaan Petsamon elämänmeno koki tietöiden myötä rajun muutoksen, kun rikollisuus lisääntyi. Valtaosa rikoksista oli alkoholirikoksia, erityisesti juopumuksia. Petsamolaisiin kyläyhteisöihin Jäämerentien rakentamisella oli kahdenlainen vaikutus. Petsamoon tuli runsaasti työmiehiä ulkopaikkakunnilta, mutta myös paikalliset työllistyivät. Tien mukana syntyi yhteys muuhun Suomeen. Se toi Petsamoon kehityksen mutta sen myötä myös rikollisuuden.¹⁵⁶ Vaikka Andreas työskenteli Petsamon tiettyömaalla lähes 15 vuotta, hän ei selvästikään halunnut muistoissaan palata näihin kielteisiin asioihin. Ne harvat tapahtumat, joista hän on kertonut, ovat muistoja, joihin sisältyy paljon lämpöä ja huumoria. Ne ovat pieniä kuvauksia työmiesten kokemuksista, ei niinkään raskaasta työstä vaan yhteisistä hetkistä työn lomassa sekä kanssakäymisestä paikallisten asukkaiden kanssa. Huumori on arvokas suojautumiskeino vaikeissa olosuhteissa. Pilailun avulla voidaan onnistua etäännyttämään mieli traumaattisista tapahtumista, välttämään niiden aiheuttamia sisäisiä ja ulkoisia ristiriitoja tai jopa kääntämään ne eduksi sopivalla leikinlaskulla. Petsamon tiettyömaa-aikana Andreas kasvoi aikuiseksi, ja se merkitsee, että voi valita menneisyydestä ne tapahtumat, jotka ovat merkityksellisiä sen suhteen, minkälaiseksi ihmiseksi on kasvanut. Jokainen muisto on dialogi, jonka sisältöön vaikuttavat ympäristön tuottamat kokemukset

153 Aikio 2001, 20; Lähteenmäki 1999, 190.

154 Joutsenniemi & Lipponen 2015, 2518.

155 Rankka 1949, 151; Kilpimaa 2013, 33.

156 Kuusikko, Kirsi 1996, 132; Lehtola 2012, 202.

sekä oma valinnat siitä, mitä haluaa paljastaa itsestään toisille. Kertomalla tarinansa voi luoda johdonmukaisen kuvan minuudestaan ja saattaa yhteen kahtia jakautuneen persoonallisuutensa.¹⁵⁷

Andreaksella oli nuoresta pojasta lähtien ollut korkea työmoraali, ja työtä hän teki ahkerasti tietyömaallakin. Talvisin oli hakeuduttava muihin töihin, ja Andreas työskenteli mm. savotoissa.¹⁵⁸ Kotoa lähdöstä oli kulunut aikaa muutama vuosi, ja varmasti mieleen muistuvat usein lapsuusvuodet ja Kuukkelin Antin ennustukset maailman vaivojen alkamisesta. Nyt ne vaivat olivat alkaneet, mutta niistä Andreas kertoo viittauksenomaisesti vain lauluissaan: *Kulkurin polkua joka vain astuu, / silmät sillä usejasti kyynelistä kastuu, / kun vatsa on tyhjä ja rahapussi myös, / eikä ole tietoa missä olla yöt.*¹⁵⁹ Andreas oli kuitenkin ahkera ja säästäväinen, eikä hänen rahapussinsa ollut päässyt tyhjenemään sen jälkeen, kun isä oli Lokassa antanut poikansa käteen viisipennisen evääksi maailmalle. Jo rippikouluikäisenä Andreas oli ostanut joltakin kulkumieheltä kameran uittotöissä tienaamillaan rahoilla.¹⁶⁰ Hän oli myös opetellut kehittämään kuvia lasilevyille. Valokuvaamalla hän hankki toimeentuloa tietöiden väliaikoina, mutta hän halusi myös tallentaa saamelaisien, mm. kolttien elämänmuotoa, joka kiinnosti ja kiehtoi hänen uteliasta ja tiedonhaluista mieltään.¹⁶¹

Andreaksella oli palava halu oppia ja tietää asioita. Tietyömaalla hän kyseli ja kuunteli vanhempien työtovereittensa kokemuksia:

Se sattu minulle matkakaveriksi semmonen, se oli jostakin tuolta Etelä-Suomesta kotoisin ja semmonen harmajapäinen vanha mies, ja mulla jäi se nimi mieleen, että se oli Antti Rintamäki se mies. Ja me siellä aina istuimme tien laiaassa ja jonku kiven tai kannon päällä ja lievon päällä.¹⁶²

157 Cyrulnik 2009, 118, 180–181; Ong & Bergeman & Chow 2010, 88–89.

158 Aikio 2001, 20; Kuusikko 1994, 20; Rainto 1980, 7–8. POA; Kilpimaa 2013, 33.

159 Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto s.a. Käsikirjoitus N 16, jäljennös MKA; Alariesto 1985. Äänite SKS/KRA. Laulusta *Maamiehen maa*; Kilpimaa 2013, 34.

160 Alariesto 1985. Tuula Salmi haastattelee Andreas Alariestoa. Äänite SKS/KRA, litterointi MKA; Kuusikko, Riitta 1994, 20; Kilpimaa 2013, 34.

161 Kuusikko, Riitta 1994, 20–21; Kilpimaa 2013, 34.

162 Alariesto 1985. Tuula Salmi haastattelee Andreas Alariestoa. Äänite SKS/KRA, litterointi MKA; Kilpimaa 2013, 34.

Vielä 84-vuotiaana Andreas muisti, mitä hän oli vanhalta työtoveriltaan kysellyt ja minkälaisia neuvoja saanut:

Minä siltä kysyin, että miten te eläsittä – – jos te pääsisittä vielä samalle iälle ku minä olen nyt, että siinä neljä-viistoista-vuotiaaksi, – – että olisko siinä mittään korjaamista siinä elämässä, miten te ootta tähän asti eläneet?¹⁶³

Vanha mies oli hymähtänyt ja ihmetellyt, että nuori poika tällaisia ajatteli. Hänen neuvonsa oli, ettei sitä kannattanut ajatella ollenkaan, koska jokainen päivä tuo tullessaan aina mitä milloinkin, ja ihmisen täytyy elää sillä lailla miten tilanteet määräävät. Hän oli suositellut Andreaksellekin, että tämä vain odottelisi kaikessa rauhassa, mitä eteen tulee ja mukautuisi sitten siihen olotilaan.¹⁶⁴ Tällä tavalla vanha, elämää kokenut tienrakentaja oli antanut nuorelle Andreakselle opetusta, jonka tämä oli painanut visusti mieleensä niin, että muisti sen vielä 70 vuoden kuluttuakin. Haastattelijan kysyessä oliko elämä mennyt sillä tavalla, Andreas vastasi:

No on tietenki – – se on hyvin harva ihminen, – – jolla on mahdollisuuksia kehittää jonku oman suunnitelman ja ellää vain sen mukkaan välittämättä siitä, mitä millonki tarjolle tulee etteen – – minä sen opin sain päähäni, että jos työnantajan kans tekkee rehellisesti työnsä ja työnantajan kans pyssyy kunnollisissa väleissä, ettei rupea riitoja rakentamaan – – niin se on kaikkein paras.¹⁶⁵

Vuorovaikutustilanteissa saadun palautteen kautta Andreakselle alkoi muodostua käsityksiä ja uskomuksia omasta itsestään, ja ne taas autoivat häntä realististen päämäärien asettamisessa. Vaikka työ oli raskasta, Andreas uskoi sen olevan tie parempaan elämään. Andreas uskoi omaavansa ne ominaisuudet, joita tarvitaan päämäärän saavuttamiseen. Myös ympäristö oli tukeva ja mahdollistava. Työnjohtajan ja vanhan työmiehen kannustava suhtautuminen vahvistivat mahdollisuutta yhteistyöhön. Lapsuudessa saatu tuki vanhemmilta

163 Alariesto 1985. Tuula Salmi haastattelee Andreas Alariestoa. Äänite SKS/KRA, litterointi MKA; Kilpimaa 2013, 34.

164 Alariesto 1985. Tuula Salmi haastattelee Andreas Alariestoa. Äänite SKS/KRA, litterointi MKA; Kilpimaa 2013, 34.

165 Alariesto 1985. Tuula Salmi haastattelee Andreas Alariestoa. Äänite SKS/KRA, litterointi MKA; Kilpimaa 2013, 35.

oli nyt muuttunut ympäristöltä saaduksi tueksi, joka antoi myös tunteen lisääntyneestä itsenäisyydestä ja riippumattomuudesta. Tässä elämänvaiheessa tärkeä kysymys on, *millainen minä haluaisin olla*. Siihen liittyy tulevaisuuden ennakointi ja itse asetettujen odotusten pohdinta. Vanhan työmiehen toimiminen mentorina oli nuorelle pojalle arvokas kokemus, jota hän ymmärsi käyttäen hyväkseen.¹⁶⁶ Ankarista olosuhteista huolimatta Andreas saattoi kokea myös myönteisiä elämyksiä, jotka ovat merkityksellisiä myönteisen latauksen rakentumisen kannalta¹⁶⁷. Tällä tavalla hän myös alkoi kehittää itselleen selviytymisstrategiaa, jonka avulla hän pystyi kohtaamaan ne monet raskaat olosuhteet ja tilanteet, joita elämä toi tullessaan.

Venäjän levottomuuksien takia jouduttiin tietyt keskeyttämään lokakuussa 1917. Viimeistään joulukuun 15. päivänä piti suomalaisten olla kotimaan puolella. Venäläiset yrittivät estää ruokatarvikkeiden ja paloöljyn kuljettamisen Suomeen, mutta kun Suomen puolella ja varsinkin Lapissa oli huutava puute elintarvikkeista, kuljetus järjestettiin aseiden turvin.¹⁶⁸ Andreas veljineen palasi Lappiin, jossa kärsittiin työttömyydestä ja suoranaisestä nählähädästä. Heillä ei enää ollut edes kotia, johon palata. Syntymäpäivähaastattelussaan Lapin radiossa 11.12.1984 Andreas on kertonut, että hän yritti monta kertaa töihin Norjaan Huippuvuorten hiilikaivokselle silloin, kun Suomessa oli työpula. Hän oli ajatellut, että jos hän pääsee sinne, niin hän jää sinne loppuikäseen. Hän ei kuitenkaan päässyt Huippuvuorille töihin, eikä muuallekaan Pohjois-Norjaan. Toimittaja kysyi oliko synnä lähtöön leipä vai seikkailunhalu. Andreas vastasi, ettei siihen aikaan missään huvikseen käyty vaan työnhaussa.¹⁶⁹ Työpaikan saaminen oli Andreakselle tärkeää. Hän kertoi, että jonkinlainen mahdollisuus Norjaan jäämiseen silloin oli:

Se jäi mulle mieleen poikasena, länsmanni sanoi että hän antaa semmosen lapun, että jos lähtee Norjaan sotaväkeen niin saa sen kansalaisuuen. Muuten se olis ollut viis vuotta siellä, ja se oli se upperspuuka homma siellä, ja se pittää sitte joka

166 Siitonen 1999, 130–132; Cyrulnik 2009, 93–94; Hakkarainen 1995, 106; Luecken & Gress 2010, 244; Joutsenniemi & Lipponen 2015, 2516.

167 Siitonen 1999, 143.

168 Olin 1921, 86–93; Rankka 1949, 149–150; Lilja 2013, 116; Kilpimaa 2013, 38.

169 Alariesto 1984. Jorma Talvensaari haastattelee Andreas Alariestoa 11.12.1984. Äänite ja litterointi MKA.

vuosi leimata, ja sitte saa hakea ittensä Norjan kansalaiseksi. Mutta se tuntu siltä ku siellä ei ollu työtä saatavilla, ni se ei minua kiinnostanu.¹⁷⁰

Työnteko oli ollut Andreakselle mieluisaa jo lapsuudesta lähtien. Siitä hän oli saanut tyydytystä eikä mikään työ ollut tuntunut vastenmieliseltä. Norjasta oli palattava tyhjin toimin Lappiin, eikä Andreas veljineen voinut aavistaa minkälaiset ”työpaikat” heitä odottivat. Edessä oli tuntematon tulevaisuus ja ankarat vuodet, joista Andreas ei ole sepittänyt ainuttakaan laulua, ei maallannut ainuttakaan kuvaa eikä kertonut ainuttakaan muistoa tai tarinaa.¹⁷¹ Seuraavien kolmen vuoden kokemukset olivat Andreakselle niin kipeitä, että hän vaikenä niistä kuolemaansa asti.

Vaiettu ensimmäinen maailmansota

”Ne oli menny sinne Muurmannille mettätöihin”

– Työnhaussa Venäjän puolella

Kun työt Petsamon tietyömaalla keskeytettiin vuoden 1917 lopussa levottoman ajan takia, tuhannen miehen työläisjoukko jäi työttömäksi. Siinä joukossa olivat myös Alarieston veljekset Arvo, Otto ja vasta 17-vuotias Andreas. Suomi oli julistautunut itsenäiseksi joulukuun 6. päivänä. Asellinen varustautuminen kuitenkin jatkui sekä suojeluskuntien että punakaartien puolella. Kansalaissota alkoi Suomessa tammikuun 28. päivänä. Helsingin yllä liehui punainen lippu. On sanottu, että kyseessä oli Etelä-Suomen sota, punaisten ja valkoisten sota, torppareiden ja maattomien sota talonpoikia ja porvareita vastaan, mutta ei Lappikaan tässä sodassa niin ulkopuolinen ja periferinen ollut kuin on arveltu. Vallankumous eteni nopeasti Etelä-Suomessa, jonne olivat keskittyneet tärkeimmät teollisuuskeskukset. Svinhufvudin hallitus pakeni pohjoiseen, jossa valkoiset olivat saksalaisten tuella päässeet helposti Pohjois-Suomen herroiksi.¹⁷² Sodankylän aluelääkäri Onni Laitinen alkoi

170 Alariesto 1984. Jorma Talvensaari haastattelee Andreas Alariestoa 11.12.1984. Äänite ja litterointi MKA.

171 Kilpimaa 2013, 38.

172 Itkonen 1927, 117; Smirnov 1970, 142–161; Lähteenmäki 1999, 189; Kilpimaa 2013, 58; Ks. myös Tokoi 1948, 195.

värvätä miehiä Petsamon retkikuntaan. Useimmat työmiehet eivät halunneet osallistua sotaan valkoisten puolella. Osa pyrki turvaan Ruotsin puolelle, mutta Sodakylän itäisten kairojen miehille oli idän suunta luontevampi vaihtoehto. Reitti itään oli melkein kaikille tuttu ja osalla oli sukulaisiakin Kuolassa. Andreas on kertonut, että *keisarivallan aikana oli Lapissa kaikkein vapainta. Sai liikkua missä tahtoi, rakentaa kodon mihin halusi, kalastaa, metsästää, ottaa akan Suomesta, Norjasta tai Venäjältä.*¹⁷³ Lisäksi oli tiedossa, että Muurmannin ratatyömaalla tarvittiin työvoimaa. Kevättalvella 1918 lähti osa työttömistä miehistä hiihtämällä Venäjän puolelle työnhakuun. Jotkut ottivat mukaan myös vaimonsa ja lapsensa. Lähtijöiden joukossa olivat myös Alarieston veljekset.¹⁷⁴

Työnhakijat lähtivät hiihtämään kohti Muurmanskia, jonne Ristikentästä oli neljän päivän matka. Matkan varrella asui suomalaisia siirtolaisia, jotka olivat tulleet töihin Muurmanskiin johtavaan jokivarteen 1860-luvun nälkävuosina, jolloin täällä oli ollut suuria savotoita ja sahoja, joita ruotsalaisyritykset johtivat. Maanmiestensä avustamina Itä-Lapin miehet pääsivät perille Muurmanskiin. Siellä Andreas kumppaneineen kierteli kaupungilla joutilaana, kun töitä ei löytynyt. Paikalliset sotilasviranomaiset määräsivät heidät venäläisille töihin. Heidän piti kirjoittaa nimensä tarjottuun nimilistaan, ja sen jälkeen he löysivät itsensä Venäjän armeijan riveistä ns. Pohjoisessa retkikunnassa.¹⁷⁵

Näistä tapahtumista ja seuraavista vuosista Venäjällä ei Andreas koskaan kertonut sanaakaan edes lähimmille ystävilleen. Koskaan hän ei laulanut eikä maalannut kuvia tästä ajasta. Vasta 10 vuotta Andreaksen kuoleman jälkeen nämä tapahtumat tulivat julkisuuteen, kun tutkijat pääsivät tutustumaan niitä koskeviin arkistoihin. Jukka Nevakivi on kirjoittanut väitöskirjan *Muurmannin legioona* (1970) ja Eino Lyytinen väitöskirjan *Finland in British Politics in the First World War* (1980). Myös aikalaiskirjallisuutta on julkaistu, esim. Otto Vilhelm Itkosen kaksi teosta: *Muurmannin suomalainen legioona* (1927) ja *Maanpakolaisen muistelmia* (1928) sekä Oskari Tokoin *Maanpakolaisen*

173 Lähteenmäki 1999, 190.

174 Lähteenmäki 1999, 62; Kilpimaa 2013, 58.

175 Ks. Itkonen 1927; Kilpimaa 2013, 58–60.

muistelmia (1948). Näitä teoksia ei mitenkään osattu yhdistää Andreakseen ennen kuin hänen Muurmannin legioonalais -menneisyytensä paljastui Maria Lähteenmäen teoksessa *Jänkäjääkäreitä ja parakkipiikojia* (1999).

Edellä mainitsemiani teoksia lukiessani olen luonut itselleni jonkinlaisen kuvan Andreaksen elämästä näinä Suomen historian kohtalokkaina vuosina: Pohjoinen Retkikunta kamppailemassa kylmyyttä, nälkää ja sairauksia vastaan rakotulilla Muurmannin radan liepeillä, Muurmannin suomalaiset legioonalaiset vieraan vallan armeijan koulutettavana taisteluun Saksan ja valkoisen Suomen armeijaa vastaan, rauhan tultua kaipuu kotimaahan ja kaksi viikkoa kestänyt myrskyinen matka suurella kuljetusaluksella Skotlannin kautta Suomeen, joka ei halunnut ottaa tulijoita vastaan, ja lopuksi vangittuna Villingin saarella ja maanpetoksesta syytettynä ja tuomittuna. Aluksi tuntui mahdottomalta ajatus resilienssistä ja voimaantumisesta. Epäilin, oliko Andreaksella ja hänen kohtalotovereillaan onnistumisen mahdollisuuksia olosuhteissa, joista sain tietoja lähde teoksia lukiessani. Vähitellen aloin kaiken synkkyiden, tuskan ja kärsimyksen keskellä nähdä myös pieniä valonpilkahduksia, jotka tulivat esiin tutkijoiden ja aikaisten kuvauksissa.

”Kolme kuukautta rakotulilla” – Pohjoinen retkikunta

Suomen oloista ei Muurmannin seudulle paenneilla suomalaisilla ollut mitään varmaa käsitystä. Työläiset päättivät pitää Iivo Ahavan¹⁷⁶ johdolla Kantalahdessa yhteisen neuvottelukokouksen 3. helmikuuta 1918. Kuultuaan Suomen valkoisten lyöttäytymisestä saksalaisten aseveljiksi, Ahava päätti lähteä perustamaan punaista työläisjoukkoa Muurmannille. Karjalaisena Ahavalla oli erinomainen seuduntuntemus, hänellä oli vankka taistelukokemus ja hän oli oikeudenmukainen ja rehellinen päällikkö.¹⁷⁷ Kantalahdessa oli näihin aikoihin noin 900

¹⁷⁶ Iivo Ahava oli syntynyt Uhtualla 19. helmikuuta 1896. Hän oli käynyt kansakoulun Kuusamossa, kauppakoulun Oulussa ja päässyt kauppaopistoon Helsinkiin. Helsingissä opiskellessaan hän sai määräyksen astua sotapalvelukseen. Suoritettuaan alipäällystökurssin joutui Ahava heti rintamalle. Hän toimi konekivääriosastoissa Itävallan ja Saksan rajoilla koko 1. maailmansodan ajan. Urheutensa ansiosta hänestä tuli kaksinkertainen Yrjönritari. Ahavan rintamalla näkemä saksalaisten julma sodankäynti sai hänessä heräämään saksalaisvihan, joka vaikutti merkittävästi hänen päätöksiinsä sodan jälkeisinä vuosina. Itkonen 1927, 125–126.

¹⁷⁷ Itkonen 1927, 31, 126; Kilpimaa 2013, 58–59.

miestä. Heitä ja päivittäin saapuvia uusia tulokkaita alettiin välittömästi harjoittaa aseiden käyttöön. Rintamajoukkojen päällikkönä toimi Iivo Ahava.¹⁷⁸

Kantalahteen saapui pakolaisia Kuolajärveltä, Kuusamosta, Tornioista, Kemistä ja Joensuun seuduilta. Tulijat kertoivat valkoisten harjoittamasta terroristista toinen toistaan kauheampia uutisia. Jälkeenpäin selvisi, että Mannerheimin päämaja oli suunnitellut hyökkäystä Muurmannin radalle kolmelta eri suunnalta.¹⁷⁹ Huhtikuun alkupuolelle saakka saatiin valkoisten hyökkäykset torjuttua, mutta voittoja ei pystytty käyttämään hyväksi, sillä venäläiset olivat joukkoja varustaessaan ja muonittaessaan asettaneet ehdoksi, että Suomen puolelle ei enää hyökättäisi.¹⁸⁰

Huhtikuun 10. päivänä Pohjoinen Retkikunta joutui kelirikon takia perääntymään rintamalta Knäsön pysäkin lähellä olevalle Koutaniemen niemekkeelle. Täällä ns. Santamäen leirillä retkikunnan noin 1000-henkinen miehistö joutui asumaan rakotulilla kesäkuuhun asti. Miehet kaivoivat tai polkivat lumeen erisuuruisia rakotulien pohjia toinen toisensa viereen ympäri koko laajan niemekkeen. Tulipaikkojen ympärille pystytettiin tuulen- ja sateensuojiksi oksista kyhättyjä seinämiä. Jokaisella tulella asusti ryhmä, johon kuului 4–12 henkilöä. Mukana oli myös naisia ja lapsia, jotka olivat paenneet valkoisten vainoa. Niin pian kuin mahdollista rakennettiin myös sauna. Sitä lämmitettiin yötä päivää koko leirillä oleskelun ajan. Sauna oli peseytymisen ja lämmön lisäksi tarpeen myös syöpäläisten torjunnassa. Pohjoisen selkosilla ikänsä eläneet miehet olivat tottuneet viettämään yönsä rakotulien ääressä mihin vuodenaikaan hyvänsä, mutta nyt olosuhteet olivat äärimmäisen vaikeat. Miehet olivat olleet pitkään rintamalla, ja heidän vaatetuksensa oli huonossa kunnossa. Muutamassa viikossa alkoivat Santamäen leiriläisten vähätkin vaatekappaleet olla rakotulien kipinöiden polttamina aivan riekaleina. Vielä kylmyyden tuottamaa kurjuutta pahemmaksi ongelmaksi muodostuivat kulkutaudit, jotka alkoivat raivota leirillä.¹⁸¹

Miehiä alkoi sairastua sekä keripukkiin että punatautiin. Toukokuun loppupuolella jo kolmannes miehistöstä oli sairaana. Knäsön kylässä oli parakki, johon perustettiin sairaala. Sinne voitiin kuitenkin sijoittaa vain vaikeimmin

178 Itkonen 1927, 32–33; Kilpimaa 2013, 59.

179 Itkonen 1927, 34; Kilpimaa 2013, 59.

180 Itkonen 1927, 41; Lyytinen 1980, 159; Kilpimaa 2013, 59.

181 Itkonen 1927, 130–131; Nevakivi 1970, 40; Tokoi 1948, 253–254; Kilpimaa 2013, 59–60.

sairastuneet. Loput joutuivat makaamaan taivasalla rakotulilla joko omin avuin tai paremmassa kunnossa olevien autettavina. Taisteluissa oli kaatunut 18 miestä, mutta Santamäen leirillä kuoli punatautiin 23 henkeä.¹⁸² Epätoivo alkoi vallata mieliä. Jotain tärkeää Andreas ja toiset hengissä säilyneet kuitenkin täällä oppivat. He saivat kokea yhteistä toimintaa kaikkien ryhmäläisten hyväksi, ja heillä oli myös yhteinen päämäärä: selvitä hengissä tästä kurjuudesta. Itse asetettuun tulevaisuuden tilaan pyrkiminen toimii energialähteenä välipäämääriin pyrittäessä¹⁸³. Andreas oli 17-vuotias voimakas nuori mies, joka oli tottunut raskaaseen työhön ja selviytymään vaikeistakin tilanteista. Lisäksi hän oli kekseliäs ja taitava käsistään. Voisi ajatella, että hän oli yksi aktiivisimmista toimijoista leirillä, mutta mitään johtolankoja tästä ei ole löytynyt. Jotain Andreakseeseen viittaavaa olen kuitenkin löytänyt Nevakiven väitöskirjasta. Kun epätoivo alkoi vallata nuotiolla istuvien miesten mieliä, he alkoivat sepittää lauluja, joissa ivailtiin retkikunnan johtajia, heidän antamiaan katteettomia lupauksia ja joukkojen nykyistä tilannetta.¹⁸⁴ Laulaminen oli keino purkaa epätoivoisia tunteita tilanteessa, jossa vaikeat sairaudet ja kuolema olivat jokapäiväisiä vieraita. Laulaminen oli myös keino antaa muoto sanoille, joita ei voinut puhumalla ilmaista.¹⁸⁵ Andreas oli kuunnellut ja oppinut lauluja jo lapsuudessaan kotikylässään Riestossa ja hän on kertonut sepittäneensä lauluja nuoruudesta lähtien ja merkinneensä muistiin ensimmäisen laulunsa¹⁸⁶ 16-vuotiaana. Ehkä juuri täällä, Santamäen leirillä hän oppi sepittämään ja laulamaan myös pilkkalauluja.

”Kivääri se pojalla on engelsmannin ja kauas sen kuula kantaa” – Muurmannin legioona

Kun Otto Vilhelm Itkonen¹⁸⁷ kumppaneineen saapui Knäsöön, hän tapasi siellä Santamäen leirillä majoilleet Pohjoisen Retkikunnan suomalaiset. Muis-

182 Itkonen 1927, 43–44; Lyytinen 1980, 159; Kilpimaa 2013, 60.

183 Siitonen 1999, 119–120.

184 Nevakivi 1970, 40; Kilpimaa 2013, 60.

185 Cyrulnik 2009, 277–279.

186 Laulu *Jäämeren myrskyissä*.

187 Otto Vilhelm Itkonen oli vallankumouksen puhjettua valittu Helsingin Vallankumousoikeuden I osaston toiseksi sihteeriksi helmikuun alussa 1918. 10. huhtikuuta 1918 Helsingin Vallankumousoikeuden istunnot lopetettiin, koska kaupunki oli jo vakavasti saksalaisten uhkaamana. Itkonen pääsi pakenemaan Pietariin ja sieltä Arkangeliin. Itkonen 1928, 3, 15, 29–35.

telmateoksissaan hän kuvailee järkytystään ja liikutustaan nähdessään nämä äärimmäisen kurjilta, risaisilta ja likaisilta näyttävät miehet.¹⁸⁸ Itkosen joukon saapuessa oli suomalaisten tilanteessa kuitenkin jo tapahtunut käänne, joka pelasti joukon lisäkärsimyksiltä, kenties jopa lopulliselta tuholta. Arkangelin ja Muurmannin vesillä oli ollut englantilainen laivasto-osasto jo vuodesta 1915 turvaamassa jäänmurtajia ja sotatarvikevarastoja saksalaisilta sukellusveneiltä.¹⁸⁹ Kun saksalaiset olivat nousseet maihin Suomessa, alkoivat liittoutuneet pelätä, että he suomalaisten valkoisten avulla pystyisivät katkaisemaan ainoan avoinna olevan tien Venäjälle. Vienanmerelle ja Muurmannin rannikolle lähetettiin keväällä 1918 englantilaisista, ranskalaisista ja amerikkalaisista sotalaivoista koottu laivasto.¹⁹⁰ Laivaston ylipäällystö tarjoutui auttamaan hädässä olevaa suomalaisjoukkoa. Oskari Tokoi oli lähetetty Kremliin tiedustelemaan, olisiko Neuvostohallituksella mitään englantilaisten apua vastaan. Lenin ilmoitti, että Brest-Litovskin rauhansopimuksen mukaan heillä ei ole oikeutta antaa kysymykseen suoraa vastausta, mutta hän antoi kuitenkin ymmärtää, että jos englantilaiset haluaisivat auttaa Muurmannin radan varteen majoittuneita suomalaisia, he voisivat sen tehdä. Myös entinen Kansanvaltuuskunta, joka nyt toimi suomalaisten pakolaisten Keskuskomiteana, antoi valtakirjan¹⁹¹ neuvottelujen käymiseen liittoutuneiden päällystön kanssa. Retkikunnan päälliköt Iivo Ahava ja Aleks Tuorila matkustivat Muurmanniin kohtaamaan laivan päällystön 7. kesäkuuta 1918. Heidän tekemänsä sopimus esitettiin suomalaisille 9. kesäkuuta, ja se hyväksyttiin yksimielisesti. Sopimus kuului seuraavasti:

1. Suomalaiset tulevat toimimaan yhtenäisenä joukko-osastona omien päällikköjensä johdolla.

188 Itkonen 1928, 51; Tokoi 1948, 253–254.

189 Lyytinen 1980, 141; Nevakivi 1970, 17; Kilpimaa 2013, 61.

190 Lyytinen 1980, 144; Nevakivi 1970, 18; Kilpimaa 2013, 61.

191 ”Moscow 4.5.1918. This is to certify that Mr. K.E. Primus-Nyman is authorized to enter into preliminary negotiations and – in conjunction with Mr. Väinö Jokinen – to act on behalf of the Council of Commissioners of the Finnish People regarding the schemes as to an eventual cooperation between the said Council and the Representatives of the Allied Powers in Finland and Northern Russia. The Council of Commissioners of the Finnish People Oskari Tokoi O.W. Kuusinen. Tokoi 1948, 219–220.

2. Suomalaiset joukot harjoitetaan, varustetaan, muonitetaan sekä palkataan liittolaisten toimesta, ja saavat he kaikki määräyksensä ja toimintaohjeensa liittolaisjoukkojen johdolta.
3. Suomalaisia joukkoja käytetään yksinomaan taisteluun saksalaisia ja Suomen valkoisia vastaan, eikä niitä tulla kuljettamaan ilman omaa suostumustaan 500 virstaa pitemmälle Knäsön eteläpuolelle, eikä muuanne kuin Venäjän Karjalaan tai Suomeen.¹⁹²

Sopimuksen mukaan joukkojen oli ensi tilassa luovutettava entiset varustuksensa ja aseensa venäläisille. Sen jälkeen englantilaiset toimittaisivat uudet niiden tilalle. Sairaille ja haavoittuneille toimitettaisiin lääkkeitä. Palkkaa suomalaiset saisivat 200 ruplaa kuukaudessa ja muonitus tulisi olemaan yhtä hyvä kuin englantilaisten omillakin joukoilla.¹⁹³ Heinäkuun 3. päivänä suomalaisten joukolle annettiin juhlallisesti nimi *Suomalainen legioona*, ja miehet vannoiivat uskollisuutta englantilaisille kohottamalla kätensä ilmaan.¹⁹⁴ Tässä miesjoukossa seisoivat myös Alarieston veljekset Arvo, Otto ja Andreas, joka puoli vuotta aikaisemmin oli täyttänyt 17 vuotta. Mitä tämän sompiolaisnuorukaisen mielessä silloin liikkui, mitä hän oli kokenut kuluneen puolen vuoden aikana ja mitä tulisi vielä kokemaan? Siihen ei ole vastauksia olemassa. Aikalais- ja tutkimuskirjallisuutta lukemalla voi jotain aavistella ja olettaa, mutta itse Andreas ei jättänyt tästä ajasta ainuttakaan johtolankaa.¹⁹⁵

Suomalaisessa legioonassa oli noin 900 miestä, joista muodostettiin aluksi viisi komppaniaa. Saatuaan uudet, siistit englantilaiset sotilaspuvut ja kunnon muonituksen muuttuivat likaiset, risaisiin vaatteisiin pukeutuneet miehet komeaksi sotilasjoukoksi. Useimmat suomalaiset eivät tällaisesta elintasosta olisi siviilielämässä osanneet uneksiakaan.¹⁹⁶ Muutos Pohjoisen retkikunnasta legioonalaisiksi oli muutenkin merkittävä. Pohjoisen retkikunnassa ei miehistö ollut juurikaan saanut harjoitusta aseiden käytössä.

192 Itkonen 1927, 48; Lyytinen 1980, 161; Nevakivi 1970, 67–68; Tokoi 1948, 220–221; Kilpimaa 2013, 61.

193 Itkonen 1927, 49; Nevakivi 1970, 73–74; Tokoi 1948, 220; Kilpimaa 2013, 61.

194 Itkonen 1927, 52; Lyytinen 1980, 161; Kilpimaa 2013, 61–62.

195 Kilpimaa 2013, 61–62; Luukkanen 4.5.2000.

196 Nevakivi 1970, 152–153; Itkonen 1928, 52; Kilpimaa 2013, 62.

Nyt sotilasharjoitukset aloitettiin välittömästi. Knäsössä entiset tukkipojat polkivat savista peltoa tehden käännöksiä ja kivääritemppuja englantilaisten opettajien johdolla.¹⁹⁷

Myös legioonalaisten psyykkisestä kunnosta haluttiin pitää huolta. Mielialan kohottamiseksi järjestettiin erilaista viihdeohjelmaa. Aluksi pääasiallisina huveina olivat kortinpeluu ja tanssit. Esikunnan lähellä olevalla laiturilla tanssittiin haitarin ja viulun tahdissa¹⁹⁸. Knäsön ruokalarakennuksessa pidettiin illanviettoja, joihin Aarne Orjatsalon¹⁹⁹ johdolla harjoiteltiin jopa näytelmäkappaleita. Monenlaista musiikkiakin saatiin kuulla. Novaja Zemlja -laivasta oli takavarikoitu piano, jota soitteli englantilainen kersantti Rudderham. Lisäksi legioonasta löytyi viuluniekkoja ja kuoromiehiäkin. Muutamissa komppanioissa oli omia ilonpitäjiä kuten ”pastori Hänninen”, joka piti humoristisia ”saarvoja”, ja harjoitutti kuorolauluja, joita pidettiin erittäin onnistuneina. Marssiessaan miehet lauloivat Sam Sihvon ”Jääkäriin hyvästijättöä” muunnetuilla sanoilla sekä Emil Elon Legioonan marssia, jonka sanoitus kuvaa erinomaisesti Legioonassa vallinnutta henkeä ja *saksalaisten elostelua Suomessa*.²⁰⁰

LEGIOONAN MARSSI Sävel: Järven rannalla punainen talo...

Saksan Ville ja Suomen Vinhu²⁰¹ / ne makeata soppaa keittää.
Hei! Eiköhän mennä herrojen soppahan / suoloja sekahan heittää.

Villellä kippuraviikset / ja Vinhulla niska on väärä.
Hei! Iske sä antura tahdissa, / sillä Suomeen on matkamme määrä.

Vinhun lahtarit ja Villen villit / ne Suomessa ryöstää ja raiskaa.
Pirulle ne tulevat mässingit, / kun niistä se pullia paistaa.

Heilani Suomessa huokailee, / että tule, tule luokseni kulta.
Hei! Ensin mä annan lahtarikoirien / haistella helvetin tulta.

197 Itkonen 1927, 53–54; Itkonen 1928, 52; Kilpimaa 2013, 62

198 Itkonen 1927, 96; Toijala 2005, 122–123; Kilpimaa 2013, 62–63.

199 Näyttelijä Aarne Orjatsalo oli ollut vuosisadan alun juhlittu ensirakastaja, joka pääsi pakenemaan valkoisten saartamalta Tampereelta. Nevakivi 1970, 11–12; Kilpimaa 2013, 63.

200 Itkonen 1927, 96; Nevakivi 1970, 215; Kilpimaa 2013, 63.

201 Pilkkanimien kohteet ovat Saksan keisari Vilhelm II ja Suomen valtionhoitaja Pehr Evind Svinhufvud. Ks. Kilpimaa 2013, 63.

Älä itke äiti tai murehdi muori, / viel pojassa on pontta ja voimaa.
Hei! Kohta saa tanssia Suomen lahtarit / kuoleman tanssia roimaa.
Kivääri se pojalla on engelsmannin / ja kauas sen kuula kantaa.
Hei! Palttinavalkoiset lahtarinaamat, / siitä kun puuterin saa antaa.²⁰²

Lapsuudessaan Andreas oli tottunut kuulemaan itsetehtyjä lauluja, joita esimerkiksi hänen isoisänsä Rieston Mikko lauloi. Jo nuorena poikana hän oli myös itse sepittänyt ja laulanut omatekoisia laulujaan. Nyt hänellä oli mahdollisuus päästä läheltä seuraamaan tällaista lauluperinnettä. Melodia saatiin jostakin tutusta laulusta ja siihen sepitettiin tilanteeseen sopivat sanat. Näinhän hän itsekin oli tehnyt kuvatessaan ensimmäistä laivamatkaansa myrskyävällä Jäämerellä. On hyvin todennäköistä, että myös Andreas osallistui laulujen sepittämiseen ja omien laulujensa esittämiseen legioonaaikanaan. Olihan hän esiintynyt toisille lapsille jo pikkupoikana Rieston kylässä. Myöhemmin Andreaksen ohjelmistoon kuuluivat myös humoristiset suorasanaiset esitykset, joita hän esitti saarnanuotilla. Oppi-isänä on voinut olla Legioonan ”Pastori Hänninen”. Myös iltamat ja tanssit olivat varmasti 17-vuotiaalle nuorukaiselle tervetullutta vaihtelua talven ankarien kokemusten jälkeen. Yhdessäolon ja huumorin avulla pyrittiin unohtamaan sota ja sen mahdolliset seuraukset legioonalaisille.

Otto Vilhelm Itkonen on kertonut englantilaisten ihailleen metsätoissa karaistuneiden miesten muuttumista kurinalaisiksi sotilaiksi.²⁰³ Karu arktinen luonto ja muut ulkoiset olosuhteet muodostivat kontekstin, jossa suomalaiset kykenivät selviytymään paremmin kuin englantilaiset. Andreas ja muut suomalaismiehet saivat kokea arvostusta ja kunnioitusta, jotka ovat tärkeitä tekijöitä sisäisen voimantunteen rakentumisessa. Niiden seurauksena syntyy halu toimia vastuullisesti, luottamuksen arvoisesti ja molemminpuolista kunnioitusta rakentavasti. Käsitys kontekstissa toimivien toisten ihmisten tuesta asetettujen päämäärien saavuttamisessa vahvistaa uskomuksia omista kyvyistä selvitä vaikeistakin tilanteista. Näin sisäisen voimantunteen vahvistumista on voinut tapahtua myös sodan ankarissa olosuhteissa²⁰⁴. Olot

202 Itkonen 1927, 96–97. Laulu *Legioonan marssi*; Kilpimaa 2013, 63–64; Ks. myös Toijala 2005, 123.

203 Itkonen 1927, 53–54; Itkonen 1928, 52.

204 Siitonen 1999, 149–151.

olivat kuitenkin niin paljon parantuneet Pohjoisen Retkikunnan ajoista, että tavalliset sotilaat tunsivat elämänsä huojentuneeksi ja ehkä jopa toiveikkaaksi. Resilienssin käynnistymistä edistää tunne kuulumisesta johonkin joukkoon ja se taas lisää turvallisuudentunnetta ja itseluottamusta. Resilienssi on myös dynaaminen prosessi. Uudessa ympäristössä tai uudessa elämänvaiheessa voi syntyä uudenlainen resilienssi.²⁰⁵

”Kaikki suomalaiset Suomen vapautta valvomaan!”

– Oskari Tokoin ohjelmajulistus

Suomen entinen pääministeri, kokenut työväenluokan johtaja Oskari Tokoi saapui Arkangeliin kesäkuun loppupäivinä 1918. Hän oli ymmärtänyt, ettei Venäjältä ollut mitään apua odotettavissa Suomen työväenluokalle. Sen takia hän pyrki neuvottelemaan Jäämerelle saapuneiden liittolaisjoukkojen kanssa toimiakseen heidän avullaan Suomen vapauttamiseksi saksalais-valkoisesta hirmuvallasta. Valkoisten hanke saksalaisen kuninkaan saamiseksi Suomeen oli saattamassa Suomenkin virallisesti liittoutuneiden vihollisten joukkoon.²⁰⁶

Suurin osa legioonalaisista toivoi Tokoin ryhtyvän Legioonan päälliköksi, mutta siihen hän ei suostunut. Tokoi jäi kuitenkin Legioonan eräänlaiseksi poliittiseksi neuvonantajaksi ja yhdysupseeriksi. Syyskuussa 1918 Tokoi laati julistuksen, jossa näkyi millaisia vaatimuksia ja tarkoituksiperiä Legioonan aikoi asettua ajamaan. Julistus on hyvin pitkä ja isänmaanrakkauden elähdyttämä. Tokoi pohtii siinä, miksi Suomi itsenäiseksi valtioksi julistautumisensa jälkeen oli joutunut tällaiseen tilanteeseen. Hän kysyi, voidaanko mitään enää korjata ja voidaanko vielä pahemmalta vältyä, vai osoittaako Suomi sisäisellä rikkinäisyydellään, ettei se ansaitse itsenäisen valtion asemaa maailman sivistyskansojen keskuudessa. Tokoin mukaan yhtenäisen, itsenäisen Suomen Tasavallan luominen oli se jalo päämäärä, jonka takia jokaisen, joka tunsu rakkautta maataan ja kansaansa kohtaan, *täytyisi luopua eripuraisuutta synnyttävistä pyyteistään, olkoonpa hän sitten työmies tai porvari, punainen tai valkoinen*. Keskinäiset eturistiriidat täytyi pyrkiä sovittamaan molemmin-

205 Cyrulnik 2009, 136–137; Lemery-Chalfant 2010, 58.

206 Itkonen 1927, 72–73; Nevakivi 1970, 67–68; Kilpimaa 2013, 64–65.

puolisin myönnytyksin. *Uudesta Suomesta täytyy luoda sellainen, jossa työmies niin kuin porvarikin voi rauhallisin keinoin valvoa etujaan ja jonka jokainen tuntee kotimaakseen, minkä puolesta kannattaa henkensäkin panna alttiiksi.*²⁰⁷

Tätä ohjelmajulistusta painettiin 5000 kappaletta, ja sitä jaettiin myös Suomeen sekä englanninkielisenä käännöksenä Arkangelissa oleville Yhdysvaltain ja Englannin edustajille. Nämä pitivät julistusta erittäin onnistuneena ja toimittivat tiedon siitä myös hallituksilleen. Saksalaisten nopea poistuminen Suomesta liittovaltojen pakotuksesta ja kuningasmielisten kukistuminen johtui Itkosen tulkinnan mukaan suureksi osaksi juuri Tokoin laatiman julistuksen sekä Suomessa että ulkomailla tekemästä vaikutuksesta.²⁰⁸ Mutta mitä mahtoi ajatella 17-vuotias Andreas julistusta lukiessaan? Uskalsiko hän toivoa pääsevänsä joskus aloittamaan vapaan, aikuisen miehen elämän itsenäisessä, oikeudenmukaisessa kotimaassa? Kuinka paljon hän ja muut tavalliset miehet tiesivät siitä, mitä oli todella tapahtunut ja tulisi tapahtumaan Suomessa ja muualla Euroopassa? Saivatko he, tavalliset rivimiehet, kuulla muuta kuin eri teitä tulleita huhuja, joiden todenperäisyydestä ei ollut minkäänlaista varmuutta? Tiesivätkö he, että toukokuussa 1918 heidän kärsiessään Santamäen leirillä kylmästä, nälästä ja sairauksista, Mannerheim oli eronnut Suomen armeijan ylipäällikön tehtävästä ja eli vapaaehtoisessa maanpaossa Tukholmassa käyden englantilaisten ja ranskalaisten kanssa neuvotteluja, joiden päämäärä oli täysin vastakkainen kuin Suomen hallituksella?²⁰⁹

Kun tieto Saksan lopullisesta häviöstä saatiin, sitä juhlittiin paraateilla ja muilla juhlallisuuksilla. Yli neljä vuotta kestäneen suursodan lopputapahuma, marraskuun 11. päivän aselepo jäi myös suomalaisten legioonalaisten mieleen sensaationa.²¹⁰ Sotavarustelut lopetettiin, ja miehistö vapautui monista tehtävistä kokonaan. Nyt alkoi mieliä painostaa kysymys legioonan tulevaisuudesta. Melkein kaikilla oli kova koti-ikävä, jota toimettomuus vielä lisäsi. Oskari Tokoi ryhtyi neuvottelemaan englantilaisten kanssa suomalaisten kotimaahan palauttamisesta. Englantilaiset lupasivatkin järjestää legioonalai-

207 Itkonen 1927, 76–81; Nevakivi 1970, 121; Ks. myös Toijala 2005, 126–127; Tokoi 1948, 242–244; Kilpimaa 2013, 65.

208 Itkonen 1927, 80; Kilpimaa 2013, 65.

209 Lyytinen 1980, 173; Nevakivi 1970, 189; Kilpimaa 2013, 65–66.

210 Nevakivi 1970, 216; Kilpimaa 2013, 66.

sille turvallisen kotiinpaluun Suomen valtion kanssa tehtävällä rauhallisella sopimuksella. Näin yksinkertaisesti eivät asiat kuitenkaan järjestyneet.²¹¹

”Myrsky pauhaa rantoja ei näy” – Legioonalaisten palautus Suomeen

Suomen hallitus vaati englantilaisia toimittamaan legioonalaisista miehistöluettelon, johon oli merkitty kunkin nimi ja kotipaikka. Legioonassa nimittäin oli henkilöitä, joita Suomen hallitus ei missään tapauksessa suosuisi vastaanottamaan.²¹² Legioonalaisten paluusopimus allekirjoitettiin vasta 19.7.1919. Sen mukaan legioonalaisten kuulustelut tapahtuisivat Suomessa, mutta Englannin hallituksen valtuutettu sekä muutkin englantilaiset viranomaiset olisivat oikeutettuja olemaan läsnä kuulusteluissa. Heille olisi myös toimitettava englanninkieliset käännökset tutkintopöytäkirjoista. Tutkintoihinkin legioonalaiset saivat elatuksensa Englannin hallitukselta, joka myös kustantaisi vapautettaville ja ehdonalaiseen vapauteen pääseville siviilivaatteet ja vapaan matkan kotipaikkakunnalle.²¹³

Kun legioonalaisten paluuta Suomeen alettiin järjestellä, heidän joukkoonsa kuului naiset ja lapset mukaan luettuina yhteensä 1663 henkeä.²¹⁴ Elokuun 27. päivänä 1919²¹⁵ lähtivät legioonalaiset rautateitse Muurmannin kaupunkiin. 29. elokuuta alkoi pitkä merimatka suurella *Kursk*-nimisellä kuljetuslaivalla²¹⁶. Laivamatka merimatkoihin tottumattomille ihmisille oli koettelemus. Ruokaa oli niukemmin, ja se oli mauttomampaa kuin legioonassa, syysmyrskyt koettelivat ja punatauti alkoi levitä ahtaissa majoitustiloissa. Monet sairastuivat ja kaikkiaan laivalla kuoli 13 henkeä, yksi vapaaehtoisesti.²¹⁷ Andreas oli nyt 18-vuotias. Mahtoiko hän tehdä laulua tästä merimatkasta niin kuin oli tehnyt 16-vuotiaana kohdatessaan ensi kerran Jäämeren myrskyt? Matka Skotlannin kautta Helsinkiin kesti yli kaksi viikkoa. Pitkälle merimatkalle

211 Itkonen 1927, 92; Nevakivi 1970, 217; Kilpimaa 2013, 66–67; Ks. myös Itkonen 1928, 91,101; Tokoi 1948, 276–277.

212 Itkonen 1928, 101.

213 Itkonen 1927, 107–108; Kilpimaa 2013, 67; Lähteenmäki 1999, 191–192; Toijala 2005, 332.

214 Itkonen 1927, 57; Kilpimaa, 2013, 67; Toijala 2005, 378, 381.

215 Nevakiven mukaan 22.8.1919. Nevakivi 1970, 291; Kilpimaa 2013, 67.

216 Itkonen 1928, 107; Tokoi 1948, 280; Kilpimaa 2013, 67.

217 Itkonen 1927, 111; Nevakivi 1970, 291–292; Kilpimaa 2013, 67; Ranta 2004; Toijala 2005, 397–399.

pyrittiin järjestämään myös ohjelmaa ja viihdykettä. Kurin ja mielialan piristämiseksi eversti Burton huolehti tiiviistä päiväohjelmasta. Ehkäpä Andreas sielläkin sepitti ja lauloi omatekoisia laulujaan omaksi ja toisten huviksi. Olihan hän sitä tehnyt jo poikasena, ja harrasti myöhemminkin koko aikuisen ikänsä. Melkein päivittäin toistuvien hautajaisseremonioiden vastapainona järjestettiin kannella iltaisin säätilan salliessa tansseja ja nyrkkeilykilpailuja.²¹⁸ Matkasta tuli kuitenkin paljon odotettua pitempi ja hankalampi.

Legioonalaisten pääjoukkoa kuljettava laiva saapui Helsinkiin Kruunuvuorenselälle 15.9.1919. Vuorokausia kestäneen myrskyn jälkeen olivat *Kurskin* matkustajatilat sietämättömän likaisessa kunnossa, ja mukana seurannut englantilainen lääkäri pelkäsi punataudin leviävän. Muutaman tunnin kuluttua Suomen hallitukselta saapui määräys, että joukot oli vietävä Suomen aluevesien ulkopuolelle. Laivan oli lähdettävä Tallinnaan. Useiden vetoomusten jälkeen Suomen hallitus taipui osoittamaan legioonalaisten sijoituspaikaksi Santahaminan itäpuolella sijaitsevan Itä-Villingin saaren, jonne heidät kuljettiin käsiraudoissa ja majoitettiin ränsistyneisiin sotilasparakkeihin.²¹⁹

Kun ensimmäinen tutkintotilaisuus järjestettiin, selosti eversti Burton Suomen hallituksen määräämille tutkintotuomareille Legioonan syntyä ja toimintaa Muurmannilla. Yhdessä Englannin hallitusta edustavan eversti Warrenin kanssa hän antoi mitä kiittävimman lausunnon legioonalaisten käytöksestä. Kumpikin piti tarkkaan kiinni siitä, että englantilaisissa asepuvuissa esiintyvät tutkittavat olivat edelleen ”Hänen Brittiläisen Majesteettinsa hallituksen ja vastuun alaisia” sotilaita, ja että heitä oli sen mukaisesti kohdeltava. Legioonalaiset olisivat todennäköisesti joutuneet teloituskomppanian eteen tai ainakin saaneet pitkät vankilatuomiot, elleivät britit olisi valvoneet palautusta.²²⁰

Oikeudenkäynnin edetessä alkoivat kaikki legioonalaiset saada niin kovia tuomioita, että englantilaisten oli pakko keskeyttää istunnot ja ryhtyä painostamaan Suomen hallitusta hyväksymään parhaillaan eduskunnan käsiteltävänä oleva amnestialaki. Lordi Acton, Englannin lähettiläs, teki selväksi, että vain lain pikaisella hyväksymisellä Suomi voisi saada Englannilta tunnustuksen

218 Nevakivi 1970, 292; Toijala 2005, 401; Kilpimaa 2013, 67–68.

219 Nevakivi 1970, 292–295; Lähteenmäki 1999, 192; Kilpimaa 2013, 68; Ks. myös Toijala 2005, 438–440; Tokoi 1948, 283.

220 Nevakivi 1970, 296; Itkonen 1927, 113; Kilpimaa 2013, 68; Ks. myös Ranta 2004.

itsenäisyydelleen sekä ruoka-apua elintarvikepulasta kärsivälle kansalleen. Uusi armahduslaki hyväksyttiin Suomen eduskunnassa 17.12.1919.²²¹ Uuden amnestialain mukaan kaikki tuomiot aina seitsemän vuoden vankeusrangaistuksiin saakka muuttuivat automaattisesti ehdollisiksi. Lailla oli suurin merkitys niille lähes 30 000 työläiselle, jotka viruivat vankileireillä, ja joista tuhannet olisivat ilman lain hyväksymistä joutuneet kohtaamaan siellä enenaikaisen kuoleman.²²² Andreaxen oikeudenkäynti tapahtui ennen uutta armahduslakia eikä siitä ollut apua hänelle.

Marraskuun 18. päivänä vuonna 1919 istui Uudenmaan lääninvankilan kuulustelusalissa joukko miehiä. Kuusi miestä istui leveän pöydän takana ja tutkaili edessään seisovaa nuorta pohjoisen miestä, Andreas Alariestoa. Toisen pöydän äärellä istui syyttäjä ja sivummalla legioonalaisten avustaja lakimies Eino Pekkala. Legioonalaisten kuulustelua varten oli painettu lomake, johon merkittiin tarkat henkilötiedot, aikaisempi osallistuminen työväenliikkeeseen, marraskuun suurlakon aikaiset edesottamukset sekä toiminta suomalaisessa legioonassa.²²³ Lomakkeessa oli 15 eri kohtaa. Andreaxen vastauslomaketta lukiessa tulee mieleen, kuinka paikkansapitäviä lomakkeeseen kirjatut tiedot yleensä olivat. Olen valinnut esimerkiksi muutamia kohtia, joista jotkut eivät pitäneet ollenkaan paikkaansa ja lisäksi sellaisia kohtia, joiden perusteella tuomio annettiin:

Kohta 5. Siviilisäätö: Naimisissa. Oikeudenkäyntiä varten Sodankylästä lähetetyssä papintodistuksessa ei tällaista tietoa ole: N:o 528 Kirkonkirjan lehti 892 V:na 1919 Tämän evankelisluterilaisen seurakunnan jäsen, itsellinen Riestonkylästä Andreas Artur Hannu-Pekanpoika Alariesto syntynyt 11. päivänä 12 kuuta 1900, on Herran p. Ehtoollisella käynyt, rokotettu ja kansalaisluottamusta nauttiva. Todistus syytettä varten. Sodankylässä, lokak 27. p 1919 Arvi Järventaus Kirkkoherra.²²⁴ Minkäänlaista viittausta tai vihjettä Andreaxen naimisissaolosta ei ole tullut esiin missään lähteissä.

221 Valtionhoitaja Mannerheim oli Englannin vaatimuksesta antanut laajennetun armahduslain jo 19.6.1919, mutta se oli osoittautunut riittämättömäksi legioonalaisten paluun aikana. Itkonen 1927, 114.

222 Itkonen 1927, 114.

223 Nevakivi 1970, 295–296; Kilpimaa 2013, 68.

224 Andreas Alarieston papintodistus 27.10.1919. <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=608014>. Luettu 18.1.2012; Ks. myös Kilpimaa 2013, 68–69.

Kohta 8. Sivistyskanta: *Kirjoitustaidoton. Käynyt rippikoulua*. Kummankin vanhemman veljen sivistyskannaksi on merkitty *Kirjoitustaitoinen*.²²⁵ Veljekset kuuluivat sukuun, jossa oli useiden sukupolvien mittainen lukemisen perinne. Andreas on myös haastatteluissa kertonut, että mennessään suorittamaan kahden viikon kiertokoulua kaikki Alarieston peheen lapset olivat osanneet kirjoittaa.

Kohta 13. Osallisuus ja toiminta marraskuun suurlakon aikana?²²⁶ Merkintä: *Oli koko ajan työssä Kyrö – Petschengan maantietä rakentamassa*.

Kohta 14. Osallisuus punakaartiin, milloin ja mistä syystä liittynyt: mikä asema siinä? Mitä toiminut 1918 vuoden kapinan aikana? Merkintä: *Inarissa ei ollut punakaartiä. Oli kapinan aikana työssä mainitulla maantiellä, kunnes lähti Venäjälle*.²²⁷

Kohta 15. Mistä syystä ja millaisissa olosuhteissa poistunut maasta ja mitä toiminut maan ulkopuolella ennen legioonaaan liittymistä? Merkintä: *Lähti Ristikenttään koska oli ilmoitettu, että siellä saadaan työtä ja koska tiesi, että työt Kyrö – Petschengan maantiellä pian seisautettaisiin. Ristikentässä ei saanut työtä vaan matkusti suksilla toisten kanssa Muurmannin kaupunkiin, missä oli pari viikkoa joutilaana. Siellä oli ollut venäläisiä siviili- ja sotilashenkilöitä, jotka olivat sanoneet että ei saa olla joutilaana vaan täytyy tulla venäläisten työhön. Kertoja oli silloin kirjoittautunut työlistaan, mutta siitä huolimatta otettiin armeijaan. - Näyttää työtodistuksen että on ollut Inarissa niin kuin sanoo*.²²⁸

Seuraavana päivänä, 19. marraskuuta 1919 julistettiin tuomio. 18-vuotias Andreas joutui noin 1200 legioonalaisen joukosta siihen alle sadan miehen ryhmään, joka sai tuomion. Valtiorikosoikeus katsoi *oikeaksi syytetyn nuorena henkilönä, joka nyt jo on täyttänyt 18 vuotta maanpetoksesta pidettäväksi kuusi vuotta kuritushuoneessa sekä senkin jälkeen olemaan 8 vuotta vailla kansa-*

225 Kansallisarkisto, valtiorikosoikeuksien syyttäjien arkisto, Ab:76, Muurmannin legioonaa koskevia kuulustelupöytäkirjoja; Ks. myös Kilpimaa 2013, 69.

226 Työväenliike oli julistanut yleislakon marraskuussa 1917. Alapuro 1999, 100.

227 Pöytäkirja n.k. Muurmannin suomalaisen legioonaaan kuuluvaa henkilöä koskevasta valmistavasta tutkinnosta Suomenlinnan linnoitusalueella olevassa Itä-Villingin linnakkeessa lokakuun 17 päivänä 1919 läsnä Hänen Brittiläisen Majesteettinsa hallituksen edustajana colonel William Warren. <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=608016>. Luettu 18.1.2012.

228 Kansallisarkisto, valtiorikosoikeuksien syyttäjien arkisto, Ab:76, Muurmannin legioonaa koskevia kuulustelupöytäkirjoja. <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=608017>. Luettu 18.1.2012.

laisluottamusta. Perusteena tuomiolle valtiorikosoikeus katsoi selvitettyksi, että sen jälkeen kun Venäjän n.k. neuvostohallitus 1918 vuoden alussa oli alkanut sotatoimet Suomea vastaan, oli syytetty liittynyt sanotun hallituksen sotajoukkoon n.k. punakaartiin huhtikuussa tietoisena siitä, että mainittu kaarti oli venäläinen ja että se taisteli Suomea vastaan. Amnestialaki ei vielä ollut voimassa, joten Andreas joutui lakimies Eino Pekkalan avustuksella anomaan armoa päästäkseen ehdonalaisuuteen. Sitä varten hän allekirjoitti avoimen asianajovaltakirjan 24.11.1919. Valtiorikosoikeus lähetti tuomitun Andreaksen ensin Uudenmaan lääninvankilaan ja sieltä armahduskirjan nojalla ehdolliseen vapauteen.²²⁹ Andreaksen vanhemmat veljet, Otto synt. 1889²³⁰ ja Arvo synt. 1896, eivät saaneet syytteitä. Heidät vapautettiin heti kuulustelujen jälkeen.²³¹

Suurin osa Pohjois-Suomesta kotoisin olevista legioonalaisista kuljetettiin kotiseudulleen legioonan päällikön eversti Burtonin saattelemina. Heidä oli jo kuulusteluvaiheessa yritetty pelotella ja uhkailla. Nevakiven tekemien haastattelujen mukaan oli kuulusteltavien mieleen jäänyt erityisesti Rovaniemeltä Helsinkiin saapunut jääkärikapteeni Oiva Willamo, joka oli uhkaillut heitä sekä pistoolilla että miekalla. Kotiin paluun jälkeen heitä oli vainottu ja heidän vapauttaan rajoitettu. Jotkut eivät kestäneet tällaista turvatonta elämää vaan pakenivat takaisin Muurmannille. Siellä he ryhtyivät työskentelemään metsätoissa ja Vienanmeren suurilla sahalaitoksilla.²³² Kaikki legioonalaiset oli kuljetettu kotiseudulleen maaliskuun lopulla vuonna 1920 paitsi ne 36 miestä, joita ei voitu laskea ehdolliseen vapauteen. Heidät tuotiin maaliskuun 25. päivänä Villingistä Helsingin rautatieasemalle vietäväksi junalla Turkuun ja sieltä laivalla Englantiin. Tässä joukossa oli myös Oskari Tokoi. Maanpakoon lähteviä oli asemalla saattamassa monituhatpäinen työväenjoukko. Mukana oli myös Englannin Suomen suurlähettiläs lordi Acton ja

229 Valtiorikosoikeuden 2. osaston päätös 19.11.1919. <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid-608012>. Luettu 18.11.2012; Luukkanen 4.5.2000; Ks. myös Kilpimaa 2013, 69.

230 Maria Lähteenmäen mukaan Otto Alariston syntymävuosi on 1899. Lähteenmäki 1999, 236; Tämä tieto on myös Sodankylän seurakunnan virkatodistuksessa No 312 17. tammikuuta 1980. Rainto 1980.

231 Kansallisarkisto. Valtiorikosoikeuksien syyttäjien arkisto. Ab:91a.; Kilpimaa 2013, 69; Lähteenmäki 1999, 192.

232 Itkonen 1927, 115–116; Nevakivi 1970, 297; Kilpimaa 2013, 69–70; Ks. myös Toijala 2005, 457.

englantilaisia sotilashenkilöitä rohkaisemassa lähtijöitä ja toivottamassa onnea matkalle. Näin hajaantui Muurmannin Suomalainen Legioona, joka oli syntynyt mitä vaikeimmissa oloissa ja myös joutunut toimimaan vaikeissa oloissa. Välttömällä toiminnallaan legioona ei ollut saanut suuria aikaan, mutta sen välillinen vaikutus Suomen asioiden kehitykseen ja etenkin armahdusten aikaansaamiseen kymmenientuhansien vankileireillä viruneiden Suomen työläisten vapauttamiseen oli merkittävä.²³³

Ne Muurmannin legioonalaiset ja heidän mukanaan seuranneet naiset ja lapset, jotka olivat selvinneet hengissä äärimmäisen ankarista olosuhteista ja vastoinkäymisistä, joutuivat kotimaahan tultuaan jälleen kohtaamaan tuskaa ja ahdistusta. Heidät oli leimattu maanpettureiksi, eikä itsenäisessä mutta kahtiajakaantuneessa Suomessa tuntunut olevan heille tilaa. Näissä olosuhteissa oli pyrittävä saavuttamaan usko parempaan tulevaisuuteen, usko siihen, että elämällä on tarkoitus ja ylläpitämään motivaatiota sopeutumiseen tai ainakin hengissä pysymiseen. Traumaattisten kokemusten jälkivaikutuksia tutkittaessa on saatu myönteisiä tuloksia. Monet henkiinjääneistä ovat kertoneet saavuttaneensa viisautta, sääliä ja myötätuntoa muita ihmisiä kohtaan sekä henkilökohtaista voimaa ja halua auttaaja tukea kärsiviä. Oli opittu pitämään arvossa elämää ja löytämään uusia mahdollisuuksia.²³⁴ Andreas ei koskaan näistä tuntemuksistaan puhunut, mutta se, mitä hänen elämästään tiedämme, kertoo niistä aika paljon.

”Epätoivon tuskan rajalla, mieli hällä aivan hajalla” – Paluu Lokan kylään

Andreas palasi kotikyläänsä Lokkaan ehdonalaisena vankina.²³⁵ Se on varmasti ollut nuorelle miehelle raskas ja häpeällinen kokemus. Hänen oli mukauduttava elämään viranomaisten holhouksen alaisena, leimauttamaan paperinsa määräaikoina ja työskentelemään niissä töissä, joita hänelle järjestyi. Kahden vuoden ankarat kokemukset selittävät, miksi Andreas oppi vaikenemaan tietyistä asioista elämässään, vaikka hän yleensä mielellään kertoi menneestä elämästä ja maail-

233 Tokoi 1948, 285.

234 Masten & o’Dougherty Wright 2010, 227.

235 Aikio 2001, 23; Kilpimaa 2013, 70.

masta sekä lauluin, kertomuksin että kuvin. Kaikki mukana olleet ovat vaienneet ikään kuin kollektiivisesta sopimuksesta, eikä näistä retkistä ole juurikaan jäänyt jälkiä tarinaperinteeseen.²³⁶ Maanpetoksesta tuomittuna nuori Andreas joutui jatkamaan kodittoman kulkurin elämäänsä. Kokemuksensa ja niihin liittyvät tunteensa hän piilotti syvälle sisimpäänsä. Jotain näistä tunteista voi kuitenkin aavistaa lauluista, joista koskettavin on *Maailman kulkuri*:

Tuuli vinkuu, purjeet pullistuu,
kaikki toiveet usein luhistuu.
Myrsky pauhaa, rantoja ei näy,
kulkurin nyt kuinka silloin käy.

Purttansa hän sielä kääntelee,
sinne tänne usein väentelee.
Epätoivon tuskan rajalla
mieli hällä aivan hajallaan.²³⁷

Tätä laulua Andreas ei ole tietävästi koskaan laulanut julkisesti. Tarkastelen laulua Andreaxsen omana menneisyyden tulkintana ajalta, josta hän ei ole kertonut edes ystävilleen. Andreaxselle laulaminen tarjosi väylän käsitellä vaikeita asioita ja pakokeinon elämän ankaruudelta.

Maria Lähtenmäki on tutkinut sodankyläläisten osallistumista legioonaan. Hän on saanut osallistujamääräksi yhteensä 67 henkilöä. Näiden joukossa olivat kaikki kolme Alarieston veljestä. Villingin saarella tutkittuja sodankyläläisiä oli 11 ja näistä tuomittuja neljä, joiden joukossa siis oli myös Andreas. Lisäksi joukossa oli neljä sodankyläläistä, joita ei Suomen ja Britannian välisen sopimuksen mukaan voitu ollenkaan päästää Suomeen, koska heitä pidettiin *piintyneinä bolscheviikkiagitaattoreina*.²³⁸ Lähtenmäen tutkimusten mukaan Andreas ei ollut osallistunut aseelliseen toimintaan vaan oli toiminut vartiointitehtävissä.²³⁹ Tuomioiden oikeellisuudesta ei ole saatu selvyyttä, mutta niin kipeät jäljet nämä tapahtumat jättivät, että Andreas ei halunnut jättää niistä mitään jälkiä tuleville sukupolville. Arvo-veli kuoli pian legioonasta paluun jälkeen 6.6.1920 vain 23

236 Lähtenmäki 1999, 65; Kilpimaa 2013, 70; Ks. myös Cyrulnik 2009, 262.

237 Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Laulusta *Maailman kulkuri*; Kilpimaa 2013, 70.

238 Lähtenmäki 1999, 236–238.

239 Lähtenmäki 1999, 63.

vuotiaana.²⁴⁰ Tästäkään Andreas ei kertonut muisteluisiaan. Nyt sodan jälkeen kaikki toiveet olivat luhistuneet, mieli oli hajallaan epätoivon ja tuskan rajalla.²⁴¹ Vain laulamallako Andreas pystyi purkamaan kokemansa epätoivon ja tuskan?

Helsingin yliopiston oikeushistorian ja roomalaisen oikeuden professorin Jukka Kekkonen mielestä Suomi oli maailmansotien välisenä aikana oikeusvaltio vain paperilla. Lainsäädäntö sinänsä oli hyvässä kunnossa, mutta poliittisten voimasuhteiden osalta tilanne oli niin pahasti epäkunnossa, että se heijastui oikeudenkäyttöön. Silloin loukattiin valtiosääntöä, kansalaisten perusoikeuksia, vapauksia ja yhdenvertaisuuden periaatetta. Näin tapahtui etenkin heti kansalaissodan jälkeen vuonna 1918. Vasemmistolaiset ja vapaamieliset porvarit tuomittiin ankarasti, mutta äärioikeistolaisten isänmaallisia motiiveja oltiin valmiita ymmärtämään. Ilmiön takana oli sisällissota, joka kärjisti voimakkaasti suomalaista yhteiskuntaelämää. Vaikka vuoden 1918 erikoistuomioistuinten ja eräiden myöhempienkin oikeudenkäyntien tuomiot on yleisesti myönnetty kyseenalaisiksi, ei Suomen oikeuslaitos ole jälkeenpäin oikaissut tai muuttanut tuomioitaan. Suomalaiseen oikeuskäytäntöön ei ole kuulunut tuomittujen rehabilitaatio eli maineen palautus.²⁴² Voittajien näkökulma ja tulkinta sodasta ”vapaussotana” läpäisi yhteiskunnan. Molemmat osapuolet korostivat toistensa julmuuksia, mutta valkoinen tulkinta edusti ns. virallista totuutta. Se piti yllä myyttistä mielikuvaa punaisten raakalaismaisuudesta ja epäinhimillisyydestä. Samalla voittajat puolustelivat ja legitimoivat omia tekojaan ja peittelivät rikoksiaan.²⁴³ Tällaisessa Suomessa Andreaksen nyt oli aloitettava aikuisen miehen elämä. Hän oli saanut tuomion maanpetturuudesta 18-vuotiaana ratkaisuihin, joita hän oli joutunut tekemään 17-vuotiaana tilanteessa, jossa ei juuri vaihtoehtoja ollut. Olisiko Andreaksella voimavaroja asettaa päämääriä ja pyrkiä uusiin haasteisiin? Siitosen mukaan valinnanvapaus ja oikeus määrätä oman elämänsä kurssista ovat merkityksellisiä päämäärien asettamisen kannalta, ja näiden oikeuksien kokeminen on yhteydessä voimaantumiseen.²⁴⁴

240 Rainto 1980. POA. Andreas Alarieston virkatodistus Sodankylän seurakunnasta 17.1.1980.

241 Alariesto 1959. Äänite AGA, KSA, MKA. Viittaus lauluun *Maailman kulkuri*. Ks. myös Peltonen, Ulla-Maija 2013, 209.

242 Kekkonen 1997. Lapin Kansa 26.10.1997.

243 Peltonen, Ulla-Maija 2013, 200–202.

244 Siitonen 1999, 128–129.

Andreaxsen tulevaisuus oli nyt hänen omissa käsissään. Ympäristön ja Andreaxsen oman minäkäsityksen välille näyttää syntyneen sellainen ristiiriita, ettei tilanne enää voinut jatkua sellaisenaan. Yksilön sopeutumisen ja elämänhallinnan kannalta on välttämätöntä kyetä muuttamaan myös käsityksiä itsestään. Muutosprosessi tapahtuu hitaasti ja vaatii toistuvaa palautetta turvallisessa ympäristössä lähteäkseen käyntiin. Perussuunnitelmat elämän varalle tehdään nuorena. Nuoruus on herkkää ja haavoittuvaa aikaa. Ennen kuin voidaan katsoa eteenpäin tulevaisuuteen, joka rakentuu unelmille, tulisi menneisyyden emotionaalinen elämänpiiri olla rakentunut vankalle pohjalle. Kasvu-ympäristössä saadut kokemukset ohjaavat nuoren ihmisen valintoja. Hänen sisäinen maailmansa voi kuitenkin muuttua riippuen siitä, minkälaisia ihmisiä hän matkallaan kohtaa.²⁴⁵ Tragedian jälkeen voi palata normaaliin elämään, jos pystyy integroitumaan ryhmään, jossa voi saada vastuuta kantaa- taakseen. Haavoittunut mieli voi vähitellen löytää keinoja itseilmaisuu- vaikka elämänpolku on suistunut raiteiltaan.²⁴⁶ Jos vaikenee kokemuksistaan, salaisuus voi aiheuttaa mielen jakautumisen ja emotionaalisia vaurioita. Jos taas kertoo kokemuksistaan ja kuvailee mitä on tapahtunut, muiden ihmisten katse ja se leima, jolla he merkitsevät kertojan, saattaa tehdä hänet vielä haa- voittuneemmaksi.²⁴⁷ Andreas valitsi vaikenemisen. Tässä tilanteessa voidaan kysyä Andreaxsen omin sanoin: *kulkurin nyt kuinka silloin käy?*

Takaisin Petsamon tietyömaalle

”Siinä ne minulla menivät parhaat vuoret”

– Tienrakennus etenee Jäämerta kohti

Petsamon alue liitettiin Suomeen tiukkojen neuvottelujen jälkeen Tarton rauhassa 14. päivänä lokakuuta vuonna 1920.²⁴⁸ Sitä ennen Suomen yhteys

245 Cyrulnik 2009, 139.

246 Cyrulnik 2009, 82, 136.

247 Cyrulnik 2009, 268–269.

248 Rankka 1949, 151; Kuusikko, Kirsi 1996, 32; Hautajärvi 2014, 103; Lilja 2013, 129; Lehtola 2012, 158; Kilpimaa 2013, 39.

Petsamoon oli ollut hyvin löyhä.²⁴⁹ Erno Paasilinnan kuvauksen mukaan Petsamo oli Jäämeren äärellä sijaitseva kaukainen maankolkka, jonka rannat olivat ”yhtä ainoata läpitunkematonta, aaltoilevaa, mustanharmaata tunturiseinämää, vailla ainoatakaan vihreän sävyä.”²⁵⁰ Yhteyksien saamiseksi Petsamon kunta ja viranomaiset tekivät toistuvia anomuksia ja valtioneuvosto päättikin, että maantietyön seuraavassa vaiheessa ryhdytään rakentamaan maantietä Salmijärveltä Petsamoon.²⁵¹ Tietyöt eivät kuitenkaan päässeet alkamaan välittömästi sodan loputtua. Lapin radion haastattelussa vuonna 1984 Andreas kertoi Norjan puolella käynneistään:

Suomalaisen pelimannin kanssa kaksikymmentäluvulla Kirkkoniemestä laivalla Romssaan. Se oli kans eräänlaista työnhakua ja ajantappamista ku täällä Suomen puolella ei ollu mittään tekemistä. Se kaveri jäi sinne, minä pallailin melkein samoja jälkiä takasin sitte sieltä. – – Minä en siellä oikeastaan ollu, oikeastaan muutaman viikon kerrassaan ja sitte muutaman päivän ja sillä lailla. Seuroissa kuljettiin – – Se jäi minulle sellaseksi tilapäiskatteluhommaksi.²⁵²

Andreas toivoi löytävänsä Norjasta vakituisen työpaikan. Tarjolla oli kuitenkin vain tilapäistöitä kuten heinäntekoa ja kalastusta.²⁵³ Andreaxen oli palattava takaisin kotimaahan, joka oli hänet rikolliseksi ja maanpetturiksi tuominnut. Ehkä hän jo silloin päätti kätkeä kipeiden kokemusten aiheuttamat haavat ja muistot niin syvälle nuoren mielensä sopukoihin, ettei niihin koskaan enää tarvitsisi palata. Resilienssiteorian mukaan tilanteessa, jossa mielen vaurio aiheutuu pikemminkin ulkoisista tekijöistä kuin sisäisistä, ihmisen egon on kuitenkin hallittava emotionaalinen järkytys, jonka kokemus aiheuttaa. Mutta myös elimistö kärsii toisten ihmisten aiheuttaman emotionaalisen ja sosiaalisen väkivallan seurauksista. Kun sekä psyyke että elimistö ovat tällaisessa kroonisessa stressitilassa, on resilienssi se minän suojautumiskeino, puolustusmekanismi, joka auttaa selviytymään elämässä eteenpäin.²⁵⁴

249 Vuorisjärvi 1990, 19.

250 Paasilinna 1980, 28; Vuorisjärvi 1990, 19.

251 Kuusikko, Kirsi 1996, 130; Kilpimaa 2013, 39.

252 Alariesto 1984. Jorma Talvensaari haastattelee Andreas Alariestoa 11.12.1984. Radio-ohjelman äänite ja litterointi MKA.

253 Alariesto 1984. Jorma Talvensaari haastattelee Andreas Alariestoa 11.12.1984. Radio-ohjelman äänite ja litterointi MKA.

254 Cyrulnik 2009, 285–286.

Kun työt Petsamon tietyömaalla alkoivat, myös Andreas palasi tietyömaalle. Tienrakennusta kesti yli 10 vuotta. Paljon hän ei tuosta ajasta ole kertonut. Parhaiten hänen tunteitaan kuvaavat hänen omat sanansa: *Siinä ne minulla menivät parhaat vuoret.*²⁵⁵ Työ oli rankkaa, mutta vähitellen Andreaksen luontainen optimismi ja huumori alkoivat voittaa vaikeitten aikojen muistot. Eivätkä kaikki muistot olleet raskaita. Muurmannin legioonaa -aika oli ollut Andreakselle oikea ”kulttuurikorkeakoulu”. Laulujen sepittäminen ja laulaminen, muusikkojen esitykset, iltamat ja teatteriesitykset olivat tapahtumia, joihin hän ehkä oli osallistunut myös toimijana eikä vain yleisönä. Kulttuuriharrastusten lisäksi oli varsinaisessa sotapalveluksessa ollut mahdollisuus oppia monia uusia taitoja. Harjoitusten ja vahtipalvelun lisäksi oli rakennettu parakkeja ja kuljetettu muona- ja ammusvarastoja rintamalle. Suomalaiset olivat työskennelleet suksi- ja kenkäverstaissa ja jotkut olivat toimineet rautatien palveluksessa sekä huolto- ja vartiointitehtävissä. Valtiorikosoikeuden kuulustelupöytäkirjojen mukaan Andreas oli kertonut olleensa mukana harjoituksissa, vahtipalveluksessa ja tavallisessa työssä. Andreas oli kätevä käsistään ja hän halusi oppia uusia asioita. Oppimiaan uusia taitoja hän myös osasi soveltaa uusissa tilanteissa. Tämä antoi itseluottamusta ja auttoi sopeutumaan uuteen tilanteeseen. *Kulkuri* pystyi taas ohjaamaan purttaan haluamaansa suuntaan. Resilienssi tarkoittaa paljon enemmän kuin taistelua jotakin pahaa vastaan. Se tarkoittaa myös oikean elämisentaidon ja ymmärtämisen oppimista, jolloin opimme muuttamaan tapaa, jolla katsomme kärsimystämme ja voimme lähteä etsimään ihmeitä tuskasta huolimatta. Resilienssi ei ole vain jotain, jonka löydämme sisältämme tai ympäristöstämme. Se on jotain, jonka me löydämme puolitiessä näiden kahden välissä, sillä yksilöllinen kehityksemme on aina yhteydessä myös sosiaaliseen kehitykseemme.²⁵⁶

Andreas osasi myös nauttia Petsamon jylhistä maisemista, jotka näihin aikoihin olivat kuin satukirjan kuvia, neitseellisiä ja ylviäitä.²⁵⁷ Meri, vuonot, saaret, kalliot ja tunturit tekivät Sompion metsä-Lapissa syntyneeseen Andre-

255 Alariesto 1985. Tuula Salmi haastattelee Andreas Alariestoa. Äänite SKS/KRA, litterointi MKA; Kilpimaa 2013, 39.

256 Cyrulnik 2009, 283–284, 287.

257 Vuorisjärvi 1990, 11.

akseen voimakkaan vaikutuksen. Tunteet alkoivat taas purkautua lauluiksi, joista epätoivo oli hävinnyt:

Voi miten kaunis ja ihana, Jäämeren rannikko tuo,
vaahto pää laineet sen rantoja syö, kallijon seiniin ne lyö,
voi miten vuonot nuo koikertelee, tunturit houkuttelee,
luotot ja saaret ja kallijot nuo, kaunista kaikki vain tuo,
matka mies suuntasi sinne jos vie, mutkainen sielä on tie,
kierrellen kaarrellen koikerrellen, tunturein rinteitä vie,
sielä saa kiivetä yli tuntureitten, ja laaksoihin painuva taas,
vuonojen rannoille hetkeksi vaan, sitten saa kiivetä taas,
vihtoin sielä etehen aukejaa maa, missä vettä ja taivasta vaan,
taakse on jäänyt tuo tunturimaa, palata sinne vain saa,²⁵⁸

Maisemien kauneuden kuvaamisen lisäksi Andreas kuvailee laulussa myös tienrakennuksen etenemistä kohti Jäämeren rantoja, jossa silmien eteen avautuu vain vettä ja taivasta. Tie on mutkainen, koska se joudutaan rakentamaan kierrellen ja kaarrellen vuonon rantoja, vuoroin nousten tunturien rinteille ja vuoroin taas laskeutuen laaksoihin.

Tierakennustaipaleellaan Andreas oli tutustunut kolttasaamelaisiin, heidän elintapoihinsa ja uskontoonsa. Kolttien vieraanvaraisuus ja ystävällisyys saivat Andreaksen kiinnostumaan heidän elämästään ja kulttuuristaan. Hän suhtautui heihin hyvin myönteisesti, jopa ihailen, ja sepitti heidän elämästään lauluja ja myöhemmin hän maalasi myös useita koltta-aiheisia kuvia.²⁵⁹ Andreas kuvasi kolttien elämää positiivisesti, ja siitä *Koltan joiku* -laulu on hyvä esimerkki:

Kotina on kota mulla, Vuonneljaurin rannalla.
Akka sielä kalan paistaa, puuron, vellin, lihan keittää.
Lol lol loo, lol lol loo, lool lool loo.

258 Alariesto s.a. Käsikirjoitus N. 53 MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Laulusta *Ruijan rannoilla*. Myös nimellä *Näkymiä Jäämeren rannoilta*.

259 Esim. laulu *Koltan joiku*, myös nimellä *Kairankiertäjä* ja maalaukset *Kolttain asuinpaikka*, *Koltan talo*, *Kolttalaiset leikkivät*, *Kolttalappalainen* ja *Kolтта ajaa porolla*. Ks. Kilpimaa 2013, 35–38.

Sielä on hauska kellistellä, paltsan päällä rellistellä.
Oman heimon vaimon kansa nuotijolla lämmitellä.
Lol lol loo, lol lol loo, lool lool loo.

Koltana on hyvä olla, tahtois en muuna olla.
Poron riistan metsämailla, kala järvien rantamilla.
Lol lol loo, lol lol loo, lool lool loo.²⁶⁰

Petsamossa oli tarjolla uusia, eksoottisia kokemuksia kuten vuonna 1886 jälleenrakennettu ortodoksiluostari. Luostariin kuului kirkko, päärakennus, munkkiveljestön asuintalo, vierasmaja, leipomo, sauna, navetta ja talli. Luostari vaikutti monin tavoin koko alueen kehitykseen. Alaluostarin alueella oli jopa oma sähkölaitos.²⁶¹ Tietyömaalle haettiin luostarin leipomosta leipää. Tästä Andreas on kertonut hauskan tarinan, josta kuvastuu myös hänen huumorinsa ja leikkimielisyytensä, jolla hän huvitti ja hauskuutti työtovereitaan:

Minä sitä työkaveriani halusin narrata ku se tuli sinne ensimmäinen semmonen mies, joka ei ollu koskaan siellä ollu. Meil oli evhät porukassa niinku työmaalla, ni minä siinä tuumasin sitte että pittää nuilta munkeilta käyä leipää ostamassa, oli siinä yläluostarissa, ni minä sitte että minkälaisen palan minä otan siitä. No se sano että johan kahteen mieheen pittää kokonainen leipä ostaa. Minä munkille, että kaiken issoin leipä leipä mitä teillä on. Se näytteli niitä, se toi sitte semmosen kaheksan kilon leivän. Minähän otin sen ja kaveri oli syömässä. Minä nostautin sen limpun nokan alle sille – että se vähän kauhistu sitä hommaa.²⁶²

Kaverukset söivät isoa leipää sitten monena päivänä ja säilyttivät sitä ulkoetisessä. Oli kesä ja leipä kuivettui. Miehet koversivat kuivaa leipää syödäkseen. Eräänä päivänä Andreas sai taas aiheen vitsailla kaverilleen. Hän näki heiniä leivän sisällä ja huomasi, että hiiri oli kaivertanut limpun sisään itselleen pesän ja siellä vikisi joukko vastasyntyneitä hiirenpoikasia. Andreas kantoi limpun pöydälle ja ilmoitti, että tässä on nyt *semmonen lihakukko, että aletaanpa syömään*. Kaatopaikallehan tämä hiirenpesä tietenkin joutui eikä Andreas kertonut miten pikku hiirien kävi.²⁶³

260 Alariesto s.a. Lapin Laulajan Lehti 42. MKA; Alariesto s.a. Äänite. AGA, MKA. Laulusta *Koltan joiku*. Alariesto-Gallerian äänitteissä nimellä *Kairankiertäjä*.

261 Arkkimandriitta Panteleimon 1990; Irja Jefremoff 24.4.2014.

262 Alariesto 1985. Tuula Salmi haastattelee Andreas Alariestoa. Äänite SKS/KRA, litterointi MKA.

263 Alariesto 1985. Tuula Salmi haastattelee Andreas Alariestoa. Äänite SKS/KRA, litterointi MKA.

”Sylissä Pohjolan kukka mailla vain unelmien” – Romantiikkaa ja lauluja tietyömailla

Petsamontietä rakennettiin miltei asumattomaan erämaahan. Tienrakennuksen myötä luotiin pohja Lapin matkailulle.²⁶⁴ Tienrakentajille piti rakentaa asunnot. Kämppejä keittiöineen alkoi ilmestyä maantien varrelle niin, että niitä oli noin viiden-kuuden kilometrin päässä toisistaan. Myöhemmin alettiin siten rakentaa majataloja. Oli rakennettava sähkö-, lennätin- ja puhelinjohdot. Rovaniemeltä ja Norjasta kuljetettiin elintarvikkeita. Lihaa ja maitoa saatiin sekä maantienrakennuksen omista että myös paikkakuntalaisten lehmistä ja poroista.²⁶⁵ Varsinkin majatalot rakennettiin alun pitäen korkeatasoisiksi hotelleiksi. Tietyömiesten elintarvike- ja vaatehuoltoon tarvittiin runsaasti naistyövoimaa. Oli selvää, että romanssejakin syntyi. Lapintyttöjäkin tavattiin ja heihin ihastuttiin:

Pohjolan kylmän maan kukka, nähtä sinun kerran kun sain.
Aatokset luoksesi liittää, sua muistelen aina mä vain.

Tummien silmien säihky ja huultesi hymyily tuo,
äänes kuin suloinen soitto muistoissa säilyvi ain.

Sinua Pohjolan kukka hallakaan vietä ei voi.
Onnen se suurimman toisi, sinut jos poimia vois.

Lauluni sulle vain laulan ja vaivun taas aatoksihin,
sylissä pohjolan kukka mailla vain unelmien.²⁶⁶

Laulussaan *Pohjolan kukka* Andreas muistelee tapaamaansa kaunista lapintyttöä, jonka tummien silmien säihkettä, huulten hymyä ja suloista ääntä hän ei voi koskaan unohtaa. Aatoksiin vaipuneena hän laulaa *sylissä pohjolan kukka mailla vain unelmien*. Laulut *Ensi lempi* ja *Piirilaulu* viittaavat myös tähän ajanjaksoon, jolloin Andreas oli jo varttunut mieheksi, mutta oli kuitenkin

264 Suomen Matkailijayhdistys (SMY) perustettiin vuonna 1887 tavoitteenaan innostaa suomalaisia matkustamaan kotimaansa tunnettuihin maisemakohteisiin. Vuonna 1921 ei nykyisen Lapin maakunnan alueella ollut vielä yhtään SMY:n toimipaikkaa. Kymmenkunta vuotta myöhemmin yhdistyksen yhdestätoista matkailurakennuksesta kahdeksan sijaitsi Ivalon ja Petsamon välisen uuden Jäämerentien varrella. Hautajärvi 2014, 98–99.

265 Liinaharja 2010, 29–30.

266 Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA. Laulusta *Pohjolan kukka*.

vielä nuori. Hän oli köyhä ja koditon mutta hän oli myös iloinen ja huumorintajuinen ja hänellä oli laulun lahja. Laulujensa avulla hän saattoi ilmaista tunteitaan ja viihdyttää muita, sillä ankara työ ja niukat elämän olosuhteet vaativat niin miehiltä kuin naisiltakin voimaa ja kestävyyttä.

Andreas teki elinaikanaan runsaasti rakkauslauluja. Näitä lauluja on hyvin monen tyyppisiä. Jotkut ovat haaveellisia ja romanttisia, toiset taas humoristisia, opettavaisia tai realistisia. Tulevaan vaimoonsa Riikkaan Andreas tutustui vasta keski-ikäisenä Petsamossa. On hyvin todennäköistä, että hänellä on ollut ihastumisia ja rakastumisia jo nuorenaikin ennen kuin Riikka tuli hänen elämäänsä. Olivathan Andreaksen Petsamon-aikaiset työtoverit kertoneet, että tämä oli kova kiusoittelemaan tyttöjä ja tekemään heistä lauluja.²⁶⁷ Kaikkina aikoina ovat laulajapojat tyttöjä hurmanneet, joten on hyvin luultavaa, että Andreaksellakin oli romansseja pitkien vaellusvuosiensa aikana. Hänen laulujensa nimet kertovat aika paljon: *Tytöt nuorena, Pohjolan kukka, Ensi lempi, Totuus rakkautesta, Rakkauden kultamailla, Lapin poika mielistelee, Aatami ja hänen Eevansa, Piirilaulu ja Totuus kulkurin rakkautesta. Piirilaulussa* Andreas kertoo tyttölle toiveistaan:

Tuolla kaukana kuusen latvassa käkilintu kukkuu.
Ikävä on pojan nuoren yksinänsä nukkuu.

Tule tänne sorja tyttö piirin keskelle pyörimään,
tänä iltana minun kanssani ensi kerran hyörimään.²⁶⁸

Laulussa *Ensi lempi* Andreas kertoo tarinan lemmenliekin syttymisestä ja sammumisesta:

Ensi lempi hehkuu hetken, liekkiin leimahtaa.
Syksy sammuu leiskuu liehuu, hiljaa katoaa.

Muistoksi jää taimi hento, lapsi ihmisen.
Loistanut on äiti kutsun liekki lämpöisin.²⁶⁹

267 Huttunen 1997. RTA; Suensaari 1985. Seppo J. Partasen haastattelu. Äänite MKA, LMMA, litterointi MKA.

268 Alariesto 1949, 23–24; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA. Laulusta *Piirilaulu*.

269 Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA. Laulusta *Ensi lempi*.

Laulua *Ensi lempi* en ole löytänyt yhdenkään arkiston haastattelu- tai laulukaseteilta. Andreas on laulanut sen vain omalle nauhoituskasetilleen kotonaan. Andreaxsen kuoleman jälkeen nauhoitteet päättyivät Sodankylän Alariesto-Gallerian kellariin, josta ne löysin. Toinen tällainen salattu laulu on *Totuus kulkurin rakkautesta*. Laulu on hyvin erikoinen. Se on seipitetty dialogin muotoon, ja mitä useammin olen sitä kuunnellut ja sanoitusta pohtinut, sitä vakuuttuneemmaksi olen tullut, että laulu saattaa pohjautua Andreaxsen omakohtaisiin kokemuksiin. Ensimmäisessä ja toisessa säkeistössä nuori tyttö syyttelee viettelijäänsä:

Maailman ja kaiken muun jättäisin pois, / omakseni sinut jos saata vain vois.
Kerran sinä kulkuri mulle laulelit näin, / taputtelit ai jai jai pai pai pai.

Kun kerroin minä sulle, että ootan minä sulle, / sinä vastannut mitään vain et.
Luotani luikit kuin kettu vain pois. / Maailman hessu näin olla vain voit.

Kolmannessa säkeistössä poika puolustautuu:

En ole minä kettu enkä maailman hessu, / olen nuori ja viaton vain.
Rakkauteni jylläsi ja tunteeni mylläsi, / siksi tällaistakin sattua voi.

Tyttö puolestaan kertoo, mitä hän olisi toivonut ja odottanut pojalta tässä tilanteessa:

Miksi sanonut et silloin, / kun siemenes alko itää:
Tuon lapsen vielä kerran / minä tahton olla isä.
Ja sinut minä vaimoksein nain. / Tuota sanaa sulta ototin vain.

Viimeisessä säkeistössä poika selittää käyttäytymisensä syyt:

Kun olen köyhä ja kulkuriressu, / en itseänikään huoltaa minä voi.
Rahapussi kun on tyhjä, on kielikin mykkä, / siksi sanomatta sulle näin jäi.²⁷⁰

Henkilö, joka ei halua itseään nimettävän, on kertonut minulle, että Andreaxsella olisi ollut tytär, joka oli syntynyt 1920-luvulla. Tytön äiti oli kotoisin Pohjois-Suomesta ja hän oli kertonut tyttärelleen tämän isän henkilöllisyy-

270 Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA. Laulu *Totuus kulkurin rakkautesta*.

den mutta pyytänyt, ettei tämä koskaan paljastaisi sitä kenellekään. Tytär oli taiteellinen ja maalasi naivistisia tauluja, jotka muistuttivat Andreaxsen maalauksia. Tarinan kertoja oli varma, että kyseessä oli Andreaxsen tytär.²⁷¹

Petsamon tien rakentaminen oli aloitettu uudelleen ensimmäisen maailmansodan jälkeen, ja tie Liinahamariin asti valmistui 1930-luvun alussa.²⁷² Andreas oli tietöissä koko ajan tien valmistumiseen saakka, joten tällainen romanssi pohjoisen tytön ja köyhän kulkuriressun välillä 1920-luvulla olisi ollut mahdollinen. Oliko kyseessä Andreas itse vai joku hänen työtovereistaan, jää salaisuudeksi, mutta koska Andreas oli tehnyt aiheesta näin koskettavan laulun, voi ajatella, että hän on myös kokenut laulun kuvaamat tunteet (kuva 3).

Petsamon tietöyömaalla Andreaxsella vahvistui luottamus omiin kykyihinsä selviytyä hyvin tehtävistään ja hän tunsu saavansa luottamusta tietöyömaan muilta työntekijöiltä ja ihmisiltä, joita tapasi tienrakennusta lähellä olevilla seuduilla. Luottamus voimistaa positiivista latausta, joka luo voimavaroja uusien haasteellisten tilanteiden kohtaamiseen.²⁷³ Tämä positiivinen lataus tuki Andreasta uuteen jaksoon elämässään. Resilienssiprosessi vahvistui.

Kuva 3. Andreas Alariesto s.a. *Onnelliset*. Marita Kilpimaan omistuksessa.

271 Anonyymi haastateltava 2011.

272 Martikainen, O. 2010, 114–115.

273 Siitonen 1999, 132, 152–153.

Aikuisuus

Onnelliset vuodet Petsamossa

”Oi miten kaunis ja ihana Jäämeren rannikko tuo” – Hotelli Jäämeren rannalla

Kun Petsamo liitettiin Suomeen²⁷⁴, oli suomalaisten suhtautuminen alueen väestöön varauksellista. Suurin osa asukkaista oli kolttalappalaisia ja venäläisiä, ja suomalaisten näkemys heistä pohjautui ainakin osittain vanhaan ryssävihaan. Venäjää pidettiin barbaarisena maana, kun taas suomalaisten katsottiin edustavan länsimaista sivistystä.²⁷⁵ Andreas taas kuvailee Petsamon alkuperäisväestöä lämmöllä ja myötätunnolla niin kuvissaan kuin lauluissaan: *Kansa siellä pieni ja köyhäkin lie, / jäämeren viljaa se syö, / vuonojen poukamot, tunturein onkalot, / suojaa siellä heille vain suo,*²⁷⁶. Petsamon väestöön kuului myös norjalaisia, Norjan saamelaisia, karjalaisia ja syrjäänejä, mutta Suomeen liittämisen jälkeen suomalainen väestönosa moninkertaistui ja Petsamosta muodostui täysin suomalainen maa.²⁷⁷

Tien valmistuttua Suomen Matkailijayhdistys alkoi rakentaa Liinahamariin uutta hienoa hotellia. Andreas pääsi sinne rakennustöihin.²⁷⁸ Hän oli ystävystynyt työnjohtajana toimineen insinöörin kanssa, ja hotellirakennuksen valmistuttua tämä ehdotti, että Andreas jäisi sinne pysyvästi töihin. Tie- ja hotellirakennustöissä Andreas oli osoittautunut ahkeraksi ja taitavaksi työmieheksi. Enää hänen ei tarvitsisi lähteä maailmalle työnhakuun. Nyt hänelle tarjottiin työpaikkaa:

[T]ämä Erikson ni se sano minulle, että nyt kun hän lähtee täältä, ni minä en tiijä onko sinulle täällä tuota ennää työtä teeveechoossa ja nämä teeveechoonki työt loppuvat kun tämä tie valmistu. Ja esitti minulle sitä Liinahamarin hotellin talonmiehen paikkaa. – – No minä en ollu koskaan kuullukhaan sellasta ammattia

274 Tarton rauhansopimus allekirjoitettiin 14.10.1920. Petsamon osalta se astui voimaan 1.1.1921. Wallenius 1994, 113.

275 Kuusikko, Kirsi 1996, 40; Lehtola 2012, 178; Kilpimaa 2013, 39.

276 Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 53 MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Laulusta *Ruijan rannoilla*. Myös nimellä *Näkymiä Jäämeren rannoilla*; Kilpimaa 2013, 40.

277 Wallenius 1994, 41; Lehtola 2012, 255.

278 Rainto 1980, 8; Alariesto 1985. Raija Knuutila haastattelee Andreas Alariestoa. Äänite LMMA, radio-ohjelman äänite ja litterointi MKA; Kilpimaa 2013, 40.

ku talonmiehen ammatti ja nuita moottoreita minä kyllä olin käyttäny niinku siellä rakennustyömaalla.²⁷⁹

Andreas epäili, etteivät hänen taitonsa riittäisi tällaisen tehtävän hoitamiseen. Keskuslämmityskin oli hänelle aivan tuntematon puhumattakaan sähkölaitoksesta, joka tulisi hotellirakennukseen talonmiehen hoidettavaksi:

Ni minä sille insinöörille sanoin, että näitä laitoksia minä eppäilen vähän, että ossaanko minä niitä hoitaa, ni se sano että ku te ootta tässä mukana nuien ammattimiesten kanssa ku niitä aletaan asentaa paikalleen, ni kyllä te opitta, ja se että kyllä hän uskoo sen että te pärjätte tässä.²⁸⁰

Andreaxen omat kykyuskomukset eivät tässä tilanteessa tuottaneet hänelle tarpeeksi itseluottamusta, mutta insinööri Eriksonin luottamus Andreaxen taitoihin ja oppimiskykyyn antoi Andreaxelle rohkeutta haasteen vastaanottamiseen. Hotellirakennus valmistui syksyllä 1931, ja Andreas jäi talveksi pitämään siitä huolta ja opettelemaan samalla uutta ammattia. Insinööri Erikson asui hotellissa hänen kanssaan monta viikkoa opettaen hänet hoitamaan sekä sähkölaitosta että keskuslämmitystä. Työ osoittautuikin loppujen lopuksi Andreaxelle melko helpoksi ja yksinkertaiseksi. Hän oli luullut sitä paljon *monimukkasemmaksi* silloin, kun ei ollut vielä koko laitosta nähnytkään.²⁸¹

Liinahamarin hotellin talonmies Andreas Alariesto oli kulkenut pitkän ja vaikean tien 12-vuotiaasta kodittomasta orpopojasta 31-vuotiaaksi mieheksi, joka sai osakseen luottamusta ja kunnioitusta, mikä varmaan kasvatti hänen itseluottamustaan ja omanarvontuntoaan sekä halua toimia vastuullisesti ja luottamuksen arvoisesti.²⁸²

Olen kuunnellut useita kertoja äänitteen, jossa Andreas kertoo kokemuksestaan tapahtumista Petsamossa. Innostuneisuus ja spontaani ilon tunne ovat havaittavissa vielä 84-vuotiaankin Andreaxen äänessä. Olen saanut myös

279 Alariesto 1985. Raija Knuutila haastattelee Andreas Alariestoa. Äänite LMMA, radio-ohjelman äänite ja litterointi MKA; Kilpimaa 2013, 40.

280 Alariesto 1985. Raija Knuutila haastattelee Andreas Alariestoa. Äänite LMMA, radio-ohjelman äänite ja litterointi MKA; Kilpimaa 2013, 40.

281 Alariesto 1985. Raija Knuutila haastattelee Andreas Alariestoa. Äänite LMMA, radio-ohjelman äänite ja litterointi MK; Kilpimaa 2013, 40.

282 Siitonen 1999, 145; Kilpimaa 2013, 41.

kuulla hänen itsensä kertovan näistä kokemuksistaan meille ystävilleen, ja ne hetket ovat unohtumattomia. Niissä on koettavissa flow - sellaisena kuin Mihaly Csikszentmihalyi sitä kuvaa. Tällöin ihminen nauttii olemassaolostaan ja tuntee syvää iloa kyetessään saavuttamaan itselle asetettuja sopivia haasteita ja tavoitteita sekä kontrolloimaan tietoisuuttaan. Ilontäyteinen elämä on yksilöllinen luomus, jota ei voi kopioida minkään reseptin mukaan.²⁸³ Samoin resilienssi lähtee ihmisestä itsestään. Silti siihen liittyy yleensä myös sosiaalinen puoli. Ihminen voi löytää omat voimavaransa johtuen ympäristössä koetuista tekijöistä. Petsamossa Andreas löysi tällaisen ympäristön ja sai kokea elämänvaiheen, jota hän usein muisteli yhtenä elämänsä onnellisimmista.

Insinööri Eriksonin lähdettyä Andreas jäi asumaan hotelliin yksin. Talvi oli tulossa ja Andreaksen mielessä pyöri ajatus, millainen siitä tulisi. Näistä mietteistä syntyi laulu *Muistoja Petsamon ajalta*, jossa hän kuvaili talvea Petsamossa:

Hän lapin lasten lailla tuntuille astelee
ja revontulten mailla karhuja katselee.

Ei lellilasten lailla lapissa laulella,
eikä iltahetkisillä ilosta naurella.

Etelän mailla vielä aurinko heloittaa,
vaan meitä Petsamossa talvi jo peloittaa.²⁸⁴

Tässä laulussa Andreas kuvailee talvea Petsamossa ilottomaksi, jopa pelottavaksi. Laulu tuskin kuvailee hänen omia tuntemuksiaan. Raskaaseen työhön ja yksinoloon tottuneelle lapinmiehelle asuminen uudessa, kauniissa ja lämpimässä hotellirakennuksessa oli mieluista. Hän sai tuntea olevansa kuin isäntä talossa. Ensimmäistä kertaa hänelle jäi omaa aikaa sekä lepoon että harrastuksille. Petsamossa oli monia kiinnostavia asioita. Siellä olivat kauniit avarat maisemat tuntuineen, oli meri, joka pysyi talvellakin sulana. Meri kuhisi värikästä elämästä: rapuja, simpukoita, meritähtiä, merisiilejä, merilil-

283 Csikszentmihalyi 2005, 11.

284 Alariesto 1949, 37; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA. Laulusta *Muistoja Petsamon ajalta*; Kilpimaa 2013, 41.

joja, panssarimatoja, raakkuja ja veden pinnalla uiskentelevia meduusoita.²⁸⁵ Siellä avautui Andreakselle myös aivan uudenvuoden kulttuuri, johon hän halusi perehtyä. Ortodoksinen uskonto, luostari, munkit ja koltat kiehtoivat hänen mieltään. Koska hotellissa ei vielä ollut muuta henkilökuntaa eikä matkailijoita, Andreas sai pitää ikään kuin lomaa:

Ja oli minulla semmoinen määräys, että siihen ei saa ketään ottaa niinku yövieraija eikä sillä lailla. Kyllä siihen yrittäjiä oli, ku se oli ainoa lämpimillä oleva talo sielä Liinahamarissa siihen aikaan. Joskus sattu niin, että minä tuon konsuli Rauanheimon tuota niin, joka oli sielä virkansa puolesta aina ku laivoja kulki sielä ni, niin sille annoin jonku kerran siinä yöpaikan, ja kerran tuota jolleki kalaosuuskunnan johtajalle, että sen verran siinä vieraija siinä minulla kävi.²⁸⁶

Kesäkuun 10. päivänä vuonna 1932 Suomen Matkailijayhdistys otti hotellirakennuksen haltuunsa, ja Andreas jäi siihen talonmieheksi tai oikeastaan jonkinlaiseksi yleismieheksi. Suomessa oli elintaso alkanut nousta 1920- ja 1930-luvulla lamakaudesta huolimatta. Palkat nousivat ja matkakustannukset halpenivat. Autoistuminen ja kulkuyhteyksien parantuminen helpottivat siirtymistä paikasta toiseen. Aikaisemmin matkailuharrastus oli ollut vain yläluokan viihdettä, mutta nyt se alkoi levitä myös alempiin kansanryhmiin säilyttäen kuitenkin herraskaisen luonteensa.²⁸⁷ Petsamon alueen matkailullinen arvo perustui sen arktiseen luontoon ja kulttuurin omaperäisyyteen. Mielenkiinnon kohteeksi tulivat ennen kaikkea Jäämeri ja sen vuonot ja tunturit. Valtameren kalastajien ja koltasaamelaiden elämä edusti sellaista eksotiikkaa, jota muualla Suomessa ei löytynyt. Kiehtova ja kiinnostava oli myös Petsamon ortodoksinen luostari, joka oli jo vuosisatoja ollut Jäämeren rantojen ja erämaiden hengellinen ja sivistyksellinen keskus.²⁸⁸

Lapin liikenne vilkastui näihin aikoihin, ja erityisesti herätti huomiota pohjoiseen saapuva suuri joukko yksityisautoilijoita melkein kaikista Euroopan maista. Tieto maailman ainoasta Jäämerelle johtavasta autolla liikennöi-

285 Soini – Uurasmaa 1972, 29; Kilpimaa 2013, 41.

286 Alariesto 1985. Raija Knuutila haastattelee Andreas Alariestoa. Äänite LMMA, radio-ohjelman äänite ja litterointi MKA; Kilpimaa 2013, 41.

287 Hautajärvi 2014, 126; Hirvelä 1999, 329; Tuomaala 1998, 78.

288 Hautajärvi 2014, 123; Hirvelä 1999, 331; Arkkimandriitti Panteleimon 1990, 5; Kilpimaa 2013, 42.

tävästä tiestä oli levinnyt laajalle. Etelä- ja Keski-eurooppalaiset yhdistivät usein Jäämeren matkan Itämeren ympäri tekemäänsä matkaan. Petsamosta tuli 1930-luvulla Suomen matkailun valttikortti. Sitä mainostettiin erillisellä lyhytelokuvalla *Autolla Jäämeren rannalle*. Kävijämäärä lisääntyi vuosikymmenen alun muutamasta tuhannesta kävijästä vuosikymmenen lopun noin 20 000 kävijään. Rovaniemeltä lähti kesäaikaan päivittäin viisi bussivuoroa kohti Petsamoa.²⁸⁹ Aluksi Liinahamari tunnettiin vain suuren Jäämerentien pääteasteena, josta käännyttiin takaisin etelään. Siellä viivytettiin vain päivä tai korkeintaan kaksi. Suomen Matkailijayhdistys alkoi kuitenkin kehittää suunnitelmia, joiden avulla turistikin voitaisiin saada kiinnostumaan Petsamosta myös retkeilypaikkana. Esitteen *Retkeilkää Jäämeren tuntureilla* suunnitteli suomenruotsalainen kirjailija, kääntäjä ja runoilija Örnulf Tigerstedt. Retkeilyreitit olivat kaikki yhden päivän kierroksia pituudeltaan 10–20 kilometriä.²⁹⁰

Andreas, joka nyt oli Suomen Matkailijayhdistyksen palveluksessa, osallistui talonmiehen töidensä ohella myös matkailumainontaan ja turistien huvittamiseen. Työtä tehdessään hän sepitti lauluja, joiden aiheet liittyivät Lappiin ja Petsamoon. Autoilevat turistit saivat oman laulunsa:

Autolla pohjoiseen voi kyllä siirrähtää,
lappalaisten luona myös siellä viivähtää.
Korpimaita, soita, saa silloin katsella,
porokarjain kanssa myös kilpaa ajella.²⁹¹

Andreaksen työtovereina hotellilla toimineet Kyllikki Suensaari ja Esteri Huttunen ovat kertoneet muistoja erikoisesta talonmiehestä. Turisteja varten tämä keksi aina jotakin uutta. Ensimmäinen merkki Andreaksesta Liinahamaria lähestyttäessä oli näyttävimmälle tunturinhuipulle rangoista, risuista ja laudoista veistetty iso poro. Se oli niin luonnollisen näköinen, että turistit luulivat sitä oikeaksi ja kiipesivät sitä katsomaan ja kuvaamaan. Andreas oli myhäillen kertonut tehneensä poron houkuttimeksi matkustajille, että nämä maltaisivat edes hetkeksi poistua autostaan maisemia ihailemaan. Andreas

289 Partanen 2010, 97; Hirvelä 1999, 339; Hautala-Hirvioja 2016, 28,30; Kilpimaa 2013, 42.

290 Tigerstedt 1939, 90–93. Teoksessa Partanen, Seppo J.: *Petsamo...siellä kuljimme kerran*.

291 Alariesto s.a. Lapin Laulajan lehti 44 MKA; Äänite AGA, MKA. Laulusta *Autolla pohjoiseen*; Kilpimaa 2013,42.

itse oli myös valokuvannut poroa ja teettänyt kuvista väripostikortteja turisteille myytäväksi.²⁹² Purojärveen Andreas oli veistänyt ankan tai sorsan näköisiä lintuja. Niihin hän oli kiinnittänyt lankoja, joiden toinen pää oli pyykkihuoneessa. Kolttatyttö Helkan ollessa siellä hotellin pyykkiä pesemässä oli hänen myös pidettävä silmällä, oliko turisteja lähettyvillä. Kun joku lähestyi lintuja, Helkan piti nykäistä langoista, ja silloin linnut sukelsivat.²⁹³

Työnsä ohella Andreaksella oli monenlaisia kiinnostuksen kohteita ja harrastuksia. Työtoverit seurasivat hänen touhujaan uteliaina, joskus ihaillenkin. Joskus Andreas oli päiväkaudet näkymättömissä. Silloin tiedettiin, että hänellä oli jotain tekeillä. Hän teki kellarissa matkamuistoesineitä, painoi kankaita, kehitti valokuvia, täytti lintuja ja preparoi meren eläviä kuten merisiilejä ja meritähtiä. Niitä sitten myytiin turisteille matkamuistoiksi. Olipa merestä löytynyt pari tieteellekin entuudestaan tuntematonta rapueläintä, jotka Andreas oli puhdistanut ja täyttänyt biologiseen museoon lähetettäväksi.²⁹⁴ Usein Andreas ei malttanut levätä yölläkään. Petsamon luonto kiehtoi häntä, ja oli niin paljon sellaista, mitä hän halusi nähdä ja kokea ja ennen kaikkea tehdä käsillään. Hän souteli veneellä vuonolla, keräsi materiaalia töihinsä ja valokuvasi maisemia. Näistä kuvista hän sitten valmistutti maisemakortteja myytäväksi.²⁹⁵ Kortit Andreas teetti Helsingissä yhden markan kappalehinnalla. Myyntihinta oli 1,50 markkaa.²⁹⁶ Yksi suosituimmista korteista esitti Liinahamarin hotellia, tullitaloa ja satamaa. (Kuva 4). Vuonolla soutelu saattoi joskus olla vaarallistakin. Kerran oli kolme valasta uinut aivan veneen viereen. Töin tuskin Andreas sai veneen soudettua rantaan. Vesille hän ei siinä tilanteessa uskaltanut enää yrittää vaan lähti rantoja pitkin kävellen Liinahamariin noutaen veneen sitten myöhemmin.²⁹⁷

292 Suensaari 1985. Seppo J. Partasen haastattelu. Äänite LMMA. Äänite ja litterointi MKA; Soini 1987, 407–408; Kilpimaa 2013, 45.

293 Huttunen 1997. Ritva Tuomaalan haastattelu. Äänite ja litterointi RTA; Kilpimaa 2013, 45.

294 Suensaari 1985. Seppo J. Partasen haastattelu. Äänite LMMA. Äänite ja litterointi MKA; Kilpimaa 2013, 46; Soini 1987, 251.

295 Huttunen 1997. Ritva Tuomaala haastattelee Sylvi Huttusta. Äänite ja litterointi RTA; Kilpimaa 2013, 46.

296 Alariesto 5.3.1980. Tauno Vuoristo haastattelee Andreas Alariestoa. Äänite POA. Kopio ja litterointi MKA.

297 Alariesto 1981. Jorma Talvensaari haastattelee Andreas Alariestoa. Äänite LMMA. Kopio ja litterointi MKA.

Petsamon alueen luonnonrikkaukset houkuttelivat alueelle myös teollisuutta. Nikkelikaivoksen rakennustyö lisäsi huomattavasti liikennettä Petsamontiellä.²⁹⁸ Kalastus oli Jäämeren läheisyyden vuoksi yksi paikkakunnan ihmisten tärkeimmistä tulolähteistä, ja Petsamoon rakennettiin myös kalajauhotehdas.²⁹⁹ Viikonloppuisin satamassa olevien laivojen päällystöt ja nikkeli-kaivoksen silmäätekevät tulivat hotellille herkuttelemaan. Kalaa tuli vuonolta ja virralta joskus jopa ylenpalttisesti, eikä lohta, poroa ja riistaa hotellin seisovasta pöydästä juurikaan puuttunut.³⁰⁰

Kuva 4. Liinahamarin hotelli, tullitalo ja satama. Postikortti. Kuvannut Andreas Alariesto. Seppo J. Partasen arkisto.

298 Ks. Vuorisjärvi 1990.

299 Tervonen 1999, 315; Aikio 2001, 24; Vuorisjärvi 1990, 28–29; Kilpimaa 2013, 42.

300 Pelttonen, M-L, 25.3.1987. HS; Kilpimaa 2013, 42.

”Polkkatukka hällä tanssissa hepsuttaa” – Seikkailunhaluisia naisia

Työntekijöinä hotellissa oli pääasiassa nuoria naisia, jotka olivat tulleet pohjoiseen tutustumaan Petsamon karuun luontoon ja saamaan uusia kokemuksia.³⁰¹ Aluksi ei kukaan neitosista tuntunut Andreasta kiinnostavan. Hän haaveili kyllä omasta kodista ja vaimosta, joka olisi säästäväinen ja luonteeltaan tasainen. Tästä tytöt kiusoittelivat häntä, mutta myös Andreas oli leikkimielinen ja kova kiusoittelemaan tyttöjä.³⁰² Töitä tehdessään hänellä oli tapana hyräillä ja laulella sepittämiään lauluja. Laulu *Meidän talon Iita* löytyy Andreaksen vuonna 1949 omakustanteena julkaisemasta laulukirjasta *Lapin Laulaja*. Tämä ”Iita” on todennäköisesti ollut joku Liinahamarin hotellin ”tytöistä”. Naisten 30-luvun muotiin kuului vinossa oleva baskeri ja polkkatukka. Andreas oli huomioinut myös Iitan ja toistenkin ”tyttöjen” muodikkouden:

Vuosia on monta litalla takana,
ei taida olla enää se mikään kakara.

Hän toisten tyttöin lailla lakkinsa kallistaa
ja välitä ei enää vanhasta mallista.

Polkkatukka hällä tanssissa hepsuttaa
ja itse ketterästi kävellä kepsuttaa.

Onnen päivät hälle vielä kerran koittakoon,
häissänsä orkesteri vielä kerran soittakoon.

Kun kukkakummun alle hän vihdoin vierähtää,
niin monen pojan silmiin kyneleet kierähtää.³⁰³

Andreas toivottelee Iitalle häitä ja onnen päiviä, mutta iloisen laulun lopussa hän kuitenkin päätyy muistuttamaan, että ihmiselämän lopullinen päämäärä on ”kukkakummun alla”. Andreas oli joutunut kohtaamaan oman äidin kuoleman 12-vuotiaana. Jo 17-vuotiaana hän oli kohdannut kuoleman silmästä silmään Pohjoisessa retkikunnassa ja Muurmannin legioonassa. Siellä hän oli joutunut näkemään kymmenien toveriensa kuolevan epätoivoisissa olosuhteissa. Arvo-veli oli kuollut pian legioonasta paluun jälkeen. Näiden tapahtumien yhteydessä An-

301 Aikio 2001, 28; Wallenius 1994, 242.

302 Aikio 2001, 36; Suensaari 1985. Seppo J. Partasen haastattelu, radio-ohjelman äänite ja litterointi MKA; Kilpimaa 2013, 43.

303 Alariesto 1949, 32; Alariesto s.a. äänite AGA, MKA. Laulu *Meidän talon Iita*; Kilpimaa 2013, 43.

dreas oli joutunut kohtaamaan omat tunteensa ja hallitsemaan niitä. Kuoleman kohtaaminen oli tullut Andreakselle elämään kuuluvaksi luonnolliseksi asiaksi. Siitä hän kertoo lauluissaan, joista monet iloisetkin viisut päättyvät kuolemaan.

Hotellilla oli siivoojana Iina-niminen vanhempi nainen, jonka kanssa Andreas oli jatkuvasti sanasotasilla. He olivat olleet työtovereita hotellin avaamisesta lähtien. Iina pilkkasi Andreaksen murretta ja pukeutumista. Hänen mielestään tämän olisi pitänyt puhua ja pukeutua hienommin, koska hotellissa asui turisteja. Iina oli etelästä kotoisin, ja hänen mielestään Riesto, niin kuin hän Andreasta kutsui, oli häpeäksi hotellille: *kyllä tuo Riesto on niinku ryssä, ko sillä on aina semmonen vihriä sarkapuku päällä*. Kuitenkin Iina aina huolehti, että Andreaksen huone piti siivota kunnolla. Henkilökunta oli ylpeä hotellista, jonka toiminta oli *effektin tyylikästä ja ylemmän sosieteetin vaatimusten mukaista*³⁰⁴. Andreas ei näyttänyt loukkaantuvan, vaikka hänelle vähän hymyiltiinkin. Hän oli oppinut tietämään, mitä osasi, oli lannistumaton, huumorintajuinen ja leikkimielinen. Hän teki lauluja kaikista hotellin tytöistä. Naisten kiusantekoon hän vastasi tekemällä humoristisia pilkkalauluja ja lauleskelemalla niitä.³⁰⁵ Hyvä esimerkki on laulu yksinäisestä naisesta:

Nainen yksinäisenä aina pahapäisenä,
kieli suussa kalittaa, vaivojansa valittaa.

Yksinään hän huokailee, kissojen kanssa ruokailee,
koirat hälle luita kantavat, ja kissat suuta antavat.

Väsy hän vihdoin vaivoistaan, kaatuu kuin kaakki aisoistaan,
kun ei kultaa kuulukkaan, onnen päivä ei tullutkaan.

Vanhan piian haudalla harakka nauraa aidalla,
koira panee hau hau hau, kissa mirri nau nau nau.³⁰⁶

Laulunsa Andreas kuitenkin tuntuu tehneen lämmöllä, eikä hän säästänyt itseäänkään. Petsamon aikoina hän alkoi jo olla vanhanpojan iässä. Laulussaan

304 Huttunen 1997. Ritva Tuomaalan haastattelee Sylvi Huttusta. Äänite ja litterointi RTA; Kilpimaa 2013, 44; Soini 1987, 319.

305 Suensaari 1985. Seppo J. Partanen haastattelee Kyllikki Suensaarta LMMA. Äänite. Radio-ohjelman äänite ja litterointi MKA.

306 Alariesto 1949, 30–31; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Laulu *Yksinäinen nainen*. Tässä laulussa voi selvästi havaita, että Andreas tunsii runomitat ja osasi käyttää myös säkeensisäistä loppusointua; Kilpimaa 2013, 44.

Vanhanpojan haaveiluja Andreas kertoo minkälaisia haaveita hän mielessään elätteli:

Ikkunasta illoin vaan ulos katselin, / kadulla kun siellä tyttöjä asteli,
kun vaan kerran saisin jonkun omaksi, / aivan heti naisin sen ikiomaksi.

Sormuksia sormiin hälle ostaisin, / koruja sen kaulalla vain hohtaisi,
silkkiä samettia ylle pukisin, / kukkasilla kauniilla sen kukkisin.

Elämäni silloin muuttuisi somaksi, / tytön sievän kun vain saisin omaksi,
käsi kaulalla me aina asteltais, / onnellisten lailla maailmaa katseltais.

--

Kodissamme koppa aina heiluisi, / tuutilulla kehto siellä keinuisi,
lapsukaiset lattialla leikkisi, / joulukuusellakin piirissä laulaisi.

Elämässä onnea ei koskaan ois, / toiveheni todeks tulla jos ei vois.
Kuihtuisin ja kuolisin mä vihdoin pois, / vanhat piät haudalleni multaa lois.³⁰⁷

Tällaisilla lauluilla sarkatakkinen talonmies töitä tehdessään itseään ja työtovereitaan viihdytti, mutta laulut kertovat myös minkälaisia haaveita hän mielessään elätteli. Kauniista unelmista huolimatta tässäkin laulussa päähenkilö joutuu viimeisessä säkeistössä hautaan, ja Andreakselle tyypillinen humoristinen loppukuvaus tuo kuulijan silmien eteen joukon vanhoja piikoja luomassa multaa hänen haudalleen.

Petsamon Matkailuhotellin työntekijät olivat pääasiassa nuoria naisia. Työnteko kauniissa maisemissa ei kuitenkaan nuorille ihmisille riittänyt. Vapaa-aikoina kaivattiin myös huvituksia. Tansseja ei hotellilla pidetty, joten nuorten oli järjestettävä niitä itse. Hotellin pihapiirissä oli iso navetta, jonka vintillä oli iso, siisti huone. Sylvi Huttunen on kertonut, että siellä hän sai juhlia nimipäiviään. Andreaksella oli gramofoni ja levyjä, ja hän istui siellä hoitelemassa musiikkia. Andreas itse ei tanssimisesta tykännyt, mutta tanssi-kavaljeereina tytöillä oli kolttapoikia ja nuoria miehiä Norjasta. Joskus koko majan naisväki kokoontui iltaisin Andreaksen huoneeseen kuuntelemaan hänen levyjään ja myös hänen omia laulujaan.³⁰⁸

307 Alariesto 1949, 18–19; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA. Laulusta *Vanhanpojan haaveiluja*; Kilpimaa 2013, 45.

308 Huttunen 1997; Huttunen 1998; Aikio 2001, 28–31;

Nuoria naisia tuli Petsamoon töihin Helsingistä asti. Eipä arvannut 25-vuotias Fredrika Pukari, millaiselle matkalle hän lähti Helsingin Diakoniasalaitoksen keittiöstä, kun suostui ystävättärensä houkutuksiin: *Lähdetäänkö tytöt Liinahamariin!* Kaikki oli uutta alun perin Nivalasta kotoisin olevalle nuorelle naiselle, mutta hän sai apua ja neuvoja hotellin talonmiehenä toimivalta Andreaxelta (kuva 5).³⁰⁹ Vuonna 1938 Fredrika eli Riikka, niin kuin häntä kutsuttiin, lähti töihin Kolttakönkäällä sijaitsevaan Boris Glebin hotelliin. Boris Gleb³¹⁰ oli paikkakuntana Liinahamaria pienempi mutta hotelli oli komeampi. Se oli Petsamoon rakennetuista hotelleista ensimmäinen ja perustettu lähinnä urheilukalastajia ja muita ulkoiluturisteja varten.

Kuva 5. Liinahamarin hotellin henkilökuntaa hotellin portailla. Andreas ja Riikka vierekkäin istumassa toisen rivin keskellä. Kuva: Seppo J. Partasen arkisto.

309 Peltonen 1987. Maija-Liisa Peltonen haastatteli Riikka Alariestoa 25.3.1987. HS; Tuomaala 1998, 78; Suomen Matkailu lehti 4/1936; Kilpimaa 2013, 46; Partanen 2010, 80.

310 Paikkakunnan nimi juontuu lähes tuhannen vuoden takaisista tapahtumista. Suuriruhtinas Vladimir Suuren poika Vsjatopolk murhasi kaksi veljeään Borisin ja Glebin. Kreikkalaiskatolinen kirkko julisti vainajat pyhimyksiksi. Heidän kunniaukseen rakennettiin kirkko Paatsjoen Kolttakönkään pienen kolttakylän liepeelle. Ilmari Kianto ei pitänyt Kolttakönkään hotellista eikä myöskään kolttakylästä. Hänen mielestään ei ollut oikein, että muinoin hyvinvoivan ja väkirikkaan kolttakeskuksen elämä oli tullut häiriityksi, niin että kylä alkoi olla seksasikiökansaa ja ihmiset köyhtyivät köyhtymistään samalla kun eurooppalainen turistikulttuuri vain paisui. Kianto 2013, 77–86; Kilpimaa 2013, 46; Ks. myös Soini 1987, 299.

”Kyllä minä Liinahamarissa tein parhaat työni” – Maalarinuran alku

Andreas oli ennättänyt ihastua tummaan eteläntyttöön ja alkoi ikävissään valmistaa hänelle lahjaa. Vuonna 1939 hän lähetti lahjansa Riikalle Kolttakönkälle. Paketissa oli Andreaksen maalaama taulu: Liinahamarin hotellin lähellä oleva Porojärvi, jonka rantakalliolla istui nainen, Riikka. Tämä oli Andreaksen tapa kertoa Riikalle, että hän kaipasi tätä, ja Riikka ymmärsi sen: *Siinä se anto huomata, että miksi lähdit pois tästä talosta?*³¹¹ Kimmokkeen maalaamiseen Andreas oli saanut taiteilijoilta, joita oli alkanut tulla Petsamoon maalaamaan. Alue oli kiinnostanut suomalaisia taiteilijoita jo sisällissodasta 1918 lähtien. Silloin mm. Eero Nelimarkka³¹² ja Jalmari Ruokokoski kävivät siellä. Varsinainen Petsamo-kuume alkoi kuitenkin vasta vuonna 1931, kun tie Jäämeren rantaan valmistui. Professori taidemaalari Eero Järnefelt matkusti vaimonsa kanssa Liinahamariin heti tien valmistuttua. Hän oli siihen aikaan jo iäkäs ja maalasi akvarelleja vakiintuneista matkailunähtävyyksistä.³¹³ Taidehistorioitsija Tuija Hautala-Hirvioja luettelee kymmenkunta nimekästä taiteilijaa, jotka tulivat Petsamoon ikuistamaan Jäämeren karuja maisemia.³¹⁴ Utelias ja seurallinen Andreas oli kiinnostunut maisemia maalaavista taiteilijoista, ja hän tapasi ainakin Eero Nelimarkan ja Anton Lindforsin³¹⁵, joilta hän sai Helsingin osoitteen värien tilaamista varten. Tuubivärejä myytiin kuitenkin vain ns. ammattitaiteilijoille, joten Andreas joutui toistaiseksi tyytymään huonekalumaaleihin. Hän sai kuitenkin oppia maalaustekniikoita, ja ehkä joku taiteilijoista antoi taiteesta kiinnostuneelle, laulavalle talonmiehelle öljyvärejäkin. Valokuvauksen lisäksi Andreas oli joka tapauksessa saanut toisenkin kuvataiteellisen harrastuksen.³¹⁶

311 Peltonen 1987. Maija-Liisa Peltonen haastatteli Riikka Alariestoa 25.3.1987. HS; Tuomaala 1998, 79; Kilpimaa 2013, 46–47.

312 Eero Nelimarkan kiinnostui pohjoisesta sisällissodan aikana hänen liittyttyään Lapin jääkäripataljoonaan vuonna 1918. Pataljoonan tavoitteena oli liittää Petsamo osaksi Suomea, mutta retki päättyi sotilaallisesti tuloksettomana. Hautala-Hirvioja 2008, 19; Hautala-Hirvioja 2016, 28.

313 Hautala-Hirvioja 2013, 234–235.

314 Petsamossa vierailleet taiteilijat: Aale Hakava, Reino Harsti, Einari Junttila, Väinö Kamppuri, Aukusti Koivisto, Vilho Lampi, Anton Lindfors, Eero Nelimarkka, Jalmari Ruokokoski ja Matti Visanti. Hautala-Hirvioja 2008, 7–21.

315 Anton Lindfors oli K.M. Walleniuksen lapsuuden ja nuoruuden ystävä. Walleniusten koti oli hänen tukikohtanaan useita kuukausia kestäneillä maalausmatkoilla Petsamossa. Hautala-Hirvioja 2013, 237; Kännö, Sakari 1994, 284, 286.

316 Hautala-Hirvioja 2008, 89; Hautala-Hirvioja 2016, 32; Kilpimaa 2013, 47.

Petsamolaisen kirjailijan Tuulikki Soinin mukaan Andreas oli ”taiteilija jumalanarmosta”. Hän maalasi tauluja ottamistaan maisemakuvista, mutta valmiina ne pursuivat ihmisiä, eläimiä ja tapahtumia ja leiskuivat väreissään kuin ruska runsaimmillaan.³¹⁷ Petsamon ajalta ei kuitenkaan ole säilynyt yhtään Andreaxen maalausta, vaan ne kaikki tuhoutuivat sodan aikana.³¹⁸

”Uusia nyt kohtaloita kohti kaikki kulki” – Vakoilijaksi leimaantuminen

Riikka, Andreaxen mielitietty, ennätti työskennellä Kolttakönkäällä vain lyhyen ajan. Talvisota alkoi³¹⁹ ja evakkoon oli lähdettävä lyhyellä varoitusaajalla. Koltat olivat jo lähteneet, ja hotellin väki haettiin linja-autolla pois sotatoimialueelta.³²⁰ Liinahamarin hotellin väki evakuoitiin samaan aikaan. Sylvi Huttunen on kertonut lähtöpäivästä:

Niin me lähdettiin, niin postiauto oli lähdössä, niin Antti keräs orvokkia sieltä, sieltä majan penkistä, ja toi meille niinku herrasmiehet meile orvokkikimput – ja tuota sitte mä en nähnytkään Anttia, se ei tullu sinne enää.³²¹

Lähdön hetki oli murheellinen. Mitä sota toisi tullessaan? Näkisivätkö ystävät enää koskaan toisiaan? Andreas jaksoi tällaisenakin hetkenä ajatella toisten ihmisten ilahduttamista. Tällainen pieni ystävyden osoitus oli jäänyt kokioiden mieleen. Se toi pienen onnen hetken tilanteeseen, joka oli pelottava ja herätti negatiivisia tunteita. Positiiviset ajatukset, teot ja tunteet voivat auttaa ihmisiä rakentamaan resilienssiä vastoinkäymisiäkin kohdatessaan ja jopa ponnahtamaan niistä erilleen. Sellaiset tunteet kuin ilo ja tyytyväisyys voivat saada ihmisen tuntemaan mielessään jonkinlaisen *psykologisen tauon* ja näkemään kokonaiskuvan tilanteestaan, jolloin se ei ehkä tunnu niin musertavalta.³²² Mahtoivatko juuri nämä Petsamon orvokit kaksikymmentä vuotta myöhemmin inspiroida Andreasta seppittämään surullisen laulun pienestä orvokista:

317 Soini 1987, 408.

318 Kuusikko, Riitta 1994, 21.

319 Wallenius 1994, 246–247; Vuorisjärvi 1990, 44–51.

320 Peltonen 1987. Maija-Liisa Peltonen haastatteli Riikka Alariestoa 25.3.1987; Kilpimaa 2013, 47.

321 Huttunen 1997. Ritva Tuomaalan haastattelu. Äänite ja litterointi RTA; Kilpimaa 2013, 47.

322 Lyubomirsky & Della Porta 2010, 457–458; Ong & Bergeman & Chow 2010, 88–89.

Alla taivahan, kukkivan kesäisen maan,
pieni orvokki yksin vain olla saa.

Ohitse kulkija huomannut sinua ei,
kukkia toisia sieltä pois vain vei.

Vartesi hentoinen, nuppusi pienoinen,
painuu alas sun pää, kukaan ei sinua nää.

Pieni orvokki, kukaan ei huomannut sua,
ennen kuin tuoni poies sun vei.

Kaunis on kuolla, kaunis on elää,
kauniimpi kahten ois täällä vaeltaa.

Hautakumpusi Luoja tietää voi,
taivaan enkeli kerran sun noutaa voi.³²³

Andreas oli saanut viettää Petsamossa lähes kymmenen onnellista vuotta. Sinne hän olisi halunnut jäädä asumaan. Muistan hänen kertoneen, että hän oli jo katsonut sieltä talon paikankin valmiiksi. Maailmanhistorian tapahtumat mullistivat kuitenkin taas Andreaxen elämän ja rikkoivat hänen unelmansa. Viikkoa ennen talvisodan alkamista syksyllä 1939 hän joutui jälleen mukaan dramaattisiin tapahtumiin. Aivan yllättäen hänet tultiin pidättämään epäiltynä vakoilusta Neuvostoliiton hyväksi. Ilmiantajia oli kaksi: työmies Uula Halta ja kalastaja Paavo Rensujeff. Petsamo oli turvallisuuspoliittisesti arkaa raja-aluetta, jota Suomen valtiollisen poliisin toimesta pidettiin ahkerasti silmällä. Andreasta oli helppo epäillä, koska hän harrasti valokuvausta ja liikkui paljon luonnossa iltaisin ja yöaikaan, kun talonmiehen töistä oli vapaata. Rensujeff väitti värvänneensä Alarieston vakoiluavustajakseen, ja Halta vahvisti tämän todeksi. Myöhemmin he peruivat ilmiantonsa, mutta Andreas vietiin kuitenkin Kemiin valtiollisen poliisin kuulusteltavaksi. Pidättämisen taustalla oli Andreaxen saama tuomio Muurmannin legioona-jutussa 1919. Häntä pidettiin poliittisesti epäilyttävänä henkilönä tulenarkana aikana.³²⁴

323 Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, äänite ja litterointi MKA. Laulu *Pieni orvokki*; Kilpimaa 2013, 47–48.

324 Lähteenmäki 1999, 78–80; Luukkanen 4.5.2000; Kilpimaa 2013, 71.

Andreas ja neljä muuta epäiltyä, Vasili Zaonegin, Andrei Zaonegin, Efim Kopytov ja Grigori Dianoff pidätettiin sunnuntaina 22.10.1939.³²⁵ Seuranneista tapahtumista on Grigori Dianoff kertonut venäjän kielellä kirjoittamassaan muistikirjassa.³²⁶ Poliisiputkassa vietetyn vuorokauden jälkeen heidät kuljetettiin postiautolla Ivaloon syömättä ja juomatta mitään. Ivalossa poliisi Järvinen luovutti epäillyt paikalliselle poliisille, ja heidät sidottiin rautakahleisiin, kaksi miestä ja sitten kolme miestä yhteen. Matkaa jatkettiin kohti Rovaniemeä ja sieltä rautateitse kohti Kemiä. Kemissä vangitut vietiin Valpon tutkintaosastolle. Grigori kertoo muistiinpanoissaan kuulustelujen aikana tapahtuneista uhkailuista ja julmuuksista, pahoinpitelyistä ja pistoolilla uhkailuista. Näillä menetelmillä pyrittiin saamaan syytetyt tunnustamaan syyllisyytensä.³²⁷ Andreas ei ole jättänyt mitään johtolankoja tästä elämänsä vaiheestaan. Ainoat johtolangat löytyvät kuulustelupöytäkirjoista. Andreas vapautettiin 25.11.1939 juuri ennen talvisodan puhkeamista.³²⁸ Hän palasi Liinahamariin, jossa oltiin valmistautumassa evakkoon lähtöön. Venäläiset sotilaat nousivat maihin Liinahamarissa 30. marraskuuta ja hyökkäsivät Petsamonvuonon suunnassa etelää kohti ja valtasivat pian Yläluostarin alueen. Suomalaiset olivat ennen poislähtöään tuhonneet kaikki sellaiset rakennelmat, joista olisi saattanut olla hyötyä venäläisten huollolle. Poltettujen rakennusten joukossa oli myös Liinahamarin hotelli.³²⁹

Vaikka Andreas vapautettiinkin syyteistä, oli pelkkä epäily, vangitseminen, kuljetus kahleissa Kemiin, kuulustelut siellä ja paluu takaisin Petsamoon myös hänelle niin traumaattinen kokemus, ettei hän pystynyt sitä

325 Tuominen 2015, 312. KKA, Grigori Dianoffin muistiinpanot [s.a.].

326 Tuominen 2015, 305–313. Grigori Dianoff kuoli Kalajoella 19. lokakuuta 1948 jättäen jälkeensä pienen muistivihkon, johon hän oli kirjannut oman versionsa vuoden 1939 lokakuun lopun tapahtumista. Vihkossa on 23 sivua ja teksti on kirjoitettu siistillä käsialalla venäjäksi, joka oli Grigorin äidinkieli. Syksyllä 2013 Grigorin nuorimman pojan leski Kaisu Kairakari otti yhteyttä Lapin yliopiston kulttuurihistorian professori Marja Tuomiseen ja kertoi muistikirjasta. Hän toivoi saavansa valaisua tapahtumiin, joihin liittyvät kysymykset olivat jääneet avoimiksi ja raskauttivat Grigorin perheenjäsenen mieltä jo kolmannessa ja neljännessä sukupolvessa. Grigorin kertomuksesta on tehty kaksi suomennosversiota. Aiempi, vapaamuotoinen käännösluonnos on TM Vaslav Skopetsin laatima. Marja Tuomisen pyynnöstä venäjän kielen yliopisto-opettaja Valentina Katainen on laatinut sanatarkan käännöksen, jota Tuominen on artikkelissaan käyttänyt. Tuominen 2015, 306–307.

327 Tuominen 2015, 316, 340.

328 Lähteenmäki 1999, 78–80.

329 Vuorisjärvi 1990, 44–45.

koskaan purkamaan. Andreas vaikenä täysin pidätyksestä ja siihen liittyvistä tapahtumista. Tietoa on kuitenkin saatu joiltakin pidätetyiltä. Heitä oli pahoinpidelty tunnustusten saamiseksi, ja vakoiluljutun vaiheisiin on myös liitetty salaperäisiä kuolemantapauksia. Oliko kyseessä ollenkaan vakoilu vai valtiollisen poliisin järjestämä provokaatio, on vieläkin kiistanalainen kysymys. Tapahtumat aiheuttivat paljon inhimillistä kärsimystä, pelkoa ja salailua.³³⁰ Myös kirjailija Erno Paasilinna, joka 1980-luvun alussa tutki jutun taustoja Petsamo-aiheista teostaan varten, joutui pelottelun ja uhkailun kohteeksi. Paasilinnan isä, joka toimi Petsamossa poliisina, joutui virkatehtävissään osallistumaan vakoilusta epäiltyjen petsamolaisten pidätyksiin. Hän on kertonut Andreaxen pidätyksestä: *Kun Liinahamarin hotellin talonmiestä Andreas Alariestoa tultiin hakemaan, toinen pidättäjistä sanoi: ”Nyt meni kyllä taas yksi vikamies.”*³³¹ Tunnustusten kiristämiseen epäillyiltä liittyy usein pahoinpitelyn ja kidutuksen lisäksi myös kuulusteltavien sielun ja mielen raiskaus. Ahdistajiensa kiduttamat uhrit joutuvat kohtaamaan uudelleen kokemansa tuskan palatessaan takaisin yhteisönsä, jossa heidän on palattava jälleen elämään normaalia elämää.³³² Andreas palasi Petsamoon hakemaan tavaransa. Edessä oli lähtö evakkoon ja talvisotaan. Jälleen kerran hänen mielensä oli jakaantunut. Tuskalliset kokemukset oli painettava sielun sopukoihin. Rauhan tultua Andreas ei palannut muiden petsamolaisten mukana takaisin.³³³ Kaikkien suunnitelmien ja toiveiden romahtamisen jälkeen *kulkurin* oli jälleen lähdeittävä maailmalle *mieli hällä aivan hajallaan*³³⁴.

Olen joskus ihmetellyt miksi Andreas lauloi niin vähän Petsamo-aiheisia lauluja vaikka hän oli viihtynyt siellä niin hyvin, että olisi halunnut rakentaa sinne oman kodin. Varsinaisia Petsamo-lauluja olen löytänyt vain kolme. Niistä kaksi, *Muistoja Petsamon ajalta* ja *Matkamuistoja Petsamon ajalta* löytyvät vuonna 1949 julkaistussa laulukirjasta *Lapin Laulaja*. Kummassakin laulussa on enemmän matkailumainontaa kuin Andreaxen omia tunteita. Kolmas Petsamo-laulu *Ruijan rannoilla* on 8-säkeistöinen ylistyslaulu Petsamolle,

330 Hagelberg 1999, 543; Kilpimaa 2013, 71.

331 Paasilinna 1992, 514; Kilpimaa 2013, 72; Ks. myös Tuominen 2015.

332 Cyrulnik 2009, 250.

333 Rainto 1980, 8. POA.

334 Alariesto s.a. Äänite KSA, AGA, MKA. Laulusta *Maailman kulkuri*.

sen luonnolle, maisemille ja ihmisille³³⁵. Tämä laulu on ehkä Andreaxen myöhäisempää tuotantoa, sillä hän on kirjoittanut käsikirjoituksen No 53 kirjoituskoneella, jonka ostoon hän oli saanut apurahan Rovaniemen kaupungilta yli 70-vuotiaana. Äänitteenä *Ruijan rannoilla* -laulu löytyi vain Andreaxen omasta ja hänen ystävänsä Kirsti Suopangin arkistosta. Menneitten vuosikymmenien ikävistä asioista oli jo aikaa. Andreas oli oppinut omaksumaan elämänasenteen *suruja ja murbeita muistella ei*.³³⁶ Hän halusi tarkoituksellisesti toimia sekä muiden että omaa onnellisuuttaan lisäävästi. Hän oli oppinut, että positiiviset tunteet voivat lieventää tai jopa tehdä tehottomiksi negatiivisten tunteiden vaikutukset ja synnyttää positiivisia ajatuksia ja kokemuksia. Näiden prosessien ja aktiviteettien kautta voidaan myös lisätä ja vahvistaa resilienssiä.³³⁷

Synkät sotavuodet

”Ne laulut saavat mennä minun mukana hautaan” – Talvisota ja jatkosota

Maaliskuussa 1940 Andreas sai määräyksen astua Suomen armeijan palvelukseen. Hän palveli tienrakennuskomppaniassa Sallan suunnalla, ja hänet kotiutettiin saman vuoden heinäkuussa. Kesäkuussa 1941 alkoi uusi liikekannallepano. Andreas kutsuttiin rintamalle, tällä kertaa Paanajärven ja Oulangan seuduille. Hänen tehtävänään oli toimia osasto Sihvosesa konekiväärikomppanian ajomiehenä.³³⁸ Jatkosodassa Andreaxen ruotukaverina oli Antti Lokka Sompiosta Lokan kylästä. Vanhempana miehenä Andreas otti nuoren Antin ikään kuin suojelukseensa. Lokka kertoi, ettei Andreas vapaallakaan ollessaan osannut olla jouten. Hän teki lotille puita ja lauloi. Ja vartiossa hän seisoi *ryssiltä evakuoitu* lammasturkki päällään ja lauloi. Sateella vartiossa seisomisen jälkeen

335 Alariesto s.a. Käsikirjoitus N. 53 MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Laulu *Ruijan rannoilla*. Myös nimellä *Näkymiä Jäämeren rannoilta*.

336 Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA. Laulusta *Vuosien vaihtuessa*.

337 Lyubomirsky & Della Porta 2010, 456; Cyrulnik 2009, 283–284; Ong & Bergeman & Chow 2010, 81, 88–89.

338 Alariesto 1976. YLE; Aikio 2001, 42–43, tiedot ovat Andreas Alarieston sotilaspassista Alariestogalleriasta; Kilpimaa 2013, 49.

Andreas rakensi vartiopaikalle sadekatoksen. Tällaiset teot tuottavat positiivisia tunteita niin tekijälle kuin kanssaeläjille. Tekijä saa tuntee itsensä pystyväksi ja arvostetuksi, ja tällaisten tunteiden ja prosessien kautta lisääntyy myös mahdollisuus resilienssiin.³³⁹ Vartiossa seistessään hän oli sepittänyt *Laulaja poika*-laulunsa, jossa hän laulelee kilpaa metsälintujen kanssa ja ihailee keijukaisia, jotka tanssivat puiden suojassa hänen laulunsa tahdissa. Andreas ei antautunut tuhotun maailman valtaan vaan alkoi luoda runoutta, representaatioita, joiden tarkoitus oli tuoda lämpöä, kauneutta ja jopa onnellisuuden tunnetta hänelle itselleen ja sodan keskellä eläville ihmisille. Hänen maailmansa oli jakautunut kahtia. Ulkoiseen maailmaan mukautuminen merkitsi epätoivoa, mutta sisäinen maailma oli lämmin, värikäs ja rakastava. Ulkoinen maailma oli merkitty tappioilla ja menetyksillä, mutta resilienssin kautta saattoi saada kutsun luovuuteen ja jopa onnellisuuteen.³⁴⁰

Andreas ei ole tietävästi maalannut tauluja sota-ajasta lukuun ottamatta maalauksia, jotka kertovat vanhoista historiallisista tapahtumista kuten esimerkiksi *Sotataipaleen sota*³⁴¹. Tämä maalaus ja siihen liittyvä teksti kertovat vuosisatojen takaisista tapahtumista. Omista sotakokemuksistaan Andreas ei halunnut kertoa eikä hän myöskään halunnut laulaa rintamalla tekemiään lauluja. Hän kyllä kertoi tehneensä lauluja, joita sitten lauloi toisten huviksi. Hän oli kuitenkin päättänyt, että ne saavat mennä hänen mukanaan hautaan sitten kun hänen päänsä kaatuu.³⁴² Andreaxsen *Lapin Laulaja* -laulukirjassa on yksi sotaan liittyvä laulu:

Hevosemme näljässä ei täällä hökötä
vaikka itse pelaammekin aina sököä.
Kaurasäkkejä me hevosille aina kannamme
ja heiniäkin usein vielä niille annamme.

339 Antti Lokan tiedonanto 31.10.2000. Tekijän puhelinhaastattelu. Litterointi MKA; Hughes 2010, 513; Lyubomirsky & Della Porta 2010, 458; Kilpimaa 2013, 49.

340 Cyrulnik 2009, 277.

341 Kuusikko 1994, 76–77. Andreaxsen teksti: *Muinaisajan tarinoitten mukaan kävivät venäläiset ja lappalaiset sotataipaleessa katkeran taistelun, missä tuli kaatuneitakin kolme lappalaisten ja viisi venäläisten puolella. Venäläiset lähtivät pakoon, aseina oli nuolia, heittokeihäitä ja jousipysyjiä. Lappalaisten johtaja kirosi taistelun jälkeen että "helvutin helvutti, kolme konttia meni nuolia ja vain kaksi tulirautaa saatiin sotasaaaliiksi"; Kilpimaa 2013, 49.*

342 Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA.

Kersantilta käsky kuuluu kolonnalle näin:
marssikaa nyt pojat tuonne saunalle päin,
paidat siellä nurin te kaikki kääntäkää
ja syöpöläisiltäkin niskat poikki vääntäkää.

Pojat alkaa täältä päästä kohta lomalle,
monesta jo siviilikin tuntuu somalle.
vanhan kullan kanssa rakkaus taas uusitaan,
vuosi pari kotona taas ehkä viihdytään.³⁴³

Ajurina hevoskoponnassa -laulua ei Andreas ilmeisesti ole enää sodan jälkeen laulanut, sillä en ole löytänyt sitä yhdeltäkään äänitteeltä tai käsikirjoituksesta. Hän lienee sepittänyt sen armeijakaveriensa huviksi. Laulun sotakuvaus tuntuu aika kevyeltä. Pommikoneet kyllä uhkaavat, mutta mitään pahempaa ei tapahdu. Kovimmat taistelut sökön peluun ja hevosten ruokkimisen lomassa käydään *syöpöläisiä* vastaan³⁴⁴, ja rakkauden uusiminen vanhan kullan kanssa antaa tarinalle onnellisen lopun. Tässä Andreas mahdollisesti viittaa Riikka Pukariin, joka oli joutunut lähtemään Petsamosta sotaa pakoon ja saanut työpaikan Porista. He olivat kirjeenvaihdossa, ja Andreas haaveili tulevaisuudesta yhdessä Riikan kanssa.³⁴⁵ Tämän laulun kohdalle *Lapin Laulaja* -laulukirjaansa on Ensio Hanski³⁴⁶ merkinnyt huomautuksen: *A. Alariesto oli JR 33 III P:n KKK:n ajomiehenä. Laulun Pappa Pohjola Joulu-ukkona kohdalle Hanski on merkinnyt: M.m. tämän äänitti Tauno Lautamatti joulun tienoilla 1941 Niskan kylässä rintamalähetystä varten.* Myös Ensio Hanski on ollut Niska-nimisessä paikassa 5.11.1941–24.2.1942.³⁴⁷ Hanskin merkinnöistä päätellen Andreaxen lauluja kuunneltiin rintamalla ja niitä jopa äänitettiin radioon.³⁴⁸

343 Alariesto 1949, 29–30. Laulusta *Ajurina hevoskoponnassa*; Kilpimaa 2013, 50.

344 Myös Yrjö Kokko kertoi jokapäiväisistä täijähdeistä. Petrooliin kotutetuilla rievuilla hierottiin aamuin illoin vaatteiden saumat. Kokko 1964, 58.

345 Rainto 1980, 9. POA.

346 Ensio Hanski oli noihin aikoihin arvoltaan luutnantti ja III/JR 33 pataljoonan johtaja. Hanskin tyttären Leena Laitisen tiedonanto 24.4.2012.

347 Laitinen 24.4.2012; Kilpimaa 2013, 49–50.

348 Tauno Lautamatin äänittämiä Alarieston lauluja ei löytynyt Yleisradion arkistosta. Tiedon antoi arkistotoimittaja Eva Lintunen 5.3.2015.

Sota-aika oli Maria Lähteenmäen mukaan luonut vaikenemisen kulttuurin, jota valvottiin ja sanktioitiin viranomaisten taholta. Puhumattomuus ja umpimielisyys leimasivat pitkään sodan jälkeenkin ihmisten sosiaalista kanssakäymistä. Lapissa ihmiset joutuivat kahdenlaisen paineen kohteeksi. Ahdistusta ei aiheuttanut niinkään kuoleman läheisyys vaan pikemminkin henkisen ja fyysisen väkivallan kokemukset. Kaikki rintamalla olleet olivat joutuneet kohtaamaan fyysisen väkivallan karkeat muodot. Alue, jota heidät oli lähetetty puolustamaan, oli annettu vieraan vallan sotilaiden vastuulle. Lappilaiset olivat sekä saksalaisten että venäläisten puristuksessa.³⁴⁹ Vaikeneamiseen sopeuduttiin pakon edessä käyttämällä Cyrulnikin kuvailemaa mielen jakautumista kahteen eri mentaaliseen maailmaan. Yksi osa persoonallisuutta jouduttiin vaientamaan, mutta vahingoittumaton osa saattoi jatkaa itseilmaisua sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla. Ulkomaailmalle annettiin rohkea ja valoisa omakuva, mutta sisäisessä maailmassa tämä kuva oli synkkä ja tuskainen.³⁵⁰ Andreaksen valoisa puoli jatkoi tarinoiden kertomista ja laulamista, mutta sisäinen puoli kärsi hiljaa.

Kun yritin houkutellessa Andreasta laulamaan sodan aikaisia laulujaan, hän kieltäytyi ehdottomasti: *Ne saavat mennä minun mukana hautaan.*³⁵¹ Riikka ei koskaan puuttunut näihin keskusteluihin, eikä minulle myöskään selvinnyt, oliko Andreas kertonut sotakokemuksistaan hänellekään. Yhdestä rintamalla tekemästään laulusta Andreas kuitenkin suostui vähän kertomaan:

Sota-aikana sitä tuli tehvyksi semmosia lauluja siellä hommassa. Niin se on se Sota-Kallen päiväkirja -laulukinhan aika vinha. Kyllä minä silloin siellä lauloin sitä, mutta se oli silloin sitä aikaa, ja se ei mikään menny niinku silloin oli tarkoitus – – Minä yhen pätkän saatan että, Sota-Kalle sissimuonaa vatsan täyteen haukkasi ja rajapyykki seljässä hän itää kohti laukkasi, mistä Kalle päiväkirjaan merkitsi näin. Siinä alkaa tapahtua siellä sitten sellasia asioita, että ne saa jäähä – – minä en halua niitä laulaa kellekkään enää. – – Kalle joutu ne rajapyykki lopussa tuomaan, kun se päiväkirja loppu, ni tuomaan ne takasin, että piti kiertää päinvastaseen suuntaan, mihin ne oli alun perin tarkoitus.³⁵²

349 Lähteenmäki 1999, 221–222.

350 Cyrulnik 2009, 229–230.

351 Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA; Kilpimaa 2013, 50.

352 Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA; Kilpimaa 2013, 50–51.

Sodat ja niiden vaikutukset Lapin vanhaan kulttuuriin ja Lapin ihmisten kohtaloihin oli aihe, josta Andreas kuitenkin kanssani puhui, ja niitä asioita hän pohdiskeli myös eräissä lauluissaan. Lauluuan *Lappalaisten elämän vaiheilta* Andreas piti hyvin merkittävänä. Hän kertoi, että *sielä Lapissa on tykätty siitä, mutta sitte on sellasia ihmisiä, jotka ei tykkää ollenkaan – – silloin kun minä sen laulukirjan teetin, ni niinni, ne ei meinannu millään sitä siihen lyyä – – ne sielläkin karsi pois, ja ne jollakin, jotakin muuta pani sen tilalle.*³⁵³ Laulujen sanojen ja sanoman sensurointi Esan kirjapainossa Lahdessa kuvaa sitä vaikenemisen ja salaailun kulttuuria, joka Suomessa vallitsi sotien jälkeen.

Laulunsa alussa Andreas kuvailee saamelaisten tuloa Lappiin ja heidän rauhallista elämäänsä metsissä poroja paimentaen:

Etelästä lappalainen muinoin vajelsi,
pohjolahan kaukaisehen majansa rakensi.
Silloin sielä ei ollut yhtään miekan kantajaa,
eikä sotaretkillekkään käskyn antajaa.

Vuosisatat rauhassa sai Lappi asustaa,
porokarjojansa metsissäsä paimentaa.
Kulttuuri kuin vihtoin viimein Lappiin ennätti,
sotan mustat korppilinnut sinne lennätti.³⁵⁴

Andreas käytti kulttuuri-käsitettä hyvin laajassa merkityksessä. Usein siihen liittyi negatiivinen sisältö. Kulttuuri oli tuonut Lappiin sodan, jonka metaforana ovat mustat korppilinnut. Andreas jatkaa lauluun kuvailen kulttuurin Lappiin tulon seurauksia:

Poikammekin astelleet on sotarekillä
kovat päivät kokeneet kohtalon hetkillä.
Monet heistä sotarekillään on kaatuneet.
Sellaiset on viestit heistä viimein saapuneet.

Sotaretket pohjolassakin liekkiin leimahti,
lappalaisten heimot sieltä poies reisasi,

353 Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA. Andreas viittaa vuonna 1949 julkaisemaansa omakustannelaulukirjaan *Lapin laulaja. Kaikkien aikojen ihmeellisin laulukirja*; Kilpimaa 2013, 51.

354 Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA; Alariesto 1949, 21; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Laulusta *Lappalaisten elämän vaiheilta*; Kilpimaa 2013, 51.

evakkoina isät, äitit, lapset kulkivat,
karjoinensa etelästä suojaa etsivät.³⁵⁵

Pitkässä laulussaan Andreas kertoo myös evakkotaipaleesta Vaasan lääniin ja Ruotsiin, ja siitä mitä tapahtui sillä aikaa kotiseudulla ja minkälainen oli kotiin paluu ja sen jälkeinen elämä:

Entisaikain rauhanmailla sotatorvet soi,
minkäs sille pieni hento lappalainen voi,
kulttuurin kuin kultalinnut siellä lystäili,
talot, torpat poltteli, tapella ryskäili.

Erämaaksi Pohjola on jälleen muuttunut,
vainolaisen käsi siel on kaikkeen puuttunut.
Raunioina, tuhkana kotinsa nähtä saa,
melkein joka ainoa kuin sinne palajaa.

Kulttuurin nyt hoivissa saa Lappi ahertaa,
majansakin metsihin uutelleen rakentaa.
Kulttuuri on onnen sekä turman tuojana,
erämaa kun ei ole enää suojana.³⁵⁶

Vierailta mailta lentäneet kulttuurin kultalinnut olivat lystäilleet Lapissa ta-
pellen ja polttaen talot ja torpat. Evakosta palajaat löytävät kotinsa tuhkana ja
raunioina, mutta kulttuurin hoivissa he aloittavat Lapin jälleenrakentamisen.
Näin kulttuuri saattoi olla sekä turman että onnen tuojana. Kun Andreas ensi
kerran lauloi minulle tämän laulun, hän naurahti ja kertoi joidenkin etelän
miesten sanoneen, että *jos minä olisin lappalainen, niin minä en muuta laulas
kuin tuota laulua. – – se kuvvaa tätä evakkohommaa ja – – käsittellee kyllä
tätä nyky maailman meininkiä ja niinku kulttuurin Lappiin tuloa ja sellasta.*³⁵⁷
Andreas ymmärsi, että vuosisatojen ajan vallinnut lappilainen kulttuuri oli nyt
hävinnyt. Vanha rakennuskanta oli hävitetty ja niiden mukana olivat tuhou-
tuneet huonekalut, työ- ja tarvekalut, tekstiilit ja koko edellisiltä sukupolvilta

355 Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA: Alariesto 1949, 21–22; Alariesto 1959.
Äänite KSA, AGA, MKA. Laulusta *Lappalaisten elämän vaiheilta*; Kilpimaa 2013, 51.

356 Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA: Alariesto 1949, 21–22; Alariesto 1959.
Äänite KSA, AGA, MKA. Laulusta *Lappalaisten elämän vaiheilta*; Kilpimaa 2013, 52.

357 Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA; Kilpimaa 2013, 52.

peritty kulttuuriperintö. Myös Andreaxen oma kulttuuriperintö oli tuhottu. Maalaukset, puuveistokset, muistiinpanot, valokuvat ja Petsamossa tehty täytettyjen lintujen ja meren elävien kokoelma olivat palaneet Lokan kylässä. Andreas tiesi, ettei vanhaan ollut paluuta. Oli aloitettava uuden kulttuurin rakentaminen erämaahan uudenlaisen kulttuurin hoivissa.

Andreas pääsi siviiliin 41-vuotiaana, kun vanhimmat ikäluokat kotiutettiin vuonna 1942.³⁵⁸ Hän palasi Lokan kylään ja aloitti oman talon rakentamisen ostamalleen viiden hehtaarin tontille. Hän sai myös työpaikan postinkantajana mutta kaiken vapaa-aikansa hän ahersi rakennustyömaalla. Antti Lokka kertoi miten Ante, niin kuin hätä Lokassa kutsuttiin, hiihti ja lauloi ja veti kaksi kertaa viikossa ahkiossa postia 50 kilometriä Vuotsosta Lokkaan. Kesällä Andreas kuljetti postia veneellä, kävellen tai polkupyörällä. Hän oli jostakin saanut saksalaisen pyörän, jonka hän kunnosti, mutta aika usein se oli epä-kunnossa.³⁵⁹ Andreas on itse kertonut radiohaastattelussa 3.6.1976, että hän kuljetti postia jopa kolmella porolla: *Ajoin aina yhen pätjän yhellä porolla ja vaihoin uuen.*³⁶⁰ Vuotson ja Lokan välille oli valmistunut tie jo vuonna 1936, mutta sitä ei sodan aikana voitu liikennöidä autolla, sillä saksalaiset olivat miinoittaneet sen.³⁶¹ Andreaxen saapuminen postia tuomaan oli aina merkittävä tapahtuma. Hänen varusteensa ja pukeutumisensa olivat tietysti säästä riippuvaisia. Kun oli oikein kova viima ja pakkaneen, Andreaxella oli kasvojen suojana omatekoinen puusta veistetty naamari. Sukset olivat myös omatekoiset. Jaettuaan postin Andreas otti repustaan eväskäärönsä. Syötyään hän mielellään lauloi ja kertoi tarinoitaan kyläläisille, joita oli kokoontunut postinjakotilaisuuksiin.³⁶² Pitkillä postinkantoreisuilla syntyi uusia lauluja,

358 Antti Lokan tiedonanto 31.10.2000. Tekijän puhelinhaastattelu. Litterointi MKA; Aikio 2001, 43; Kilpimaa 2013, 52.

359 Antti Lokan tiedonanto 31.10.2000. Tekijän puhelinhaastattelu. Litterointi MKA Kilpimaa 2013, 52; Rainto 1980, 9.

360 Alariesto 1976. Haast. Taanila YLE.

361 Aikio 2001, 43. Raili Lokan haastattelu 15.5.1999; Kilpimaa 2013, 52.

362 Valkonen 2009. Sompio-seuran puheenjohtajan Asta Valkosen tiedonanto Andreas Alariesto-muisteluillassa Sodankylän Alariesto-galleriassa 8.10.2009. Valkonen asui lapsuudessaan Mutenian kylässä; Männistö 2009. Selma Männistön tiedonanto 25.2.2013. Männistön kotona Korvasen kylässä oli kestickievari, jonne Andreas toi kylän postin; Kilpimaa 2013, 53.

kun oli aikaa haaveiluun ja mielikuvituksen lentoon. Varuillaan oli kuitenkin oltava koko ajan, sillä matka saattoi olla myös vaarallinen.

Elämä Lapissa oli siihen aikaan muutenkin vaarallista. Suomen valtio laiminlöi täysin pohjoisten sivukylien siviileistä huolehtimisen, vaikka tiedettiin, että partisaanijoukkoja oli liikkeellä Suomen puolella. Andreas oli sodasta palattuun ollut jonkin aikaa metsätöissä lokkalaisen Urho Uusitalon kotona. Uusitalo oli silloin 16-vuotias. Hän oli ollut savottatöissä yhdessä Andreaksen kanssa ja muisti hyvin tämän erillaisuuden verrattuna lokkalaisiin miehiin. Andreasta pidettiin vähän kummallisena. Hän oli työmies, ja lokkalaiset nuoret miehet olivat isojen talojen poikia. Andreas ei myöskään ottanut viinaa, kun taas nämä isojen talojen pojat keittivät pontikkaa, juopottelivat ja olivat olevinaan herraskaisia. Joskus sota-aikana miehet arvelivat keskenään, että kyllä ryssä nyt häviää, kun saksalaiset tulivat. Andreas puolestaan ennusti, ettei *sakemanni* voi pärjätä, kun sillä alkaa olla yli 4000 kilometriä rintamalinjaa eikä siinä mitenkään huolto pelaa. Toiset syyttivät Andreasta *ryssänmieliseksi, mutta oikeassahan Ante oli*.³⁶³

”Lokan kylän asukkaitten silmiin on kynnel taas vierähtänyt” – Partisaanien hyökkäys Lokan kylään

Lokkalaisten pahimmat pelot toteutuivat heinäkuussa 1944. Teoksessaan *Vii-meinen aamu* Veikko Erkkilä³⁶⁴ kertoo, että 8. päivänä heinäkuuta Luironjoen itäpuoleiselle alueelle saapunut partisaaniryhmä lähetti kaksi tiedusteluryhmää ottamaan selvää Lokan kylään johtavasta tiestä ja sieppaamaan vangin kuulusteltavaksi. Partisaanit yllättivät postinhakumatkalla olleen Andreaksen Korvasen ja Lokan välisellä tieosuudella. Sieppaajille jäi kuitenkin vain posti, sillä Andreas puolestaan yllätti hyökkääjät ryntäämällä karkuun. Partisaanien tulituksessa Andreas haavoittui mutta pääsi pakenemaan metsään. Osuman saanut Andreas pystyi juoksemaan Lokkaan varoittamaan kyläläisiä, mutta

363 Urho Uusitalon tiedonanto 7.11.2002. Tekijän puhelinhaastattelu. Litterointi MKA; Kilpimaa 2013, 53.

364 Toimittaja ja kirjailija Veikko Erkkilä on vuodesta 1980 lähtien tutkinut neuvostopartisaanien iskuja Suomen raja-alueilla sijaitseviin kyliin jatkosodan aikana. Hän on aiheen johtava asiantuntija sekä Suomessa että Venäjällä. Erkkilän teos *Vaiettu sota* (1998) sai valtion tiedonjulkistamispalkinnon. Teos *Vii-meinen aamu. Neuvostopartisaanien vaietut jäljet* ilmestyi syksyllä 2011.

joutui sitten vammojensa takia sairaalahoitoon sotilassairaalaan Ivaloon.³⁶⁵ Sodankylän nimismiestä kiirehditettiin lähettämään autoja noutamaan kyläläisiä, mutta lokkalaisten viesteistä ja pyynnöistä huolimatta apua ei lähetetty. Pelon ja uhan alla kylän oli eletävä elämäänsä. Lapset oli hoidettava, lehmät lypsettävä ja eläimet hoidettava. Vanhoilla miehillä oli pyssyt, joihin oltiin valmiina tarttumaan. Kyläläiset olivat kuitenkin päättäneet evakuoida oma-toimisesti seuraavana viikonloppuna lapset, naiset ja vanhukset jokea myöten Vuotsoon. Radiosta saatiin kuunnella ”Ryssän Tiltun” propagandaohjelmaa. Tiltu lähetti viestejä, että venäläiset joukot olivat tulossa vapauttamaan suomalaiset saksalaisten alaisuudesta. Kylässä elettiin kauhun viikkoa.³⁶⁶

Partisaanien hyökkäyksen varalta Lokkaan oli järjestetty yhdeksän miehen kenttävartio, jonka tukikohtana oli kylän koulu. Partisaaniosaston tiedustelijat tarkkailivat elämää kylässä, ja he ehkä olivat huomanneet neljän vartiomiehen poistumisen koululta ja kylästä näiden lähtiessä tutkimaan mahdollisia partisaanien jälkiä kylän ympäristössä. Niinpä kyläläiset yllätettiin poikkeukselliseen aikaan.³⁶⁷ Lämpimänä kesäisenä iltapäivänä 14.7.1944 klo 18.45 partisaanit hyökkäsivät. Talot ja navetat sytytettiin palamaan, ja ihmisiä paloi rakennusten mukana. Pakenevia äitejä ja lapsia ammuttiin. Moni heistä sai surmansa tai haavoittui. Kenttävartiona toimineen koulurakennuksen kellariin suojautunut äiti paloi sinne viiden lapsensa kanssa. Kaikkiaan koulun kellarissa oli 13 henkilöä. Heidät poltettiin elävältä. Kauhun ja pelon vallassa ihmiset juoksivat pakoon partisaanien silmitöntä ampumista, metsään, joelle, jonnekin piiloon. Suomalaisia ja saksalaisia joukkoja saapui paikalle vasta seuraavana aamuna. Takaa-ajoon lähdettiin, mutta partisaanit olivat jo päässeet rajan yli omalle puolelleen. Kolmasosa kyläyhteisön ihmisistä, suurin osa naisia ja lapsia, oli julmasti surmattu. Kylän talot ja omaisuus oli tuhottu. Eloönjääneiden oli kuitenkin jatkettava elämää eteenpäin. Uhrin oli haudattava ennen evakkoon lähtöä. Evakkomatkalta päästiin lähtemään vasta kun alkoi koko Lapin evakuointi.³⁶⁸

365 Erkkilä 2011, 72; Alariesto 1979. Tekijän haastattelu. Äänite ja litterointi MKA; Lokka 2000; Ruha 2014; Kilpimaa 2013, 53–54.

366 Martikainen 1998, 125–128; Kilpimaa 2013, 54.

367 Erkkilä 1998, 206; Kilpimaa 2013, 54.

368 Martikainen 1998, 164, 169–170; Lähteenmäki 1999, 139; Kso myös Tikkanen 1972, 62–65; Tuomaala 2008, 4; Kilpimaa 2013, 54.

Näistä oman kotikylänsä siviileihin kohdistuneista julmuuksista Andreas ei vaiennut. Hän puhui ja lauloi niistä, mutta hänet pyrittiin vaientamaan. Lauluun Lokan kylästä hän itse nimitti *Lokan polttolauluksi*,³⁶⁹ ja siinä hän kertoi kylän julmasta historiasta:

Ison vihan aikoja taru vielä kertoo, / kun lokan kylä poltettiin,
asukkaille kuuma tina kurkkuhun valettiin, / ja miekoilla surmattiin.

vuosi sata pari kolme tästäkin ajasta, / on taakse jo vyörähtänyt,
lokan kylän asukkaitten silmiin jälleen, / on kyynel taas vierähtänyt.

Partisaanit lokan kylän jokseenkin tarkoin, / vielä kerran huviksensa poltti,
asukkaita surmasi killareihin paistoi, / ja yhten vielä matkaansa otti.³⁷⁰

Tästä laulusta ja näistä tapahtumista keskustelin Andreaxsen kanssa, kun ensi kerran nauhoitin hänen laulujaan ja kertomuksiaan joulukuussa 1979. Andreas tuntui kokevan suurena vääryytenä, ettei näistä asioista olisi saanut puhua eikä laulaa:

Se Lokan polttolaulu, se on kans yksi semmonen, että sitä on moni kironnu, että eihän sitä semmosia piä panna, että partisaanit Suomen kylän poltti, vaikka, vaikka eihän se nyt niin paha asia ole, että ku kaksikymmentäkaks ihmistä tappovat ja polttivat melkein kaikki kylän talot, tuota ni, ja toinen hyvä oli nämä saksalaiset kun ne poltti, poltti tuota melkein kaikki Lapin talot. – – ja ittiäki ammuttiin tien pääläki niin että tuota ni jouvuin sairaalaan.³⁷¹

Partisaanien julmia tekoja muistellessa Andreaxsen puheessa saattoi kuulla hänelle harvinaista katkeruutta ja ivaa, ei vain tuhotöiden tekijöitä vaan myös niitä suomalaisia kohtaan, jotka antoivat näiden asioiden tapahtua. Ja sitten jälkeensä pyrittiin pitämään ne salassa, vaikenemaan niistä ja uhrit jätettiin oman onnensa nojaan.

369 Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA.

370 Alariesto s.a. Käsikirjoitus N. 13 MKA; Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Laulusta *Lokan kylä*; Kilpimaa 2013, 55; Ks. myös Paulaharju 1953, 34–35.

371 Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA; Ruha, Martta 2003. Martta Ruha oli 8-vuotias, kun partisaanit hyökkäsivät Lokan kylään. Hän pääsi serkkunsa Raili Lokan kanssa pakenemaan, mutta heidän äitinsä poltettiin elävänä navettaan. Martta muistaa myös Andreaxsen haavoittuneen ja joutuneen sotilassairaalaan Ivaloon. Haast. Ritva Tuomaala. RTA, MRA; Ruha, Martta 2014. Haastattelu ja litterointi tekijän hallussa. MKA; Kilpimaa 2013, 55.

Andreaxsen kertomat julmat tapahtumat liittyvät partisaaneiksi kutsuttujen neuvostoliittolaisten kuolemanpartioiden tekemiin siviili-iskuihin Pohjois-Suomen itärajan pieniin kyliin. Näissä kylissä teloitettiin systemaattisesti, poltettiin elävänä, ammuttiin umpimähkään ja otettiin vangiksi lähes 200 siviiliä. Neuvostosotilaat itse raportoivat tuhonneensa sotilaskohteita. Todellisuudessa kohteina olivat naiset, lapset ja vanhukset. Kyseessä olivat rajaseudun kylät, joita Lapin siviili- ja sodanjohto ei partisaaniuhkasta ja varoituksista huolimatta suostunut evakuoimaan. Kyse oli piittaamattomuudesta ja laskelmoinnista. Rajaseudun siviilit jätettiin ihmiskilviksi neuvostopartioita vastaan.³⁷²

Andreas mainitsee laulussaan, että partisaanit *yhten vielä matkaansa otti*. Tämä *yksi* oli Andreaxsen sisaren 9-vuotias tytär Varpu Helinä Manninen. Hänen luultiin palaneen kuoliaaksi, mutta sodan jälkeen hän kirjoitti sisarelleen Neuvostoliitosta ja SPR:n avulla hän pääsi palaamaan kotiin.³⁷³

”Raunioina tuhkana kotinsa nähtä saa” – Lapin sota, partisaanien ja saksalaisten tuhoiset jäljet

Partisaanien iskuista alettiin puhua vasta 1990-luvulla, kun tutkijat pääsivät tutustumaan arkistoihin ja selvittämään, mitä oikeastaan oli tapahtunut. Veikko Erkkilä aloitti tutkimuksensa vuonna 1993, ja hänen tavoitteensa oli selvittää vangittujen siviili-ihmisten kohtaloita, hyökkäyksien syitä ja se kysymys, keitä suomalaisia oli kuulunut partisaaniosastoihin. Hän halusi myös murtaa vaikenemisen muurin molemmin puolin rajaa.³⁷⁴ Erkkilän teos *Vaiettu sota* julkaistiin vuonna 1998. Syksyllä 2011 hän julkaisi uuden teoksen *Viimeinen aamu. Neuvostopartisaanien vaietut jäljet*.³⁷⁵ Neuvostoliiton tiedusteluryhmät ja partisaanit murhasivat vuosina 1941–1944 suomalaisissa rajakylissä 150–170 siviiliä. Kaikki hyökkäykset tapahtuivat saman kaavan mukaan: hyökkääjät valitsivat kohteiksi pienimmät ja syrjäisimmät kylät. Teoistaan he kirjoittivat valheelliset raportit.

372 Tuominen 2016. Kaleva 24.5.2016.

373 Martikainen 1998, 177; Neitola 3.2.2014; Kilpimaa 2013, 55.

374 Erkkilä 1998, 13; Kilpimaa 2013, 56.

375 Erkkilä on haastatellut partisaanisodassa eloonjääneitä uhreja. Hän on tehnyt Venäjälle 34 haastattelua, selvitys- ja tutkimusmatkaa ja tavannut siellä 19 Suomeen retkiä tehnyttä entistä partisaania sekä ainoat vielä elossa olevat partisaaniosastojen komentajat. Arkistotiedot hän on saanut Muurmanskin ja Karjalan valtionarkistoista sekä Polarnyje Zorin kaupungissa olevasta partisaanimuseosta. Erkkilä 1998, 13.

Terveysthuoltoneuvos Tyne Martikainen on haastatellut tuhoiskuista kuin ihmeen kaupalla pelastuneita henkilöitä ja kysellyt heidän tuntemuksiaan ja kokemuksiaan. Keskusteluissa on tullut esiin vihaa, suuttumusta, pelkoa, koston henkeä, kammoa ja katkeruutta. Vaikeinta on ollut, kun aikanaan ei ole voinut puhua näistä asioista, ei edes läheistensä kanssa. Partisaanien julmista hyökkäyksistä henkiin jääneet jätettiin selviytymään traumaostaan omin neuvoin. Ei ole ollut kriisihoitoja. Yksin on kannettu kipeät kokemukset. Keskinäisellä hiljaisuudella kenties pyrittiin helpottamaan surua ja säästämään tuskalta muita perheitä ja perheenjäseniä.³⁷⁶ Valtiovallan vaikeneminen johtui ulkopoliittisista syistä. Iskujen uhrin jätettiin unohduksiin yli puoleksi vuosisadaksi. Heistä vaikenivat sekä virallinen Suomi että historiankirjoitus. Valtiovalta edellytti kansalaisilta sellaisten kielteisten tunneilmaisujen tukahduttamista, jotka voisivat olla vaaraksi poliittiselle jälleenrakennukselle. Vasta 60 vuotta myöhemmin Suomen valtio tunnusti symbolisesti tapahtuneen ja myönsi 1500 euron kertakorvauksen iskujen aiheuttamien henkisten ja fyysisten vammojen pitkäaikaisista seurauksista kärsiville.³⁷⁷

Partisaani-iskuissa eloon jääneitä ei kohdannut vain yksi tuhon hetki. Lapin sodan päätyttyä palattiin hävitettyyn kotikylään, täysin tuhottuun Lappiin, josta Andreas lauloi:

Autiossa pohjolassa saksalainen hääräs,
kodin köyhän pienimmänkin poltettavaks määräs.

Vihdoin viimein kevät kaunis Pohjolahan koitti,
kotimatkallekin lähteä nyt kaikki voisi.

Evakot kuin muuttolinnut Pohjolahan kulki,
uuden kodin, pienen pesän sinne rakenteli.³⁷⁸

Tässä laulussa voi jo havaita kotiinpaluun iloa ja Andreakselle tyyppillistä optimistisuutta. Paluu kotikylään ei kuitenkaan ollut Andreakselle helppo. Sodasta palattuaan hän oli aloittanut oman kodin rakennustyön. Partisaanit

376 Martikainen 1998, 170; Erkkilä 2011, 11; Kilpimaa 2013, 56–57.

377 Tuominen 2001, 364–365; Tuominen 2016. Kaleva 24.5.2016.

378 Alariesto 1949, 22–23; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Laulusta *Evakon matkalaulu*; Kilpimaa 2013, 57.

olivat polttaneet keskeneräisen rakennuksen. Peräänantamaton Andreas oli aloittanut rakennustyön uudelleen. Nyt olivat saksalaiset polttaneet jokaisen kodin, köyhän ja pienimmänkin, niin kuin Andreas lauloi *Evakon matkalaulussa* aloittaessaan kolmatta kertaa oman kodin rakennustyöt. Toiveikkaasti hän vertasi palaavia evakkoja muuttolintuihin, jotka rakentavat itselleen Pohjolaan *uuden kodin, pienen pesän*. Mutta Andreas joutui myös ikävien huhujen kohteeksi. Partisaanien oli kuultu puhuvan myös suomea, ja se oli omiaan herättämään epäilyksiä kavaltajien olemassaolosta. Useita viittauksia ja arvailuja kavaltajan henkilöllisyydestä tehtiin, mutta niiden todenperäisyyttä ei pystytty osoittamaan.³⁷⁹ Andreaxen taakkana olivat 1. maailmansodan aikainen osallistuminen Muurmannin Legioonaan ja siitä saatu tuomio sekä Petsamossa ennen talvisotaa häneen kohdistuneet perättömään ilmiantoon perustuvat vakoilu epäilyt. Joillakin lokkalaisilla oli niistä tietoa, ja silloisessa pelon ja katkeruuden ilmapiirissä yritettiin löytää syllisiä kylän poikkeuksellisen julmaan kohtaloon. Haastattelin partisaanihyökkäyksistä Urho Uusitaloa Lokan kylästä. Uusitalo kertoi miten partisaanit hyökkäsivät Andreaxen kimppeun postinhakumatkalla ja vakuutti: *Ei varmasti Andreas ollut partisaanien kätyrinä*.³⁸⁰ Myös Antti Lokka on kertonut samasta tapauksesta: *ryssät ampu perrään, ja se liipas ihoon – Se juoksi koko ajan mettää pitkin Lokkaan ja toi sinne sanan*.³⁸¹ Kumpikin miehistä tunsu hyvin Andreaxen ja kumpikin oli vakuuttunut hänen syyttömyydestään. Lapin sodan aikana Andreas oli evakossa. Tästäkään ajasta hän ei ole kertonut mitään muistojaan. Kukaan Andreaxen clossa olevista ystävissä ei tiennyt, missä hän oli evakkoajansa viettänyt. YLEN arkistosta löysin haastattelunauhoituksen, jossa Hannu Taanila kyseli evakkoajasta. Andreas vastasi olleensa Ruotsissa, mutta ei kertonut yhtään enempää.³⁸² *Evakon matkalaulussa* voi löytää joitakin johtolankoja:

Outoja nyt teitä pitkin aina astelimme,
kyliä myös kaukaisia siellä katselimme.

--

379 Lähteenmäki 1999, 140; Kilpimaa 2013, 77.

380 Urho Uusitalon tiedonanto 7.11.2002. Tekijän puhelinhaastattelu. Litterointi MKA.

381 Sit. Tuomaala 1998, 107.

382 Alariesto 3.6.1976. Hannu Taanila haastattelee Andreas ja Riikka Alariestoa. YLE. Litterointi MKA.

Ruotsin maalle onnellisten luokse moni kulki,
sydämen ihanimmat muistot sieltä sulki.

--

Vihdoin viimein kevät kaunis Pohjolahan koitti,
kotimatkallegin lähtea nyt kaikki voisi.

--

Evakat nyt matkoistansa kahdella tavalla kertoo,
mielellä hyvällä hartahalla ja kielellä karvahalla.³⁸³

Tämän laulun mukaan Ruotsissa oli ollut hyvät oltavat. Miksi Andreas ei halunnut niitä aikoja muistella? Miksi hän ei halunnut tehdä laulua *ihanimmista muistoista*? Tai ehkä hän tekikin, mutta halusi myöhemmin siirtää sen vaiettujen laulujen joukkoon. Näihin kysymyksiin ei vastausta ole löytynyt.

Jälleenrakennusaika Lokassa

”Kätteni ja sydämeni tahdon sinulle tarjota”

– Joskus haaveet toteutuvat

Kun Andreas 12-vuotiaana äitinsä kuoleman jälkeen joutui lähtemään kotoaan *kulkurin poluille*, hänellä oli tavoitteena saada joskus oma koti. Yli 30 vuotta hän oli tehnyt työtä saadakseen tämän haaveen toteutetuksi. Petsamossa hän oli jo katsonut talonpaikan valmiiksi, ja olihan hänellä jo herännyt unelma elämänkumppanistakin, joka oli lennähtänyt etelästä Pohjolaan. Vakoiluopäilyt, sota ja Petsamon alueen menettäminen Neuvostoliitolle kariuttivat ne unelmat. Jatkosodan aikana Andreas pääsi 41-vuotiaana siviiliin. Antti Lokka on muistellut Ritva Tuomaalalle, että toimiessaan postinkantajana Vuotson ja Lokan kylien välillä Andreas oli alkanut rakentaa omaa taloa. Väliaikaisena asuntona hänellä oli maan sisälle kaivettu korsu ja keittoastiana saksalainen kypärä. Kaiken vapaa-aikansa hän oli viettänyt rakennustyömaalla: *Se hankki sinne hirsiiä ja sai kehän veistettyä omaa kotia varten. Siinä kävi kuitenkin niin, että saksalainen poltti sen kehän.*³⁸⁴ Rakennustyön lomassa Andreas oli myös

383 Alariesto 1949, 22–23; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Laulusta *Evakon matkalaulu*. (Sävel: Ison talon Antti).

384 Sit. Tuomaala 1998, 82; Ruha 2003. Haast. Ritva Tuomaala; Kilpimaa 2013, 73.

ennättänyt tehdä taiteellista työtä. Hän oli veistänyt puusta luonnollisen kokoisen naishahmon, jonka hän oli maalannut mahdollisimman aidon näköiseksi. Radiohaastattelussa 30 vuotta myöhemmin Andreas oli vitsailnut toimittaja Hannu Taanilalle: *Minä, kun ei ollu akkaa, tein itelleni akan puusta. Kun Taanila kysyi, millainen se oli, ehätti Riikka-vaimo vastaamaan: Se oli paremman näkönen ko minä.*³⁸⁵

Antti Lokka korosti usein Andreaxen sitkeyttä ja peräänantamattomuutta. Evakosta palattuana hän aloitti talonsa rakentamisen uudelleen, eikä se ollutkaan ihan sellaista, mihin paikkakunnalla oli totuttu. Lokka oli seurailut tarkkaan Andreaxen rakennustouhuja. Hän muisti miten metsähallituksen miehet olivat käyneet leimaamassa kuivia kuusia korvesta Luirojoen varrelta. He olivat ihmetelleet, miksi tämä ei hankkinut kunnon puita. Lokka ymmärsi Andreaxen arvelevan, että hän pystyisi itse kuljettamaan nämä kuuset sieltä jokeen. Andreas oli katkonut ne sopivan mittaisiksi, tehnyt niistä lautan ja laskenut sillä jokea pitkin Lokkaan. Joen törmälle hän oli rakentanut jonkinlaisen rännin, ja sitä pitkin hän oli omilla voimillaan vetänyt puut ylös törmälle.³⁸⁶

Rakennushirsien kuljetuksessa ja itse talon rakentamisessa Andreas käytti hyväkseen mielikuvitustaan ja luovuuttaan. Hänellä oli oma suunnitelmansa, jonka mukaan hän taloan rakensi. Taloon tuli kaksi pientä kamaria ja pirtti. Pirtissä oli muuri ja piisi, ja kaikki huoneet lämpenivät yhdellä muurilla. Lisäksi taloon tuli eteinen ja parveke, joka olikin niissä oloissa jotain erikoista (kuva 6). Tärkeintä rakennustyössä oli katseen suuntaaminen menneestä tulevaan. Kotiseutu oli saatu pitää, ja nyt oli päästy sitä rakentamaan. Pitkästä aikaa oli mahdollisuus käydä käsiksi oman elämänsuunnitelman toteuttamiseen.³⁸⁷

385 Alariesto 1976. Haast. Hannu Taanila. YLE.

386 Tuomaala 1998, 82; Myllyoja 2008; Ruha 2016; Kilpimaa 2013, 73–74.

387 Hautajärvi 2014, 19, 23–49; Rainto 1980, 9. POA; Tuominen 2001, 342–343; Kilpimaa 2013, 74.

Kuva 6. Andreaxsen rakentama talo Lokan kylässä. Maalaus Kirsti Suopangin omistuksessa.

Andreas rakensi talonsa huolellisesti, sillä hän ajatteli asuvansa siinä koko loppuelämänsä.³⁸⁸ Laulussaan *Poissaolevalle kullalle* Andreas ilmaisi, ettei hän halunnut asua talossaan yksin:

Etelän lauhkea tuuli, Pohjolaan lennähti,
silloin kun ensi kerran sinut minä nähdä sain.

Luonani hetkisen viihdyit ja jälleen poistuit pois,
niin kuin tähden lento loistoa hetken soit.

Se sydämeni silloin sai ijäksi sykkimään,
sinua ainaisesti luokseni kaipaamaan.

Sinua armas kulta, minä aina kaipailen,
sinua yksinäni, öin, päivin muistelen.

Laulunikin sulle, saan yksin laulella
ja sinun kuvaas usein seinällä katsella.

Miksi sinä luotani lähdit kauaksi etelään,
miksi et viihtynyt mailla kaukaisen Pohjolan.

Vielä minä tahtoisin kerran sinun kanssasi astella
ja onnen kultamaita yhdessä katsella.

388 Aikio 2001, 52; Kilpimaa 2013, 74.

Se sydämeeni silloin ikuisen rauhan tois,
jos luotani koskaan enää sinä poissa et olla vois.³⁸⁹

Andreas oli tutustunut Petsamossa Riikka Pukariin ja oli kirjeenvaihdossa hänen kanssaan.³⁹⁰ Riikka oli se *etelän lauhkea tuuli*, joka oli lennähtänyt Pohjolaan ja saanut Andreaxsen sydämen *ijäksi sykkimään* mutta sitten taas lähtenyt kauas etelään. Riikka oli joutunut lähtemään Petsamosta sotaa pakoon, ja hän oli saanut työpaikan Porista. Sieltä hän tuli käymään Andreaxsen luona Lokassa. Ensimmäisestä vierailustaan Riikka on kertonut Ritva Tuomaalalle:

Minä menin sinne mökille aikaisemmin kuin oli tarkoitus. Sen mökin se oli itte kaikin puolin rakentanut. Kun minä menin sinne linja-autolla, se oli juuri sammalia hakemassa. Sillä oli pikiset haalarit, ja niissä oli isoja paikkoja, jotka oli ommeltu suutarin langalla. Ne haalarit oli niin pikiset, että ne olis varmaan ittekseen seisleet siinä. Kun se näki, että auto tuli, se juoksi johonkin jänkään, ja varmaan polki ne vaatteet maahan. Siistinä miehenä se ilmaantui sitten minua vastaan.³⁹¹

Riikka muutti lopullisesti Andreaxsen luo Lokkaan vuonna 1948, ja heidät vihittiin avioliittoon samana vuonna 7. heinäkuuta.³⁹² Tunteensa rakastettuun kohtaan Andreas kuvasi laulaen:

Käteni ja sydämeni tahdon sinulle tarjota,
rakkauden liiton kanssasi ikuisesti solmia.

Enkä pyydä mä rikkautta, enkä maailman kunniaa,
vaan mä tahdon rakkautta ikuisesti säilyvää.³⁹³

”Mulla oli sen kanssa hyvät päivät” – Riikan ja Andreaxsen elämää Lokan kylässä

Avioituessaan Andreas oli 48- ja Riikka 38-vuotias. Lapsia he eivät saaneet, mutta muuten liitto oli onnistunut. Läheisten ystävien mukaan he olivat

389 Alariesto 1949, 24–25; Alariesto 1985. Äänite AGA, LMMA, MKA. Laulu *Poissaolevalle kullalle*; Kilpimaa 2013, 74.

390 Rainto 1980, 9. POA; Kilpimaa 2013, 74.

391 Sit. Tuomaala 1998, 83; Kilpimaa 2013, 75.

392 Rainto 1980, 9. POA; Kilpimaa 2013, 75.

393 Alariesto 1949, 24; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA. Laulusta *Piirilaulu*; Kilpimaa 2013, 75.

sopiva pari, ja myös Riikka kertoi, että he sopivat hyvin yhteen. Hän myönsi, että Andreas oli monella tavalla erikoinen:

[M]utta voi sanoa, että se oli liiankin hyvä mies. Mulla on ollut sen kanssa hyvät päivät, vaikka monet nauroivat ja tekivät pilaa, kun me menimme naimisiin. Ne kysy, että ootkohan sinä hullun vai liian viisaan kanssa, ja minä vastasin, että sitä en tiijä ittekkään. Sehän siinä oli, kun kaikki kuvat ja tarinat olivat sillä koko ajan päässä, eivätkä ollenkaan vielä paperilla.³⁹⁴

Kätensä ja sydämensä lisäksi Andreaxen tavoitteena oli antaa Riikkallensa turvattu toimeentulo. Sitä varten hän yritti harjoittaa tilallaan myös maanviljelystä. Siihen tarvittiin lisää peltopinta-alaa. Sitä saataisiin kaivamalla ojia ja kuivattamalla suota. Andreas alkoi kaivaa ojia lapiolla. Tätä työtä hän teki myöhäiseen iltaan asti, eikä pimeäkään häntä haitannut. Eräänä lokakuun iltana Riikka oli tehnyt iltaruoaan valmiiksi, kello oli jo yhdeksän eikä aviomiestä kuulunut. Vaimoa alkoi tilanne jo suututtaa, ja hän päätti mennä sanomaan, että *jos et nyt tule, saat jäädä sinne*. Päästyään lähemmäksi hän alkoi kuulla pimeässä vesisateisessa illassa laulua. Andreas siellä lauloi ja kaivoi rapaojaa. Laulava Andreas lauhdutti Riikan, mutta oli hän kuitenkin sanonut, että *jos ei nyt passaa tulla, niin ei sitten tartte tullakkaan*.³⁹⁵

Andreas oli saavuttanut sen, mistä hän oli haaveillut 12-vuotiaasta lähtien. Hänellä oli oma koti, jonka hän oli itse suunnitellut ja rakentanut. Hän oli saanut vaimokseen Riikan, johon hän oli rakastunut jo yli kymmenen vuotta aikaisemmin Petsamossa. Vielä ei Andreaxella ollut aikaa eikä mahdollisuuksia varsinaiseen taiteelliseen työskentelyyn. Maalaaminen sai odottaa, mutta lauluja syntyi sodan jälkeisinä vuosina työn ohessa kymmenittäin. Andreas myös esitti niitä jokaisessa sopivassa tilaisuudessa. Lisäksi hän huomasi, että niillä saattoi vähän ansaitakin. Lokkaan perustettiin maamiesseura vuonna 1946 ja siihen liittyi heti kaksikymmentäkuusi jäsentä. Andreas valittiin seuran puheenjohtajaksi. Hänhän ei enää ollut mikään renkipoika vaan talollinen, isäntä isäntien joukossa. Antti Lokan kertoman mukaan Andreas esitteli maamiesseuran kokouksissa käsiteltävät asiat, ja kun ne oli hoidettu

394 Sit. Tuomaala 1998, 84; Kilpimaa 2013, 75.

395 Tuomaala 1998, 84; Kilpimaa 2013, 76.

*se sano aina, että nyt hän laulaa ja kerää kolehtin. Jotakin siinä saatiin, vaikka ei kovin monta markkaa tullutkaan.*³⁹⁶

Vuonna 1949 Andreas toteutti jälleen erään haaveensa. Hän julkaisi omakustanteena laulukirjan omista lauluistaan. Kirja painettiin Esan kirjapainossa Lahdessa, ja siinä oli 40 laulua. Laulukirjan nimi ei ollut turhan vaatimaton: *Lapin laulaja. Kaikkien aikojen ihmeellisin laulukirja*. Laulukirjassa oli myös Andreaxsen itsensä kirjoittama esipuhe. Sekin huokui itseluottamusta:

Tässä teoksessa esittelee suurelle yleisölle ja laulun ystäville erämaan mies ja Lapin laulaja A. Alariesto melkein loppumattomasta laulujensa sarjasta muutamia laulamiaan lauluja. Näitä lauluja ei ole koskaan aikaisemmin paperille kirjoitettu, ne ovat vain tekijän muistossa säilyneet eikä niitä ole kukaan muu näinollen voinut yleisölle esittää. Kaikkialla siellä, missä tekijä on niitä laulellut, ovat ne saaneet osaksensa ennen näkemättömän suosion. Lukemattomien laulun ystävien kehoituksesta ja suuren yleisön painostuksesta on nyt ensi kerran Lapin laulaja poiminut sieltä täältä eri aiheisia laulujaan ja kirjoittanut ne tähän teokseen ja on hän valinnut tähän mahdollisimman paljon sellaisia lauluja, joiden aiheet ovat peräisin Lapista ja kotoisilta nurkilta.³⁹⁷

Kirjassa on Andreaxsen mainostamien Lapin aiheisten laulujen lisäksi lauluja eri juhlatilaisuuksiin kuten *Lapsen laulu äidille äitienpäivänä, Piirilaulu ja Meidän lasten joululaulu*. Joulujuhlia varten kirjassa on myös luku *Pappa Pohjola joulu-ukkona*. Siinä on tarkat ohjeet joulupukkina esiintyvälle: *Mies on hyvin vanhan näköinen ja naamioitu joulupukkia muistuttavasti. Esiintynyt yllättäen jouluiltoina Lapin kodeissa ja saanut osakseen ennen näkemättömän suosion. Esittäjän on osattava olla hyvin asianmukainen.*³⁹⁸ Andreas on kirjoittanut tarkalleen kaikki, mitä Pappa Pohjolan pitää sanoa ja miten toimia. Hän on myös sepittänyt Pappa Pohjolalle laulun, jossa ei lauletakaan joulusta vaan Pappa Pohjolan lapsuudesta. Esityksen loputtua Pappa Pohjola toivottaa hyvää joulun loppua *ja sitten mennä kääntäsee ulos ja painaa hiljaa oven kiinni.*³⁹⁹ Lokassa Andreaxsen naapurissa näihin aikoihin lapsuutensa viettänyt Maritta Ruha muistaa, että että juuri Andreas itse oli ollut tämä menestyksekkäästi esiintynyt

396 Tuomaala 1998, 107; Tikkanen 1972, 75; Kilpimaa 2013, 76.

397 Alariesto 1949, 5; Kilpimaa 2013, 76.

398 Alariesto 1949, 33–34; Kilpimaa 2013, 77.

399 Alariesto 1949, 34–35; Kilpimaa 2013, 77.

Pappa Pohjola. Hänellä oli ollut päällään Martan isoisän pitkä susiturkki ja kasvoillaan omatekoinen puinen joulupukinnaamari⁴⁰⁰ Monet muutkin Andreaxen ystävät ovat kertoneet hänen omatekoisesta joulupukinnaamaristaan, joten Andreaxella on ollut tärkeä rooli ystäväperheiden joulunvietossa.

Kirjassa on myös rakkauslauluja, joista monet on selvästikin tehty häihin. Mukana on myös *TÄRKEITÄ ELÄMÄN OHJEITA nuorille aviopuolisoille, sulhasille ja morsiamille*. Ohjeet ovat jälleen sanatarikat:

Asianosaiset istuvat vakavina vierekkäin ja heidän edessään seisova mies lausuu hyvin hartaasti ja pienin keskeytyksin seuraavaa: Sinun miehesi – on kaikkivaltiaan Luoja lahja sinulle – hän on juuri se jumalallinen olento – joka tietää – myöskin sinun elämäsi tarpeet – kaiken sen – mitä hän tahtoo sinun kanssasi tehdä – on myös sinulle itsellesi parasta. – Sentähden muista aina se – jokapäiväisessä elämässäsi, – että sinun miehesi saa – läpi elämänsä tuntea sen – että sinä olet todellakin juuri se suloinen enkeli – miksi hän sinut aina kuvitteli silloin, kun hän sinua ensi kerran omakseen ajatteli. – Näin menetellen sinä ja sinun miehesi saatte – elää elämäne iltaan asti – siinä rakkauden iki-ihanassa pilvilinnassa, mikä sinunkin mielikuvituksessasi kerran oli – ihmeellisen ihana – kaukainen satumaa – –.⁴⁰¹

Sodan jälkeen Andreas oli joutunut aloittamaan sekä materiaalisen että mentaalisen jälleenrakentamisen. Siinä häntä oli voimaannuttanut ja elähdyttänyt ajatus siitä, ettei hänen tarvitsisi elää yksin. Hän toivoi, ehkä tiesikin, että saisi kumppanin rakastamastaan Riikasta. Hän oli metsätyömiehesi ja pientilallinen, joka teki raskasta työtä ansaitakseen vaimolleen ja itselleen elatuksen. Kuitenkin Andreas löysi aikaa kirjoittaa käsin muistiin 40 laulua ja muitakin ohjelmanumeroita. Riikan on täytynyt tämä hyväksyä ja olla ehkä hänen tukenaankin tässä työssä. Toisaalta laulujen kirjoittamista helpotti se, että kerran tehdyt laulut säilyivät Andreaxen muistissa vuosikymmeniä. Pariskunta toivoi ehkä myös saavansa laulukirjasta mahdollisen kirjamyynnin lisäksi muutakin lisäansiota, sillä Andreas näytti olleen myös tietoinen tekijäoikeuksista. Laulujen jälkeen kirjassa on toiveikas loppuluku:

TÄMÄN KIRJAN LUKIJOILLE. Jokainen, joka ostaa tämän kirjan laulelee mielellään elämänsä iloksi näitä lauluja ja saa vielä suuremmaksi ilokseen huomata

400 Ruha, Martta 2003. MRA.

401 Alariesto 1949, 43; Kilpimaa 2013, 77.

sen, että häntä kuunnellaan ennennäkemättömän kiinnostuneesti, vaikka hän ei muuten olisikaan hyvä laulaja. Seura, järjestö tai yksityinen esittäessään näitä lauluja eli huvikuunnelmia yleisölle sellaisissa tilaisuuksissa, missä kannetaan sisäänpääsymaksu, on heti sen jälkeen velvollinen lähettämään allekirjoittaneelle tekijäpalkkiona jokaisesta esittämästään laulusta tai kuunnelmasta 50 (viisikymmentä) markkaa postiosoitteella. Radioasemat saavat esittää näitä sillä ehdolla, että mainitsevat tekijän nimen ja sen, että laulu on painettuna Lapin laulajassa.⁴⁰²

Andreas ei tuntenut nuotteja, joten laulukirjassa oli vain laulujen sanat. Muistan Andreaxen sanoneen, ettei sillä ole väliä millä nuotilla laulut lauletaan. Tärkeitä ovat sanat ja sisältö. Laulujen aiheina ovat koti, synnyinmaa, Lappi, lappalaiset⁴⁰³ ja poro, Petsamo, ihmisen elämä *kehdosta hautaan asti*⁴⁰⁴, humoristiset laulut ja rakkaus, joka huipentuu kirjan lopussa hääjuhlallisuuksiin. Alariestot antoivat minulle ja perheelleni kolme laulukirjaa lahjaksi 1980-luvulla, ja varmasti he antoivat niitä muillekin ystävilleen. Kirjoja on nyt 67 vuotta myöhemmin edelleen myynnissä Sodankylän Alariesto-galleriassa, joten mikään myyntimenestys se ei liene ollut.

Lokan kylässä Andreas ja Riikka olivat yhteisen elämänpolkunsu alkutaipaleella. Myös Andreaxen kertojanura oli vasta alussa. Kun jotkut ihmiset olivat ihmetelleet ja tehneet pilaa hänen erillaisuudestaan ja poikkeavuudestaan, oli Riikalla riittänyt ymmärrystä. Aikalaistodistajien ja muistitiedon perusteella voi päätellä, että Riikka ja Andreas olivat sopuisa ja onnellinen pariskunta.⁴⁰⁵

Ihmisen elämässä kaikkein motivoivimmat kokemukset ja toiminnat ovat niitä, joihin sisältyy usean eri päämäärän samanaikaista tavoittelua ja saavuttamista.⁴⁰⁶ Sodan jälkeen Lokassa Andreas oli tällaisessa tilanteessa. Hän ansaitsi rahaa postinkantajana, raivasi maata, rakensi omaa taloa ja toivoi saavansa Riikan sinne vaimokseen. Andreas uskoi omiin kykyihinsä ja mahdollisuuksiinsa saavuttaa päämääränsä. Tällaiset uskomukset ovat joskus perustavampia kuin todelliset taidot ja olosuhteet, ja ne voivat jopa motivoida ihmistä luomaan mahdollisuuksia ja hankkimaan kykyjä, joita hänellä ei vielä

402 Alariesto 1949, 46; Kilpimaa 2013, 79.

403 Laulukirjan julkaisemisen aikoihin käytettiin saamelaisista vielä nimitystä lappalaiset.

404 *Kehesta hautaan asti* -aiheesta Andreas on tehnyt sekä maalauksen että laulun.

405 Rainto 1980, 11. POA; Onnela 2000; Kilpimaa 2013, 79.

406 Ford 1992, 100; Siitonen 1998, 112.

ole. Talon rakentaminen yksinään, omin voimin, auttoi Andreasta tällaisten kykyjen hankkimisessa. Onnistumisen kokemusten myötä hän sai lisää uskoa itseensä ja asioihin, joita hän teki. Hän uskaltautui jopa kirjoittamaan käsi-kirjoituksen omaan laulukirjaan ja julkaisemaan sen omakustanteena vuonna 1949. Andreas oli resilientti, aktiivinen, luova toimija, mutta siihen vaikuttavat toiset ihmiset, läheiset ihmissuhteet, sosiaaliset rakenteet ja olosuhteet. Lisäksi hänelle oli ominaista positiiviset tunteet ja positiivin suhtautuminen ympäristöön ja muihin ihmisiin.⁴⁰⁷ Riikan tulo Lokkaan oli ehkä Andreaksen elämän merkittävin tapahtuma. *Poissaolevalle kullalle* -laulun viimeinen säkeistö tuntui toteutuneen hänen elämässään: *Se sydämeeni silloin ikuisen rauhan tois, / jos luotani koskaan enää sinä poissa et olla vois*. Laulaminen, laulujen kirjoittaminen ja laulukirjan julkaiseminen olivat resilienssiä vahvistavia tekijöitä, jotka rakkauden haaveiden toteutumisen lisäksi johdattivat Andreaksen elämän uudessa Lokan kodissa uuteen kukoistukseen.

Vuotson matkailumajan laulava talonmies

”Minä tulin uestaan matkailijayhtistyksen palvelukseen” – Pienviljelijästä palkkatyöläiseksi

Suomi oli sodan myötä menettänyt Petsamon, joka oli ollut sekä taloudellisesti että matkailullisesti tärkeä alue. Kun elinkeinoelämä sodan jälkeen alkoi elpyä, tapahtui matkailualallakin muutos parempaan päin. Ihmiset alkoivat taas suunnata matkojansa Lappiin, ja sinne muodostui uusia matkailukeskuksia. Suomen Matkailijayhdistyksellä oli edelleen matkailumajoja ympäri Suomea. Vuotson matkailumaja oli poltettu Lapin sodassa vuonna 1944, mutta uusi rakennus valmistui vuoden 1948 lopulla.⁴⁰⁸ Riikka ja Andreas olivat molemmat olleet Petsamossa Matkailijayhdistyksen majoilla palkkatyössä. Nyt heillä oli Lokassa oma talo, muutamia poroja ja vähän viljelysmaata, mutta toimeentulo oli epävarmempaa kuin työssä, josta maksettiin säännöllisesti palkkaa. On myös mahdollista, että Riikka, joka oli koko ikänsä elänyt ja työskennellyt ihmisten parissa, tunsikin Lokassa itsensä yksinäiseksi. Suomen

407 Masten & o’Dougherty 2010, 215; Ong & Bergeman & Chow 2010, 88–89; Siitonen 1999, 118.

408 Hautajärvi 2014, 226; Kilpimaa 2013, 84.

Matkailijyhdistys tarjosi entisille hyvälle työntekijöilleen Andreakselle ja Riikalle vakinaista työtä Vuotson majalla. Oli houkuttelevaa saada työtarjous entiseltä työnantajalta ja päästä tuttuihin töihin, josta oli luvassa säännölliset tulot ja turvattu toimeentulo.⁴⁰⁹

Vuonna 1949 Alariestot muuttivat Vuotsoon. Andreaksesta tuli matkailumajan talonmies, ja Riikka pesi pyykkiä. Heidän asuntonaan oli saunarakennuksessa vain yksi pieni huone, johon sopi sänky, pöytä, kaksi tuolia ja Andreaksen komero. Lisäksi huoneessa oli puuhella, pieni lavuaari ja astiakomero. Siinä pienessä huoneessa Alariestot asuivat lähes 20 vuotta.⁴¹⁰ Myöhemmin Andreas rakensi heille asuinkäyttöön sopivan pienen mökin myös Vuotsoon.⁴¹¹ Riikka oli tästä omasta kesämökistä hyvin onnellinen: *Andreas laitto meille toisen nukuuspaikan, kun tämä oli niin ahas.*⁴¹²

Vuotsosta tuli nyt Andreaksen ja Riikan kotikylä kahdeksikymmeneksi vuodeksi. Työtä oli paljon, mutta Alariestot viihtyivät Vuotsoissa erinomaisesti. Pariskunnan Lokan ja Vuotson aikaisesta vieraskirjasta⁴¹³ voi nähdä, että he viettivät vilkasta sosiaalista elämää. Vieraita kävi Etelä-Suomea myöten. Myös lokkalaiset vierailivat heidän luonaan Vuotsoissa, ja vieraskirjamerkinnöissä varsinkin Riikkaa kiiteltiin vieraanvaraisuudesta ja iloisesta yhdessäolosta. Ystävien vierailut toivat tervetullutta vaihtelua raskaan työn lomaan. Varsinkin Riikan työ osoittautui rankaksi. Talvella majan kaivosta loppui vesi, ja pyykkivesi oli vedettävä kelkalla jokirannasta tai sulatettava lumesta. Kesällä työ oli helpompaa, kun se voitiin tehdä rannassa. Vuosien mittaan Riikka väsyi kovaan työhön, ja niinpä he Andreaksen kanssa tuumivat, ettei hänen ole pakko tehdä sitä. Kyllä he tulisivat toimeen Andreaksen palkalla.⁴¹⁴ Matkailumajan henkilökunta koostui pääasiassa naisista, jotka työskentelivät keittiössä, vastaanotossa, siivoojina ja pyykinpesijöinä. Työyhteisössä oli hyvä

409 Aikio 2001, 57–58; Rainto 1980, 9. POA; Tuomaala 1998, 83; Kilpimaa 2013, 84.

410 Tuomaala 1998, 85; Kilpimaa 2013, 84.

411 Aikio 2001, 58; Rainto 1980, 9. POA; Kilpimaa 2013, 84.

412 Sit. Tuomaala 1998, 85; Kilpimaa 2013, 84.

413 Alariestojen vieraskirja vuosilta 1948–1975 on säilynyt, ja sitä säilytetään Sodankylän Alariestogalleriassa. Riikka on saanut vieraskirjan lahjaksi ystävältään Kyllikiltä muuttaessaan Porista Andreaksen luo Lokkaan. Tämä Kyllikki on todennäköisesti ollut Riikan hyvä ystävä ja työtoveri Kyllikki Suensaari Petsamon ajalta.

414 Tuomaala 1998, 85; Kilpimaa 2013, 84.

yhteishenki, ja Riikka ja Andreas löysivät sieltä monta ystävää, joiden kanssa he pitivät yhteyttä vielä eläkepäivinäankin.⁴¹⁵ Alariestojen parhaimpia ystäviä Vuotsossa olivat Helli ja Jouni Magga. Heidän vuonna 1958 syntyneestä tyttärestään Tuula-Maijasta tuli Riikan ja Andreaxsen kummitytär. Tuula-Maijan ollessa 6-vuotias hänen isänsä kuoli. Alariestot olivat perheen tukena koko Vuotsossa asumisajan.⁴¹⁶

Andreas oli hyvin kiintynyt kummityttärensä ja teki tälle monenlaisia lahjoja. Täyttäessään kaksi vuotta Tuula-Maija sai kummisedältä lahjaksi kolme omatekoista nukkea. Tuula-Maija tosin kertoi, että nuket olivat niin rumia, että hän pikkutyttönä pelkäsi niitä. Äidin oli piilotettava ne kaappiin moniksi vuosiksi. Andreaxsen tarinoita ja lauluja Tuula-Maija sai kuulla pienestä pitäen. Riikalla ja Andreaxsella ei ollut saunakamariasunnossaan leivinuunia. Niinpä Riikka kävi Maggalla leipomassa. Helli taas kävi kauppareisuillaan Riikan luona. Andreas pyörähti usein työhaalareissaan naisten luo ja kysyi: *Haluatteko te kuulla tämän tarinan?* Vastausta kysymykseensä hän ei odottanut vaan alkoi kertoa ja laulaa. Tarinat ja laulut hän esitti värikkäästi. Tuula-Maija muistaa äitinsä kuvaelleen Andreaxsen erikoista esitystapaa. Tällä oli tapana katsoa ensin ylös kattoon ikään kuin hakisi sieltä sitä tarinaa. Sitten hän pani kädet polville ja hänen silmänsä alkoivat liikkua niin kuin hän olisi lukenut sitä kertomusta jostain. – Silmiin Andreas ei kertoessaan katsonut. Riikka saattoi hymähtää: *No tuo se kans kertoo noita tarinoita*, mutta sen hän teki hyväksyen, ei moittien.⁴¹⁷

Alariestojen Vuotson aikana heidän elämänsä ilmestyi Kirsti. Nuori sodankyläläinen Kirsti Suopanki oli tullut Vuotsoon kätilöksi. Riikka alkoi huolehtia terveystalon lämmityksestä Kirstin ollessa terveydenhoitaja Marja Aikion kanssa hoitelemassa kotisynnytyksiä pitkien, tiettömien taipaleiden takana. Hän huolehti myös saunan lämmityksestä, siivouksesta ja ruoanlaitosta. Siitä kehkeytyi ystävyys, joka kesti koko Alariestojen elämän ajan (kuva 7).⁴¹⁸ Riikka on kertonut Kirstin olleen heille *parempi kuin*

415 Aikio 2001, 60; Myllyoja 3.7.2008; Tuomaala 1998, 85; Kilpimaa 2013, 85.

416 Magga-Hetta 5.4.2002; Kilpimaa 2013, 85.

417 Magga-Hetta 5.4.2002; Kilpimaa 2013, 85.

418 Tuomaala 1998, 90; Kilpimaa 2013, 85.

oma tytär ja pitäneen heistä parempaa huolta kuin monet lapset omista vanhemmistaan:

Andreaskin piti Kirstiä aivan kuin omana lapsenaan ja näytti hänelle kaikki maalauksensa. Yhdessä he usein maalasivatkin, toinen toisella puolen pöytää. Myös matkoille me aina halusimme Kirstin mukaamme. – – Kirsti on kuulunut meidän perheeseemme ja ollut meille molemmille hyvin tärkeä.⁴¹⁹

Kuva 7. Riikka ja Andreas Alariesto ja heidän ystävänsä Kirsti Suopanki Vuotsossa 1950-luvulla. Kuva on otettu itselaukaisijan avulla Andreaxsen kameralla ja Andreas on sen itse kehittänyt. Kirsti Suopangin arkisto.

Kirsti Suopangilla on paljon lämpimiä muistoja Riikasta ja Andreaksesta. Hän on kertonut miten Andreas aina työtä tehdessään lauloi omatekoisia laulujaan. Luonnossa kulkiessaan hän otti valokuvia, joita sitten käytti mal-

419 Sit. Tuomaala 1998, 92; Kilpimaa 2013,86.

leina maalauksissaan.⁴²⁰ Yleensä Andreas ei maalannut kuvia itsestään tai läheisistään, mutta yksi tällainen valokuvasta maalattu kuva on *Hillanpoimijat*. Riikka ja Kirsti ovat kuvassa etualalla, ympärillä aukeaa laaja hillasuo täynnä kullankeltaisia marjoja, ja taka-alalla näkyy kaksi nuorta saamelaispariskuntaa. Kaikilla on sangot jo täynnä hilloja: *Hyvältä näyttää, sanoi Kirsti hymyillen, kun tarkasteli päivän mittaan kertynyttä hillasaalistaan. Riikka-rouva tuumaili vain, että oli niitä ollut parempiakin hillavuosia.*⁴²¹ Myös kalareisuilla Sompiojärvellä Kirsti oli usein Alariestojen mukana. Andreas kiusoitteli Kirstiä ja Riikkaa keikuttamalla venettä niin, että nämä pelkäsivät putoavansa järveen.⁴²² *Tollukka pekka kala miehenä* -laulun Andreas on ehkä sepittänyt juuri näillä retkillä. Laulu on hyvin humoristinen ja leikkimielinen, vaikka se alkaakin romanttisesti: *Lähtinpä kerran kultani kansa, / ahvenija noutamaan, / järven seljälle hiljalleen, / paatillani soutamaan.* Romantiikka on kaukana kun Pekka huomaa unohtaneensa kalastusvälineet kotiin ja yrittää saada saalista pudottamalla suuren kivenjätkäleen vedessä uivan ahvenen niskaan:

Vesi ilmaan roiskahti, / yli laitan loiskahti,
paatti huojui hätkähtin, / ja itsekin järveen mätkähtin,

ahventen nyt lailla uin, / akka huusi ui jui jui,
nyt se vietävä katosi, / ja järven pohjaan vajosi,

pinnalle kun pääni sain, / akka tukkaan tarttui vain,
huusi pauhas ja hihkaisi, / tukasta se paattiin kiskaisi.⁴²³

Vuotson aika oli Andreakselle lapsuuden jälkeen hänen elämänsä pisin tasapainoinen ja onnellinen ajanjakso. Hänellä oli rinnallaan Riikka-vaimo ja ympärillään hyviä ystäviä. Hän oli myös tyytyväinen työhönsä Suomen Matkailijayhdistyksen palveluksessa. Työ oli suunnilleen samanlaista kuin Liinahamarissakin. Andreas oli ahkera työntekijä ja tunsii iloa työstään. Talonmiehen työ mahdollisti kanssakäymisen erilaisten ihmisten kanssa. Se oli

420 Suopanki 27.3.2000; Kilpimaa 2013, 87.

421 Alariesto 1978, 94–95. Maalaus *Hillanpoimijat* on Kirsti Suopangin omistuksessa; Myllyoja 3.7.2008; Kilpimaa 2013, 87.

422 Tuomaala 1998, 90; Kilpimaa 2013, 87.

423 Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto s.a. Käsikirjoitus N. 46 MKA; Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA. Laulusta *Tollukka pekka kala miehenä*; Kilpimaa 2013, 87.

tärkeä asia sosiaaliselle Andreakselle. Työpaikan ilmapiiri oli turvallinen ja avoin. Andreas koki myös saavansa arvostusta, luottamusta ja kunnioitusta työnantajansa Suomen Matkailijayhdistyksen taholta, sillä hän sai tehdä työnsä itsenäisesti. Palkkatyönsä ohessa hän pystyi hankkimaan lisätuloja tekemällä matkamuuistoja turisteille, valokuvaamalla ja myös laulamalla. Tärkeintä oli kuitenkin mahdollisuus saada vapaa-aikana omistautua maa-lausharrastukselle. Vuotson aika oli Andreakselle taiteellisesti luovaa aikaa. Matkailumajan vintillä hänellä oli käytössään pieni ullakkohuone, jossa hän sai vapaahetkinään maalata rauhassa. Öljyvärejä saivat nyt ostaa muutkin kuin ammattitaiteilijat, ja siveltimet ja muut tarvittavat välineet taitava talonmies valmisti itse.⁴²⁴ Aiheita kuviin ja lauluihin oli runsaasti. Lauluja syntyi helposti työn ohella ja ne olivat valoisia ja onnellisia. Vastoinkäymiset olivat kaukana takanapäin. Vuotson kylässä Andreas koki olevansa jonkinlaisella näköalapaikalla sekä *Sompijoon* että *mailimalle*.⁴²⁵ Voimaantumisen merkitsee tietoisuuden lisääntymistä itsestä ja omista mahdollisuuksista. Se liittyy vaikuttamiseen ja aktiiviseen osallistumiseen toimintaympäristössä ja se merkitsee identiteetin kannalta sekä sisäisiä että ulkoisia muutoksia ja vahvistavia tunnekokemuksia itsestä.⁴²⁶ Voimaantumisen kannalta Vuotson aika oli Andreakselle erittäin merkityksellinen. Sekä työympäristö että kylä tarjosivat hänelle lisähaasteita suhteessa sosiaaliseen ympäristöön ja hän sai myös kokea omien vaikutusmahdollisuuksiensa vahvistumisen.

Majan henkilökunta ja vieraat saivat ihmetellen kuunnella omatekoisia laulujaan laulavaa talonmiestä. Joitakin laulut miellyttivät, jotkut sulkiivat huoneensa oven, ettei tarvitsisi kuunnella.⁴²⁷ Anni Myllyoja, joka kuului matkailumajan henkilökuntaan, on muistellut huvittuneena Andreaksen laulamista: *Se lauleli työtä tehessään, laulo, laulo joskus pumpatessaan vettä. Se meni yli siitä säiliöstä sinne poliisin puolelle ku se unohtu laulamaan. – – Se teki meistä tytöistä laulun. Joo, se teki meistä joka naamasta*.⁴²⁸ Andreaksen laulaminen kertoi siitä ilosta ja tyydytyksestä, mitä hän koki työtä tehdessään

424 Vuoristo 1980. POA; Kilpimaa 2013, 104.

425 Kilpimaa 2013, 104. Ks. laulu *Vuotson kylä*.

426 Mahlakaarto 2010, 28–29; Joutsenniemi & Lipponen, 2015, 2518; Ks. myös Siitonen 1999, 157–159.

427 Saarenketo 2012.

428 Myllyoja, Anni 3.7.2008.

sekä myös hänen viihtymisestään työpaikallaan. Hannah Arendt on kuvannut työn siunausta ja iloa ihmisen ainoaksi keinoksi pysyä tyytyväisenä luonnon ennaltamäärätyssä kierrossa ponnistellen ja leväten, yhtä iloisen ja tarkoituksettoman säännöllisesti kuin yö ja päivä tai elämä ja kuolema seuraavat toisiaan.⁴²⁹

Maaliskuussa 1963 ajoi liikkuvan poliisin partioauto Vuotsen matkailumajan pihalle. Auton kuljettajana toimi nuorempi konstaapeli Urpo Rainto, joka kiinnitti huomiota majan pihalla kävelevään vanhaan mieheen. Tällä oli paikatut haalistuneet haalarit ja sylissään halkosylys. Rainto kertoi ajatelleensa, että onpa majalla iäkäs talonmies. Ympäristöä tarkkaillaessaan hän myös totesi, että henkilö, joka talonmiehen tehtäviä hoitaa, on työssään ahkera ja tinkimätön. Rainto hakeutui juttusille talonmiehen kanssa ja sai huomata, että tämä oli myös mestarillinen tarinankertoja. Vuonna 1980 Rainto kirjoitti Poliisiopiston alipäällystökursilla tutkielman *Andreas Alariesto. Lapin entisen elämänmuodon tallentaja*. Yksi pääluvuista oli nimeltään *Laulava Andreas*. Rainto arvosti myös Andreaxen laulutuotantoa. Useat haastateltavani eivät kuitenkaan ole oikein jaksaneet lauluja kuunnella, *kun se aina lauloi samalla nuotilla*. Tällainen asenne oli etenkin vuotsolaisilla ja sodankyläläisillä.⁴³⁰ Tämä ei kuitenkaan tuntunut Andreaxen itsetuntoa heikentävän. Hän lauloi itsekseen ja hän lauloi jokaiselle, joka oli valmis kuuntelemaan. Ja hän uskoi myös laulujensa merkityksellisyyteen, sillä hän teki lauluja asioista, jotka hän itse koki tärkeiksi ja merkityksellisiksi. Hänen lauluillaan oli sekä ajanviete-funktio että maailmankatsomuksellinen funktio, jotka eivät ole toisensa poissulkevia. Ne esiintyvät melkein kaikessa laulamisessa. Kulttuurinen konteksti ja sosiaalinen virittäytyminen ratkaisevat, miten laulaminen koetaan, mikä funktio on tärkein.⁴³¹ Sanojen ja tekojen avulla ihminen liittää itsensä inhimilliseen maailmaan. Niiden kautta ihmiset voivat näyttäytyä toisilleen ihmisinä eivätkä vain fyysisinä olentoina. Kuka toimija on, se paljastuu juuri näissä toiminnoissa ja juuri näiden aktiviteettien kautta ihmiset paljastavat oman ainutlaatuisen identiteettinsä.⁴³² Näin Andreaxin tuli ”näkyväksi”

429 Arendt 2002, 111.

430 Rainto 1980, 1–2. POA; Kilpimaa 2013, 103–104.

431 Huttu-Hiltunen 2008, 56.

432 Arendt 202, 178–182.

erityisenä henkilönä, joka jäi ihmisten mieleen sekä ahkerana työntekijänä että erikoisena persoonallisuutena, joka kertoi tarinoita laulaen ja maalaten.

”Järven laineet sielä loiskii, peittää vanhan Sompijon” – Andreaxen allaslaulut

Andreaxen ja Riikan asuessa Vuotsossa alettiin huhuta suurista tekojärvisistä, joita suunniteltiin rakennettaviksi Sompion alueelle. Suomessa elettiin voimakasta taloudellista nousukautta, ja teollisuuden kasvun myötä kasvoi myös sähköenergian tarve. Vesivoimaa pidettiin hyvänä ja saasteettomana energiamuotona. Etelä-Suomessa melkein kaikki sopivat kosket oli valjastettu jo 1930-luvulla, ja katseet suuntautuivat nyt Pohjois-Suomeen.⁴³³ Andreas otti kantaa allassuunnitelmiin laulaen: *Tekojärven altaasta kun ensin huhuttiin, / isäntiä silloin kaikki suoraan suututti, / Allasherrat kyllä saavat täältä mennä pois, / aivan niin kuin asiaa ei niillä tänne ois.*⁴³⁴ Niin kuin tiedetään, vastustus ei auttanut. Maanostajien ei tarvinnut lähteä tyhjin toimin pois. Maakauppoja alettiin tehdä ja monet tilat vaihtoivat omistajaa:

Vihtoin viimein asiat kun oikein tuumittiin,
kauppahintain erot kaikki poies kursittiin.
Moni heistä talonkaupat lukkoon kohta löi,
ohraleivän asemasta vehnäleivän söi.

--

--

Moni heistä kaistapäisnä aina ajeli,
rahansakin sinne tänne kaikki nakkeli.
Kotamikkona ne nyt jo haukotella saa.
Missä on nyt talo sekä mannut että maat?⁴³⁵

Suomen valtio sai ostettua yhteensä 18 000 hehtaaria maata, Aikion mukaan kohtuullista korvausta vastaan. Kemijoki Oy osti kaikkiaan 63 taloa yksityisiltä

433 Aikio 2001, 71; Kilpimaa 2013, 96; Ks. myös Tikkanen, Pentti H. & Tikkanen, Anja 1972.

434 Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1980–1985. Kertomuksia kuvista, lauluja ja haastatteluja. Äänite LMMA, MKA. Laulusta *Tekojärvien tulo*; Kilpimaa 2013, 96–97.

435 Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1980–1985. Kertomuksia kuvista, lauluja ja haastatteluja. Äänite LMMA. Laulusta *Tekojärvien tulo*; Kilpimaa 2013, 97.

maanomistajilta.⁴³⁶ Andreas oli näiden joukossa. Laulussaan hän tekee pilaa niistä, jotka eivät osanneet hoitaa raha-asioitaan vaan korvausrahat tuhlattuaan joutuivat elämään *kotamikkona* ihmetellen missä olivat talo, mannut ja maat.

Tässä tilanteessa Andreaksella oli omat suunnitelmansa. Talostaan ja tilastaan saamallaan rahoilla hän osti pienen kaksion Rovaniemeltä. Sinne he Riikan kanssa muuttaisivat, kun Andreas pääsisi eläkkeelle. Andreaksen kertoman mukaan hänen itsensä suunnitteleman talon osti joku Kemijoki Oy:n työntekijä, mutta talon myöhemmistä vaiheista ei Andreas itsekään tiennyt sen enempää. Onneksi hän oli ennättänyt maalata siitä kuvan muistoksi.⁴³⁷ Kun Lokan allasta alettiin täyttää vuonna 1967⁴³⁸, Andreas ymmärsi, että Sompio ja sompiolainen elämänmuoto olisi iäksi menetetty. Hän koki omaksi tehtäväkseen kertoa tuleville sukupolville vanhasta sompiolaisesta kulttuurista, sen historiasta, luonnosta, kylistä ja ihmisistä. Tehtäväänsä hän suoritti maalaamalla kuvia ja sepittämällä lauluja, jotka kertovat tästä ainutlaatuisesta alueesta. Sompiota hän vertasi korven kontioon, jonka kohtalona oli tulla surmatuksi ja luovuttaa turkkinsa saalistajille:

Menneitten aikain Sompijo, lailla korven kontion,
turkkinsa sai luovuttaa, kuolla pois ja huohottaa.

Kauaksi taakse aika jää, pystyssä kuin nähtiin pää,
Sompijoon joka vajelsi, majansa myös rakensi.

--
--

Ennen muinoin sielä myöskin peuralaumat vajelsi,
metsän petot saalistansa sielä aina vainosi.

Nuolet, keihät, heittosiimat sielä silloin lenteli.
Partaurhot karhuin kanssa huusi, karjui taisteli.⁴³⁹

436 Aikio 2001, 72; Kilpimaa 2013, 97.

437 Kemijoki Oy osti Alariestolta tilan Ylirova RN:o 2:9 6.8.1960 rakennuksineen. Yksi rakennus on siirretty Ylikylään ja on nyt Olkkajärvellä. Punnonen, Anne 19.11.2014. (KJOYA); Rainto 1980, 9. POA.

438 Tikkanen, P & A 1972, 113.

439 Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Laulusta *Sompijo kuin Korven kontijo*. Myös nimillä *Mitä on Lokan tekojärven pohjalla* ja *Entinen Sompijo*; Kilpimaa 2013, 98.

Sompijo kuin korven kontijo -laulun alkuosan säkeistöissä Andreas kuvailee samoja aiheita kuin maalauksissaan. Sompioon vaeltavat ja rakentavat majansa ylpeät sankarit, joista versoo suuri suku: sompiolaiset. Siellä vaeltavat myös peuralaumat ja metsän pedot, joita vastaan Sompion partaurhot taistelevat huutaen ja karjuen aseinaan keihäät, nuolet ja heittosiimat. Tässä tulee mukaan myös Andreaksen äänimaisema, joka seuraavissa säkeistöissä saa romanttisemman ja herkemmän ilmaisen:

Jokirantain ruoholaaksot kukkanurmet kultasi,
mehiläiset sielä surras, sääsket, paarmat hurrasi.

Linnut lauloi pihapuissa, naiset nauroi kaakatti.
Hiljallensa karjankellot laitumilla kalkatti.

Kaukaa kuului koirain haukku, lasten nauru, kalkatus.
Jäljelle jäi tuulten humu, vaivaismetsän valitus.⁴⁴⁰

Hyönteisten surinaa, lintujen laulua, karjankellojen kalkatusta, naisten ja lasten naurua, tuulten humua ja vaivaismetsän valitusta ei Andreas kyennyt maalauksissaan tulkitsemaan. Kuitenkin kaikki nuo Sompion äänet olivat hänellä muistissa kiinteästi maisemaan liittyneenä. Kun laulu jatkuu, tulevat mukaan vielä harvinaisemmat aiheet, joiden avulla Andreas kenties pääsi pakoon ahdistavia tunteita ja muistoja, vaikka ne oli pakko kohdatakin:

Pois on sieltä metsän neitot, noitat, peikot katonneet,
maailmalle partaurhoin vesat sieltä hajonneet.

Katonnut on taito taikain, noita aikain aherrus,
päättynyt on Sompijossa korpikansan vajellus.

Järven laineet sielä loiskii, peittää vanhan Sompijon,
kulttuuri kuin muuttaa voi luonnon ja ihmiskohtalon.⁴⁴¹

440 Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Laulusta *Sompijo kuin korven kontijo*. Myös nimillä *Mitä on Lokan tekojärven pohjalla* ja *Entinen Sompijo*; Kilpimaa 2013, 98.

441 Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Laulusta *Sompijo kuin korven kontijo*. Myös nimillä *Mitä on Lokan tekojärven pohjalla* ja *Entinen Sompijo*; Kilpimaa 2013, 99.

Sompion luonnossa Andreakselle näyttäytyivät myös satuolennot. Metsänneidot, noidat ja peikot olivat hyviä luonnonhenkiä, suojelijoita, jotka joutuivat väistymään ihmisen tuoman kulttuurin tieltä. Kun ne lähtivät, oli ihmistenkin lähdeittävä.

Ensimmäisellä vierailullaan kodissani Andreas lauloi tämän allaslaulun ja sen jälkeen hän tuumi *jos minä vielä laulan toisen perhään, joka kuvvaa tätä sammaa asiaa mutta pikkusen eri, erilaisesta näkökulmasta*. Laulu *Sompion tarina* kuulostaa iloisemmalta kuin laulu *Sompio kuin korven konttijo*. Siihen vaikuttaa melodia, joka on kansanlaulusta Isontalon Antti. Laulun alussa Andreas kertoo, miten sompiolaiset lapset elivät *kotikylän kankailla mailiman huolista vaivoista vapaina luonnon lasten lailla*. / *Kulttuurin suomija kukkija kauniita melkeinpä kokonaan vailla*. Sompiolaisille riitti luonnon suuria viljavainioita, porokarjat olivat suuret, metsän riistaa ja vetten viljaa oli riittävästi ja kaikkea muutakin luonnon rikkautta tarpeeksi. Mutta kaikki tämä rikkaus katosi, kun *erämaajärveksi kemijoki yhtiö sompion kokonaan muutti*, / *metsijen valtijas sieltä myös hakkasi lintujen laulupuutkin*. Sompiolaiset, jotka menettivät kotinsa ja asuinalueensa saavat tässä laulussa vertailukohteensa raamatusta: *Sompio laiset kuin siinäin korvessa, uusilla asuntomailla, / sompion lihapatat mielessä lienee, israelin lasten lailla*.⁴⁴²

”Se aina laulo niitä laulujaan” – Andreas Vuotson kyläyhteisön jäsenenä

Vuotson aikana Andreaksen laulutuohtanto oli runsaimmillaan. Hän oli julkaissut laulukirjansa, jossa oli 40 laulua, juuri ennen Vuotsoon muuttoa. Kirjassa on vain kaksi Sompioon liittyvää laulua: *Lapsuuskotia muistellessa* ja *Voutavaarassa ennen ja nyt*. Kokoelmiini olen saanut äänitettyä 32 Sompioaiheista laulua, joista suurin osa on Andreaksen Vuotson ajalta. Lappiin ja saamelaisiin liittyviä lauluja on kirjassa 12, yhteensä niitä on 29. Andreas sepitti lauluja myös saamenkielellä. Niistä olen saanut nauhoitettua laulut *Piehtarin laulu*, *Pielpajärven kirkko* ja *Boaris sami adja* (*Vanha lappalaisukko*). Vuotsossa Andreas kiinnitti huomiota saamen kielen alistettuun asemaan. Muistan hänen kertoneen miten varsinkin papit *lastasivat lappalaisia* ja sa-

442 Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Laulusta *Sompion tarina*; Kilpimaa 2013, 99.

noivat heidän kieltään pahalaisen kieleksi. Koulussa ei saanut puhua saamea, ja monissa perheissä saamenkielen taito menetettiin kokonaan.⁴⁴³ Andreaxsen saamelais-aiheiset laulut olivat ihailevia ja rohkaisevia: *Lappalainen, mies sekä nainen, / ylös nosta jo heimosi tää. / Uusi huomen kerran voi koittaa, / siksi pystybyn nosta jo pää.*⁴⁴⁴ *Täällä ovat minun vanhemmatkin syntyneet, / tämä on meidän isien maa, / täällä lappalaisten kultakieltä kuulla saa, / tätä maata en unhoita.*⁴⁴⁵ Andreas tuntuu myös aavistaneen, ettei saamelaiskysymyksen ratkaisu tule olemaan helppo.⁴⁴⁶ *Vuotson kylä* -laulussa hän laulaa: *kuka on lantalainen kuka on lappalainen. / sitä on vaikeja tietää. / sellaisen tuloksen jokainen saa. / joka vuotson kylässä vain kiertää.*⁴⁴⁷ *Lappalaisten laulun ensimmäisessä säkeistössä* Andreas ennustaa nykytilanteen: *Korpien kätköistä astuu / kansa pieni ja vaatimaton. / Koko mailima meitä nyt katsoo, / mikä kohtalo meidän on.*⁴⁴⁸

Andreas aloitti Vuotsossa myös aktiivisen maalauksen, kun tarvikkeita alkoi olla hyvin saatavilla. Matkailijat saivat nähdä Andreaxsen maalaamia Lapin aiheisia kuvia matkailumajan seinillä. Hänellä oli voimakas tarve saada kuvansa esille ja laulunsa kuuluville. Ihmisenä Andreas koettiin todella erikoiseksi. Vuotsolaiset seurasivat ihmeissään hänen harrastuksiaan. Hillka Ukkola muistaa, että Andreasta pidettiin jonkinlaisena kylähulluna.⁴⁴⁹ Pälvi Rantalan mukaan kylähullu on koko ajan ikään kuin rajalla. Hänet hyväksytään poikkeavuudestaan huolimatta osaksi yhteisöään. Häntä ei suljeta ulkopuolelle, mutta koskaan hän ei myöskään ole täysin sisällä eikä täytä normaalina pidetyn kriteereitä.⁴⁵⁰ Tällaisessa asemassa oleva ihminen voi myös joutua poikkeavan käytöksen kohteeksi. Vuotson kylän koulussa oli asuntola, koska oppilaat kouluun tulivat pitkien taipaleiden takaa. Lauri Ukkola oli siihen

443 Ks. Aikio, Marjut 1988.

444 Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Laulusta *Lappalaisen laulu*; Kilpimaa 2013; 91.

445 Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Litterointi MKA. Laulusta *Vanha lappalaisukko (Boares samiadjja)*

446 Ks. esim. Lehtola 2015 ja Sarivaara 2012; Kilpimaa 2013, 90.

447 Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 44. MKA; Alariesto s.a. Äänite HLLA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1980. Äänite POA. Sävel ”Ison talon Antti”. Laulusta *Vuotson kylä*; Lehtola 2012, 36; Lehtola 2015, 255–256; Kilpimaa 2013, 90.

448 Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Laulusta *Lappalaisten laulu*; Kilpimaa 2013, 92.

449 Ukkola, Hillka 14.1.2014.

450 Rantala 2003, 7.

aikaan asuntolassa asuva koulupoika. Hän on kertonut, että heillä oli tapana asuntolan poikien kanssa mennä koulun jälkeen matkailumajan talonmiestä kiusaamaan. Ukkolan mukaan kiusanteko saattoi joskus olla ilkeääkin, mutta pojilla oli hauskaa kun Andreas ajoi heitä takaa ja rähisi heille.⁴⁵¹ Andreas tai Riikka eivät milloinkaan kertoneet tällaisesta poikien kiusanteosta, vaikka he molemmat usein muistelivat Vuotson aikoja. Voihan olla, että leikkimielinen Andreas pitikin tätä koulupoikien ilkikuruisuutta jonkinlaisena leikinä. Hänen kummipoikansa Esko Uusitalo, joka on Andreaxen sisaren Hilman tyttärenpoika, muistaa Andreaxen mörrimöykkyä, joka ei koskaan suuttunut kenellekään: *Sillä oli karvakengät. Se ei ollu kova niinku miehet yleensä, meuhkasi lasten kanssa, oli pehmeämpi kuin muut miehet, jotka suunnilleen nosteli lapsia pois tieltä – – Sen aikaset pohjosen miehet oli sodankäyneitä miehiä. Kun lapset halusi värkätä: ”Se tyhjäntoimittaminen on loputtava nyt!” Andreas oli erilainen. Hän jaksoi aina meiskata lasten kanssa.*⁴⁵² Andreas oli yhteisönsään niin sanottu *normaali poikkeus*, henkilö, jonka kautta yhteisön jäsenet pystyivät heijastamaan omia normejaan ja omaa normaaliuttaan, joka kertoo yhteisön sietokyvystä ja tavasta vetää raja normaalin ja poikkeavan välille.

Vuotsolaisissa Andreas herätti laulu- ja maalausharrastustensa vuoksi enemmän ihmetystä kuin ihailua, mutta hänet hyväksyttiin, koska hän oli työssään ahkera ja huolellinen ja myös taitava käsistään. Hän oli omanlaisensa yksilö, mutta ei niin poikkeava, että hänet olisi suljettu yhteisönsä ulkopuolelle. Päinvastoin hänellä oli Vuotsossa paljon ystäviä, joiden kanssa hän oli jatkuvasti yhteydessä. Tähän vaikutti erityisesti Riikka, joka oli seurallinen ja vieraanvarainen. Ilman Riikkaa Andreas olisi saattanut jäädä yksinäisemmäksi. Andreaxen voimaantumiseen vaikutti myös se huomio, jota hän sai matkailumajalla vierailleilta turisteilta ja virkamiehiltä. Joihinkin matkamiehiin Andreaxen laulut tekivät vaikutuksen, ja he ovat muistelleet jälkeenpäin näitä kohtaamisia lämmöllä ja arvostuksella.

451 Ukkola, Lauri 10.10.2013.

452 Uusitalo, Esko 7.11.2002.

Vanhuus

Uusi koti ja eläke aika Rovaniemellä

”Minä maalasin siinä makuuhuoneen sängyn päällä” – Ateljee Pirkkakadun kaksiossa

Suomen Matkailijayhdistys luopui Vuotson Matkailumajasta vuonna 1967 ja Andreas pääsi kauan kaipaamalleen eläkkeelle. Maja jäi posti- ja lennätinlaitoksen haltuun, ja Andreas suostuteltiin jäämään siihen talonmieheksi vielä pari vuodeksi. Hän oli hyvä työntekijä, ja mestari oli houkuttellut häntä jäämään vielä pidemmäksi ajaksi: *Älähän nyt vielä häittäile että olehan nyt vielä jonku aikaa tässä. Minä sanoin että ei, kyllä minun pittää nyt lähteä eläkkeelle.*⁴⁵³

Andreaksella oli ollut jo pitkään suunnitelmia eläkepäivien varalle. Hän oli elämänsä aikana menettänyt monta kotia. Loppuelämäkseen hän halusi saada pysyvän oman kodin Riikalle ja itselleen. Andreas ja Riikka olivat jo vuosia sitten päättäneet, että eläkkeelle siirtyessään he muuttaisivat Rovaniemelle. Jo 1950-luvulla he tiesivät, ettei Lokkaan ollut palaamista. Lokan koti jäisi tekojärven alle. Niinpä he alkoivat etsiä asuntoa Rovaniemeltä. Sieltä löytyikin sopivalta paikalta rakenteilla oleva kerrostalo, josta Alariestot varasivat kaksi huonetta ja keittiön käsittävän huoneiston. Andreas ei haikaillut Lokan talon ja tilan perään, sillä uuden kodin he pystyivät maksamaan Kemijoki Oy:ltä saamallaan korvausrahoilla. Talo valmistui 1950-luvun lopulla. Uusi kaksio pantiin aluksi vuokralle. Vuonna 1969 pariskunta muutti Vuotson majan saunarakennuksen askeettisesta hellahuoneesta ikiomaan kerrostalokaksioon Rovaniemen Pirkkakadulle Vanhan torin laitaan.⁴⁵⁴

Oma koti Rovaniemellä oli Andreakselle erään unelman täyttymys, mutta hänellä oli vielä paljon suurempiakin unelmia. Eläkkeellä ollessaan hänellä olisi viimeinkin aikaa maalata näkyviin niitä kuvia, jotka olivat mielikuvina odottamassa hänen muistissaan. Hänellä olisi lopultakin aikaa käydä taidenäyttelyissä tutustumassa ”oikeiden taiteilijoiden” töihin. Alariestot osasivat

453 Alariesto 1985. Tuula Salmi haastattelee Andreas Alariestoa SKS/KRA. Litterointi MKA; Kilpimaa 2013, 105.

454 Aikio 2001, 87; Kuusikko, Riitta 1994, 22; Kilpimaa 2013, 105.

nauttia Lapin pääkaupungissa asumisesta. Enää ei tarvinnut nousta aamulla aikaisin töihin. Asunnossa oli kaikki mukavuudet. Kaupat olivat lähellä, samoin lääkäripalvelut. Sompion aikaisia ystäviä oli muuttanut Rovaniemelle, ja uusiakin ystäviä löytyi. Andreaxen kannalta oli tärkeää, että Lapin maakuntakirjasto oli kävelymatkan päässä. Siellä hän etsi arkistoista ja kirjoista taustatietoja töilleen, mutta kirjastolla oli hänelle vielä paljon tärkeämpi merkitys. Siihen aikaan siellä järjestettiin Lapin tärkeimmät taidenäyttelyt. Siellä Andreas vietti aikaansa tutkien toisten taiteilijoiden töitä, joista hän muodosti oman mielipiteensä. Se mielipide ei muuttanut hänen omaksumaansa maalaustyyliä. Maalaaminen oli ollut hänelle sivuharrastus, ja joskus hänellä oli ollut siinä jopa kymmenenkin vuoden tauko. Sotien aikana kaikki hänen siihen mennessä maalaamansa työt olivat tuhoutuneet. Muistikuvat niistä olivat kuitenkin säilyneet samoin kuin laulut koko entisen elämän ajalta. Andreas halusi nyt maalata kaikki entiset kuvat uudelleen ja niiden lisäksi vielä paljon uutta. Kuvien aihepiirinä olisi koko Lappi aina Jäämeren rantoja myöten.

Andreas halusi tulla oikeaksi taiteilijaksi. Hänellä alkoi nyt kiihkeä luomisen kausi. Työtilana hänellä oli makuuhuoneen sänky ja sen päälle levitetty vahakangas. Siellä hän maalasi kumarassa, välillä melkein makuullaan sängyn päällä. Pensselit Andreas teki Riikan ja Kirstin hiuksista ja polkupyörän pinnoista. Maalaustekniikka oli omintakeinen – hän töpötteli öljyväriä paperille hyvin ohuelti omatekoisilla kovilla ja lyhyillä pensseleillä. Andreas työskenteli hyvin huolellisesti. Sekä taustamaisema että maalauksen pääasiat, ihmiset ja eläimet, oli käsitelty pikkutarkasti.⁴⁵⁵ Kuvia syntyi kymmenittäin. Andreas oli kuullut, että taiteilijat voisivat saada taloudellista tukea työhönsä. Hän lähetti useana vuonna apurahahakemuksia Rovaniemen kaupungin taidetoimikunnalle. Kukaan ei tullut koskaan edes katsomaan hänen töitään. Andreas oli kuitenkin lannistumaton. Hän jatkoi maalaamista vuodesta toiseen, koska hän koki sen tehtäväkseen. Kesät Riikka ja Andreas viettivät Vuotson mökillään kalastaen Lokan altaalla, hillastaen ja vanhojen ystävien kanssa seurustellen.

Kerran Andreas sai kuulla, että Rovaniemen kirjastolla järjestettävässä taidenäyttelyssä vierailisi *Suomen taiteen päämiehiä*. Hän otti nipun maa-

455 Kuusikko, Riitta 1994, 45; Aikio 2001, 89.

lauksiaan mukaansa näyttääkseen niitä näille asiantuntijoille. Herrat istuivat pöydän ääressä ja eräs heistä, Andreaksen mukaan Ben Renvall-niminen, oli ottanut käteensä päällimmäisen kuvan, katsonut sitä, katsonut Andreasta ja kysynyt, oliko tämä taiteilija. Andreas oli vastannut, ettei hän oikein taiteilijaksi tohdi itseään kutsua. Mies oli pannut maalauksen kuvapuoli alaspäin toisten maalausten päälle eikä sen koommin kiinnittänyt huomiota Andreakseen eikä hänen tuotoksiinsa. Andreas ei lannistunut tästäkään. Hän jatkoi maalaamista yhä innokkaammin. Kun kuvia alkoi syntyä niin paljon, ettei niille tahtonut riittää säilytystilaa pienessä kaksiossa, Andreas keksi tarjota niitä Ateneumin taidemuseoon. Sieltä vastattiin, että heillä on tauluja liikaakin. Andreas jatkoi maalaamista, maalasi ja lauloi. Jossakin vaiheessa apuraha-anomus tärppäsi. Andreas sai Rovaniemen kaupungilta pienen apurahan kirjoituskoneen ostoa varten.⁴⁵⁶ Nyt hän pystyi kuvanteon ohella kirjoittamaan muistiin laulujaan. Laulukirjan julkaisemisesta oli kulunut jo neljännesvuosisata, ja Vuotson aikana oli uusia lauluja syntynyt kymmenittäin. Andreas sai kirjoitettua muistiin yli 80 laulua. Hän toimitti käsikirjoitukset WSOY:lle ja joillekin muille kustantajille. Mitään vastausta hän ei kuitenkaan saanut.⁴⁵⁷

Vuodet kuluivat. Eläkeläispäivien huippuhetkiä Riikalle ja Andreakselle olivat Petsamon aikaisten ystävien tapaamiset. Petsamo-Seura oli perustettu Oulussa vuonna 1972, ja sen toimesta järjestettiin vuosittain tapaamisia, joihin Alariestotkin aina pyrkivät osallistumaan. Riikka oli jopa saanut julkaisuksi pienen muistelukertomuksensa Petsamon ajoilta seuran ensimmäisessä *Petsamolaista*-lehdessä vuonna 1975. Andreasta tämä harmitti kovasti, ja jo seuraavassa Petsamo-seuran kokouksessa hän näytti *Petsamolaista*-lehden toimittajalle, kirjailija Rauni Kivilinnalle maalauksistaan painattamiaan mustavalkoisia kortteja kehaisten samalla olevansa parempi taiteilija kuin Tuhka. Andreas oli käynyt tutustumassa Aukusti Tuhkan näyttelyyn Rovaniemellä ja oli sitä mieltä, että hänen omat työnsä olivat parempia.⁴⁵⁸ Kivilinna oli ensimmäinen, joka osoitti edes jonkinlaista kiinnostusta Andreaksen töitä kohtaan. Andreas on itse kertonut kutsuneensa Kivilinnan Rovaniemelle

456 Alariesto 1985. Tuula Salmi haastattelee Andreas Alariestoa SKS/KRA. Litterointi MKA; Kilpimaa 2013, 106.

457 Alariesto 1980. Haast. Vuoristo. POA. Äänite ja litterointi MKA.

458 Aikio 2001, 90–91; Mikkola 2009; Kilpimaa 2013, 107.

katsomaan maalauksiaan, ja ihme tapahtui. Kivilinna todellakin tuli käymään Rovaniemellä Alariestojen kotona. Siellä hän koki yllätyksen. Andreas alkoi vedellä esiin maalauksiaan, joita siihen aikaan oli noin 70. Hän levitteli niitä sängyille ja muille huonekaluille. Kuvat tekivät Kivilinnaan voimakkaan vaikutuksen.⁴⁵⁹

Rovaniemen vuodet 1969–1975 olivat olleet Andreakselle pettymys. Taideyhteisöltä hän ei saanut minäänlaista tukea tai yhteistyötä. Hän joutui jäämään ilman huomiota, jopa hyljeksityksi. Rovaniemen kaupungin ja taideyhteisön penseästä suhtautumisesta huolimatta Andreas ei antanut periksi vaan jatkoi työtään entiseen tapaan. Andreas oli asettanut itselleen päämäärän, johon hän pyrki, ja hän uskoi lujasti myös saavuttavansa päämääränsä. Voimavaroja hän sai muistelusta, joka on eräänlaista menneen ja nykyisyyden välistä keskustelua. Muistelemista on pidetty erityisen tärkeänä muistissa säilyneen menneisyyden haltuunottamiseksi ja myös oman identiteetin lujittamiseksi. Muistellessa ei eletty elämä näyttäydy enää vain tavanomaisina arkipäivän iloina, suruina tai vastoinkäymisinä vaan erityisinä asioina ja tapahtumina, jotka merkityksellistyvät niitä muistellessa. Tällaisia voimavaroja ovat omaan ja läheisten elämään, fyysiseen ja henkiseen terveyteen, tunteisiin, muistoihin, elämänasenteisiin, opittuihin taitoihin ja ympäristöön liittyvät seikat, joilla on tärkeä merkitys selviytymisessä.⁴⁶⁰

”Vuoden 1976 taiteilijakomeetta löytyi Rovaniemeltä” – ”Etelän herrat” löytävät Andreas Alarieston ja hänen maalauksensa

Rauni Kivilinna toimi kriitikkona Sanomalehti Kalevassa ja tunsu hyvin lehden kulttuuritoimittaja Kaisu Mikkolan. Andreas Alarieston luona käynnin jälkeen Kivilinna oli kertonut Mikkolalle olevansa aivan pyörryksissä. Andreas oli kaivanut maalauksiaan komeroista, kaapeista, sänkyjen alta ja ties mistä ja esitellyt kaikki työnsä. Kivilinna oli ollut urakan jälkeen niin uuvuksissa, ettei osannut nukkua koko yönä. Hän ei osannut sanoa olivatko Andreaksen työt hyviä vai huonoja. Kuitenkin hän tunsu, että jotenkin hänen pitäisi nyt toimia. Kivilinna päätti ottaa yhteyttä hailuotolaiseen taiteilijaan Teuvo-Pentti Pakkalaan, joka oli ollut myös Aukusti Tuhkan

459 Mikkola 2009; Rainto 1980, 17; Kilpimaa 2013, 107.

460 Cyrulnik 2009, 180–181; Tuomaala 2008, 54.

oppilaana. Hän näytti Pakkalalle Andreaxsen mustavalkoisia postikortteja ja sanoi vähän hämillään tämän väittäneen olevansa parempi taiteilija kuin Tuhka. Pakkala oli tutkinut Andreaxsen kuvia jonkin aikaa todeten sitten, että niin näyttää olevan.⁴⁶¹

Pakkalan arvioinnin rohkaisemana Kivilinna oli uskaltanut kirjoittamaan WSOY:n pääjohtaja Hannu Tarmiolle kirjeen, jossa kertoi löydöstään, vanhasta lapinmiehestä, joka oli maalannut kotinsa kaapit ja komerot täyteen kuvia Lapin entisestä elämänmenosta. Tarmio kertoo teoksessaan *Lapin sydän*, että samana päivänä oli saapunut toinenkin kirje, jossa kansainvälisesti arvostettu taiteilija Teuvo-Pentti Pakkala kirjoitti Andreas Alariestosta ja hänen taiteestaan. Kirjeessä oli ollut myös pari värivalokuvaa Andreaxsen töistä. Näiden viestien yhteisajoituksella oli toivottu vaikutus WSOY:n lapinharrastajiin. Tarmio otti yhteyttä kirjallisuustoimittaja Martti Montoseen ja taiteilija Urpo Huhtaseen. Joulukuun alussa 1975 kolmikko lähti Rovaniemelle tapaamaan Andreasta ja tutustumaan hänen töihinsä. Hotelli Pohjanhovin aulassa he odottelivat taiteilijaa. Tarmio kertoo kiirehtineensä vastaanottamaan ukonjärrikkää, joka vilahti ohi lapinpuvussa ja pieksuissa. Tämä ei kuitenkaan ollut Andreas vaan viihdetaideilija Matti Kuusla menossa juontamaan jonkin autofirman mainostilaisuutta. Sitten tuli Andreas tummassa puvussa, *jängänkulkijan auraavalla askeleella*, isot taulupaketit molemmissa kainaloissa.⁴⁶²

Tämä joulukuun päivä oli unohtumaton sekä Tarmiolle että Andreaxselle. Oli vuosi 1975. Andreas täytti 11. joulukuuta 75 vuotta. Tämä oli syntymäpäiväjuhlinnan alkusoittoa. Hotelli Pohjanhovin Kemijoen puoleisessa kabinetissa Andreas asetteli taulujaan seiniä ja tuoleja vasten. Välillä hän oikaisi selkensä ja kertoi, että kotona on vielä parikymmentä valmista maalausta ja koko ajan tulee lisää. Vieraat kulkivat taululta taululle. *Kaikkiin kuviin on tarinat*, selitti Andreas. ”Etelän miehet” pitivät lyhyen palaverin ja ilmoittivat saman tien Andreaxselle päätöksensä. Kuvista ja tarinoista tehtäisiin kirja, ja kuvat pyritään saamaan myös näytteille johonkin Helsingin galleriaan. Andreasta ei tämä ilmoitus näyttänyt hämmästyttävän. Tarmion käsityksen

⁴⁶¹ Mikkola 2009; Kilpimaa 2013, 107.

⁴⁶² Alariesto 1978, 3; Mikkola 2009; Rantanen & Tarmio 2012, 20; Tarmio 1998, 237; Kilpimaa 2013, 108.

mukaan hän oli terveellä tavalla tietoinen töittensä arvosta. Hän ei ollut nöyrä vaan asiallinen ja kunnioittava, tietoinen myös omasta arvostaan.⁴⁶³

Seuraava näytös tapahtui Tarmion työhuoneessa Bulevardilla. Andreas ja Riikka olivat tulleet lentokoneella Helsinkiin ja tuoneet maalaukset tullessaan. Jälleen ne oli asetettu näytteille tuoleille, pöydille ja seinustoille. Tarmio oli kutsunut paikalle taideasiantuntijoita: Suomen sen ajan arvostetuimman taidekriitikon Einari Vehmaksen, Ateneumin intendentin Sakari Saarikiven ja Helsingin Taidehallin intendentin Seppo Niinivaaran vastaamaan kysymykseensä: *Onko tämä taidetta teidän mielestänne?* Teoksessaan *Hurmio tai turmio* Tarmio kuvailee, miten lämmin pilke vahvistui 72-vuotiaan Vehmaksen silmissä hänen siirtyessään kuvasta toiseen. Myös Seppo Niinivaara oli ollut varauksettoman innostunut. Keväällä oli Taidehalliin tulossa italialaisten pienoisteosten näyttely, ja sen yhteydessä voitaisiin yksi huone luovuttaa Andreaksen tölle.⁴⁶⁴

Andreaksen lapinkuvien näyttely avattiin Taidehallissa huhtikuussa 1976. Siitä tuli menestys. Andreas ja Riikka olivat itse pitkiä päiviä läsnä näyttelypaikalla. Andreas lauloi ja kertoi tarinoita kuvistaan⁴⁶⁵: *Olen tehnyt nämä laulut ja kuvat, koska nykyinen ja tuleva sukupolvi ei tosiasiassa tiedä mitään menneisyydestä ja minunkin laulut on kohta laulettu ja pensselini heittää heilumasta.*⁴⁶⁶ Esitellessään kuviaan Andreas korosti aina, että kuvat ja niihin liittyvät kertomukset olivat totta. Joskus niitä verrattiin kansansatuihin. Kansansaduissa on usein tyypillisiä piirteitä kuten vaatimaton lähtökohta, pahan voittaminen ja onnellinen loppu.⁴⁶⁷ Andreaksen kuvissa tällaiset aiheet olivat harvinaisia. Kaisu Mikkola kertoi haastattelussaan, että Andreas suorastaan kauhistui, kun hän kehui jotakin kuvaa kauniiksi.⁴⁶⁸

463 Aikio 2001, 91–92; Rantanen & Tarmio 2012, 20; Tarmio 1985. Seppo J. Partanen haastattelee Hannu Tarmiota LMMA. Radio-ohjelman äänite ja litterointi MKA; Tarmio 1998, 237–238; Kilpimaa 2013, 108.

464 Tarmio 1998, 238; Rantanen & Tarmio 2009, 20–21; Tarmio 1985. Seppo J. Partanen haastattelee Hannu Tarmiota LMMA. Radio-ohjelman äänite ja litterointi tekijän hallussa MKA; Kilpimaa 2013, 109.

465 Aikio 2001, 92; Kuusikko 1994, 23; Tarmio 1998, 238; Kilpimaa 2013, 109.

466 Alariesto s.a. Laulu- ja kertomuskasetti Hannu ja Liisa Lumpuksen arkistosta HLLA. Kasetin alkuperä tuntematon; Kivilinna 1976, 3; Kilpimaa 2013, 109.

467 Ylimartimo 2002, 148.

468 Mikkola 2009.

Taidehallin näyttelyn myötä Andreaksesta tuli tunnettu taiteilija, ja hän sai paljon julkisuutta. Hän sai itse määrätä hinnan maalauksilleen. Radiohaastattelussa hän kertoi asettaneensa hinnat aika korkeiksi, koska ei oikeastaan halunnut myydä töitään.⁴⁶⁹ Taulut olivat suurikokoisia ja komeita, ja ne olisi myyty loppuun muutamassa päivässä ellei Tarmio olisi keskeyttänyt myyntiä. Hänen mielessään väikkyi ajatus, että maalaukset pitäisi mahdollisimman pitkälle pitää yhtenäisenä kokoelmana ja saada sijoitetuksi jonnekin Lappiin. Myöskään verotuksellisista syistä ei kannattanut myydä kerralla suuria määriä tauluja.⁴⁷⁰ Helsingistä näyttely siirtyi Andreaksen kotikaupunkiin Rovaniemelle.⁴⁷¹ Myös siellä näyttely oli menestys ja herätti suurta huomiota. Rovaniemen kaupunki osti kokoelmiinsa 43 maalausta. Muutamaa vuotta aikaisemmin Andreas olisi lahjoittanut ne ilmaiseksi kotikaupungilleen, jos olisi saanut anomansa 1500 mk:n apurahan töiden kehystämiseen. Andreaksen kuvia valittiin myös pohjoismaiseen Öga mot öga -näyttelyyn, joka oli esillä Tukholmassa, Oslolla, Bergenissä, Helsingissä, Kööpenhaminassa ja Reykjavikissa 1976–1977. Lapin läänin taidetoimikuntakin palkitsi odottamattomaan kuuluisuuteen nousseen taiteilijan vuoden 1976 taidepalkinnolla.⁴⁷² Tällä tavalla lähti liikkeelle Andreaksen Suomen valloitus ja pian myös kohtuullinen maailmanvalloitus. Pari vuotta myöhemmin Tarmio joutui käymään kirjeenvaihtoa japanilaisenkin tv-kanavan kanssa Alarieston kuvien oikeuksista. WSOY julkaisi Andreaksen tuotannosta kaksi kirjaa: *Andreas Alarieston lapinkuvat* (1976) ja *Lisälehdet Andreas Alarieston lapinkuviin* (1978).⁴⁷³

”Nyt herrat pokkailevat paikkapöksy talonmiestä” – Andreas kuuluisana taiteilijana ja esiintyjänä

Kesällä 1978 Andreas kutsuttiin osallistumaan Kaustisen kansanmusiikkijuhlille ennen kaikkea lauluntekijänä. Kaustisella Andreaksen lauluja äänitettiin ja hänen esityksistään tehtiin myös video. Maaliskuussa 1980 Andreas kutsut-

469 Alariesto 1976. Hannu Tarmio haastattelee Andreas Alariestoa 3.6.1976 YLE.

470 Aikio 2001, 92–93; Tarmio 1998, 238; Tarmio 1985. Seppo J. Partanen haastattelee Hannu Tarmiota LMMA. Radio-ohjelman äänite ja litterointi tekijän hallussa MKA; Kilpimaa 2013, 109.

471 Aikio 2001, 93; Kuusikko 1994, 112; Kuusikko 2008, 132; Kilpimaa 2013, 109.

472 Kuusikko 1994, 112; Kuusikko 2008, 13; Kilpimaa 2013, 109..

473 Tarmio 1998, 238–239; Kilpimaa 2013, 109.

tiin Helsinkiin Taideteollisen Korkeakoulun Studia Generalia -luentosarjan luennoitsijaksi kertomaan töistään. Toimittaja Maarit Niiniluodon mukaan väkeä oli enemmän kuin koskaan vastaavassa tilaisuudessa, ja taiteilija vangitsi helsinkiläisyteisön mielenkiinnon diasarjana heijastetuilla maalauksillaan ja kertomuksillaan. Tämä esitys toi kuulijoiden eteen satumaisen, julman ja karun, mutta huikaisevan kauniin vision Lapin erämaista, vuodenajoista ja ihmisten saumattomasta elämästä yhdessä luonnon kanssa. Esityksensä lopuksi Andreas tapansa mukaan lauloi sekä suomeksi että saameksi.⁴⁷⁴ Tässä vaiheessa hän halusi erittäin voimakkaasti saada esille myös laulunsa ja runonsa.⁴⁷⁵

Andreaksen eksoottiset lapinkuvat herättivät kiinnostusta myös ulkomail- la. Keväällä 1980 Andreas matkusti Riikka-vaimonsa kanssa Itä-Berliiniin avaamaan taidenäyttelynsä ja kertomaan saksalaiselle yleisölle pohjoisen elämästä. Alariestojen mukana olivat Seura-lehden toimittaja Airi Eskanen ja valokuvaaja Teppo Lipasti. Toimittaja Eskanen oli Alariestojen vanha tuttu. Hän oli ensimmäinen toimittaja, joka oli käynyt Andreasta haastattelemassa tämän äkillisen kuuluisuuteen nousun jälkeen. Itä-Berliinin matkasta hän kirjoitti viiden sivun artikkelin *Lapin äijä noitui saksalaiset*. Artikkelin julkaisi Seura-lehdessä 9.5.1980, ja se henkii lämpöä, huumoria ja kunnioitusta Alarieston pariskuntaa kohtaan. Ensimmäiseksi Eskanen esittää kysymyksen, miten mies muuttuu, kun hänet keksitään 75-vuotiaana, ja kun hän on kansainvälinen kuuluisuus ennen 80:tä ikävuottaan. Kysymykseen hän vastaa: *ei mitenkään*.⁴⁷⁶ Eskasen mukaan Andreas on yhä sama tuikkivasilmäinen, vaatimaton ja tuumiva Lapin äijä kuin ennenkin. Andreaksen näyttely sai paljon huomiota ja Alariestot olivat vierailuunsa erittäin tyytyväisiä. Kävi- jöitä näyttelyssä oli niin runsaasti, että isännätkin yllättyivät. Kun Riikka ja Andreas lähtivät kotimatkalle, heidän laukkunsa painoivat paljon enemmän kuin kotoa lähtiessä.⁴⁷⁷

474 Niiniluoto 8.3.1980; Kilpimaa 2013, 110.

475 Tarmio 1985. Seppo J. Partanen haastattelee Hannu Tarmiota LMMMA. Radio-ohjelman äänite ja litterointi tekijän hallussa MKA; Kilpimaa 2013, 110.

476 Myös Hannu Tarmio totesi Andreaksen hämmästyttävällä tavalla säilyttäneen malttinsa ja hahmonsä muuttumattomana vielä kymmenen vuotta julkisuuteen tulonsa jälkeen. Tarmio 12.4.1985; Kilpimaa 2013, 110.

477 Eskanen 9.5.1980, 29–30. *Lapin äijä noitui saksalaiset*. Suur-Seura; Kilpimaa 2013, 110.

Saksan matkan jälkeen Alariestot eivät jaksaneet enää lähteä ulkomaille vaikka kutsuja tulikin. Kotimaassa järjestetyissä tilaisuuksissa Andreas kuitenkin esiintyi mielellään. Hän nautti ennen kaikkea laulujensa esittämisestä. Maalaustensa suosioon ja julkisuuteen Andreas suhtautui aivan luonnollisena asiana, ja yhtä luonnollisena hän piti sitä, että laulut olivat yhtä arvokkaita kuin kuvatkin. Hannu Tarmio, josta oli tullut Alariestojen hyvä ystävä, ei kuitenkaan innostunut lauluista. Hän tiesi, että Andreaxella oli tässä vaiheessa voimakas pyrkimys saada julkaistua myös laulunsa ja runonsa. Tarmio oli lauluja kuunnellut ja oppinut ajattelemaan, että niiden kautta välittyi hyvin rehellinen kuva. Sillä tavalla oli Andreaxen tyyppinen lapinmies kohdannut meidän viihdekulttuurimme ja yhdistänyt siihen omat kokemuksensa, omat sanansa ja omat viestinsä. Kun Tarmio arvioi, että Andreas jollottaa ja että jotkut hänen työnsä ovat roskaa, niin hän selitti, että ne ovat roskaa ja jollotusta juuri siksi, että se kulttuuri, jonka suomalainen viihdemaailma oli Andreaxen valokuvaavalle mielelle tarjonnut, oli niiltä osin roskaa. Tarmio sanoi kavahtaneensa meidän omaa kulttuuriamme nähtyään sen heijastuvan peilikuvana Andreaxen puhtaasta peilistä.⁴⁷⁸ Tosin hän on myöhemmin myöntänyt, ettei hänellä eikä hänen työtovereillaan 1970-luvun kiihkeinä vuosiana ollut kovin paljon aikaa perehtyä Lapin historiaan tai jäljittää ”joikueksperptejä” arvioimaan ja arvottamaan Andreaxen lauluja.⁴⁷⁹

Sibelius-akatemian pianopedagogiikan opettaja Ritva-Tuuli Ahonen ja etnomusikologian opiskelija Mikko Muranen ovat kuunnelleet arkistossani olevia Andreaxen lauluja ja kirjoittaneet niistä lausunnot. Ahosen mielestä on ollut mielenkiintoista kuunnella yhden ihmisen, taiteilijan elämyksiä, tuntoja elämänsä rakkaudesta ympäristöönsä, työhönsä, ihmisiin ja elämän ihmeisiin – Lappiin. Lauluista välittyvät voimakkaat kokemukset, joista Alariesto haluaa kertoa, antaa itseänsä ulospäin – purkautua. Siitä syystä hän käyttää sanan lisäksi sanottavansa voimistamiseksi melodiaa. Melodia ikään kuin palvelee kerrontaa, ja silloin ei ole kysymys jostain laulun synnystä

478 Tarmio 1985. Seppo J. Partanen haastattelee Hannu Tarmiota LMMA. Radio-ohjelman äänite ja litterointi MKA; Kilpimaa 2013, 111–112.

479 Tarmio 16.11.2009. Kirjeestä Marita Kilpimalle; Kilpimaa 2013, 112.

musiikillisessa mielessä vaan muistissa olevat melodiat tulevat auttamaan sanojen virtaa. Ne noudattavat luonnollista linjaa. Säe alkaa, loppuu, ja siinä on huipennus. Kerronnasta johtuen laulussa koko ajan ikään kuin tapahtuu. Tempot ovat suhteellisen nopeita ja sävy on duuria. Rytmii on olennainen osa lauluja. Se ei valu vaan ikään kuin pysyy poljennossa.⁴⁸⁰

Mikko Muranen analysoi lauluja tarkkaan. Andreas käyttää noin kymmentä melodian pätkää hieman varioiden. Tekstit ovat tärkeämmässä asemassa kuin melodia, joka on vain keino kuljettaa tarinaa. Melodia Isontalon Antti toistuu monessa kylän kuvauksessa. Muranen on myös havainnut pätkiä tutuista melodioista (mm. *Rosvo Roope* ja *Sä kasvoit neito kaunoinen*). Laulujen melodioihin on sekoittunut vaikutteita kupleteista, jenkoista, polkkaiskelmistä, mutta myös vanhakantaisista kansanlauluista sekä maakuntalauluista. Monet laulut kuuluvat ns. työlauluihin (perinteeseen, jossa työhön on kuulunut olennaisena osana laulu esim. niitto- ja lypsylaulut, tässä tapauksessa poroelinkeino, esim. Vuomaseljän erotusaidalla).⁴⁸¹ Andreas on myös saanut vaikutteita saamelaisen musiikkiperinteestä, josta puolestaan voi löytää vaikutteita esimerkiksi suomalaisista ja norjalaisista lauluista ja luterilaisista virsistä. Inarinsaamelaisen, pohjoissaamelaisen ja kolttasaamelaisen lauluissa yhdistyvät sekä paikallinen perinne että naapurikansoilta vuorovaikutuksen kautta saadut kulttuuripiirteet.⁴⁸²

Andreas itse ei milloinkaan lakannut uskomasta laulujensa merkitykseen. Vietimme monia hienoja hetkiä sekä Alariestoilla että minun kodissani Andreksen laulaessa ja kertoessa taustatietoja lauluistaan. Näihin aikoihin hän maalasi erittäin kiihkeästi eikä tietääkseni enää sepittänyt uusia lauluja. Hän halusi kuitenkin saada kaikki laulunsa äänitettyä, että nekin säilyisivät jälkipolville. Andreas ei ollut kovinkaan arvostettu kotipitäjässään Sodankylässä, mutta kuuluisuuden myötä hän sai kutsun Sodankylän Sompio-seuran kunniajäseneksi. Silloin hän naputteli kirjoituskoneellaan vielä yhden Sompiojärvi-laulun, jonka hän omisti Sompio-seuralle. Tässä laulussa Sompiojärven

480 Ahonen 2003. MKA.

481 Muranen 2003. MKA.

482 Jousto 2011, 256.

laineet loiskivat vielä vapaina. Pitkässä laulussa on yhdeksän säkeistöä, joissa Andreas laulaa elämästä Sompiojärvellä noita-ajoista nykypäivään saakka:

Tuntureiten suojassa tämä järvi lymyvää,
nähty ken sen joskus on se hiljaa hymyvää.
Poutapilvein varjot sielä aina vajeltaa,
nattastuntureiten kuvaa saa myös katsella.

Ennen muinoin noitat sinne hiljaa vajelsi,
korpimaiten keskellä kuin silloin kamppailtiin.
Mutkaisimmat jojet järvet purot souteltiin,
sauvomalla vastavirtaan veneet työnnettiin.

--

Moni noita vaipunut on hautan lepoon,
ikiunta kohta nukkuu koko sompijo,
järven pohjaan hiljalleen kuin kaikki vajovaa,
menneisyyten muistot aika aina katottaa.⁴⁸³

Joulukuussa 1980 Andreas vietti 80-vuotissyntymäpäiviään Rovaniemellä. Katajarannan koulun oppilasryhmä kävi laulamassa hänelle laulut *Lapsuus kotia muistellessa* ja *Sompion korpien elämää*. Andreas oli hyvin liikuttunut kuullessaan lasten laulavan hänen omia laulujaan. Tähän asti vain hän itse oli esittänyt niitä. Helmikuussa 1979 hän oli ollut esiintymässä Katajarannan koulun Kalevala-juhlassa, ja sen jälkeen hänestä oli tullut koululle eräänlainen kummitaiteilija, jonka kuvia, kertomuksia ja lauluja käytettiin hyväksi monien oppiaineiden opetuksessa. Kopioita Andreaxen maalauksista kehystettiin ja ripustettiin koulun käytävien seinille. Oppilaat pitivät Andreaxen lauluista ja niitä esitettiin juhlissa ja laulettiin yhteislaulutilaisuuksissa. Andreas oli tästä hyvin mielissään, ja hän antoi minulle kopiot kirjoittamistaan laulujensa käsikirjoituksista ja paljon muutakin materiaalia. Hän näytti arvostavan lasten taholta saamaansa huomiota ja kiinnostusta yhtä paljon kuin koko Suomesta ja ulkomailta saavuttamaansa arvostusta.

Andreaxen tavoitteet ja unelmat olivat olleet paljon vaatimattomammat kuin mihin hän päätyi. Tällaisesta kuuluisuudesta hän ei varmaankaan ollut

483 Alariesto 1976. Käsikirjoitus MKA; Alariesto s.a. Äänite AGA, RTM, MKA. Laulusta *Sompiojärvi*; Kilpimaa 2013, 112–113.

milloinkaan haaveillut. Hän oli toivonut saavansa julkisuuteen kuvansa ja laulunsa, koska koki tärkeäksi että nykyinen ja tulevat sukupolvet saisivat tietoa menneisyydestä ja esi-isien elämästä. Tällä tavalla hän perusteli tuotantoaan ja tavoitteitaan vuonna 1976 ensimmäisen kirjansa *Andreas Alarieston lapinkuvat* esipuheessa. Voimaantumisen kannalta Andreas oli saavuttanut lähes optimaalisen tason. Päämääräänsä hän ei ollut saavuttanut helpolla.

Kaikesta siitä, mitä Andreas itse on kertonut elämästään, voi päätellä, että hänellä oli vahva itseluottamus ja usko selviytymiseensä. Oma halu oppia asioita ja työskentely monissa eri tehtävissä monenlaisilla työmailla antoivat hänelle tietoja, taitoja ja kykyjä, joiden avulla hän tuntui selviävän vaikeimmistakin tilanteista. Useinkaan ei ympäristö vastannut hänen omia henkilökohtaisia päämääriään ja tavoitteitaan eikä tarjonnut mahdollisuuksia henkilökohtaisesti arvokkaiden tulosten saavuttamiseen. Konteksti ei aina tarjonnut fyysisesti turvallisia ja tarkoituksenmukaisia olosuhteita tai tietoa päämääristä, normeista, säännöistä, menettelytavoista ja mahdollisuuksista. Aina ei ympäristö tarjonnut sellaista tunneilmapiiriä, joka helpottaa ja tukee tehokasta toimintaa.⁴⁸⁴ Näihin kokemuksiin liittyvät tunteensa Andreas paljastaa laulussaan *Maailman kulkuri: Kulkuri on luotu kulkemaan, onnejansa aina etsimään*.⁴⁸⁵

Andreas ennätti olla eläkkeellä kuusi vuotta ennen kuin hän saavutti itselleen asettamansa päämäärän. Sen jälkeen hän ennätti työskennellä tehokkaasti vielä kymmenen vuotta saavuttamansa päämäärän hyväksi. Onnellisimmillaan hän oli maalatessaan ja laulaessaan. Uusia lauluja ei tähän aikaan enää syntynyt. Andreas halusi kuitenkin kirjoittaa kaikki sepittämänsä laulut kirjoituskoneella muistiin. Toiveet laulujen levyttämisestä ja uuden laulukirjan julkaisemisesta eivät toteutuneet. Äänitteinä yli sata laulua kuitenkin säilyivät Andreaxen toiveiden mukaisesti perintönä tuleville sukupolville. Andreas halusi myös maalata kuviksi aiheet, joita hänen mielessään oli hänen omien sanojensa mukaan *vaikka millä mitalla*, myös tulevia sukupolvia varten. Andreas eli sovussa itsensä ja ympäristönsä kanssa. Elämänsä varrella hän oli

484 Siitonen 1999, 114.

485 Alariesto s.a. Äänite KSA, AGA, MKA. Laulusta *Maailman kulkuri*.

omaksunut elämänohjeen: *Jokainen hyvä ihminen muistetaan ja kirjataan, vierhaat sivuutetaan eikä muistella pahalla.*⁴⁸⁶

Takaisin synnyinpitäjään

”Ne minun työt on tarkoitettu sinne minun kotikunnalle” – Unelma omasta taidegalleriasta

Tyypillisimpiä piirteitä Andreaxen lauluissa oli menneisyyden kaipuu. Hänen oman menneisyytensä kauneimmat ja herkimmät muistot liittyivät Rieston kylään ja Sompioon. Suuri osa Sompiota ja koko Rieston kylä oli hukutettu tekojärvien alle. Sinne ei voinut palata takaisin, mutta Andreaxella oli siihen omat keinonsa. Hän pääsi palaamaan takaisin menneisyyteen helposti laulujensa avulla:

Vuosikymmenet taaksemme jääneet nuo,
yhä vieläkin kaikuna soi,
sielun kannel kuin kauvaksi kaikuva voi,
yli muistojen menneitten maan,

haaveiten siivillä lentäen liitäjän,
mennä voi pilvijen taa,
nuoruus aikojen aamun koitossa vieläkin,
siellä myös viihtyvä saa.

aamu aurinkon loisto ja illan kuu,
siellä polku ja pihlaja puu,
vaikka umpehen kasvanut polku jo lie,
sinne aatokset vieläkin vie,

lailla lintujen vieläkin laulella saa,
vaikka varjossa illan kuun,
mikä kerran on ollut ei unhoon se jää,
kaiken elää voi uutestaan,⁴⁸⁷

Onnellisista lapsuuden ja nuoruuden muistoista Andreas oli löytänyt voimälähteen, jonka avulla hän pystyi toteuttamaan vielä yhden unelmansa.

486 Eskanen 9.5.1980, 30. *Lapin äijä noitui saksalaiset*. Suur-Seura.

487 Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA; Alariesto s.a. Käsikirjoitus N. 85 MKA; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA. Laulu *Menneisyyttä muistellessa*; Kilpimaa 2013, 114.

Hän maalasi yhä innokkaasti ja ihmetteli radiohaastattelussa 84-vuotissyntymäpäivänään 11.12.1984, että lehdissä oli kirjoitettu hänen lopettaneen maalaamisen kokonaan:

Mutta ei se nyt ole vielä sanottu, että jos tässä terveyttä ja ikkää riittää, ni minä saatan tehdä vielä ties kuinka paljon kuvia, ko minulla ei siinä hommassa näytä olevan mittään hankaluuksia, ko ei ole ollut koskaan. Minä olen aina saanut tulemaan semmoset, semmoset kuvat mitä minä olen itse halunnut ja sillä selvä. – – Se on ollu jo hyvin kauan minun mielessä se, että pitäs johonki saata semmonen paikka, jossa ne jäis vaikkapa tuleville sukupolville asti, niin ne säilyisivät siellä ja ne olis siellä tarpeen vaatiessa halukkaitten ihmisten nähtävissä. Niin minä sillä perusteella olin jo nuin puolitoista vuotta, että minä en myöny enää yhtään kuvvaa. Aivan siinä mielessä, että niitä karttuu niin paljo, että ne kehtaa johonki sitte jättää.⁴⁸⁸

Andreas lahjoitti 84-vuotispäivänsä kunniaksi Sodankylän kunnalle 64 kappaleen kokoelman taulujaan. Kunnan oli määrä perustaa Riikka ja Andreas Alarieston Lapinkuvat -säätiö hoitamaan lahjoitusta, ja kuvien tulisi olla nähtävillä joko kaikki tai puolet kerrallaan Sodankylän keskustassa.⁴⁸⁹ Radiohaastattelun lopussa haastattelijä kysyi, oliko taiteilija itse aikeissa muuttaa Sodankylään. Tämän huhun Andreas kuitenkin tässä vaiheessa kiisti naurahten: *ei ole ototettavissa ainakaan näinä päivinä – – mutta sitä ei tiiä, että kaikkihan se ajan mittaan muuttuu.*⁴⁹⁰

Ajatus muutosta kotipitäjään oli kuitenkin jo alkanut itää Andreaxsen mielessä, ja kyllä hän oli Riikan kanssa sitä pohtinut. Olisi ehkä parempi asua Sodankylässä odottamassa gallerian avaamista. He olivat viihtyneet Rovaniemellä ja heillä oli siellä hyviä ystäviä. Myös Sodankylässä oli vielä vanhoja hyviä ystäviä elossa, ja ennen kaikkea siellä oli Kirsti Suopanki, joka oli ollut heidän läheisin ystävänsä Vuotson ajoista lähtien. Suopanki oli ollut mukana tukena ja turvana melkein kaikilla Alariestojen matkoilla niin Kausisen kansanmusiikkijuhlilla kuin Helsingissä Andreaxsen ja Riikan ollessa

488 Alariesto 11.12.1984. 84-vuotishaastattelu. Jorma Talvensaari haastattelee Andreas Alariestoa. Radio-ohjelman äänite LMMA, äänite ja litterointi MKA; Kilpimaa 2013, 115.

489 Alariesto Gallery Sodankylä, 1987, 4; Kilpimaa 2013, 115.

490 Alariesto 11.12.1984. 84-vuotishaastattelu. Jorma Talvensaari haastattelee Andreas Alariestoa. Radio-ohjelman äänite LMMA, äänite ja litterointi MKA.

kutsuvieraina tasavallan presidentin itsenäisyyspäivän juhlissa.⁴⁹¹ Suopanki on muistellut Andreaksen sanoneen syntymäpäivillään Rovaniemen seurakunnan kirkkoherralle Ilmo Pulkamolle, ettei häntä saa haudata Tavivaaraan.⁴⁹² Suopanki oli siihen sanonut, että Sodankylän vanhaa kirkkoa vastapäätä olisi hyvä paikka hänen äitinsä haudan vieressä.⁴⁹³ Kuolema oli Andreakselle luonnollinen asia, ja se oli usein läsnä myös hänen lauluissaan:

Ihmis lapsi kotistaan. Mailimalle vajeltaa.
Pesän pienen lintuin lailla, itsellensä rakentaa.
Pysyväistä kotija, ei ole sulle päällä maa[n].
Muista että taivaassa. Se meille omppi kotimaa.⁴⁹⁴

Andreas ja Riikka muuttivat Sodankylään kevättalvella 1985. Heille oli kunnan puolesta varattu kirkonkylän keskustasta asunto, jossa oli enemmän tilaa kuin yhdessäkään entisessä kodissa: kolme huonetta ja keittiö. Rovaniemen koti päätettiin säilyttää yöpymispaikkana lääkäri- ja taidenäyttelykäyntejä sekä ystävien tapaamisia varten.⁴⁹⁵ Sodankylässä oli nyt Alariestojen lopullinen koti, vaikka Andreas lauloikin, ettei maan päällä ollut pysyvää kotia vaan lopullinen kotimaa olisi vasta kuoleman jälkeen taivaassa. Andreas varasi itselleen ja Riikalle hautapaikan Sodankylän vanhan kirkon kalmistosta varmistukseen pysymisensä kotipitäjässään. Hän halusi myös pystyttää etukäteen komean hautakiven, johon oli veistetty molempien reliefikuvat ja kaiverrettu syntymäajat. Elokuussa 1985 toimittaja Seppo J. Partanen, Alariestojen hyvä ystävä, oli tullut Sodankylään heitä tervehtimään. Yhdessä he kävelivät kirkkomaalle muistokiveä ihailemaan. Andreas kertoi olleensa välillä huonossa kunnossa. Hän oli ajatellut, *että jos tässä äkkiä kuolee, niin ne jäävät – – asiat rempalleen – – Jos me oltais kumpiki kuollu ni ei olis varmaan kukkaan tehny*

491 Suopanki 27.3.2000. Haast. MK; Aikio 2001, 99; Kilpimaa 2013, 115.

492 Tavivaaran hautausmaa sijaitsee kymmenisen kilometriä Rovaniemen varsinaisen kaupunkialueen ulkopuolella. Kilpimaa 2013, 116.

493 Suopanki 8.10.2009. Haast. MK; Kilpimaa 2013, 116.

494 Alariesto s.a. käsikirjoitus MKA; Alariesto s.a. äänite AGA, MKA. Laulusta *Laulu lapselle*; Kilpimaa 2013, 116.

495 Aikio 2001, 102–103.

*meille hautakiveä.*⁴⁹⁶ Andreaxsen ja Riikan huumori tulee hyvin selvästi esille tässä lyhyessä haastattelussa hautakiven äärellä. Riikka tuumi maanläheisesti, että *ohjaa se siitä puolesta, että saa itteki ihailla etukättee, jotta minkälainen, minkälainen kivi on.* Andreas taas viittasi iankaikkisuuteen: *Kyllä ne tuosta, ku näin lähellä sitä vanhaa kirkkoa, herättää sitte viimiselle tuomiolle.*⁴⁹⁷ Kun olen saanut kuunnella useaan kertaan tämän Andreaxsen repliikin äänitettynä ja sitten litteroinut sen, olen ymmärtänyt miksi muistitietotutkimuksessa korostetaan suullisen lähteen tärkeyttä verrattuna kirjalliseen. Varsinkin Andreaxsen äänensävy, ääniala ja rytmi kantavat sellaisia merkityksiä, joita ei kirjoittamalla pysty ilmaisemaan. Sekä Riikka että Andreas arvioivat muistokiveänsä lämpimän leikkilisesti, mutta kaiken takaa heijastui kuitenkin kummankin tyytyväisyys: kivi oli heidän mielestään erittäin onnistunut.

”Riikka seisoi ulko-ovella itkettynein silmin” – Alariesto-gallerian avajaiset ilman Andreasta

Andreaxsen taulukokoelmalle löydettiin lopulta sijoituspaikka Sodankylätalon toisesta kerroksesta keskellä kirkonkylää. Talon saneeraaminen kesti melkein vuoden. Taulut kehystettiin ja niiden sijoittelu ja valaistus toteutettiin asiantuntijoiden avustuksella. Juridisten ja käytännön järjestelyjen kuntoon saattaminen kesti pitkään. Andreaxsen terveys alkoi heikentyä, eikä hän juuri enää jaksanut maalata. Odottaminen kävi vanhan miehen voimille. Kirsti Suopanki oli Alariestojen jokapäiväisenä apuna ja tukena. Ystäviin pidettiin yhteyttä, ja aina oli kävijöille maukas porokeitto tarjolla. Gallerian avajaispäiväkin saatiin lopulta vahvistettua. Heinäkuun 3. päivänä 1986 toteutuisi Andreaxsen suuri unelma.⁴⁹⁸ Seppo J. Partanen oli toiveikkaana tulossa hakemaan Riikkaa ja Andreasta avajaisiin. Viikkoa aikaisemmin oli Andreas pyytänyt häntä tuekseen luvaten tulla avajaisiin vaikka kontaten, jos vain Partanen tulisi hänen kanssaan. Andreaxsen työhuoneen verho ei heilahtanutkaan tuttuun tapaan niin kuin ennen. Partanen juoksi portaat ylös. Riikka seisoi ulko-ovella itkettynein silmin. Andreas oli kiidätetty aamulla

496 Alariesto 1985. Seppo J. Partanen haastattelee Riikka ja Andreas Alariestoa. Radio-ohjelman äänite ja litterointi MKA; Kilpimaa 2013, 116.

497 Alariesto 1985. Seppo J. Partanen haastattelee Riikka ja Andreas Alariestoa. Radio-ohjelman äänite ja litterointi MKA; Kilpimaa 2013, 116.

498 Aikio 2001, 103–104; Suopanki 8.10.2009. Haast. MK; Kilpimaa 2013, 119.

sairaalaan hyvin huonossa kunnossa. Edellisenä päivänä hän oli vielä nauranut ja laulanut, jopa vähän voimistellutkin.⁴⁹⁹

Alariesto-Gallerian avajaiset toteutettiin surullisen tunnelman vallitessa ilman Andreasta. Riikkakaan ei ollut paikalla. Hän oli sairaalassa puolisonsa sairastuoteen äärellä Kirsti Suopanki tukena. Seppo Partanen käväisi hetken avajaisissa ja ajoi sitten sairaalaan. Andreas makasi toisella kyljellään. Hän ei pystynyt puhumaan mutta näytti tuntevan Partasen.⁵⁰⁰

Andreas joutui makaamaan halvaantuneena sairaalassa yli kolme vuotta. Riikka vietti joka päivä tunteja miehensä luona, samoin Kirsti Suopanki, joka siihen aikaan oli töissä Sodankylän terveyskeskuksessa ja pystyi olemaan läsnä jokapäiväisissä hoitorutiineissa. Andreaksen kunnan vähän kohennuttua hänet päätettiin viedä galleriaan katsomaan, miten hänen työnsä oli asetettu näytteille. Pyörätuolissa istuva taiteilija kannettiin galleriarakennuksen yläkertaan. Nähtyään tutut maalauksensa Andreas liikkui niin voimakkaasti, ettei pystynytkään katsomaan niitä vaan halusi nopeasti pois galleriasta. Hän ei halunnut koskaan palata sinne. Kotona Haastajantiellä hän kävi muutaman kerran. Yksi tällainen hetki oli itsenäisyyspäivänä 1986. Tasavallan presidentti Mauno Koivisto oli myöntänyt Andreakselle Suomen Leijonan ritarikunnan I luokan ritarimerkin. Merkki luovutettiin Alariestojen kotona, jossa oli pieni joukko kunnan edustajia ja ystäviä tilaisuutta juhlistamassa. Kirsti Suopangin mukaan Andreas oli kokenut tämän päivän ja saamansa huomionosoituksen hyvin onnellisena.⁵⁰¹

Andreaksen viimeiset vuodet olivat raskaat sekä hänelle itselleen että Riikalle. Heillä oli kuitenkin monia hyviä ystäviä, jotka pitivät heihin yhteyttä. Sairaalassa käynnit olivat kuitenkin usein hyvin surullisia. Minulla on siitä omakohtaisia muistoja. Kun ensi kertaa kävin Andreaksen sairastuoteensa äärellä, hän ojensi minulle vasemman kätensä, jota hän pystyi liikuttamaan. Siinä vaiheessa hän kykeni myös vähän puhumaan. Hän sopersi vaivalloisesti nimeni osoittaakseen, että tunsin minut. Sitten emme pystyneet enää muuta kuin itkemään. Tällaisia olivat useimmat tapaamisemme. Liikunta- ja etenkin puhekyvyn menettäminen oli kertojalle ja laulajalle liian raskas taakka.

499 Partanen 1999, 6; Kilpimaa 2013, 119

500 Partanen 1999, 6; Kilpimaa 2013, 119.

501 Suopanki 17.2.2013. Haast. MK; Aikio 2001, 106–107; Kilpimaa 2013, 120.

Oppilaani Katajarannan koululla olivat laulaneet kasetille Andreaksen lempilauluja ilahduttaakseen vanhaa sairasta taiteilijaa. Veimme Riikan kanssa nauhurin ja kasetin sairaalaan, että Andreas saisi kuunnella omia laulujaan lasten laulamina. Tunnereaktio oli kuitenkin liian voimakas. Andreas alkoi itkeä niin rajusti, että nauhuri oli suljettava. Mielessään hänellä ehkä soivat oman laulunsa *Nuoruus ja vanhuus* murheelliset sanat:

Elämän kevät kultainen nuoruus,
sinuva aina vain kaipailen,
sinuva usein aatoksissain,
vanhana vain muistelen,

vanhuus sinä hiivit hiljaa ain,
hiljaa saavuit kuin varjo vain,
nuoruus paljon sinä luvata voit,
elämän onnija soit, uuten elämän loit,

vanhuus kaiken sinä tuhovat pois,
mikä muuten ei katota vois,
elämän sammutat pois,
kaikki näin katota voi,⁵⁰²

Andreaksen elämä sammui 29.11.1989 vähän ennen hänen 89. syntymäpäiväänsä. Kuolema ei ollut Andreakselle outo tai torjuttu asia. Hän oli tehnyt useita lauluja, joissa kuolema oli läsnä. Nyt kuitenkin voimien väheneminen, sairastelu ja gallerian avaamisen viivästymisen aiheuttama pettymys saivat hänet tuntemaan, ettei itse voinut vaikuttaa ja osallistua tavoitteiden asettamiseen.⁵⁰³ Andreas ei halunnut nähdä kuviaan eikä kuunnella laulujaan. Hän ei jaksanut enää noudattaa omaa ohjettaan: *Mikä kerran on ollut ei unhoon se jää / kaiken elää voi uutestaan*. Kykenemättömyys puhua ei kuitenkaan estä tunteita ja eläytymistä. Näytti, että koko Andreaksen keho ponnisteli löytääkseen ja lausuaakseen sanat, joita hän halusi sanoa. Puheen menettäminen muuttaa kuvaamme maailmasta. Mitä vähemmän puhumme, sitä raskaampana tunnemme ympäristön paineen.⁵⁰⁴ Andreas oli saanut kokea

502 Alariesto s.a. Käsikirjoitus N. 57 MKA; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA. Laulu Nuoruus ja vanhuus; Kilpimaa 2013, 120.

503 Ks. Masten & O'Dougherty Wright 2010, 226.

504 Cyrulnik 2009, 226, 228.

onnistuneen ja menestyksekkään ikääntymisen. Hän oli päässyt eläkkeelle ja jatkanut aktiivista sosiaalista elämää. Hän oli jatkanut maalausharrastustaan ja saavuttanut uskomattoman menestyksen ja kuuluisuuden. Resilienssi oli leimannut koko hänen elämäänsä, ja hän oli onnistunut toteuttamaan rohkeimmatkin unelmansa. Elämä tuntui hyvittäneen hänelle kaikki hänen kohtaamansa ankaratkin vastoinkäymiset. Nyt oli hyväksyttävä fyysinen taantumisen ja kuolema. Tämän prosessin keskeinen haaste on taistelu epätoivoa vastaan, *Integrity versus despair*.⁵⁰⁵

Andreas joutui kärsimään paljon viimeisinä elinvuosinaan, mutta vaikka hän oli laulanut, että *kaikki näin katota voi*, ei näin suinkaan käynyt. Hän jätti jälkeensä merkittävän perinnön: taiteensa, laulunsa ja kirjansa.⁵⁰⁶ Ja ehkä hän joskus unessa oli päässyt takaisin siihen kauniiseen maailmaan, josta hän oli lauluissaan kertonut. Joulukuisena kaamospäivänä Andreas haudattiin Sodankylän kirkkomaalle. Arkkua kantoivat saamenpukuiset ystävät, ja saattoväkenä oli ystäviä läheltä ja kaukaa.

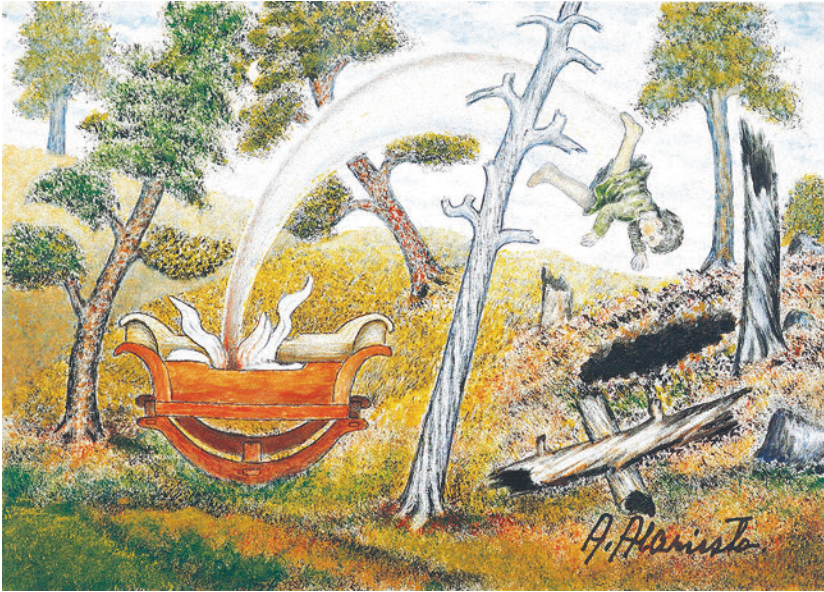
Maalauksessaan *Elämän kaari* Andreas on sijoittanut kehdon keskelle metsää (kuva 8). Jonkin matkan päässä kehdosta on avoin hauta. Ympärillä on vinossa olevia ja kaatuneita puita ja keloja. Kehdosta hautaan johtaa kaari, jonka loppupäässä lentää lapsi kohti mustaa hauta-aukkoa. Kuvaan liittyvässä tekstissä Andreas kertoo:

Elämän kaari on kuvassa tämän näköinen, toisen kaari on matalampi ja toisen korkeampi ihmisen iästä riippuen. Lähtökuoppa ja matkan pää on kaikkialla sama, ilmalennon aikana toinen liitelee kirkkaalla taivaalla ja toinen lentää ryteikköjen läpi lyhyen matkan.⁵⁰⁷

505 Masten & O'Dougherty Wright 2010, 218; Ks. myös Erikson, Erik H. 1982.

506 Partanen 1990, 12; Kilpimaa 2013, 120.

507 Kuusikko 1994, 42–43; Kilpimaa 2013, 121.

Kuva 8. Elämän kaari

Andreaxsen oma elämänkaari oli vienyt sekä ryteikköihin että kirkkaalle taivaalle. *Elämän kaari* -maalauksen aihe toistuu laulussa *Kehdosta hautaan asti*, jossa Andreas laulaa koko elämän kulun viidessä lyhyessä säkeistössä. Laulun hän on tehnyt nuorena tai keski-ikäisenä. Hän on julkaissut sen laulukirjassaan vuonna 1949. Olen löytänyt tämän laulun myös Alariesto-Galleriasta kolmelta eri kasetilta, joten se on ollut Andreaxselle tärkeä ja mieluinen. Elämän ja kuoleman teemat toistuvat useissa muissakin Andreaxsen lauluissa, tässä laulussa ehkä kauneimmillaan:

Lapsi pieni syntynyt on tänne maailmaan,
hetkeksi vaan elämän päivät kultaiset hän saa.

Äsken vielä hymysuulla kera lapsosten,
miehenä jo miehen töitä aina ahkeroi.

Hetkinen nyt aikaa vielä tässä vierähtää,
ukkelina harmaapäisnä lapsi hoippuroi.

Lapsuus, nuoruus, miehuusvuodet, vaarinpäivätkin,
loppuhun nyt kuluneet on ihmislapsosen.

Elänyt on hetkisen kuin kukka päällä maan,
tuonelessa ijaisesti sitten olla saa.⁵⁰⁸

508 Alariesto 1949, 10; Alariesto 1959. Äänite KSA; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA. Laulu *Kehtosta bautaasti*; Kilpimaa 2013, 122.

Andreas Alariesto – oman elämänsä laulaja

Johtopäätökset

Laulaminen oli Andreakselle keino käsitellä omassa elämässään ja ympäristössään tärkeiksi kokemiaan asioita. Tutkimukseni kuluessa olen havainnut, kuinka laulaminen liittyi lapsuudesta lähtien kaikkeen mitä hän näki ja koki. Lauluissaan, jotka useimmiten olivat kauniita ja iloisia, Andreas käsitteli joskus myös elämänsä liittyviä kipeitä kokemuksia ja laulamisen kautta hän pystyi löytämään pakokeinon elämän ankaruudesta. Silloin sillä oli myös terapeutin merkitys. Laulaminen liittyi keskeisesti Andreaksen fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin. Se toi iloa ja tasapainotti mielentilaa helpottaen sisäisiä ristiriitoja. Tunteet purkautuivat lauluissa, vahvistivat ja saivat aikaan voimaantumista. Jokainen, joka kuuli ja näki Andreaksen laulavan, sai huomata miten hän muuttui vapautuneeksi ja iloiseksi. Lisäksi Andreaksella itsellään oli vahva näkemys siitä, että hänen laulunsa olivat merkityksellisiä, ja että hänellä oli niiden kautta tärkeää sanottavaa. Hän käytti laulujaan myös mediana. Arvokkaaksi kokemansa perintöaineuksen toistettavuus helpottui, kun hän muistin tukemiseksi esitti sen laulujen muodossa. Lauluissaan hän otti myös kantaa yhteiskunnallisiin kysymyksiin, joita ei vielä yli viidenkymmenen vuoden kuluttuakaan ole saatu ratkaistuksi. Metsien käsittely, voimalaitosten rakentaminen (*allaslaulut*), porojen laiduntaminen ja saamelaiskysymys (*Kuka on lantalainen kuka on lappalainen, sitä on vaikea tietää.*) ovat edelleen ongelmallisia kysymyksiä. Näissä lauluissa voidaan katsoa olevan myös maailmankatsomuksellista merkitystä.

Laulaminen tarjosi Andreakselle myös välineen jäsentää omaa identiteettiään ja toimia omassa yhteisössään. Hänellä oli voimakas motivaatio konstruoida omaa menneisyyttään. Lauluissaan hän on kertonut elämästään

paljon avoimemmin kuin antamissaan haastatteluissa tai maalausissa ja niihin liittyvissä kertomuksissa. Aina laulut eivät kuitenkaan kerro asioista ihan suoraan. Vaikeita asioita Andreas on joskus kätkenyt metaforien valepukuun. Tällainen laulu on esimerkiksi *Maailman kulkuri*, jossa laulaja kääntelee myrskyssä purttaan sydän täynnä epätoivoa ja tuskaa eikä koskaan pääse kotirantaan. Myös laulu *Nuoruus ja vanhuus* kuuluu tällaisiin lauluihin, joita Andreas teki ja lauloi vain itselleen. Laulussa hän kaipaa onnellista nuoruutta mutta vanhuus on jo läsnä:

Elämän kevät kultainen nuoruus,
sinuva aina vain kaipailen,
sinuva usein aatoksissain,
vanhana vain muistelen,

vanhuus sinä hiivit hiljaa ain,
hiljaa saavuit kuin varjo vain,

Omakohtaisista kipeistä kokemuksista kertovia lauluja Andreas ei laulanut julkisesti. Hän oli purkanut tunteitaan laulamalla helpottaakseen oloaan ja lieventääkseen tuskaansa, ja sen jälkeen *suruja ja murbeita muistella ei*. Boris Cyrulnikin mukaan tämä on pakoa todellisuudesta, mutta se on oikeutettua. Esimerkiksi sotien aikana, kun maailma on mennyt hulluksi, meidän on pyrittävä suojelemaan itseämme.

Olen tutkimuksessani päätynyt johtopäätökseen, että laulut olivat Andreas Alarieston päiväkirja. Päiväkirjan kirjoittaminen on tavallisin tapa merkitä muistiin tärkeitä asioita ja tapahtumia omalta elämän taipaleelta. Andreas oli kuunnellut lauluja ja tehnyt niitä itsekkin jo lapsesta lähtien. Hän oli huomannut että asioista laulaminen helpotti niiden mieleenpainamista ja muistamista. Silloisissa oloissa Andreaksella ei ollut mahdollisuuksia päiväkirjan kirjoittamiseen. Niinpä hän tallensikin kokemuksensa ja tunteensa laulujen muodossa omaan muistiinsa ja myös pystyi säilyttämään ne siellä. Talvisodassa ja Jatkosodassa tekemiään lauluja hän ei halunnut laulaa kenellekään. Ne olivat sellaisia päiväkirjan sivuja, jotka hän oli repäissyt pois. Ensimmäisen maailmansodan ja Suomen itsenäistymisen aikaiset tapahtumat olivat myös joutuneet näiden irtirepäistyjen sivujen myötä pois päiväkirjasta. Niitäkään Andreas ei halunnut julkaista eikä laulaa.

Laulujen kautta olen pyrkinyt avaamaan Andreaxsen elämäntarinan tietoisena siitä, etten sitä pysty kertomaan kokonaisuena enkä täydellisenä. Tutkimuksessani on paljon aukkoja ja epätietoisuutta, ristikkäisiä ääniä ja erilaisia tulkintoja asioista. Lähes kymmenvuotisen ystävyyskämppämme aikana Andreas kertoi minulle paljon elämästään ja lauloi laulujaan, joita hän rakasti. Minäkin opin arvostamaan ja rakastamaan hänen laulujansa, jotka kertoivat Lapista ja Petsamosta, ihmisestä ja luonnosta, rakkaudesta, elämästä ja kuolemasta.

Maalauksissa kuoleman syy on usein väkivaltainen ja julma. Niiden aiheet pohjautuvat kuitenkin muiden ihmisten kertomiin tarinoihin menneisyydestä, eivät Andreaxsen omiin kokemuksiin. Andreaxsen lauluissa kuolema on luonnollinen ja lempeä. Kristilliseen perinteeseen kuuluu ajatus, että maanpäällinen elämä on vain hetkellinen matka kohti ikuisuutta, taivasta. Näin uskonto voi olla voimavarana vaikeina hetkinä. Andreas ei ollut erityisen uskonnollinen, mutta kuoleman kohtaamisessa hän turvautui perinteiseen ajatteluun ja tulkitsi tunteitaan lauluissaan. Lapsena kokemastaan äidin kuolemasta hän ei laulanut. Isänsä ja veljiensä kohtalosta ja kuolemasta hän vaikei kokonaan, samoin sodan aikana näkemästään ja kokemastaan väkivallasta ja kuolemantapauksista. Tauno Vuoristo kysyi haastattelussaan, milloin Andreaxsen isä oli kuollut. Andreas vastasi, ettei hän muista sitä. Vanhin veli Arvo oli kuollut pian Muurmannin legioonasta paluun jälkeen ja Otto oli hirtetty metsään 1950-luvulla. Andreas oli ollut mukana kun Oton puussa riippuva ruumis löydettiin.⁵⁰⁹ Andreaxsen omat kuoleman kohtaamisen kokemukset olivat olleet tuskallisia ja vaikeita. Siksikö hän pyrki torjumaan ja unohtamaan ne laulamalla kuolemasta niin kauniisti? Mutta sitten herää kysymys, miksi hän maalauksissaan esittää kuoleman niin julmana.

Andreas oli maalannut kuvat lapsena kuolemistaan kertomuksista, jotka olivat syöpyneet hänen lapsen muistiinsa. Andreaxsen ensimmäisessä, vuonna 1976 julkaistussa kuvateoksessa *Andreas Alariston lapinkuvat*, on useita väkivaltaa ja nimenomaan väkivaltaista kuolemaa kuvaavia maalauksia: isä surmaa ja syö lapsensa erämaassa selvitäkseen itse hengissä, nuori tyttö haudataan elävänä hänen seurusteltuaan kahden pojan kanssa ja aiheutettuaan heidän kuolemansa, Paavali Pelkonen, Andreaxsen esi-isä ampuu kuoliaaksi

509 Männistö, Esko 25.2.2013.

kaksi majapaikkaansa lähestyvää lappalaista ja epärehellinen kotiapulainen sidotaan jaloistaan alastomana roikkumaan puun oksaan, ruoskitaan ja uhataan polttaa kuoliaaksi ellei hän tunnusta varkauttaan. Pääsikä Andreas vapaaksi oman elämänsä kammottavista muistoista ja peloista maalaamalla ne julmiksi kuviksi, jotka symboloivat niitä tapahtumia, joista hän ei pysynyt kertomaan? Traumaattisia ja henkeuhkaavia kokemuksia Andreas oli kohdannut Pohjoisessa retkikunnassa, Santamäen leirillä, Muurmannin legioonassa, Talvisodassa, Jatkosodassa ja partisaanihyökkäyksessä. Boris Cyrulnik korosti jatkuvasti miten tärkeää on jollakin tavoin representoida kärsimyksiään ja vastoinkäymisiään. Taide, kertomukset, runous ja laulut ovat hyviä keinoja saavuttaa resilienssi. Pääasia ettei jää elämään kokemiaan tuskia omassa mielessään uudelleen ja uudelleen. Silloin ne vain voimistuvat ja lisääntyvät. Anreakselle näin ei käynyt. Hänen ystävänsä ja työtoverinsa ovat kertoneet, että hän lauloi aina sekä työtä tehdessään että vapaa-aikanaan. Näin hän pystyi vapautumaan taakoista, joita elämä oli tuonut tullessaan.

Andreas Alarieston laulettu päiväkirja ja resilienssi, kokoava tarkastelu

Arkistossani on äänitettyinä ja litteroituna 114 Andreaxen laulua. Niistä 75 laulua kuvaa hänen omaa elämäänsä ja kokemuksiaan. Olen arvioinut eri aiheisten laulujen lukumääriä. Lauluja lapsuudesta on 11, nuoruudesta 14, aikuisiän lauluja on 42 ja vanhuuteen liittyviä 8. Loputkin laulut liittyvät jollakin tavalla Andreaxen ajatuksiin, tunteisiin ja havaintoihin maailmasta. Kaikki laulut ovat olleet hänelle tärkeitä. Olen kuunnellut lauluja ja lukenut niiden sanoituksia moneen kertaan. Punaisena lankana niistä löytyy resilienssi, joka on auttanut Andreasta rakentamaan elämäänsä. Positiiviset tunteet, positiiviset ajatukset ja positiivisista tapahtumista kertominen ovat auttaneet häntä kohtaamaan vastoinkäymisiä ja ponnahtamaan takaisin negatiivisista kokemuksista. Andreaxen luonteeseen kuului auttavaisuus ja ystävällisyys kanssaihmiä kohtaan, ja se taas herätti arvostusta ja edisti ystävyysuhteiden syntymistä. Näiden prosessien kautta lisääntyi myös resilienssi.

Lapsuusajan laulut

Boris Cyrulnik pitää onnellista lapsuutta resilienssin tärkeimpänä perustana. Andreas on kuvannut lapsuuttaan erittäin onnelliseksi: *Isän Äitin toivottu. / Tänne kauvan kaivattu. / Kutsu vieras olla saat. / Isän Äitin iloksi.* Toisessa laulussa: *Lapsi pieni syntynyt on tänne maailmaan, / hetkeksi vaan elämän päivät kultaiset hän saa.* Nämä säkeet kertovat lyhyesti Andreaxsen kokemuksista lapsuudesta. Hänelle lapsuus merkitsi elämän kultaisia päiviä. Laulut *Lapsuus kotija muistellessa, Tupa pienoinen metsässä siellä, Laulu lapselle, Lapsen laulu äidille äitienpäivänä, Meidän lasten joululaulu* ja *Tässä on poika pikkurainen* ovat syntyneet kaipauksen, rakkauden ja kiittolisuuden tunteista. Niiden pohjana on ollut menettämisen ja surun tunne, jonka aiheuttama tyhjiyttä täyträäkseen Andreas on luonut representaatioita: lauluja ja kuvia korvaamaan menetettyjä tärkeitä ihmisiä ja asioita. Tuomalla kuolleet takaisin elämään voi resilienssin kautta päästä nauttimaan heidän seurastaan jälleen. Äidistä ja lapsuuskodista kertominen ja laulaminen oli Andreaxselle mie-luista. Laulaessaan *oi jos vielä kerran saisin / kaiken elää uutestaan,* hän näytti todellakin elävän uudestaan niitä onnellisia hetkiä, joista hän lauloi. Laulut *Tässä on poika pikkurainen, Erämies ansoja katsomassa* ja *Pikkupojat oravaa kivittämässä* kertovat Andreaxsen omasta huolettomasta pikkupojan elämästä kodin ulkopuolella, metsissä ja luonnossa. Siellä hän viihtyi ja tunsi olonsa turvalliseksi: *Tässä on poika pikkurainen / iloinen ja huoleton. / Laulamaan kuin kottarainen / valmis vaikka milloin on.* Andreas on kertonut, että ensimmäisen laulunsa, *Erämies ansoja katsomassa,* hän on tehnyt 11–12-vuotiaana. *Hiihtää hotkin, suksin potkin, vuolasojan latvaan / ansojani katsomahan, / mitä sieltä saisi.* Laulu on iloinen. Andreas saa saaliikseen kuusi riekkoa ja kanahaukan, mutta kettu on vienyt hänen ansastaan jänöjussin. Tämä retki oli niin merkittävä, että Andreas teki kotimatalla siitä laulun: *Kotia kun hiihtelin niin mietiskelin vielä, / tämä laulu kajahteli ensi kerran siellä.* Tällä laululla voi olla syvempikin merkitys. Juuri näihin aikoihin Andreaxsen äiti oli sairastunut ja kuoli pojan ollessa 12-vuotias. Andreas on kertonut, että metsä oli hänen paras ystävänsä. Tällä retkellä hänelle ehkä paljastui myös laulamisen merkitys ilon ja lohdun tuojana.

Vaikka Andreas eli marginaalissa aina 75-vuotiaaksi asti, hänen elämänsä ja kokemuksensa avaavat kurkistusaukkoja Suomen ja Euroopan historiaan

1900-luvun alusta lähtien. Tämän Andreas ymmärsi itsekin. Laulussaan *Tämä poika* hän käyttää lähdistään kotoa maailmalle metaforaa *tämän pojan elämässä historian lehti – ensi kerran silloin kääntyi*. Samassa laulussa hän viittaa monenlaisiin elämänsä kokemuksiin, jotka olivat olleet hänelle tärkeitä: *Paljon olen mailimata kulkenut / ja paljon olen kokenut ja nähnyt*. Ja seuraavassa säkeistössä Andreas viittaa elämänsä vaiettuihin tapahtumiin, joista hän ei laulanut vaikka ne olisivat olleet laulun arvoisia: *Tämän pojan elämästä tässä kyllä kannattaisi / vaikka kuinka paljonki laulaa*. Laulussa on kahdeksan pitkää säkeistöä, ja ne ovat täynnä huumoria, iloa ja toiveikkuutta. Andreas oli valmis lähtemään maailmalle. Laulun avulla hän on saanut voimaa ja rohkeutta kohdata vastaan tulevat tapahtumat ja kokemukset: *Tämä poika vieläkin mailimalla jatkaa / silloin alkamaansa matkaa. / Niin kauan etehenpäin tallustella täytyy, / kun vähänki vain astella jaksaa*. Toisaalta lapsi ilman perhettä joutuu turvautumaan mielen jakautumismekanismiin sopeutuakseen ulkoisen maailman uhkatekijöihin. Hänen persoonallisuutensa sosiaalinen puoli joutuu vastakkain karun todellisuuden kanssa. Salainen puoli lapsen sisäisestä maailmasta on täynnä tuskaa. Joka yö hän kuvittelee olevansa vanhempiansa seurassa, ja nämä eivät koskaan kuole. Todellisessa maailmassa tällainen lapsi kasvaa aikuiseksi liian nopeasti, mutta vanhemmat, jotka elävät hänen sisimmässään, pysyvät aina nuorina ja iloisina.

Andreaxsen vaiheet muistuttavat Boris Cyrulnikin kokemuksia. Häinkin sai lapsuudessaan paljon rakkautta, hänellä oli mahdollisuus turvallisiin ja luotettaviin ihmissuhteisiin ja hänen annettiin toteuttaa ja ilmaista itseään vapaasti. Äidin, kodin ja perheen menettämisen jälkeen Andreas muuttui. Iloinen poika alkoi etsiä yksinäisyyttä ja hänestä tuli mies, joka oli ikään kuin jakautunut kahtia. Toinen osa puhui, nauroi ja teki työtä ja toinen osa vaikenä ja piti sisällään vaikeat ja synkät kokemukset ja niiden aiheuttamat traumat. Jos pystyy puhumaan, kirjoittamaan tai laulamaan kokemuksistaan, voi jakaantuneen egon saada jälleen ehjäksi. Näin Andreaskin kerran toisensa jälkeen kuitenkin selvisi traumaistaan.

Kun ihmisen elämäntilanteet muuttuvat, hänen itsensä on myös kyettävä muuttumaan. Sopeutumisen ja elämänhallinnan kannalta on välttämätöntä pystyä muuttamaan myös omia käsityksiä itsestään. Jokaisen vaikean elämänvaiheen jälkeen Andreas näyttää olleen valmis asettamaan itselleen

uusia päämääriä. Tässä tulee näkyviin Andreaksen luonteeseen kuuluva sisu, Emilia Lahden määrittelemä toiminnan tahtotila, joka oikealla tavalla kanavoituna voi johtaa psykologiseen vankkumattomuuteen ja kaikkia näennäisiä rajoja uhmaavaan päättäväisyyteen. Sisu mahdollistaa yksilöiden ja yhteisöjen kurrottautumisen yli oletettujen resurssiensa. Sisu on sana ja ominaisuus, joka on liitetty suomalaisuuteen. Tällöin on esimerkkinä usein mainittu talvisota ja Paavo Nurmi. Talvisodassa sisu yhdisti Suomen kansan, kun entiset punaiset ja valkoiset taistelivat rinta rinnan yhteistä vihollista vastaan. Paavo Nurmea puolestaan on pidetty sisun ja luonteenlujuuden perikuvana. Myös Andreas voisi olla esimerkkinä suomalaisesta sisusta. Jo 12-vuotiaana hän joutui lähtemään elämänmittaiselle vaellukselle paikasta toiseen, kontekstista kontekstiin. Eväinä hänellä oli isältä saatu viisipenninen, äidin rakkaudesta saatu luottamus omiin kykyihin ja suunnaton potentiaali, halu ja kyky oppia. Vielä yli 80-vuotiaana Andreas muisti opetukset, joita hän 14–15-vuotiaana oli saanut vanhalta työtoveriltaan Petsamon tietyömaalla. Näiden neuvojen avulla hän kertoi oppineensa sovittamaan toimintansa kulloiseenkin tilanteeseen ja siten selvinneensä hyvin työssään ja elämässään.

Nuoruuden laulut

Nuoruus paljon sinä luvata voit, / elämän onnija soit, uuten elämän loit. Nämä säkeet olen löytänyt Andreaksen omasta käsikirjoituksesta *Nuoruus ja vanhuus* ja ne kertovat toiveista ja onnen odotuksista. Tätä laulua ei löydy julkaistuna eikä äänitettynä yhdestäkään arkistosta. Se tarkoittaa sitä, että Andreas ei ole milloinkaan halunnut julkaista tätä laulua eikä laulaa sitä kenellekään. Sain kuitenkin häneltä lahjaksi hänen itsensä kirjoituskoneella kirjoittaman käsikirjoituksen no 57, mutta mitään keskustelua siitä emme ikinä käyneet. Tämä laulu kuuluu niihin salattuihin lauluihin, päiväkirjasta irti repäistyihin sivuihin, joiden merkityksestä ja sisällöistä Andreas vai-keni. Nämä laulut liittyvät sellaisiin asioihin ja ajanjaksoihin Andreaksen elämässä, jolloin hän nuorena poikana joutui kokemaan Suomen historian vaikeimmat ja raaimmat vaiheet. Laulun alkusäkeet kuitenkin osoittavat, että Andreaksen odotukset olivat aivan toisenlaiset. Nuoret ihmiset usko-

vat, että elämä on heille jotakin velkaa. Näin uskoi Andreaskin maailmalle lähtiessään.

Nuorena poikana Andreas lähti innokkaana töihin Petsamon tietömaalle. Hän oli ikäisekseen isokokoinen ja voimakas ja tottunut metsätöihin. Heti ensimmäisen työpäivän päätteeksi hän sai työnjohtajalta kehumisia ja palkan korotuksen. Ei ole ihme, että hän iloisena lauloi: *niin kuin päivä paisteinen / etehen päin astellen / nuoruus ajan innolla / mieli aina iloinen*. Tulevaisuus näytti valoisaalta. Välillä päästiin seikkailemaan Jäämerelle. Humoristisessa *Jäämeren myrskyissä* -laulussa Andreas tuumi, että *kyllä tässä kyytissä taitaa mennä henki*. Tietöihin kuitenkin palattiin hyvissä voimissa. Tytöistäkin unelmoitiin: *voi miten kaunis ja ihana / nuoruuten aikamme tuo / – – niin kuin keväinen kukka / itseensä ahmija saa / elämää uutta kuin silloin / säteistä aurinkon*. Andreas tuntui elävän resilienssiteorian kuvailemaa kukoistusta. Hänen laulunsa *Tytöt nuorena* kuvailee sitä Andreaxen sanoin: *taivahan sinessä silloin / aina hän liitellä saa / pilvijen tuollekin puolen / usein vain kohovaa*.

Andreas täytti 17 vuotta 11.12. 1917. Vajaa viikko aikaisemmin Suomi oli julistautunut itsenäiseksi. Siitä Andreas ei koskaan kertonut, laulanut tai maalannut kuvia. Siitä alkoivat hänen elämänsä vaietut vuodet. Ensimmäinen maailmansota riehui Euroopassa. Työttömiksi jääneet tienrakentajat hiihtivät Venäjän puolelle työn hakuun, sillä Saksan liittolaisena isänmaalla ei ollut heille mitään hyvää tarjottavana. Venäjän vallankumous romahdutti kaikki työtoiveet. Pohjoisessa retkikunnassa, Santamäen leirissä ja Muurmannin legioonassa jouduttiin kokemaan pelon ja tuskan hetkiä, joissa resilienssiin ei juuri ollut mahdollisuuksia. Saksan häviön jälkeen solmittiin rauha syksyllä 1918. Legioonalaisia ei haluttu takaisin Suomeen. Heitä pidettiin maanpettureina. Marraskuun 11. päivänä vuonna 1919 olivat tapahtumat kuitenkin edenneet siihen pisteeseen, että Andreas seisoi kuulemassa tuomiotaan Helsingissä valtiorikosoikeuden edessä. Kuuden vuoden kuritushuonetuomio maanpetoksesta oli julma kokemus 18-vuotiaalle pojalle, vaikka se sitten muutettiinkin ehdonlaiseksi. Andreaxen elämässä alkoi synkkä aika, jossa ei toiveita resilienssistä näyttänyt olevan. Mielessä pyörivät monet ahdistavat kysymykset: *Miksi aina täytyy vajeltaa, / sitä ei vain kukaan tietää voi. / Pairoilleen ei koskaan jäätä saa / ennen kuin sen peittää multa maan. – – epätoivon*

tuskan rajalla / mieli hällä aivan hajallaan. Kahdelle ystävälleen Andreas on laulanut laulun *Maailman kulkuri*. Hänen omasta arkistostaan sitä ei löytynyt. Uskon, että Andreas on sepittänyt tämän laulun Muurmannilta paluunsa jälkeen vain saadakseen itselleen voitmaa kestää ahdistavat muistot ja tulevat koettelemukset. Kärsimys pakottaa ihmisen käyttämään symboleita. Luovuus parantaa haavoja ja sallii ihmisen tulla omaksi itsekseen jälleen. Andreaxsen keinot olivat runous ja laulaminen.

Aikuisiän laulut

Andreaxsen nuoruusvuodet päättyivät *Maailman kulkuri* -laulun viimeiseen säkeistöön: *Kotirantaan mieli hällä lie, / purjeet ei vain häntä sinne vie. / Vastatuuleen ei voi ponnistaa, / kulkurina aina olla saa.* Syvä häpeä ja tuska täyttivät nuoren miehen mielen, eikä hän enää halunnut jäädä Suomeen. Hänet oli leimattu polttomerkillä: Nuori mies, joka oli ollut Muurmannin legioonassa. Nuori mies, joka oli saanut kuritushuonetuomion maanpetoksesta. Nuori mies, joka oli ehdonalainen vanki. Työnhakumatkat Norjaan eivät kuitenkaan tuottaneet tulosta, ja lopulta Andreas päätyi takaisin Petsamon tietäomaalle. Petsamo oli rauhanneuvotteluissa siirtynyt Suomen omistukseen, ja se koettiin suurena mahdollisuutena. Andreas oli pohjimmiltaan resilientti henkilö, ja pian hänen luontainen optimisminsa alkoi voittaa masennuksen. Ahkera ja hyväkuntoinen työmies oli mieluisa myös työnantajalle. Viitteitä elämästään näinä vuosina Andreas ei juuri antanut. Hän kuittasi yli kymmenvuotisen tienrakennusurakkansa yhdellä lauseella: *Siinä ne meni minulla parhaat vuotet.* Andreas ei ole myöskään tehnyt maalauksia tältä ajalta, mutta rakkauslauluja on runsaasti. Laulut *Lapin poika mielistelee, Piirilaulu, Pohjolan kukka, Ensi lempi* ja *Totuus kulkurin rakkaudesta* tuntuvat omakohtaisesti koetuilta. Siihen viittaa myös se, ettei hän ole koskaan esittänyt niitä julkisesti. Hänellä on ollut ne vain omina nauhoitteinaan. Nämä nuorena aikuisena tehdyt rakkauslaulut ovat kuuluneet ns. salattuihin lauluihin. Ne ovat kauniita ja melko rohkeita. Esimerkiksi *Piirilaulu* alkaa romanttisesti mutta suorasukaisesti: *Tuolla kaukana kuusen latvassa käkilintu kukkuu. / Ikävä on pojan nuoren yksinänsä nukkuu.* Laulussa *Pohjolan kukka* Andreas unelmoi, että saisi tämän kukan poimia ja

olla hänen kanssaan yhdessä aina, mutta joutuukin elämään *Sylissä Pohjolan kukka mailla vain unelmien*. Koskettavassa dialogin muotoon seipitetystä laulussa *Totuus kulkurin rakkaudesta* Andreas kertoo miten *Rakkauteni jylläsi ja tunteeeni mylläsi / siksi tällaistaikin sattua voi*. Laulaja on saattanut tytön raskaaksi ja jättää hänet yksin lapsen kanssa puolustautuen: *Kuin olen köyhyä ja kulkuriressu, / en itseänikään huoltaa minä voi*. Jos Andreas itse on ollut tämä kulkuriressu, voi vain arvailla niitä ahdistuksen ja häpeän tunteita, mitä tapahtuma on hänen mielessään aiheuttanut.

Tienrakennus päättyi Liinahamariin Jäämeren rannalle. Andreaxen kulkurielämä päättyi, sillä hänelle tarjottiin työtä Suomen Matkailijayhdistyksen hotellin rakennuksella ja sen jälkeen hotellin talonmiehenä. Seuraava kymmenvuotiskausi oli hyvää ja turvallista aikaa. Andreas sai kokea arvostusta työnantajansa, työyhteisönsä ja hotellivieraiden taholta. Hän lauloi, teki ahkerasti töitä ja maalasi ensimmäiset taulunsa. Nyt hän rohkeni uskoa tulevaisuuteen. Kodin paikka oli katsottuna, rahaa oli säästössä sen rakentamiseen ja mielitietty Riikka tuntui myöntyväiseltä. Mutta jälleen kerran pauhasivat maailmanhistorian myrskyt Andreaxen elämään ja kaikki toiveet luhistuivat. Marraskuussa vuonna 1939 Andreas pidätettiin vakoilusta Neuvostoliiton hyväksi ja vietiin Kemiin kuulusteltavaksi. Ilmiänto oli perätön ja Andreas pääsi palaamaan Petsamoon juuri ennen Talvisodan alkamista, mutta hänen elämänsä ja unelmansa olivat jälleen romahtaneet. Suurin osa Petsamon lauluista poistettiin päiväkirjasta eikä Andreas koskaan enää palannut sinne takaisin.

Andreas joutui osallistumaan sekä Talvisotaan että Jatkosotaan. Elämänsä onnellisten aikojen ja vastoinkäymisten vaihdella hänestä oli tullut voimakas ja tasapainoinen, resilientti ihminen. Sota oli hirvittävää aikaa ja sellaisista ajoista Andreaxella oli tapana vaieta. Lauluja hän kertoi tehneensä paljonkin toisten huviksi, mutta ne hän oli päättänyt viedä mukanaan hautaan, ja sen lupauksen hän piti. Yhden kauneimmista lauluistaan hän oli tehnyt talvisodassa vartiota suorittaessaan. Sitä laulua hän lauloi mielellään ja julkaisi sen myös laulukirjassaan. Laulussa *Laulajapoika* Andreas ilmaisee miten oli mahdollista päästä pakoon sodan hirveää todellisuutta. Usko, että elämällä on tarkoitus ja toivo paremmasta tulevaisuudesta auttavat säilyttämään motivaation sopeutua ja selvitä hengissä tällaisessakin kontekstissa. Monet hengissä

selvinneet ovat kertoneet oppineensa elämänkokemustensa kautta viisautta, myötätuntoa kanssaihmissä kohtaan ja saaneensa itselleen henkilökohtaista lujuuutta ja voimaa.⁵¹⁰

Lapin sodan aikana Andreas joutui jälleen keskelle sodan raainta todellisuutta. Neuvostoliittolaiset partisaanit hyökkäsivät hänen kimppuunsa postinhakumatkalla. Andreas haavoittui, mutta pääsi pakenemaan ja juoksemaan metsän halki kotikyläänsä Lokkaan varoittamaan kyläläisiä. Hänet toimitettiin sotilassairaalaan Ivaloon. Sillä aikaa tuhottiin Lokan kylä ja suurin osa kyläläisistä surmattiin julmasti. Vaikka näistä asioista pyrittiin vaikenemaan, oli Andreas kasvanut niin voimakkaaksi, ettei hän tähän alistunut. Hän lisäsi 1930-luvulla tekemäänsä *Lokan kylä* -lauluun nämä uudet tapahtumat: *Partisaanit lokan kylän jokseenkin tarkoin, vielä kerran huviksensa poltti, ja koko kylän resilienssiä kuvaavat säkeet: lokka on jälleen taas tuhkasta noussut, / kuin mitään ei ollutkaan oisi, / mitenpä se muutenkaan tavallinen kuolevainen / elämänsä hoitaa voisi.* Partisaanien jälkeen olivat saksalaiset polttaneet ja hävittäneet sen, mitä oli jäljellä. Andreas ja loput eloonjääneet lokkalaiset palasivat jälleenrakentamaan kotikyläänsä. Tässä vaiheessa Andreas oli voittanut pelot ja kärsimykset. Resilienssi oli kerta kerralta tullut helpommaksi saavuttaa. Andreaxen laulu kaikui uuden kodin rakennustyömaalla ja suolla peltoa raivatessa. Yksi lempilauluista oli laulu *Poissa olevalle kullalle: miksi sinä luotani lähtit kauvaksi etelään, / miksi et viihtynyt mailla kaukaisen pohjolan.*

Andreas oli 48-vuotias kun hänen haaveensa toteutui. Etelään muuttanut kulta eli Fredrika Pukari tuli Andreaxen luo Lokkaan ja hänestä tuli pienviljelijän vaimo: *se sytämmeeni silloin ikuisen rauhan tois, / jos luotani koskaan enää sinä poissa et olla vois.* Nyt oli Andreaxen elämän suurin unelma täyttynyt, eikä tätä unelmaa murskanneet mitkään myrskyt. Riikka pysyi Andreaxen rinnalla yli 40 vuotta, viimeiseen hetkeen asti. Nämä vuosikymmenet toivat Andreaxen ja Riikan elämään paljon täyttyneitä unelmia, kuten laulukirjan julkaisun, mutta myös sellaisia unelmis, joista he eivät koskaan osanneet uneksiakaan. Nyt olivat kuitenkin edessä työvuodet Vuotson matkailumajalla. Andreas oli tutussa työssään talonmiehenä. Aikaa riitti myös maalaamiseen ja uusia lauluja syntyi kymmenittäin. 20 vuotta kului ja eläkkeelle lähtiessään

510 Cyrulnik 2009, 227.

Alariestot muuttivat onnellisina Rovaniemelle. 69-vuotiaalla Andreaksella oli tähtäimessä taiteilijan ura.

Vanhuuden laulut

Andreas oli koko nuoruutensa ja aikuisuutensa ajan oppinut käyttämään vastoinikäymisissä puolustuskeinonaan luovuutta, joka oli kannustanut ja rohkaissut häntä ponnahtamaan takaisin jopa entistä parempaan elämään. Vielä kerran hänen piti käydä tämä prosessi läpi. Kuuden vuoden mitätöinti ja torjunta taideyhteisössä Rovaniemellä ei Andreasta lannistanut eikä katkeroittanut. Maaliskuussa 1976 hän singahti maailmanlaajuiseen kuuluisuuteen naivististen Lapin kuvien maalarina. Senkin hän otti vastaan omalla vaatimattomalla tavallaan. Voittokulkua jatkui seuraavat kymmenen vuotta. Uusia lauluja ei näinä vuosina enää syntynyt, mutta aikaisemmin tekemiään lauluja hän lauloi jokaisessa näyttelyssä, haastattelussa ja juhlassa. Asioista puhuminen, Andreaksen kohdalla kertominen ja laulaminen, on tavallaan niiden uudelleen kokemista mutta eri tavalla. Se tuo takaisin tunteet, jotka liittyvät tuohon tapahtumaan, mutta se ei ole enää sama tunne. Se täytyy herättää ja muotoilla uudelleen ennen kuin se osoitetaan jollekin toiselle tai jaetaan kuulijan kanssa. Andreaksen kuville ja niihin liittyville kertomuksille löytyi runsaasti yleisöä, mutta lauluille ei ollut yhtä helppo saada kuulijoita. Kuitenkin niin työtä tehdessään kuin vapaa-aikoinaan Andreas lauloi, ja maalaamisen ohella kirjoitti kirjoituskoneella muistiin lähes sata lauluun. Laulaminen tuntui edelleen antavan hänelle elinvoimaa ja onnellisuutta.

Vuodet Petsamon hotellin talonmiehenä, onnellisena aviomiehenä Lokassa ja Vuotsossa sekä kuuluisana taiteilijana Rovaniemellä olivat Andreakselle voimaannuttavaa aikaa, jonka tuloksena hänellä syntyi runsas laulu- ja kuvatuotanto. Lauluissaan Andreas on kertonut oman elämäntarinansa avoimemmin kuin kuvissaan, kertomuksissaan ja antamissaan haastatteluisia. Laulujen kautta voi tulkita, miten aiemman elämän koettelemukset olivat joskus huomattava voimavara vastaisten iskujen voittamisessa. Vaikeitten vuosien kärsimyksillä ja häpeän tunteilla on saattanut olla tähän oma merkityksensä. Andreaksen elämässä vaikuttanut sisu ja resilienssi ovat olleet ne tekijät, jotka ovat mahdollistaneet elämän jatkuvuuden ja kutsuneet esiin

jotain ennen näkemättömän hyvää, johon Andreaksella ehkä muuten ei olisi ollut pääsyä. Andreaksen viimeiset vuodet sairaalassa uuvuttivat ja se ilmeni myös hänen lauluissaan:

Elon aurinko tummenee,
askeleeni hiljenee. .
Väsänyt jo silloin lie,
elämän kun päättyy tie.

Jatkotutkimusaiheita

Sotien aikana Andreas Alarieston siihenastinen runsas ja monipuolinen tuotanto tuhoutui melkein täydellisesti. Valokuvat, maalaukset, täytettyjen eläinten kokoelmat, puuveistokset ja muistiinpanovihkot ja -kirjaset poltettiin Petsamossa ja Lokassa. Andreas menetti melkein koko omaisuutensa. Oli kuitenkin jotain, mitä ei voitu polttaa eikä varastaa. Andreaksella oli hallussaan äärettömän rikas aineeton perintö. Hän säilytti muistonsa, kuulemansa kertomukset, laulunsätkä sekä tietoisuuden tehtävästään, jota hän alkoi toteuttaa heti sotien jälkeen. Hän ei väsynyt eikä lannistunut vaikka ei saanut kymmeneen vuosiin juuri minkäänlaista huomiota työlleen. Hän singahti julkisuuteen vasta 75-vuotissyntymäpäivänsä jälkeen vuoden taiteilijako-meettana. Andreaksen kuvat ja niihin liittyvät tekstit olivat se osa hänen tuotantoaan, josta hänet tunnettiin. Hannu Tarmion mukaan Andreaksen taulut olivat nerokkaita visuaalisia tietopaketteja ja taiteilija itse oli ilmiö, 75-vuotias lappilainen naivisti, joka ei ollut koulutuksen pilaama, ja siksi hän oli pystynyt ottamaan vastaan ympäristönsä niin naivin yksinkertaisesti. Lauluja Tarmio ei arvostanut, eikä Andreas toiveistaan huolimatta saanut niitä julkisuuteen. Ne jäivät Andreaksen kuoleman jälkeen miltei kokonaan unohduksiin. Juuri kukaan ei jaksanut kuunnella vanhan miehen laulamista, ja yleinen käsitys oli, että hän lauloi kaikki laulunsätkä samalla sävelellä ja kuvasi niissä taulujensa aiheita.

Olen tässä tutkimuksessani käyttänyt tärkeimpänä lähteenä Andreaksen laulutuoantoa sekä äänitteinä että teksteinä. Olen etsinyt lauluista

johtolankoja Andreaxsen elämäntarinaa ja varsinkin niihin kokemuksiin, joiden kautta hänen sisäinen voimantunteensa rakentui yhä uudelleen ja resilienssiprosessi käynnistyi äärimmäisen vaikeidenkin vastoinkäymisten ja tilanteiden jälkeen. Tutkimuskohteenani ovat olleet laulujen sisällöt. Lauluja voisi kuitenkin tutkia useista eri näkökulmista. Kirjallisuuden ja musiikin tutkijat voisivat löytää teksteistä yhteyksiä suomalaisiin kansanlauluihin ja kansanlaulajiin, Tarmion mainitsemaan Rautavaara-Helismaa-repertuaariin eli siis iskelmämusiikkiin, maakuntalauluihin ja jopa virsiin. Andreaxsen suoranaiset esitykset muistuttavat mielestäni nykyajan räppiä. Rappäreillä on oma varasto säikeitä, kuten tuntui olleen Andreaxsellakin. Räppiä on verrattu myös runolauluun. Kumpaankin liittyy improvisaatio ja rytmielementtien korostaminen. Andreaxsella oli tapana laulaessaan korostaa rytmiiä lyömällä sormillaan tahtia. Ehkä hän onkin ollut Suomen ensimmäinen räppi-laulaja.

Andreaxsen maalaukset on luokiteltu naivistisiksi. Riitta Kuusikko on tutkinut niitä pro gradu -tutkielmassaan, teoksessaan *Andreas Alariesto 1900–1989* ja työssään Rovaniemen taidemuseossa. Andreaxsen elämää ja tuotantoa on kuvattu myös teoksessa *Andreas Alariesto. Tarinankertoja Lapista*, jonka julkaisijana ovat Museo-Galleria Alariesto Sodankylästä ja Rovaniemen taidemuseo. Andreaxsen maalauksissa olisi ainesta syvällisempiinkin tutkimuksiin. Hän on usein korostanut sitä, että hänen maalauksensa Lapista ovat totta. Lapin menneisyydestä kertovat kuvat hän on maalannut tarkasti sellaisiksi kuin hän on kuulemansa perusteella ymmärtänyt. Omakoh-taisesti näkemänsä ja kokemansa aiheet hän on myös pyrkinyt maalaamaan mahdollisimman realistisesti ja luonnonmukaisesti. Hän esitti tavoitteekseen tuoda nykyiselle ja tulevalle sukupolvelle tietoa Lapin menneisyydestä ja esi-isien elämästä. Suurimman osan säilyneistä tauluistaan Andreas maalasi eläkeläisenä. Aiheet liittyvät aikaan ja paikkoihin, joissa hänen identiteettinsä oli rakentunut. Monet näistä paikoista oli menetetty. Petsamo oli jouduttu luovuttamaan Neuvostoliitolle, sodat olivat tuhonneet Lapin vanhan kulttuurin ja Sompion vanhat kylät olivat jääneet Lokan tekojärven alle. Jäljellä olivat vanhenevan miehen muistot. Andreaxsen maalauksissa löytyy kuitenkin paljon aukkoja. Niistä puuttuvat Suomen itsenäistymiseen, kansalaissotaan, Muurmannin legioonan, Suomen talvisotaan ja toiseen maailmansotaan liittyvät tapahtumat. Nämä kriisiajat koskettivat monella tavalla Andreasta,

hänen kotipitäjäänsä ja koko Lappia. Silti hän vaikenä niistä järjestelmällisesti. Tutkimuksen aiheena voisi olla kysymys siitä, minkälaista Lappi-kuvaa Andreas oikeastaan halusi viestittää. Rakensiko hän sen tietoisesti eksoottiseksi, sellaiseksi, josta sopimattomat tapahtumat jätettiin kuvaamatta?

Epilogi

”Kaikessa suunnittelemassaan toiminnassa tekijä tahtoo ensisijaisesti tuoda ilmi omaa kuvaansa, joko luonnon pakosta tai omasta vapaasta tahdostaan. Tämän seurauksena kaikki toimijat – edellyttäen, että ne todella ovat toimijoita – saavat kokea tekojensa suomaa iloa. Näet kaikki olevaiset asiat kaipaavat tosi olemisensa toteutumista, ja nimenomaan toiminnassa vahvistuu tekijän olemus, sanoakseni asian niin. Pakostakin on silloin seurauksena ilon tuntemus.”⁵¹¹

Tämän sitaatin Dante Alighierin 1300-luvun alussa kirjoittamasta teoksesta *De monarchia* löysin Hannah Arendtin teoksesta *Vita activa. Ihmisenä olemisen ehdot*.

511 Arendt 2002, 177.

Lähteet

Painamattomat lähteet

Alariesto-Galleria. Riikka ja Andreas Alarieston Lapin Kuvat -säätio, Sodankylä (AGA)
Laulukasetit I-VI. Kopiot äänitteistä tekijän hallussa.

Hannu ja Liisa Lumpuksen arkisto (HLLA)

Alariesto s.a. Lauluja ja kertomuksia. Äänite. Alkuperä tuntematon.

Jyväskylän yliopiston taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos, Jyväskylä (TAIKU/JY)

Kilpimaa, Marita 2003. *”Kaikkien aikojen ihmeellisin laulukirja”*. *Andreas Alarieston kuvat ja laulut*. Taidehistorian pro gradu -tutkielma.

Kuusikko, Riitta 1993. *Kansantaitelija Andreas Alariesto. Lappilaisen elämänmuodon tallentaja*. Taidehistorian pro gradu -tutkielma.

Kansallisarkisto (KA)

Valtiorikosoikeuksien syyttäjien arkisto. Muurmannin legioonaa koskevia kuulustelupöytäkirjoja: Ab:76; Ab:91a.

Kansanmusiikki-instituutti/Folk Music Institute, Kaustinen, äänitearkisto (KIÄ) 451, 457, 632, 638 ja kuvanauhat eli videot (KIK) 30 ja 14.

Kemijoki Oy:n arkisto (KJOYA)

Punnonen, Anne 19.11.2014. Alarieston rakennukset Lokassa.

Kirsti Suopangin arkisto, Sodankylä (KSA)

Alariesto, Andreas, 1959. Lauluja. Äänite.

Alariesto, Andreas, s.a. Maalauksia.

Lapin maakuntamuseon arkisto, Rovaniemi (LMMA)

Alariesto, Andreas 1980–1985. Kertomuksia kuvista, lauluja ja haastatteluja. Äänite LMMA.

Alariesto, Andreas 1984. 84-vuotishaastattelu 11.12.1984. Jorma Talvensaari haastattelee Andreas Alariestoa. Äänite. Kopio ja litterointi tekijän hallussa.

Alariesto, Andreas 1985. Raija Knuuttila haastattelee Andreas Alariestoa. Radio-ohjelman äänite. Kopio ja litterointi tekijän hallussa.

Marita Kilpimaan arkisto, Rovaniemi (MKA)

Ahonen, Ritva-Tuuli 2003. Lausunto Andreas Alarieston lauluista.

Alariesto, Andreas 1959. Lauluja. Äänite. KSA, AGA, MKA.

- Alariesto, Andreas 1976. *Sompio järvi*. Sompio-seuralle omistettu laulu. Käsikirjoitus. Kopio ja laulun äänite tekijän hallussa.
- Alariesto, Andreas 1978. Lauluja ja haastatteluja. Haastattelija Heikki Laitinen. KIÄ 451 ja 457. Kopiot tekijän hallussa.
- Alariesto, Andreas 1979. Lauluja ja haastatteluja. Haastattelija Heikki Laitinen. KIÄ 632, 638 ja KIK 14 ja 30. Kopiot tekijän hallussa.
- Alariesto, Andreas 1979. Lauluja ja kertomuksia. Tekijän haastattelu, mukana myös Riikka Alariesto. 28.12.1979. Äänite ja litterointi.
- Alariesto, Andreas 1981. Lauluja. Tekijän haastattelu. Äänite ja litterointi.
- Alariesto, Andreas s.a. Laulut. Painamaton käsikirjoitus. Kopiot tekijän hallussa.
- Alariesto, Andreas. Maalauksia. Tekijän hallussa.
- Alariesto, Andreas 1984. 84-vuotishaastattelu. Jorma Talvensaari haastattelee Andreas Alariestoa 11.12.1984. Radio-ohjelman äänite ja litterointi tekijän hallussa.
- Alariesto, Andreas 1985. Raija Knuutila haastattelee Andreas Alariestoa. Radio-ohjelman äänite ja litterointi tekijän hallussa.
- Alariesto, Andreas 1985. Seppo Partanen haastattelee Andreas Alariestoa. Radio-ohjelman äänite ja litterointi tekijän hallussa.
- Alariesto, Andreas 1985. Tuula Salmi haastattelee Andreas Alariestoa taiteilijan kotona 2.7.1985. Litterointi tekijän hallussa.
- Peltonen, Maija-Liisa 1987. *Kun Petsamon majat ja hotellit elivät lyhyttä loistoaikaansa*. Maija-Liisa Peltonen haastattelee Riikka Alariestoa. Helsingin Sanomat 25.3.1987. Kopio artikkelista tekijän hallussa.
- Laitinen, Heikki 15.2.2013. Sähköpostiviesti Marita Kilpimaalle.
- Laitinen, Leena 2012. Leena Laitisen kirje Marita Kilpimaalle 24.4.2012.
- Lintunen, Eva 5.3.2015. Sähköpostiviesti Marita Kilpimaalle
- Mikkola, Kaisu 2009. Marita Kilpimaa haastattelee Kaisu Mikkolaa 21.10.2009. Äänite ja litterointi tekijän hallussa.
- Muranen, Mikko 2003. Lausunto Andreas Alarieston lauluista.
- Onnela, Samuli 2000. Juhlaesitelmä Andreas Alarieston 100-vuotisjuhlassa Sodankylässä 2.7.2000. Kopio esitelmästä tekijän hallussa.
- Partanen, Seppo J. 1985. Hannu Tarmion haastattelu. Radio-ohjelman äänite ja litterointi tekijän hallussa.
- Peltonen, Maija-Liisa 1987. *Suomen matkailuliitto jublii. Vuosisata täytyi, toinen alkaa toiveikkaasti*. Artikkeliksi Helsingin Sanomissa 25.3.1987. Kopio tekijän hallussa.
- Punnonen, Anne 2014. Alarieston rakennukset Lokassa. Sähköpostiviesti Marita Kilpimaalle.
- Suensaari, Kyllikki 1985. Muisteluksia Andreas Alariestosta. Seppo J. Partanen haastattelee Kyllikki Suensaarta. Radio-ohjelman äänite ja litterointi tekijän hallussa.
- Tarmio, Hannu 2009. Hannu Tarmion kirje Marita Kilpimaalle 16.11.2009.
- Tarmio, Hannu 1985. Seppo J. Partanen haastattelee Hannu Tarmiota 12.4.1985. Radio-ohjelman äänite ja litterointi tekijän hallussa.

Martta Ruhan arkisto (MRA)

Martta Ruha. Elämäkertahaastattelu 2003. Haast. Ritva Tuomaala.

Poliisiopisto, Helsinki, (POA)

Alariesto, Andreas 1980. Tauno Vuoristo haastattelee Andreas Alariestoa 5.3.1980. Äänite ja litterointi tekijän hallussa.

Rainto, Urpo 1980. *Andreas Alariesto. Lapin entisen elämänmuodon tallentaja*. Tutkielma. Kopio tekijän hallussa.

Rainto, Urpo 1980. Andreas Alarieston virkatodistus Sodankylän seurakunnasta 17.1.1980.

Ritva Tuomaalan arkisto, (RTA)

Alariesto, Riikka 1994. Ritva Tuomaala haastattelee Riikka Alariestoa 19.1.1994.

Huttunen, Esteri 1997. Ritva Tuomaala haastattelee Esteri Huttusta 16.6.1997.

Ruha, Martta 2003. Elämäkertahaastattelu. Ritva Tuomaala haastattelee Martta Ruhaa.

Oulun maakunta-arkisto (OMA)

Digitaaliarkisto:

Andreas Alarieston papintodistus 27.10.1919.

Valtiorikosoikeuden 2. osaston pöytäkirja 9.11.1919.

Valtiorikosoikeuden 2. osaston päätös 19.11.1919.

Suomalaisen kirjallisuuden seuran kansanrunousarkisto (SKS/KRA)

Alariesto, Andreas 1979. Domogos Varga, unkarilainen kirjailija, haastattelee Andreas Alariestoa 6.6.1979 kirjailija Oiva Arvolan kotona. Rovaniemi. Aihe: laulut. Laulaa suomeksi ja saameksi. Kesto 39 min.

Alariesto, Andreas 1985. Tuula Salmi haastattelee Andreas Alariestoa taiteilijan kotona 2.7.1985. Rovaniemi. Mukana nauhoituksessa kertojan vaimo Riikka. Nauhoitus on tehty radio-ohjelmaa varten. Keskeiset teemat: kylät, elinympäristö, kasvatust, asuinrakennukset (kota), taide, työ, metsästys, ruuat, uitto, laulut. SKS:n nauhat D-SKSÄ 202.1988 ja D-SKSÄ 203.1988. Kesto 2 h 30 min. Litterointi tekijän hallussa.

Turun yliopiston historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, Turku.

Kilpimaa, Marita 2013. *”Miksi aina täytyy vajeltaa?”*. Andreas Alarieston elämän laulut. Kulttuurihistorian pro gradu -tutkielma.

Yleisradion Arkisto, Helsinki (YLE)

Andreas Alarieston haastattelu ARK-5296-0, lähetetty 3.6.1976. Hannu Taanila haastattelee Andreas ja Riikka Alariestoa.

Cyrulnik, Boris 2016. Neuropsykiatri Boris Cyrulnikin haastattelu YLE/AREENA 8.1.2016.

Suullisia tietoja antaneet

Anonyymi haastateltava. Tekijän haastattelu 30.1.2011. Muistiinpanot tekijän hallussa.

- Ahonen, Ritva-Tuuli, Sibelius-akatemian pianonsoiton ja pianopedagogiikan lehtori. Tekijän puhelinhaastattelu huhtikuussa 2003. Muistiinpanot tekijän hallussa.
- Huttu-Hiltunen, Pekka, MuT, kansanmusiikintutkija. Tekijän puhelinhaastattelu 2.4.2015. Muistiinpanot tekijän hallussa.
- Lokka, Antti, eläkeläinen. Tekijän puhelinhaastattelu 5.4.2000. Muistiinpanot tekijän hallussa.
- Magga-Hetta, Tuula-Maija, porotilan emäntä, KTM. Tekijän haastattelu 5.4.2002. Muistiinpanot tekijän hallussa.
- Magga-Hetta, Tuula-Maija, porotilan emäntä, KTM. Muisteluksia Andreas Alariesto -muisteluilla Sodankylän Alariesto-Galleriassa 8.10.2009. Muistiinpanot tekijän hallussa.
- Mikkola, Kaisu, kulttuuritoimittaja emerita. Tekijän haastattelu 21.10.2009. Äänite ja litteointi tekijän hallussa.
- Myllyoja, Anni, eläkeläinen, Andreas Alarieston työoveri Vuotson matkailumajalla. Tekijän haastattelu 3.7.2008. Muistiinpanot tekijän hallussa.
- Männistö, Esko, eläkeläinen. Tekijän haastattelu 25.2.2013. Muistiinpanot tekijän hallussa.
- Männistö, Selma, eläkeläinen. Tekijän haastattelu 25.2.2013. Muistiinpanot tekijän hallussa.
- Neitola, Tuure, toimittaja. Tekijän puhelinhaastattelu 3.2.2014. Muistiinpanot tekijän hallussa.
- Ollila, Sanna, sosionomi, Katajarannan koulun entinen oppilas. Tekijän puhelinhaastattelu 16.3.2015. Muistiinpanot tekijän hallussa.
- Pentikäinen, Juha, emeritusprofessori. Suullinen tiedonanto 23.10.2012.
- Ruha, Maritta, eläkeläinen. Tekijän haastatteluja elokuussa 2014. Äänite ja muistiinpanot tekijän hallussa. Haastattelu 21.8.2016.
- Saarenketo, Tapio, yllirakennusmestari, eläkkeellä. Tekijän haastattelu 26.4.2012. Muistiinpanot tekijän hallussa.
- Suopanki, Kirsti, eläkeläinen. Tekijän haastattelu 27.3.2000. Muistiinpanot tekijän hallussa.
- Suopanki, Kirsti, eläkeläinen. Tekijän haastattelu 8.10.2009. Muistiinpanot tekijän hallussa.
- Suopanki, Kirsti, eläkeläinen. Tekijän puhelinhaastattelu 17.2.2013. Muistiinpanot tekijän hallussa.
- Ukkola, Hilikka, kuvataiteilija. Suullinen tiedonanto 14.1.2014.
- Ukkola, Lauri, eläkeläinen. Suullinen tiedonanto 10.10.2013.
- Uusitalo, Esko, taksinkuljettaja. Tekijän puhelinhaastattelu 7.11.2002. Muistiinpanot tekijän hallussa.
- Uusitalo, Urho, eläkeläinen. Tekijän puhelinhaastattelut 7.11. ja 8.11.2002. Muistiinpanot tekijän hallussa.
- Valkonen, Asta, opettaja, Sompioseuran puheenjohtaja. Tiedonanto Andreas Alariesto -muisteluilla Sodankylän Alariesto-galleriassa 8.10.2009. Muistiinpanot tekijän hallussa.

Lehtiartikkelit

- Bonanno, George A. 2004. *Loss, Trauma, and Human Resilience. Have We Underestimated the Human Capacity to Thrive After Extremely Aversive Events?* American Psychologist. January 2004.
- Eskanen, Airi 1980. *Lapin äijä noitui saksalaiset*. Suur-Seura 9.5.1980.

- Hautala-Hirvioja, Tuija 2016. *Paljon muutakin kuin tunturimaisemaa*. Meidän Suomi. Teema Lappi. Talvi 2016.
- Joutsenniemi, Kaisla & Lipponen, Krisse 2015. *Resilienssi ja posttraumaattinen kasvu*. Suomen Lääkärilehti 39/2015. Vsk 70.
- Kekkonen, Jukka 1997. *Maailmansotien välisenä aikana Suomi oli oikeusvaltio vain paperilla*. Lapin Kansa 26.10.1997.
- Luukkanen, Reima 2000. *Legioonalainen Alariesto vaikenä menneisyydestään*. Kansan tahto 4.5.2000.
- McBride, Bunny 1987. *He painted Lapland*. Christian Science Monitor 21.7.1987.
- Niiniluoto, Maarit 1980. *Andreas Alariesto ja Lapin muistot*. Uusi Suomi 8.3.1980.
- Partanen, Seppo J. 1999. *Andreas Alarieston kolme kotiinpaluuta*. Rihla. Kultamuseon tiedotuslehti 3–4/99.
- Peltonen, Maija-Liisa 1987. *Kun Petsamon majat ja hotellit elivät lyhyttä loisto aikaansa*. Helsingin Sanomat 25.3.1987. Kopio tekijän hallussa.
- Ranta, Tapani 2004. *Kursk-laivan suomalaiset. Veljet vastakkain 1918–1919*. Lapin Kansa 21.2.2004.
- Tuominen, Marja 2016. *Sota asuu meissä kaikissa*. Kaleva 24.5.2016.

Aikalaiskirjallisuus ja populaarijulkaisut

- Alariesto, Andreas 1949. *Lapin laulaja. Kaikkien aikojen ihmeellisin laulukirja*. Lahti: Esan kirjapaino Oy.
- Itkonen, Otto Vilhelm 1927. *Muurmannin suomalainen legioona*. 3. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Kansanvalta.
- Itkonen, Otto Vilhelm 1928. *Maanpakolaisen muistelmia*. Porvoo: WSOY.
- Kännö, Sakari 1994. *Kurt Martti Wallenius 25.7.1893 – 5.5.1984*. Teoksessa *Petsamo. Mitäamattomien mahdollisuuksien maa*. Historiaa ja kuvauksia toimittanut Sakari Kännö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Liinaharja, M. 2010. *Kyrönkylän – Petschengan maantie*. M. Liinaharja 1916. Teoksessa *Petsamo...siellä kuljimme kerran*. Toim. Seppo J. Partanen. Tuusula: Hipputeos. 27–30.
- Lilja, Erkki 2013. *Jäämeren käytävä. Näkijöitä – tekijöitä – kulkijoita – salaisia suunnitelmia*. Tuusula: Hipputeos Oy.
- Martikainen, O. *Autotie Jäämeren rannalle 1930*. Teoksessa *Petsamo...siellä kuljimme kerran*. Toim. Seppo J. Partanen. Tuusula: Hipputeos.
- Olin, Matti 1921. *Petsamon muistoja sekä kuvia niiltä mailta*. Helsinki: Kustannus Oy Otava.
- Partanen, Seppo J. 2010. *Petsamo...siellä kuljimme kerran*. Tuusula: Hipputeos.
- Rankka, Wäinö 1949. *Kisko kävelee. Insinöörin muistelmia rakentajan vuosilta*. Porvoo: WSOY
- Rantanen, Lasse & Tarmio, Hannu 2009. *Lapin sydän. Etelän vieraat pohjoisen sielua etsimässä*. Helsinki: Nemo.
- Soini, Tuulikki – Uurasmaa, Pekka 1972. *Petsamo...Petsamo*. Turku: Oy Lounaisrannikko.
- Taulu ja laulu I*. Kansantaiteilija Andreas Alarieston tuotantoon liittyvään äänitteeseen kuuluva taulukirjanen oheistietoineen. Sodankylä 2000.

- Tigerstedt, Örnulf 2010. *Retkeilkää Jäämeren tuntureille*. 1939. Teoksessa *Petsamo...siellä kuljimme kerran*. Toim. Seppo J. Partanen. Tuusula: Hipputeus.
- Tikkanen, Pentti H. ja Anja 1972. *Runneltu Sompio*. Oulu: Kirjapaino Osakeyhtiö Kaleva.
- Tokoi, Oskari 1948. *Maanpakolaisen muistelmia*. 2. painos. Isänsä muistiinpanojen perusteella kirjoittanut Irene Tokoi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuomaala, Ritva 1998. *Antti Lokka. Lapin mies, Isänmaan mies, Poromies, metsämies, Yhtiön mies & muistoja Andreas Alariestosta*. Rovaniemi: Kemijoki Oy.
- Wallenius, Kurt Martti 1994. *Petsamo. Mittaamattomien mahdollisuuksien maa*. Toim. Sakari Kännö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Kaunokirjallisuus ja kuvateokset

- Alariesto, Andreas 1978. *Lisälehdet Andreas Alarieston lapinkuviin*. Helsinki: WSOY.
- Alariesto Gallery*. Sodankylä 1987. Sodankylä.
- Andreas Alarieston Lapin kuvia. The Paintings of Lapland by Andreas Alariesto* 2009. Pohjolan Painotuote OY.
- Anttila, Risto 1996. *Petsamo kaunis ja karu pohjoinen maa*. Kokemäki: KR-kirjat.
- Arkkimandriitta Panteleimon 1990. *Luostari Jäämeren rannalla. Petsamon luostarin historiaa*. Valamon luostarin julkaisuja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kivilinna, Rauni 1976. *Andreas Alarieston lapinkuvat*. Porvoo: WSOY.
- Kokko, Yrjö 1944. *Pessi ja Illusia. Satu*. 2. painos. Porvoo: WSOY.
- Kokko, Yrjö 1964. *Sota ja satu*. Porvoo: WSOY.
- Paasilinna, Erno 1980. *Kaukana maailmasta*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Paasilinna, Erno 1992. *Petsamo. Historiaa ja muistoja*. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Paasilinna, Erno 1997. *Petsamon kuvia*. 1997. Helsinki: Art House.
- Paulaharju, Samuli 1953. *Sompio. Luiron korprien vanhaa elämää*. 2. painos. Porvoo: WSOY.
- Paulaharju, Samuli 1963. *Wanhaa Lappia ja Peräpohjolaa*. 2. painos. Porvoo: WSOY.
- Rantanen, Lasse & Tarmio, Hannu 2009. *Lapin sydän. Etelän vieraat pohjoisen sielua etsimässä*. Helsinki: Kustannusyhtiö Nemo.
- Soini, Tuulikki 1987. *Petsamon laulu*. Jyväskylä: Gummerus Oy Kirjapaino
- Toijala, Anneli 2005. *Merten takaa tulleet*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tarmio, Hannu 1998. *Hurmio tai turmio*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava
- Wallenius, Kurt Martti 1942. *Emäpuu kertoo. Satuja aikuisille ja lapsille*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Tutkimuskirjallisuus

- Aikio, Marjut 1988. *Saamelaiset kielenvaihdon kierteessä. Kielisosiologinen tutkimus viiden saamelaiskylän kielenvaihdosta 1910–1980*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Aikio, Marjut & Aikio, Pekka 2010. *Vuotson saamelaisten juurista*. Teoksessa *Kylä kulttuurien risteyksessä*. Artikkelikokoelma Vuotson saamelaisista. Toim. Ulla Aikio-Puoskari ja Päivi Magga. 8–17
- Aikio, Tarja 2001. *Sompion suuri mestari. Kansantaitelija Andreas Alarieston elämä ja työ*. Jyväskylä. Kustannus-Puntsi.

- Alapuro, Risto 1999. *Kertomus suomalaisista idän ja lännen välissä*. Teoksessa *Suomi. Maa, kansa, kulttuurit*. Toim. Markku Löytönen ja Laura Kolbe. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 98–112.
- Arendt, Hannah 2002. *Vita activa. Ihmisenä olemisen ehdot*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Aristoteles 1998. *Runousoppi*. Suom. Pentti Saarikoski. Helsinki: Otava.
- Armstrong, Mary I. & Birnie-Lefcovitch, Shelly & Ungar, Michael T. 2005. *Pathways Between Social Support, Family Well Being, Quality of Parenting, and Child Resilience: What We Know*. Springer Science Business Media. Inc.: Journal of Child and Family Studies, Vol. 14, No. 2, June 2005, pp. 269–281.
- Csikszentmihalyi, Mihaly 2005. *Flow. Elämän virta. Tutkimuksia onnesta, siitä kun kaikki sujuu*. Suom. Ritva Hellsten. Helsinki: Rasalas Kustannus.
- Cyrulnik, Boris 2009. *Resilience. How Your Inner Strength Can Set You Free From The Past*. London: Penguin Books.
- Erikson, Erik H. 1982. *The Life Cycle Completed*. New York/London: Norton.
- Erkkilä, Veikko 1998. *Vaiettu sota. Neuvostopartaanien iskut Suomen kyliin*. 2. painos. Hämeenlinna: Arator.
- Erkkilä, Veikko 2011. *Viimeinen aamu. Neuvostopartaanien vaietut jäljet*. Helsinki: Otava.
- Feder, Adriana & Nestler, Eric J. & Westphal Maren & Charney, Dennis S. 2010. *Psychobiological Mechanisms of Resilience to Stress*. Teoksessa *Handbook of Adult Resilience*. New York: The Guilford Press 2010. 35–54.
- Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina 2006. *Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä*. Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 25–48.
- Fingerroos, Outi & Peltonen, Ulla-Maija 2006. *Muistitieto ja tutkimus*. Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 8–13.
- Ford, ME 1992. *Motivating humans: Goals, Emotions, and Personal Agency Beliefs*. Sage Publications Inc. Newbury Park. California.
- Gadamer, Hans-Georg 2004. *Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Suom. Ismo Nikander. Tampere: Vastapaino.
- Ginzburg, Carlo 1996. *Johtolankoja. Kirjoituksia mikrohistoriasta ja historiallisesta metodista*. Tampere: Gaudeamus.
- Hagelberg, Juha 1994. *Petsamon suuri vakoilujuttu*. Teoksessa *Turjanmeren maa. Petsamon historia 1920–1944*. Toim. Jouko Vahtola ja Samuli Onnela. Rovaniemi: Petsamo-seura ry. 543–562.
- Hakkarainen, Paula 1995. *Käsien koulu*. Teoksessa *Rakkautta, ihanteita ja todellisuutta. Retkiä suomalaisen mikrohistoriaan*. 2.painos. Toim. Katriina Mäkinen ja Leena Rossi. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus.
- Handbook of Adult Resilience* 2010. Toim. John W. Reich & Alex J. Zautra & John Stuart Hall. New York: A Division of Guilford Publications, Inc. 72 Spring Street, New York, NY 10012.

- Hautajärvi, Harri 2014. *Autiotuwista lomakaupunkeihin. Lapin matkailun arkkitehtuurihistoria*. Aalto-yliopiston julkaisusarja. Doctoral Dissertations 31/2014. Helsinki: Aalto-yliopisto.
- Hautala-Hirvioja, Tuija 1999. *Lapin aiheet taiteessamme ennen toista maailmansotaa*. Teoksessa *Panorama Lapponica. Lapin maiseman synty*. Toim. Tuija Hautala-Hirvioja, Timo Jokela ja Veli-Pekka Lehtola. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja, sarja C. Rovaniemi: Lapin yliopisto. 4–21.
- Hautala-Hirvioja, Tuija 2008. *Siellä missä poro ja lappalainen liikkuu. Andreas Alarieston taide osana pohjoisen kuvausta*. Teoksessa *Andreas Alariesto. Tarinankertoja Lapista*. Toim. Tuija Hautala-Hirvioja, Riitta Kuusikko ja Sisko Ylimartimo. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 6–21.
- Hautala-Hirvioja, Tuija 2013. *Petsamo. Villi mutta turvallinen paikka*. Teoksessa *Rovaniemi, Turku, Bysantti ja Oulu. Jublakirja Marja Tuomiselle*. Toim. Mervi Autti, Annikka Immonen, Kari Immonen, Maija Mäkikalli ja Päivi Rantala. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 224–241.
- Helgeson, Vicci S. & Lopez, Lindsey 2010. *Social Support and Growth Following Adversity*. Teoksessa *Handbook of Adult Resilience*. Toim. Reich, John W. & Zautra, Alex J. & Stuart Hall, John. New York: 2010 The Guilford Press. A Division of Guilford Publications, Inc. 72 Spring Street, New York, NY 10012. 309–330.
- Hirvelä, Anne 1999. *Petsamon matkailu*. Teoksessa *Turjanmeren maa. Petsamon historia 1920–1944*. Toim. Jouko Vahtola ja Samuli Onnela. Rovaniemi: Petsamo-Seura ry. 329–345.
- Hughes, Roger A. 2010. *Health in a New Key. Fostering Resilience through Philanthropy*. Teoksessa *Handbook of Adult Resilience*. Toim. John W. Reich & Alex J. Zautra & John Stuart Hall. New York: A Division of Guilford Publications, Inc. 72 Spring Street, New York, NY 10012. 496–515.
- Huttu-Hiltunen, Pekka 2008. *Länsivienalainen runolaulu 1900-luvulla. Kuuden runolaulajan laulutyylin kulttuurisensitiivinen musiikkianalyysi*. Kuhmo: Juminkeko. Sibelius-Akatemia.
- Hänninen, Vilma 1999. *Sisäinen tarina. Elämä ja muutos*. Akta Universitatis Tamperensis 616. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ikonen, Teemu 2001. *Tarina ja juoni*. Teoksessa *Kirjallisuuden tutkimuksen peruskäsitteitä*. Tietolipas 174. Toim. Outi Alanko & Tiina Käkelä-Puumala. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Immonen, Kari 2002. *Uusi kulttuurihistoria*. Teoksessa *Kulttuurihistoria. Jobdatus tutkimukseen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 11–25.
- Jouste, Marko 2011. *Tulläčalmaaš kirdáččij tulisilmillä lenteli. Inarinsaamelainen 1990-luvun alun musiikkikulttuuri paikallisen perinteen ja ympäröivien kulttuurien vuorovaikutuksessa*. Tampere: Tampere University Press.
- Kaarninen, Pekka 1999. *Petsamon liittäminen Suomeen*. Teoksessa *Turjanmeren maa. Petsamon historia 1920–1944*. Toim. Jouko Vahtola ja Samuli Onnela. Rovaniemi: Petsamo-seura ry. 59–84
- Kalela, Jorma & Lindroos, Ilari 2001. *Jokapäiväinen historia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Kalela, Jorma 2000. *Historiantutkimus ja historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kehusmaa, Aimo & Onnela, Samuli 1995. *Suur-Sodankylän historia 1*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. Suur-Sodankylän historiatoimikunta.
- Kent, Martha & Davis, Mary C. 2010. *The Emergence of Capacity-building Programs and Models of Resilience*. Teoksessa *Handbook of Adult Resilience*. Toim. Reich, John W. & Zautra, Alex J. & Stuart Hall, John. New York: 2010 The Guilford Press. A Division of Guilford Publications, Inc. 72 Spring Street, New York, NY 10012. 427–449.
- Korkiakangas, Pirjo 1996. *Muistoista rakentuva lapsuus. Agraarinen perintö lapsuuden työnteon ja leikkien muistelussa*. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Kuula, Arja 2006. *Tutkimusetiikka. Aineiston hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- Kuusikko, Kirsi 1996. *Laiton Lappi, Laiton Petsamo. Rikollisuus ja järjestysvalta Petsamossa 1921–1944*. Oulu: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys.
- Kuusikko, Riitta 1994. *Andreas Alariesto 1900–1989*. Oulu: Kustannus Pohjoinen muinaismuistoyhdistys.
- Kuusikko, Riitta 2008. *Andreas Alarieston elämänavaiheet*. Teoksessa *Andreas Alariesto. Tarinankertoja Lapista*. Toim. Tuija Hautala-Hirvioja, Riitta Kuusikko ja Sisko Ylimartimo. Rovaniemi: Lapin Yliopistokustannus. 132–133.
- Lahti, Emilia 2014. *Sisu – toiminnan tahtotila*. Teoksessa *Positiivisen psykologian voima*. Toim. Lotta Uusitalo-Malmivaara. Jyväskylä: PS-kustannus. (318–339).
- Lehtola, Veli-Pekka 2012. *Saamelaiset Suomalaiset – kohtaamisia 1896–1953*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lehtola, Veli-Pekka 2015. *Saamelaiskiista. Sortaako Suomi alkuperäiskansaansa?* Helsinki: Into Kustannus.
- Lemery-Chalfant, Kathryn 2010. *Genes and Environments. How They Work Together to Promote Resilience*. Teoksessa *Handbook of Adult Resilience*. Toim. Reich, John W. & Zautra, Alex J. & Stuart Hall, John. New York: 2010 The Guilford Press. A Division of Guilford Publications, Inc. 72 Spring Street, New York, NY 10012. 55–78.
- Leskelä-Kärki, Maarit 2001. *Kerrottu elämä. Naishistorioitsija ja toisen ihmisen elämästä kirjoittamisen ongelma*. Teoksessa *Jokapäiväinen historia*. Toim. Jorma Kalela & Ilari Lindroos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 98–120.
- Leskelä-Kärki, Maarit 2006. *Kirjoitaen maailmassa. Krobnin sisaret ja kirjallinen elämä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1085.
- Linkola, Inker-Anni 2014. *Saamelaisen koulun kielimaisema. Etnografinen tutkimus saamen kielestä toisen asteen oppilaitoksessa*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Luecken, Linda J. & Gress, Jenna L. 2010. *Early Adversity and Resilience in Emerging Adulthood*. Teoksessa *Handbook of Adult Resilience*. Toim. Toim. John W Reich & Alex J. Zautra & John Stuart Hall. New York: A Division of Guilford Publication, Inc. 72 Spring Street, New York, NY 10012. 238–257.
- Lyubomirsky, Sonja & Della Porta, Matthew D. 2010. *Boasting Happiness, Buttressing Resilience. Results from Cognitive and Behavioral Interventions*. Teoksessa *Handbook of Adult Resilience*. Toim. John W. Reich & Alex J. Zautra & John Stuart Hall. New York: A Division of Guilford Publication, Inc. 72 Spring Street, New York, NY 10012. 450–464.

- Lyytinen, Eino 1980. *Finland in British Politics in the First World War*. Helsinki: Suomalainen tiedeakatemia.
- Lähteenmäki, Maria 1999. *Jänkäjääkäreitä ja parakkipiikoja. Lappilaisten sotakokemuksia 1939–1945*. Helsinki: Suomen Historiallinen seura.
- Lähteenmäki, Maria 1999. *Villi ja vapaa pohjola. Kansantaiteilija Andreas Alarieston mennyt maailma*. Teoksessa *Suomi. Maa, kansa, kulttuuri*. Toim. Markku Löytönen ja Laura Kolbe. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura. 184–197.
- Mahlakaarto, Salme. *Subjektiksi työssä. Identiteettiä rakentamassa voimaantumisen kehitysohjelmassa*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research.
- Mancini, Anthony D. & Bonanno, George A. 2010. *Resilience to Potential Trauma. Toward a Lifespan Approach*. Teoksessa *Handbook of Adult Resilience*. Toim. Reich, John W. & Zautra, Alex J. & Stuart Hall, John. New York: A Division of Guilford Publications, Inc. 72 Spring Street, NY 10012. 258–283.
- Martikainen, Tyne 1998. *Neuvostoliiton partisaanien tuboisut siviilikyliin 1941–44. Kemi-Sompion kairan Kuosku, Maggan talot, Seitajärvi ja Lokka partisaaniryökökysten kohteina*. Kemi: Värisuora Oy.
- Masten, Ann S. & o’Dougherty Wright 2010. *Developmental Perspectives on Resistance, Recovery, and Transformation*. Teoksessa *Handbook of Adult Resilience*. Toim. Reich, John W. & Zautra, Alex J. & Stuart Hall, John. New York: A Division of Guilford Publications, Inc. 72 Spring Street, New York, NY 10012. 213–237.
- Meretoja, Hanna 2003. *Itseymmärryksen kulttuuris-historiallinen välittyneisyys Gadamerin ja Ricoeurin hermeneutiikassa*. Teoksessa *Kohtaamisia ajassa. Kulttuurihistoria ja tulkinnan teoria*. Toim. Sakari Ollitervo & Jussi Parikka & Timo Väntsi. Turku: Kulttuurihistoria 3. 58–86.
- Nevakivi, Jukka 1970. *Muurmannin legioona. Suomalaiset ja liittoutuneiden interventio Pohjois-Venäjälle 1918–1919*. Helsinki: Tammi.
- Ojanen, Markku 1996. *Mikä MINÄ on? Minän rakenne, kehitys, häiriöt ja eheytyminen*. 2. painos. Tampere: Kirjatoimi.
- Ojanen, Risto 1983. *Kuvien lempeä kapina – suomalaisia naivisteja*. Helsinki: Otava.
- Ollila, Anne 1995. *Mitä mikrohistoria on? Teoksessa Rakkautta, ihanteita ja todellisuutta. Retkiä suomalaisen mikrohistoriaan*. Toim. Mäkinen, Katriina ja Rossi, Leena. Turku: Turun yliopisto, Täydennyskoulutuskeskus. 7–14.
- Ollila, Anne 2003. *Kulttuurihistorian houkutus. Historiantutkimuksen tila ja tulevaisuus*. Historiallinen aikakauskirja 1/2003.
- Ollitervo, Sakari 2003. *Väikutusten historia. Kokemus ja kysymys Hans-Georg Gadamerin filosofiassa*. Teoksessa *Kohtaamisia ajassa. Kulttuurihistoria ja tulkinnan teoria*. Turku: Kulttuurihistoria 3. 33–57.
- Ong, Anthony D. & Bergeman, C. S. & Chow, Sy-miin 2010. *Positive Emotions as a Basic Building Block of Resilience in Adulthood*. Teoksessa *Handbook of Adult Resilience*. Toim. Reich, John W. & Zautra, Alex J. & Stuart Hall, John. New York: 2010 The Guilford Press. A Division of Guilford Publications, Inc. 72 Spring Street, New York, NY 10012. 81–93.

- Peltonen, Ulla-Maija 2013. *Sisällissodan muistaminen ja unohtaminen*. Teoksessa *Kaikki syntyy kriisistä*. Toim. Jaakko Hämeen-Anttila, Kimmo Katajala, Aki Sihvola ja Ilari Hetemäki. Helsinki: Gaudeamus Oy. 200–212.
- Pentikäinen, Juha 2010. *Marina Takalo. Runonlaulaja ja näkijä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Portelli, Alessandro 2006. *Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen?* Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Suom. Salla Kivilaakso-Mendes ja Saana Viertomanner. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Positiivisen psykologian voima* 2014. Toim. Lotta Uusitalo-Malmivaara. Juva: PS-kustannus.
- Pöytä, Jyrki 2006. *Kilpakirjoitukset muistitietotutkimuksessa*. Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 221–244.
- Rantala, Päivi 2003. *Kyläbullit kertomuksissa. Mikrohistoriallinen näkökulma 1800–1900-luvun vaihteen kylien erikoispersooniin*. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 45. Rovaniemi.
- Rantala, Taina 2006. *Etnografisen tutkimuksen perusteet*. Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. Toim. J. Metsämuuronen. Helsinki: International Methelp. 215–283.
- Reich, John W., Zautra, Alex J. and Stuart Hall, John 2010. *Handbook of Adult Resilience*. New York: The Guilford Press.
- Räsänen, Eila 1988. *Lapsuusajan separaatiokokemusten vaikutus aikuisiän psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen sekä sosiaaliseen hyvinvointiin*. Psykososiaalinen tutkimus sotalapsiseparaation myöhäisvaikutuksista. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Saarelainen, Juhana 2013. *Konteksti ja kontekstualisoiminen*. Teoksessa *Tulkinnan polkuja. Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*. 2. painos. Toim. Asko Nivala & Rami Mähkä. Turku: Turun yliopisto. 244–268.
- Sarivaara, Erika Katjaana 2012. *Statuksettomat saamelaiset. Paikantumisia saamelaisuuden rajoilla*. Sámi allaskuvla. Sámi University College. Diedut 2/2012.
- Siitonen, Juha 1999. *Voimaantumisteorian perusteiden habmottelua*. Acta Universitatis Ouluensis E 37. Oulu: Oulun yliopisto.
- Skodol, Andrew E. 2010. *The Resilient Personality*. Teoksessa *Handbook of Adult Resilience*. Toim. Reich, John W., Zautra, Alex J. ja Stuart Hall, John. New York: The Guilford Press. A Division of Guilford Publications, Inc. 72 Spring Street, New York, NY 10012. 112–125.
- Smirnov, V. 1970. *Lenin Suomen vaiheissa*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Taavetti, Salla 1999. *Muuttuvat muistelukset. Samuli Paulaharju ja kveenien kansankulttuuri*. Teoksessa *Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit. Outamaalta tunturiin*. Toim. Marja Tuominen, Seija Tuulentie, Veli-Pekka Lehtola ja Mervi Autti. Rovaniemi: Lapin yliopisto. 175–181.
- Tervonen, Antero 1999. *Petsamon maantie ja sen liikenne*. Teoksessa *Turjanmeren maa. Petsamon historia 1920–1944*. Toim. Jouko Vahtola & Samuli Onnela. Rovaniemi: Petsamo-Seura ry. 311–328.
- Tikka, Ilona 2004. *Muistojen keinussa*. Teoksessa *Taiteeksi tarinoitu oma elämä*. Toim. Inkeri Sava ja Virpi Vesänen-Laukkanen. Jyväskylä: PS-kustannus. 150–166.

- Tuomaala, Ritva 2008. ”Kyllähän nyt pitää olla jo semmonen aika, että pääsis niinkö keskustelun näistä asioista.” *Tutkimus lappilaisten huutolaisten, sotavankien ja partisaanien uhrien elämänculusta, voimavaroista, terveydestä ja sairauksista*. Turku: Turun yliopisto.
- Tuominen, Marja 2001. *Vaikka se tuntuu pabaltaki, mutta sitten oli hyväki*. Teoksessa *Saatiin tämä vapaus pitää. Tutkija kohtaa rovaniemeläisveteraanin*. Toim. Heikki Annanpalo, Ritva Tuomaala, Marja Tuominen. Rovaniemi: Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja C 21. 322–359.
- Tuominen, Marja 2001. *Aika on heitellä kiviä ja aika kerätä kivet*. Teoksessa *Saatiin tämä vapaus pitää. Tutkija kohtaa rovaniemeläisveteraanin*. Toim. Heikki Annanpalo, Ritva Tuomaala, Marja Tuominen. Rovaniemi: Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja C 21. 360–387.
- Tuominen, Marja 2015. ”Niin hyvin varjeltu ja niin hyvin peloteltu salaisuus.” *Petsamolaiskalastajan kuulematta jäänyt kertomus*. Teoksessa *Hiljaisuuden kulttuurihistoria*. Toim. Marjo Kaartinen. Turku: Cultural History – Kulttuurihistoria 12.
- Ukkonen, Taina 2000. *Menneisyyden tulkinta kertomalla. Muistelupube oman historian ja kokemuksetuusten tuottamisprosessina*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 797. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ukkonen, Taina 2006. *Yhteistyö, vuorovaikutus ja narratiivisuus muistitietotutkimuksessa*. Teoksessa *Muistitietotutkimus. Metodologia kysymyksiä*. Toim. Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 175–198.
- Ungar, Michael 2010. *Cultural Dimensions of Resilience among Adults*. Teoksessa *Handbook of Adult Resilience*. Toim. Reich, John W. & Zautra, Alex J. & Stuart Hall, John. New York: Guilford Press. A Division of Guilford Publications, Inc. 72 Spring Street, New York, NY 10012. 404–423.
- Uusitalo, Tuula 2006. *Miten päästä yli mahdottoman. Narratiivinen tutkimus itsemurhameuteyksistä*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Vahtola, Jouko ja Onnela, Samuli 1999. *Turjanmeren maa. Petsamon historia 1920-1944*. Rovaniemi: Petsamo-Seura r.y.
- Vuorisjärvi, Esko 1990. *Petsamon nikkeli kansainvälisessä politiikassa 1939–1944. Suomalainen todellisuus vastaan ulkomaiset myytit*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Ylimartimo, Sisko 2002. *Lumikuningattaren valtakunta. H.C. Andersenin satu sisäisen kasvun kuvauksena*. Rovaniemi: Pienkustanne – Rovaniemi 2002.
- Zautra, Alex J. & Stuart Hall, John & Murray Kate E. 2010. *Resilience. A New Definition of Health for People and Communities*. Teoksessa *Handbook of Adult Resilience*. Toim. Reich, John W. & Zautra, Alex J. & Stuart Hall, John. New York: The Guilford Press. A Division of Guilford Publications, Inc. 72 Spring Street, New York, NY 10012. 3–29.
- Zimmerman, Marc A. & Brenner, Allison B. 2010. *Resilience in Adolescence. Overcoming Neighborhood Disadvantage*. Teoksessa *Handbook of Adult Resilience*. Toim. Reich, John W. & Zautra, Alex J. & Stuart Hall, John. New York: 2010 The Guilford Press. A Division of Guilford Publications, Inc. 72 Spring Street, New York, NY 10012. 238–308.

Elektroninen aineisto

Andreas Alarieston papintodistus. <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=608014>. Luettu 18.1.2012.

Haanpää 2005. *Vélisurmasta suvun muistoksi*. Teoksessa *Kuolema*. Toim. Outi Fingerroos & Kaarina Koski. *Elore* 12(1) [online]. http://joensuu.fi/~loristi/1_05/haa_1_05.pdf [Viitattu 5.2.2014.]

Valtiorikosoikeuden 2. osaston pöytäkirja 9.11.1919. <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=608017>. Luettu 18.1.2012.

Pöytäkirja n.k. Muurmannin suomalaisen legioonaaan kuuluvaa henkilöä koskevasta valmistavasta tutkinnasta Suomenlinnan linnoitusalueella olevassa Itä-Villingin linnakkeessa lokakuun 17 päivänä 1919. Läsä hänen Brittiläisen Majesteettinsa hallituksen edustajana colonel William Warren. <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=608016>. Luettu 18.1.2012.

Valtiorikosoikeuden 2. osaston päätös 19.11.1919. <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=608012>. Luettu 18.11.2012.

Liitteet

Liite 1. Curriculum vitae

1900-

Andreas Arttur Alariesto syntyi Sodankylän pitäjän Rieston kylässä 11.12.1900. Perheessä isä Hans Petter (1854–1940), äiti Maria Emilia (1862–1912) ja sisarukset Hilma Onnia (1894–1956), Hans Arvo (1896–1920) ja Otto Johannes (1899–1957).

1910-luku

Andreas kävi n. 10-vuotiaana kaksi viikkoa kiertokoulua.

1912-

Äidin kuolema, perheen hajoaminen, muutto Lokan kylään. Andreas monenlaisissa töissä: renkinä maalaistaloissa, metsätöissä, uitossa ja 13 vuotiaana ensi kerran tienrakennustöissä Vuotsossa.

1916-

Andreas liittyi Petsamon tienrakentajiin Kyrönkylässä, kävi ensimmäisen kerran Petsamossa ja merkitsi muistiin ensimmäisen laulunsa *Jäämeren myrskyissä*. Hän hankki kameran ja alkoi harrastaa valokuvausta, josta sai myös vähän tuloa.

1917-

Suomi julistautui itsenäiseksi. Rakennustyöt Petsamon tietyömaalla keskeytettiin. Andreas jäi satojen muiden miesten lailla työttömäksi.

1918-

Andreas veljineen lähti työnhakuun Venäjän puolelle. Suomalaisista työmiehistä muodostettiin huhtikuussa ns. Pohjoinen retkikunta. Kevättalvi ja kevät epätoivoisissa oloissa rakotulilla Santamäen leirillä. Kesäkuussa liittyminen Englantilaisten perustamaan Muurmannin suomalaisen legioonaan. Sotaharjoituksia englantilaisten johdolla. Saksan kukistuminen ja aselepo 11.11. 1918.

1919-

Legioonalaisten palautus Suomeen: palautussopimus allekirjoitettiin 19.7.1919. Paluumatka Muurmannilta Suomeen suurella Kursk-kuljetuslaivalla alkoi 29. elokuuta. Saapuminen Helsinkiin 15.9. 1919. Andreakselle valtiorikosoikeudessa syyte maanpetoksesta. Tuomio 19.11.: kuusi vuotta kuritushuonetta ja sen jälkeen kahdeksan vuotta vailla kansalaisluottamusta. Armahduskirjan nojalla ehdolliseen vapauteen.

Paluu Lokan kylään ehdonalaisena vankina.

1920-

Tarton rauhassa 14.10.1920 Petsamo liitettiin Suomeen. Andreas tuloksettomalla työnhakumatkalla Norjassa. Paluu uudelleen aloitetulle Petsamon tienrakennustyömaalle kymmeneksi vuodeksi.

1931-

Andreas Suomen Matkailijyhdistyksen Liinahamarin hotellin rakennustöissä. Rakennuksen valmistuttua hotellin talonmiehenä. Hotelli avattiin kesällä 1932. Henkilökuntana pääasiassa nuoria naisia Etelä-Suomesta, heidän joukossaan Fredrika Pukari, josta 15 vuoden kuluttua tuli Andreaxen vaimo. Hotellilla Andreas tapasi monia suomalaisia taiteilijoita ja aloitti maalausharrastuksen, valokuvasi maisemia ja teetti kuvista postikortteja, täytti lintuja, preparoi merenpohjan eläimiä, teki matkamuiistoja ja sepitti lauluja.

1939-

Toiveet romahtivat. Andreas pidätettiin valtiollisen poliisin toimesta ja hänet vietiin syksyllä 1939 kuulusteltavaksi Kemiin ja Helsinkiin epäiltyinä vakoilusta Neuvostoliiton hyväksi. Pidätys perustui perättömiin ilmiantoihin. Andreas vapautettiin 25.11.1939. Hän palasi Petsamoon, josta oltiin lähdössä evakkoon. Talvisota alkoi 30.11.1939 ja päättyi 13.3.1940. Andreas palveli tienrakennuskomppaniassa Sallassa. Väli rauhan aika Lokan kylässä.

1941-

Uusi liikekannallepano kesäkuussa 1941. Andreas konekiväärikomppanian ajomiehenä Paanajärvellä ja Oulangan seuduilla. Siviiliin 41-vuotiaana kun vanhimmat ikäluokat kotiutettiin vuonna 1942. Paluu Lokan kylään. Postinkuljettajana Vuotson ja Lokan kylien välillä kaksi kertaa viikossa polkupyörällä, veneellä, porolla tai kävellen. Kylien välimatka 50 km. Välipäivinä kaatoi puita, kuljetti hirret uittamalla jokea pitkin omalle tontille ja aloitti oman talon rakentamisen. Työskenteli myös Voutavaaran savotalla.

1944-

Andreas joutui partisaanien hyökkäyksen kohteeksi 8.7.1944 postinhakumatkalla. Haavoittuneena hän pääsi pakenemaan, juoksi metsien halki Lokkaan varoitamaan kyläläisiä, ja toimitettiin sen jälkeen sotilassairaalaan Ivaloon. 14.7.1944 klo 18.45 partisaanit hyökkäsivät kylään, surmasivat ampumalla tai polttamalla 21 henkilöä, joista suurin osa naisia ja lapsia ja sytyttivät talot ja navetat palamaan. Poistuessaan he ottivat mukaansa Andreaxen sisaren Hilman 8-vuotiaan tyttären Varpu Helinä Mannisen. Evakkoon päästiin vasta kun alkoi koko Lapin evakuointi. Suomen ja Neuvostoliiton

välinen rauha astui voimaan 19.9.1944. Lapin sota 15.9.1944–27.4.1945. Saksalaiset aloittivat Lapin hävittämisen lokakuussa. Viimeiset saksalaiset poistuivat Norjan puolelle 25.4.1945.

1945-

Muiden lappilaisten myötä Andreas ja eloon jääneet lokkalaiset palasivat tuhottuun kotikyläänsä ja aloittivat jälleenrakennustyön. Andreas jatkoi työtään postinkuljettajana ja aloitti kolmannen kerran talonrakennustyön. Hän oli kirjeenvaihdossa Petsamossa tapaamansa Riikka Pukarin kanssa. Kun talo valmistui vuonna 1948, tuli Riikka käymään Andreaksen luona. Heidät vihittiin avioliittoon 7.7.1948.

1949-

Andreas julkaisi omakustannelaulukirjansa *Lapin laulaja. Kaikkien aikojen ihmeellisin laulukirja*. Suomen Matkailijayhdistys tarjosi Andreakselle talonmiehen paikkaa Vuotson uudella matkailumajalla. Alarieston pariskunta muutti Vuotsoon ja asui matkailumajan pienessä saunakamarissa seuraavat 20 vuotta. Työnsä ohella Andreas maalasi öljyväreillä tauluja ja teki paljon lauluja. Lokan allasta alettiin suunnitella 1950-luvulla ja Kemijoki Oy alkoi ostaa tiloja, jotka jäisivät altaan alle.

1960-

Andreas myi Lokan talonsa ja tilansa Kemijoki Oy:lle ja osti saamallaan korvausrahoilla eläkepäivikseen kaksion Rovaniemeltä.

1967-

Vuotson matkailumaja siirtyi Posti- ja lennätinlaitoksen omistukseen. Andreas jäi vielä kahdeksi vuodeksi majan talonmieheksi.

1969-

Andreas jäi eläkkeelle 69-vuotiaana ja muutti vaimonsa kanssa ostamaansa kaksioon Rovaniemelle. Eläkeajan pääharrastuksena oli öljyväreillä maalaaminen. Tauluja syntyi kymmenittäin. Andreas seurasi paikkakunnan taide-elämää, kävi taidenäyttelyissä ja yritti turhaan saada esille omia töitään.

1975-

WSOY:n pääjohtaja Hannu Tarmio oli kuullut Rovaniemellä asuvasta 75-vuotiaasta lapinmiehestä, jolla oli suuri varasto maalaamiaan naivistisia Lapin aiheisia maalauksia. Tarmio tuli taide- ja kirjallisuusasiantuntijoiden kanssa Rovaniemelle tapaamaan Andreasta. Andreaksen tuotanto yllätti ”etelän herrat”, ja päätös kuvien näytteille asettamisesta ja kuvateoksen julkaisemisesta tehtiin nopeasti.

1976-

Andreas Alarieston lapinkuvia -näyttely avattiin Helsingin Taidehallissa. Näyttely oli myynti- ja yleisömenestys. Andreas nimettiin vuoden taiteilijakomeetaksi. Syksyllä näyttely Rovaniemellä kaupunginkirjaston näyttelysalissa. Andreas Alarieston lapin-kuvat -kuvateos ilmestyi WSOY:n kustantamana. Kirjasta jouduttiin heti ottamaan useita painoksia. Andreaksen töitä oli mukana myös Pohjoismaita kiertävässä yhteis-pohjoismaisessa Öga mot öga -näyttelyssä. Andreakselle myönnettiin Lapin läänin taidetoimikunnan vuoden 1976 taidepalkinto.

1977-

Andreas sai valtion taidepalkinnon, osallistui valtakunnan näyttelyyn Rovaniemellä ja sai Rovaniemen kaupungin taidepalkinnon.

1978-

Andreas kutsuttiin Kaustisen kansanmusiikkijuhlille laulun tekijänä. Lisälehdet Andreas Alarieston lapinkuviin -kuvateos ilmestyi WSOY:n kustantamana.

1980-

Näyttely Itä-Berliinissä ja Magdeburgissa, DDR:ssä, Alariestot avajaisvieraina.

1981-

Näyttely Keski-Suomen museossa Jyväskylässä ja osallistuminen Naivismia, kotimaista nykytaidetta -näyttelyyn Porin taidemuseossa.

1983-

Näyttely Imatran kaupungin museossa.

1984-

Andreas lahjoitti Sodankylän kunnalle 64 maalaustaan ja valmistamansa kotakylän pienoismallin ja sai Sompio-lehden tunnustuspalkinnon Antti-patsaan. Näyttely Sodankylässä. Alariestot muuttivat Sodankylään asumaan.

1985-

Näyttelyt Tampereen nykytaiteen museossa ja Sipoossa.

1986-

Andreaksen maalauksille alettiin suunnitella pysyvää näyttelytilaa Sodankylään.

1987-

Andreas sairastui juuri ennen nimikkogalleriansa avajaisia ja joutui sairaalahoitoon Sodankylän terveyskeskukseen koko loppuelämäkseen. Alariesto Galleria avattiin 4. heinäkuuta ilman Alariestoja.

1989-

Andreas Alariesto kuoli 29. marraskuuta ja hänet haudattiin Sodankylän hautausmaalle.

Liite 2. Andreas Alarieston laulut

Selitys kieliasusta: Alarieston laulujen kieliasu vaihtelee. Alariesto kirjoitti ja lauloi murteella, mutta esim. *Lapin Laulaja* -laulukirjassa laulujen nimet ja sanat on muutettu yleiskieliseen asuun. Se on todennäköisesti tehty Esan Kirjapaino Oy:ssä Lahdessa. Oheisessa laululuettelossa olen käyttänyt ensisijaisesti Alarieston alkuperäistä murteasua. Milloin tämä ei ole ollut mahdollista, olen käyttänyt yleiskielistä asua.

Lyhenteet:

Arkistot:

AGA = Alariesto Gallerian arkisto

HLLA = Hannu ja Liisa Lumpuksen arkisto

KI/FM = Kansanmusiikki-instituutti/Folk Music Institute. KIÄ = äänitearkisto, KIK = nauhat eli videot.

KSA = Kirsti Suopangin arkisto

MKA = Marita Kilpimaan arkisto

LMMA = Lapin maakuntamuseon arkisto

POA = Poliisiopiston arkisto

RTA = Ritva Tuomaalan arkisto

RTM = Rovaniemen taidemuseo

SKS/KRA = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkisto

AAp = Andreas Alariesto esittää puhuen nuotilla.

LL = *Lapin Laulaja* -laulukirja

1. *Aatami ja hänen Eevansa (Ihminen mailimassa ensimmäinen...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 71. MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1985. Äänite LMMA; Alariesto s.a. Äänite HLLA.
2. *Ajurina hevokolonnassa (Hevoskolonnassa täällä aina ajamme...)*. Alariesto 1949. LL 29–30.
3. *Autolla pohjoiseen (Autolla pohjoiseen voi kyllä...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus. Lapin Laulajan lehti 44. MKA; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA; Alariesto 1979. Äänite KIÄ 638, MKA.
4. *Elämä kuin päiväperhosen (Elämä on ihmisten kuin päiväperhosen...)*. Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja literointi MKA; Alariesto 1979. Äänite KIÄ 451, KIÄ 457, MKA; Alariesto 1980. Äänite POA.

5. *Elämän tiellä (Tietä kuljen elämän...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 4 MKA; Alariesto 1949, 11. LL; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1978. Video KIK 30, MKA; Alariesto 1985. Äänite SKS/KRA, LMMA.
6. *Ensi lempi (Ensi lempi hehkuu hetken...)*. Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA.
7. *Entinen Sompijo (Menneitten aikain Sompijo, lailla korven konttjon...)*. Myös nimillä: *Mitä on Lokan tekojärven pohjalla ja Sompio kuin korven kontio*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 51 MKA.; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA.
8. *Erämies ansoja katsomassa (Hiihtää hotkin, suksin potkin...)*. Alariesto 1949, 20–21. LL; Alariesto 1978. Äänite KIÄ 451, MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1985. Äänite LMMA.
9. *Esi-isien ajoilta meidän päiviin (Voi minua miesparkaa...)*. AAp. Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA.
10. *Evakon matkalaulu (Evakkona ensi kerran maailmalle lähdin)*. Alariesto 1949, 22–23. LL; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Sävel: ”Ison talon Antti”.
11. *Huono onninen metsä mies (Erämies nyt metsikössä biljaa astelee...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 9 MKA; Alariesto 1949, 15. LL; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA.
12. *Hyönteisten kesä (Kesän tullen kaikkialla kasvit vihannoi...)*. Myös nimellä *Hyttysten kesä*. Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA. (Laulu loppuu kesken).
13. *Joulujubla (Joulujubla tullut on...)*. Myös nimellä *Meidän lasten joululaulu*. Alariesto 1949, 33. LL. Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA; Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA.
14. *Jänö jussi (Jänöjussi vommel sääri mitä sulle kuuluu...)*. Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1978. Video KIK 30, MKA; Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA.
15. *Jäämeren myrskyissä (Jäämeren rantoja seilannut olen...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus No 92. Andreas Alariesto on itse merkinnyt tehneensä tämän laulun v. 1916. MKA; Alariesto 1979. Äänite KIÄ 638, MKA; Alariesto 1985. Äänite LMMA, SKS/KRA; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA.
16. *Kalastaja hummaa (Tämä kaikki lienee uutta kummaa...)*. Alariesto 1949, 25. LL.
17. *Karhunkaatomuistelus (Hampaasi vaahtona valukoon...)*. AAp. Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA.
18. *Kaunis pää tunturi (Kaunis pää suva laajat metsät saartaa...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 19 MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA.
19. *Kehtosta hautaan asti (Lapsi pieni syntynyt on tänne maailmaan...)*. Alariesto 1949, 10. LL; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1978. Video KIK 30, MKA.

20. *Koltan joiku (Leppä puusta oksa mulla sauvana kuin astelen...)*. Alariesto s.a. Lapin Laulajan lehti 42 MKA; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA. Myös nimellä *Kairankiertäjä*; Alariesto 1978. Video KIK 30, MKA.
21. *Korpien vaeltaja (Tunturin takana korpien kätköissä...)*. Alariesto 1949, 13–14. LL. (Laulun lopussa teksti: *Tämä laulu oli kuvaus minun omasta elämästäni.*); Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA; Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA.
22. *Korvasen kylä (Mitä lie luuro joki meinannut...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 60 MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1980. Äänite POA. Sävel: ”Ison talon Antti”.
23. *Korven kontio (Menneitten aikojen metsien miehet...)*. Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA. Laulu on melkein sama kuin *Sompion korpien elämää*. Sävel: ”Ison talon Antti”.
24. *Koti maani (Koti maani täällä pohjolassa...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 55 MKA; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA; Alariesto 1978. Video KIK 30, MKA.
25. *Kotiseutun kaipaus (Kotiseutun kumpuja minä aina muistan allapäin...)*. Myös nimellä *Lapsuuskotia muistellussa*. Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA; Alariesto 1978. Video KIK 30, MKA; Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA; Alariesto 1979. Äänite KIÄ 451, KIÄ 457, MKA; Alariesto 1985. Äänite LMMA, SKS/KRA. Andreas Alariesto kertoi tehneensä tämän laulun Petsamon Salmijärvellä monta vuotta kotoa lähtönsä jälkeen.
26. *Kuin kevät koittaa (Kevät kuin koittaa se talven jo voittaa...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 45 MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1978. Video KIK 30, MKA.
27. *Kurujärven kylä (Kurujärvessä on saamelaiskansa...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 82 MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1980. Äänite POA.
28. *Lapin ihmeitä katsomassa (Revon tulten alla pohjolan mailla...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 25 MKA; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA.
29. *Lapin kultamailta (Etelästä lanman mies kuin Lappiin astelee...)*. Alariesto s.a. Lapin Laulajan lehti 41 MKA; Alariesto s.a. Äänite AGA, HLLA, MKA.
30. *Lapin laulu lapiksi*. Alariesto s.a. Äänite. Alariesto laulaa saamen kielellä. AGA, MKA.
31. *Lapin poika mielistelee (Sinä olet kuin vasta kypsynyt hilla...)*. Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA; Alariesto 1979. Äänite KIÄ 638, MKA.
32. *Lapin poropaimen (Saamenmies porojaan paimentaa saa...)*. Myös nimellä Poropaimen. Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA.

33. *Lapin poro ruhtinas (Poro ruhtinas se poroillansa aina ajelee...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 17 MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1978. Video KIK 30, MKA; Alariesto 1979. Äänite KIÄ 632, KIÄ 638, MKA; Alariesto 1980. Äänite POA; Alariesto 1985. Äänite SKS/KRA.
34. *Lapin tuntureilta (Lauleskella nyt vain tahdon...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 59 MKA; Alariesto 1949, 38–39. LL; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1985. Äänite LMMA.
35. *Lappalainen poromiehenä (Metsän lapsi lappalainen...)*. Alariesto s.a. Äänite HLLA; Alariesto 1949, 16-17. LL; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA.
36. *Lappalaisten elämän vaiheilta (Etelästä lappalainen muinoin vaelsi...)*. Alariesto 1949, 21–22. LL; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA.
37. *Lappalaisten kansallislaulu (Pohjolan metsien kätköissä kansamme on pienoinen...)*. Alariesto s.a. Äänite AGA, HLLA, MKA; Alariesto 1949, 9–10. LL.
38. *Lappalaisten laulu (Korpien kätköissä astuu kansa pieni ja vaatimaton...)*. Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA.
39. *Lappalaisten viljapellot (Tuntureilla lappalaisten vilja lainehtii...)*. Alariesto 1949, 42. LL; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1978. Video KIK 30, MKA; Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA; Alariesto 1979. Äänite KIÄ 632, KIÄ 638, MKA; Alariesto 1980. Äänite POA; Alariesto 1985. Äänite SKS/KRA.
40. *Lappi ja lappalainen (Korpi kansojen vajellus retki...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 27 MKA; Alariesto s.a. Äänite HLLA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1978. Video KIK 30, MKA; Alariesto 1978. Äänite KIÄ 451, MKA; Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA; Alariesto 1979. Äänite KIÄ 638, MKA; Alariesto 1980. Äänite POA.
41. *Lapsen laulu äidille äitienpäivänä (Äiti kulta, äiti kulta, sulle lauluni laulelen...)*. Alariesto 1949, 35–36. LL.
42. *Lapsuuskotia muistellessa (Tupa pienoinen metsässä siellä...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus MKA; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA; Alariesto 1949, 18. LL.
43. *Laulaja-poika (Nyt minä tässä laulelen...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 15 MKA; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA; Alariesto 1949, 7. LL; Alariesto 1978. Video KIK 30, MKA; Alariesto 1979. Äänite KIÄ 451, MKA; Alariesto 1981. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA.
44. *Laulu lapselle (Elämä tää ihmisten. On kuin unta satujen...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus MKA; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA.

45. *Laulu Petsamon aialta* (*Nythän se alkoi se Petsamon retki...*). Myös nimillä *Matkailulaulu Petsamosta* ja *Matkamuiistoja Petsamon ajalta*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 38 MKA; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA; Alariesto 1949, 37–38. LL; Alariesto 1978. Video KIK 30, MKA.
46. *Lintu lensi Lapin mailla* (*Lintu lensi Lapin mailla, tuulten myrskyn suojaa vailla...*). Andreas Alarieston runo Kirsti Suopangille tämän muuttaessa pois Vuotsosta 16.11. 1958. KSA.
47. *Lokan kylä* (*Luiro joken rannalla mato sokaan alla...*). Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 13 MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1980. Äänite POA. Sävel ”Ison talon Antti”.
48. *Maailma kaikkienensa* (*Helmassa avaruuden kaikki kiitän kiertää...*). Alariesto 1949, 28–29. LL.
49. *Maailman kulkuri* (*Kulkuri on luotu kulkemaan...*). Myös nimellä *Kulkuri*. Alariesto s.a. Äänite HLLA, MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA.
50. *Maamiehen maa* (*Maata se on kaikki mitä maa päällään kantaa...*). Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA; Alariesto 1979. Äänite KIÄ 632, KIÄ 638, MKA; Alariesto 1980. Äänite POA; Alariesto 1985. Äänite LMMA.
51. *Matka Lappiin* (*Lappiin ei tarvitse kävellä ja tallustaa...*). Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 1 MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1985. Äänite LMMA.
52. *Mattilan Anni* (*Mattilan Anni on ilonen tyttö...*). Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA.
53. *Meidän talon Iita* (*Vuosi on monta litalla takana...*). Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA; Alariesto 1949, 32. LL. Kaustisen kansanmusiikkijuhlilla Alariesto esittänyt nimellä *Meidän talon Anni*. Alariesto 1978. Video KIK 14, MKA.
54. *Menneisyyttä muistellessa* (*Vuosikymmenet taaksemme jääneet nuo...*). Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 85 MKA; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA; Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA; Alariesto 1978. Äänite KIÄ 457, MKA; Alariesto 1979. Äänite KIÄ 632, KIÄ 638 MKA. Tämän laulun Andreas on kertonut tehneensä keväällä 1975. Hän kutsui laulua myös nimellä *Eläkeläisten laulu*. Haast. Hannu Taanila 3.6.1976. YLEA
55. *Miksi kärpänen lentää* (*Miksi kärpänen ilmassa lentää...*). Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA.
56. *Mis universum laulu*. Mainittu Andreas Alarieston omassa laululuettelossa, no 89, ei äänitettä. LMMA.
57. *Muistoja Petsamon ajalta* (*Satusetä vielä velhoista kertoilee...*). Myös nimellä *Jäähyväislaulu Petsamon ajalta*. Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA; Alariesto 1949, 36–37. LL; Alariesto 1978. Video KIK 30, MKA.

58. *Mutenijan kylä (Mutenijan kylässä on soita aukeita...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 12 MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1980. Äänite POA. Sävel: ”Ison talon Antti”.
59. *Muu maa mustikka (Muu maa mustikka oma maa mansikka...)*. Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA.
60. *Muuttolinnun kohtalon päivät (Kevään tullen muuttolintu Pohjolahan lennähti...)*. Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA; Alariesto 1949, 12–13. LL.
61. *Nattastunturit (Suomen kauneimman tunturin maineen, nattas tunturit kantaa...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 86 MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1985. Äänite SKS/KRA, LMMA.
62. *Nuhtesaarna kylän nuorille ja vanhoille, naineille ja naimattomille. (Koska pappikin itsestään pahtaa ja saarnaa...)*. AAp. Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA; Alariesto 1978. Äänite KIÄ 451, KIÄ 457, MKA; Alariesto 1979. Äänite KIÄ 638, MKA.
63. *Nuoruus ja vanhuus (Elämän kevät, kultainen nuoruus...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 57 MKA; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA; Alariesto 1978. Video KIK 30, MKA.
64. *Pappa Pohjola (Lapsi olin kerran, kesti se verran...)*. Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA; Alariesto 1949, 34–35. LL.
65. *Pappa Pohjola joulu-ukkona. Ohjeita joulupukkina esiintyvälle.* Alariesto 1949, 33-35. LL.
66. *Piehtarin laulu.* Andreas Alariesto laulaa saameksi. Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Sävel: ”Eikä se vene vesillä kulje ilman soutamatta.”
67. *Pielpajärven kirkko.* Alariesto 1979. Äänite KIÄ 632, MKA.
68. *Pielpajärven kirkko.* Andreas Alariesto laulaa saameksi. Nauhoittaja Domogos Varga, unkarilainen kirjailija, 6.6.1979. SKS/KRA; Alariesto 1979. Äänite KIÄ 632, MKA.
69. *Pieni orvokki (Alla taivahan, kukkivan kesäisen maan...)*. Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA.
70. *Piirilaulu (Tuolla kaukana kuusen latvassa käkilintu kukkuu...)*. Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA; Alariesto 1949, 23–24. LL.
71. *Pikkunen Pekka (Pikkunen Pekka se petistä hyppäsi...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus MKA; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA; Alariesto 1978. Video KIK 30, MKA; Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA; Alariesto 1979. Äänite KIÄ 638, MKA; Alariesto 1985. Äänite SKS/KRA; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA.
72. *Pikkupojat oravaa kivittämässä (Pienet pojannaskalit...)*. Alariesto 1949, 31–32. LL; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1978. Video KIK 30, MKA.

73. *Poaris sami adja*. Suomeksi *Vanha lappalaisukko*. Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Litterointi saameksi Sirkka Nissi-Onnela MKA.
74. *Pohjalaisten laulu (Pohjolamme köyhä, kylmä arvoton...)*. Alariesto 1949, 8–9. LL.
75. *Pohjolan kesä (Kesän tullen pohjolassa metsät huminoi...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 31 MKA; Alariesto 1949, 12. LL; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1978. Video KIK 30, MKA.
76. *Pohjolan kukka (Pohjolan kylmän maan kukka...)*. Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA; Litterointi MKA.
77. *Poissa olevalle kullalle (Etelän lauhkeja tuuli, Pohjolaan lennähti...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 40 MKA; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA; Alariesto 1949, 24–25. LL; Alariesto 1979. Äänite. KIÄ 632, MKA; Alariesto 1985. Äänite LMMA.
78. *Poro ihmisen vetoeläimenä (Porokyytiä muistelen...)*. Äänite AGA, MKA; Alariesto 1949, 19–20. LL.
79. *Poro mies erotus aitalalla (Poro mies nyt itsestänsä tässä laulelee...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 83 MKA; Alariesto 1949, 16. LL; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA.
80. *Poropaimen (Saamenmies porojaan paimentaa saa...)*. Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA.
81. *Pääskönen (Sanoppa kerta pääskönen mulle...)*. Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA; Paulaharju 1953, 95–96. (Tämän laulun Andreas Alariesto kertoi oppineensa isoisältään Rieston Mikolta.)
82. *Rakkauden kultamailla (Tuolla kaksi nuorukaista käsi kädessä astelee...)*. Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA; Alariesto 1949, 14. LL.
83. *Rieston kylä (Rieston joki suulla on rieston kylä kumpu...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 68 MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA; Alariesto 1978. Äänite KIÄ 451, MKA; Alariesto 1979. Äänite KIÄ 638, MKA; Alariesto 1980. Äänite POA; Alariesto 1985. Äänite SKS/KRA, LMMA. Sävel ”Ison talon Antti”.
84. *Ruijan rannoilla (Oi miten kaunis ja ihana Jäämeren rannikko tuo)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus N. 53 MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Myös nimellä *Näkymiä Jäämeren rannoilta*.
85. *Rälläkkä-mestarin heinänteko (Voi sinua helkutin rälläkkämestari...)*. Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA; Alariesto 1949, 40. LL.
86. *Sellaista se on (Lapsena ensin konttii ja ryömii...)*. AAP. Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA. Litterointi MKA; Alariesto 1985. Äänite LMMA.
87. *Sompijo järvi (Sompijo järvi on suuri ja laveja...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 78 MKA; Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA. Myös nimellä *Sompijo järvi ja Nattaset*.

88. *Sompijo järvi (Tuntureiten suojassa tämä järvi lymyvää...)*. Alariesto 1976. Käsikirjoitus MKA; Alariesto 1979. Äänite KIÄ 457, MKA; Alariesto 1985. Äänite LMMA, MKA. Tämän laulun Andreas Alariesto on kirjoittanut ja omistanut Sompio-seuralle v. 1976.
89. *Sompijo kuin korven kontio (Menneitten aikain Sompijo, lailla korven kontion...)*. Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MK; Alariesto 1979. Äänite KIÄ 638, MKA; Alariesto 1980. Äänite POA. Myös nimellä *Mitä on Lokan tekojärven pohjalla*.
90. *Sompijon korpjen elämää (Menneitten aikojen sompijolaiset...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 42 MKA; Alariesto s.a. Äänite HLLA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1985. Äänite LMMA. Melkein sama laulu nimellä *Korven kontio*.
91. *Sompijon tarina (Sompijo laisetkin lapsuuten aikansa...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 21 MKA; Alariesto s.a. Äänite HLLA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA; Alariesto 1979. Äänite KIÄ 451, KIÄ 638, MKA; Alariesto 1980. Äänite POA; Alariesto 1985. Äänite LMMA. Andreas Alariesto kutsui tätä laulua ”allaslauluksi” ja käytti siitä myös nimeä *Lokan tekojärvi*
92. *Sompijossa paljon on muutakin (Sompijossa paljon on muutakin kuin viisi vanhaa kylää...)*. Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Litterointi MKA. Laulu kertoo Sompion asutuksesta. Sävel: ”Ison talon Antti”.
93. *Sota-Kallen päiväkirja*. Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA. Andreas Alariesto kertoo laulusta mutta ei suostu laulamaan.
94. *Synnyin maani (Synnyinmaani on täällä lumen ja pakkasten...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 81 MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1978. Video KIK 30, MKA; Alariesto 1985. Äänite LMMA.
95. *Talven tullen (Lumihanket peittäneet on laajan Lapinmaan...)*. Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Litterointi MKA. Myös nimellä *Syksyn tullen*.
96. *Tekojärvien tulo (Tekojärven altaasta kuin ensin huhuttiin...)*. Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Litterointi MKA; Alariesto 1985. Äänite LMMA.
97. *Tollukka Pekka kala miehenä (Lähtinpä kerran kultani kanssa...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 46 MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA.
98. *Totuus kulkurin rakkaudesta (Maailman ja kaiken muun jättäisin pois...)*. Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA. Litterointi MKA; Alariesto s.a. Äänite HLLA.
99. *Totuus rakkaudesta (Rakkaus sellaista aina vain lie...)*. Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA. Litterointi MKA; Alariesto s.a. Äänite HLLA; Alariesto 1979. Äänite KIÄ 451, KIÄ 457, MKA.

100. *Tytöt nuorena (Voi miten kaunis ja ihana nuoruuten aikamme tuo...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 80 MKA; Alariesto 1949, 26–27. LL; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA; Alariesto 1985. Äänite SKS/KRA, LMMA.
101. *Tämä poika (Rieston kylä kummusta tällainen poika...)*. Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA. Sävel ”Ison talon Antti”; Alariesto 1978. Video KIK 30, MKA.
102. *Tärkeitä ohjeita nuorille aviopuolisoille, sulhasille ja morsiamille (Asianomaiset istuvat vakavina vierekkäin...)*. Alariesto 1949, 43–45. LL.
103. *Tässä on poika pikkurainen iloinen ja huoleton...* Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA.
104. *Ukkoparka Pohjolasta (Ukkoparka Pohjolasta harmaahapsinen...)*. Alariesto 1949, 27–28. LL; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Litterointi MKA; Alariesto 1979. Äänite KIÄ 451, MKA. Laulu kertoo Lokan kyläsuutarista Leander Ylilokasta. Myös nimellä *Kyläsuutari*.
105. *Vanha kuu*. Andreas Alariesto laulaa saameksi ja lyhennettynä suomeksi, täydentää suorasanaisesti selostaen. Nauhoittaja Domogoa Varga, unkarilainen kirjailija, 6.6.1979. Äänite SKS/KRA.
106. *Vanha lappalaisukko (Minä olen vanha lappalaisukko...)*. Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Litterointi MKA.
107. *Vanha lappalaisukko* saameksi: *Boares samiadja*. Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Litterointi Sirkka Nissi-Onnela MKA.
108. *Vanhan pojan haaveiluja (Ikkunasta illoin vain ulos katselin...)*. Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA; Alariesto 1949, 18–19. LL.
109. *Vanha poika (Vanhan pojan elämästä laulelen nyt näin...)*. Alariesto 1949, 26. LL; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA.
110. *Voutavaarassa ennen ja nyt (Voutavaaran rintehillä metsät rapisee...)*. Alariesto s.a. Äänite AGA, MKA; Alariesto 1949, 41. LL.
111. *Vuoma seljän erotus aitalla (Vuomaseljän aita on sellainen paikka...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 35 MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA. Myös nimellä *Vuomaselän poroaita*. Sävel ”Ison talon Antti”.
112. *Vuosien vaihtuessa (Vuosi on taas vaihtunut...)*. Alariesto 1979. Haast. MK. Äänite ja litterointi MKA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA.
113. *Vuotson kylä (Vuotson kylä on Sompijon portti...)*. Alariesto s.a. Käsikirjoitus no 44 MKA; Alariesto s.a. Äänite HLLA; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA; Alariesto 1980. Äänite POA. Sävel ”Ison talon Antti”.
114. *Yksinäinen nainen (Nainen yksinäisenä, aina pahapäisenä...)*. Alariesto 1949, 30–31. LL; Alariesto 1959. Äänite KSA, AGA, MKA.